

Heikki Naumanen

Jyväskylä vallankumousvuoden keskellä

**Jyväskylän työväestön ja porvariston toiminta vuoden 1917
maaliskuun vallankumouksesta tammikuussa 1918 alkaneeseen
sisällissotaan**

Suomen historia

Pro Gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Toukokuu 2009

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Naumanen, <u>Heikki</u> Juhani	
Työn nimi – Title Jyväskylä vallankumousvuoden keskellä – Jyväskylän työväestön ja porvariston toiminta vuoden 1917 maaliskuun vallankumouksesta tammikuussa 1918 alkaneeseen sisällissotaan	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Toukokuu 2009	Sivumäärä – Number of pages 185
Tiivistelmä – Abstract <p>Venäjältä helmi – maaliskuun vaihteessa 1917 alkanut vallankumous levisi nopeasti Suomeen. Jyväskylässä ensimmäiset tiedot tsaari Nikolai II kukistumisesta saatiin maaliskuun 16. päivänä paikkakunnalla ilmestyvästä sanomalehti Sorretun Voimasta. Venäjän väliaikainen hallitus kumosi Suomea koskeneet ankarat määräykset, ja työläisväestö alkoi eri puolilla Suomea vaatia itselleen parempia työoloja, kunnallislakiuudistusta sekä ”vanhan vallan” aikaisten poliisien erottamista. Jyväskylässä työväestö seurasi Suomen yleistä kehitystä, jonka seurauksena puhkesi lakkoja. Jyväskylän työväestö ja kaupunginvaltuusto neuvottelivat monista erimielisyyttä aiheuttaneista kiistoista ja saivat aikaan molempia osapuolia miellyttäviä ratkaisuja. Suomessa ja Jyväskylässä oli koko vuoden 1917 vaikea elintarviketilanne, jonka seurauksena monilla paikkakunnilla kärsittiin elintarvikepulasta. Kaupunginvaltuusto oli perustanut Jyväskylään elintarvikelautakunnan, jonka tehtävänä oli elintarvikkeiden hankkiminen kaupunkiin. Vallankumouksen luomassa tilanteessa Jyväskylään perustettiin työväen järjestysmiehistö, jonka tehtävänä oli järjestyksen pitäminen yhdessä poliisien kanssa. Marraskuun suurlakon aikana valta Jyväskylässä siirtyi työväen järjestyskaartin haltuun, joka huolehti järjestyksenpidosta. Lakon jälkeen ryhmien neuvottelut eivät tuoneet tulosta ja Suomen yleinen tilanne kärjisty osapuolien välillä kohti yhteenottoa.</p> <p>Tutkimuksessa käsitellään Jyväskylän työväestön ja porvariston toimintaa 1917 maaliskuusta vuoden 1918 tammikuussa alkaneen sisällissodan alkamiseen. Lähteinä käytetään Jyväskylässä ilmestyvien Sorretun Voiman ja Keski-Suomen kirjoittelua vallankumousvuoden tapahtumista. Alkuperäislähteinä on käytetty Jyväskylän työväenyhdistyksen, Jyväskylän sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön ja niiden alaosastojen asiakirjoja sekä Jyväskylän kaupungin keskeisimpien viranomaisten ja lautakuntien asiakirjoja. Näiden alkuperäislähteiden tietojen palasista on tutkimuksessa luotu kokonaiskuva vallankumousvuoden tapahtumista Jyväskylässä.</p> <p>Jyväskylässä oli vallankumousvuoden aikana havaittavissa selkeää maltillisuutta molempien osapuolien toiminnassa. Erimielisyyttä aiheuttavissa asioissa pyrittiin pääsemään neuvotteluratkaisuun ja tässä onnistuttiin marraskuun alkuun saakka. Useissa Suomen kaupungeissa oli vuoden aikana levottomuuksia, mutta Jyväskylässä työväestö pysyi rauhallisena heikosta elintarviketilanteesta ja muista ongelmista huolimatta. Kaupunginvaltuusto myönsi elintarvikelautakunnalle määrärahoja elintarvikkeiden ostamista varten, ja tällä yritettiin helpottaa kaupunkilaisten vaikeaa tilannetta. Marraskuun lakkoviikon aikana valta kaupungissa siirtyi työväen järjestyskaarteille, mutta tästä huolimatta työläisväestö noudatti sosiaalidemokraattisen puolueen antamia toimintaohjeita myös lakkoviikolla.</p>	
Asiasanat – Keywords Jyväskylä, kaupunginvaltuusto, porvaristo, työläiskomitea, vallankumousneuvosto, työläisväestö, järjestyskaarti, elintarviketilanne, elintarvikelautakunta, vallankumous	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos/ historia	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Vallankumous saapuu Suomeen	1
1.2 Vallankumousvuosi Jyväskylässä	6
1.3 Tutkimuskirjallisuus ja arkistolähteet	10
1.4 Tutkimustehtävä	21
1.5 Tutkimusmenetelmät ja keskeiset käsitteet	26
2 Työväen järjestysmiehistön syntyminen	29
2.1 Työläiskomitea perustetaan Jyväskylään	29
2.2 Työväen järjestysmiehistön organisoituminen	34
2.3 Syksyllä 1917 mielipiteet jyrkkenevät	38
2.4 Työväen järjestysmiehistön tehtävät ennen suurlakkoa	41
3 Työväestön suhde kaupunginvaltuustoon ja maistraattiin	43
3.1 Työläiskomitea valitsee edustajansa kaupungin poliisilaitokseen	43
3.2 Kaupunginvaltuusto muuttaa työläisedustajan toimenkuvaa poliisilaitoksessa ..	46
3.3 Kaupunginvaltuuston, maistraatin ja työläiskomitean välit katkeavat	51
4 Työväestön toiminta marraskuusta vuoden 1918 sodan alkuun	56
4.1 Sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön suhtautuminen suurlakoon	56
4.2 Vallankumousneuvosto vaatii poliisilaitokseen uudelleenjärjestelyä	59
4.3 Maistraatin ja kunnallisjärjestön neuvottelut	60
4.4 Kaartin harjoitukset Jyväskylässä suurlakon jälkeen	62
5 Työläisten lakot Jyväskylässä vuonna 1917	67
5.1 Paremmat työolot työläisten vaatimuksena	67
5.1.1 Työläiset lakkoilevat palkasta	72
5.2 Jyväskylän sitkein lakko Fredriksonin lakki- ja kravattitehtaalla	76
5.3 Kirjatyöntekijöiden lakko lopettaa porvarilehtien ilmestymisen	82
5.4 Lakkoilu muissa ammattiryhmissä ennen suurlakkoa	85
5.5 Marraskuun suurlakko	90
5.5.1 Toiminta Jyväskylässä radikalisoituu	90
5.5.2 Jyväskylään perustetaan vallankumousneuvosto	92
5.5.3 Marraskuun suurlakko alkaa Jyväskylässä	95
5.5.4 Kaupungin koulujen sulkeminen	102
5.5.5 Tunnelmat Jyväskylässä jännittyvät	107
5.5.6 Pidätettyjen kuulustelut ja vapauttaminen	111
5.5.7 Suurlakon aikana tapahtuneet koti- ja henkilötarkastukset	113
5.6 Lakot marraskuun suurlakon jälkeen	119
5.7 Joukkokokoukset Jyväskylässä vuonna 1917	121
5.7.1 Kevään joukkokokoukset ja mielenosoitukset	121
5.7.2 Mielenosoitukset ja joukkokokoukset kesällä ja syksyllä	124

6 Elintarviketilanne Jyväskylässä	126
6.1 Maailmansota heikentää elintarviketilannetta.....	126
6.2 Elintarvikopolitiikan hoito Jyväskylässä.....	129
6.2.1 Valtuusto myöntää määrärahoja elintarvikkeiden ostoon	129
6.2.2 Elintarvikelautakunta Jyväskylässä keväällä 1917	132
6.2.3 Elintarvikelautakunta työläisenemmistöisenä	137
6.2.4 Elintarvikelautakunnan porvarijäsenet eroavat	143
6.2.5 Jämsä ja Korpilahti takavarikoivat Jyväskylään ostetut viljat – työläisjäsenet eroavat elintarvikelautakunnasta	146
6.3 Elintarviketilanne marraskuun suurlakon jälkeen heikkenee	150
6.4 Työläisnaiset aktiivisina – koulukeittiöiden toimintaa laajennetaan ja kansankeittiö perustetaan	157
Päätäntö	163
Lähteet	176
Arkistolähteet	176
Painetut lähteet.....	177
Kirjallisuus	177
Liitteet	185

1 Johdanto

1.1 Vallankumous saapuu Suomeen

Tutkimukseni käsittelee vuonna 1917 Venäjältä alkanutta vallankumousta, jonka seuraukset vaikuttivat Suomen kehitykseen. Keskityn Suomen yleisen tilanteen seuraamisen sijasta vallankumousvuoden tapahtumiin keskisuomalaisessa pikkukaupungissa Jyväskylässä. Tutkin, millaisia toimintatapoja työväestö vallankumousvuoden aikana kaupungissa noudatti ja miten eri ryhmät vallankumousvuoden aikana järjestäytyivät. Vallankumouksen vaikutukset levisivät nopeasti eri puolille Suomea. Vallankumouksen seurauksena poliittiset olot Suomessa muuttuivat, ja se aloitti erityisesti työväenryhmissä järjestäytymisen, jonka tavoitteena oli omien olojen parantaminen. Työväestön vaatimuksiin kuuluivat ”vanhan vallan aikaisten” poliisien ja virkamiesten erottaminen, kahdeksan tunnin työpäivä ja parempi palkka sekä yhtäläinen oikeus kunnallisessa päätöksenteossa. Jyväskylän työväestö oli toimissaan maltillista, vaikka lakoilla työolojen parantamista vaadittiin.

Vallankumouksen alettua työväestö perusti useille paikkakunnille omia järjestysmiehistöjä ja miliiseitä, jotka monilla paikkakunnilla osallistuivat porvarillisten valtuustojen piirittämisiin. Jyväskylän järjestysmiehistö ei ottanut osaa porvarillisten yhteiskuntaryhmien painostamiseen. Toisena keskeisenä syynä painostustoimiin oli Suomen heikko elintarviketilanne, joka johtui suurelta osin Venäjän tuonnin romahtamisesta, vaikka tilanteen heikkenemisestä syytettiin suomalaisia maanviljelijöitä. Heikko elintarviketilanne johti siihen, että kaikkialla oli suuri pula ruuasta ja nälkäiset työläiset kävivät niitä väkisin takavarikoimassa itselleen. Jyväskylän heikko elintarviketilanne ei kuitenkaan johtanut elintarvikkeiden luvattomiin takavarikoimisiin, sillä työväestöllä oli oma edustajansa kaupungin elintarvikelautakunnassa ja poliisilaitoksessa. Jyväskylän työläisväestön ja kaupungin johdon kesken oli heti vallankumouksen alkamisen jälkeen kehittynyt poikkeuksellinen suhde, ja vaikeista asioista neuvoteltiin osapuolien kesken. Aina neuvotteluissa ei kuitenkaan päästy tulokseen, mutta se ei johtanut väkivaltaisten tapahtumien alkamiseen Jyväskylässä.

Hävittyjen eduskuntavaalien jälkeen työväestö menetti enemmistönsä eduskunnassa, mutta tärkeiksi katsomistaan uudistuksista se ei halunnut luopua. Vaatimuksiensa läpiviemiseksi työväestö aloitti marraskuussa 1917 suurlakon, jonka aikana valta Suomen kaupungeissa ja useilla maaseutupaikkakunnilla siirtyi työväen järjestyskaartien hallintaan. Jyväskylän tilanne ei poikennut muusta Suomesta, vaan lakko alkoi Jyväskylässä Helsingistä saatujen ohjeiden mukaisesti. Lakon alku sujui Jyväskylässä rauhallisissa merkeissä, mutta lakon lopulla osapuolien välille syntyi yhteenottoja. Nämä eivät kuitenkaan johtaneet vakaviin väkivallantekoihin. Marraskuun suurlakko saatiin Suomessa loppumaan, kun porvarienemmistöinen eduskunta hyväksyi työväestön keskeisimmät vaatimukset. Suurlakon jälkeen Suomen yleinen tilanne jännittyi jatkuvasti, sillä työväestön keskuudessa usko parlamentaarisen järjestelmän toimivuuteen heikkeni ja entistä radikaalimpi linja sai lisää kannatusta. Työväenliikkeessä oli edelleen parlamentaariseen toimintaan uskovia kannattajia, jotka vastustivat aseellista toimintaa olojen parantamiseksi. Tilannetta heikensi entisestään se, että molemmat osapuolet vahvistivat aseellisia järjestysjoukkoja ajamaan oman ryhmänsä etuja. Tämä heijastui kehitykseen myös Jyväskylässä, sillä osapuolien välillä aikaisemmin ollut neuvotteluyhteys ei enää tuottanut tuloksia ja tunnelmat kaupungissa kiristyivät.

Ensimmäiset tiedot tilanteen vakavoitumisesta Pietarissa saapuivat Helsinkiin 12. maaliskuuta 1917, jolloin Kenraalikuvernööri Seýn ilmoitti Itämeren laivaston komentajalle, että Pietarin Suomen-asema oli kapinallisjoukkojen miehittämä.¹ Keisarin kukistuminen Venäjällä 12.3.1917 aloitti uuden vaiheen Suomen historiassa. Venäjän uusi hallitus antoi 20. päivänä maaliskuuta ns. ”maaliskuun manifestin”, joka kumosi Suomea koskevat laittomat määräykset.² Ensimmäisen kerran sodan puhkeamisen jälkeen eduskunta kutsuttiin koolle ja Suomeen valittiin maaliskuun 24. päivänä Oskari Tokoin johtama kokoomussenaatti.

Uudella senaatilla ja eduskunnalla oli edessään paljon erilaisia ratkaisemattomia ongelmia. Tärkeimpinä tehtävinä työläiset pitivät kahdeksan tunnin työaikalakia ja kunnallisessa päätöksenteossa yhtäläistä äänioikeutta. Sosiaalidemokraattisen puolueen tarkoituksena oli ajaa uudistuksia eduskunnassa, mutta saamaan aikaan työväestö yritti

---

¹ Polvinen 1967, s. 9 – 10; Tanner 1957, s. 9 – 12.

² Tapiola 1968, s. 169, Tanner 1957, s. 18 – 19; Polvinen 1967, s. 25 – 26; Ikonen 1991, s. 60 – 61.

joukkovoimaa käyttämällä saada vaatimuksia läpi kaduilla, eikä tilanne ollut täysin puolueen hallinnassa. Vallankumouksen seurauksena Venäjän sotatarviketilaukset ja linnoitustyöt Suomessa vähenivät merkittävästi, mikä aiheutti sekä työttömyyttä että tyytymättömyyttä.³ Keväällä ja kesällä elintarvikkeiden hinnat nousivat rajusti ja se lisäsi yhteiskunnallista liikehdintää. Työväestö piti tätä ihmisten tahallisena nälkiinnyttämisenä, vaikka todellisuudessa Venäjän rautateiden ongelmat estivät viljan tuonnin Suomeen.⁴ Työläisten liikehdintä ja parempien työolojen vaatimukset näkyivät mm. lakkoina tehdaspaikkakunnilla⁵ sekä maaseudulla⁶, mielenosoituksina ja valtuustojen piirityksinä.⁷ Suomea vaivannut elintarvikepula ja siitä seuranneet mielenosoitukset muuttuivat paikoitellen jopa väkivaltaisiksi elintarvikemellakoiksi⁸. Eduskunnalla ja senaatilla oli täysi työ pitää kansan enemmistö rauhallisena. Monet uudistusehdotukset eivät eduskunnassa edenneet ryhmien erilaisten näkemuserojen vuoksi. Eduskunnan kykyyn viedä asioita läpi ei kaikissa yhteiskuntaryhmissä enää uskottu. Eduskunnassa hyväksyttiin 14. päivänä heinäkuuta kahdeksan tunnin työaika- ja kunnallislaki⁹ ja heinäkuun 18. päivänä valtalaki, jossa eduskunnalle annettiin valta päättää Suomen sisäisistä asioista ulko- ja sotilaslainsäädäntöä lukuun ottamatta.¹⁰

³ Polvinen 1967, s. 162; Luntinen 1992, s. 196; Ikonen 1991, s. 78.

⁴ Luntinen 1992, s. 196; Rantatupa 1979, s. 17; Vrt. Hyvönen 1963, s. 234 – 235.

⁵ Ks. Manninen 1992, s. 267, 280. Metallityöläiset aloittivat lakkoilun paremmista työoloista 18.4.1917, joista se levisi muille aloille. Helsingissä mm. miliisit lakkoilivat toukokuussa; Alapuro 2001, s.164 – 165. Pienemmällä paikkakunnalla Äetsässä työläiset vaativat parempia työoloja ja huhtikuussa tehtaan johto niihin suostui.

⁶ Alapuro 1994, s. 164. Maatyöväki ryhtyi lakkoon mm. Huittisissa heinäkuussa kun talolliset eivät hyväksyneet 8- tunnin työaika; Laitinen 1988, s. 368. Laitisen mukaan maatalouslakkoja Keski-Suomessa oli vain neljällä paikkakunnalla: Jämsässä, Kuhmoisissa, Petäjävedellä ja Jyväskylän maalaiskunnassa; Ks. Manninen 1975, s. 427. Mannisen tutkimuksessa maatalouslakkoja ilmoitetaan olleen Jämsässä, Vilppulassa ja Virroilla; vrt. Numminen 1982, s. 20. Nummisen tutkimuksessa maatalouslakkoja ilmoitettiin olleen Virroilla, Ähtärissä, Haapamäellä ja Keuruulla. Erot johtuvat siitä, että Keski-Suomi alueena ei ollut selväpiirteinen kokonaisuus. Tästä voi kuitenkin havaita, että Jyväskylän ympäristössä, sisäisessä Suomessa maatalouslakkoja oli vuoden 1917 aikana useammalla paikkakunnalla; 7.5.1917, Sorretun Voima, no. 51. Tuusulassa maatyöväki meni lakkoon vaatiessaan parempia oloja työoloihinsa joihin työnantaja ei suostunut. Vastaavia maatyöväen lakkoja puhkesi ympäri Suomen kun maatyöväestö ja tilanomistajat eivät päässeet sopimukseen työolojen parantamisista.

⁷ Salkola 1985a, s. 134 – 138, 266. Mm. Porissa, Raumalla ja Turussa työväenjoukot piirittivät valtuustoja saadakseen vaatimuksensa läpi. Malmilla työväenjoukot piirittivät valtuustoa elokuun puolivälissä kun valtuusto ei suostunut sen vaatimuksiin; Ikonen 1991, s. 78.

⁸ Ks. Kaila 1930, s. 319; Soikkanen 1967, s. 37 – 38. Ensimmäiset laajamittaiset omavaltaiset elintarvikkeiden anastukset sattuivat Turussa mutta levisivät nopeasti myös Helsinkiin,

⁹ 14.7.1917, Istunto 54 - 55, s. 965 – 979, Valtiopäivät 1917. Istunnoissa kahdeksan tunnin työaikalaki hyväksyttiin (istunto 54) ja kunnallislaki hyväksyttiin äänestyksen jälkeen (istunto 55).

¹⁰ 18.7.1917, Istunto 58, s. 1042 – 1065, Valtiopäivät 1917. Valtalain kannalla oli 104 edustajaa ja sitä vastaan äänesti 86 edustajaa; Ryömä 1980, s. 10 – 12. Ryömän mukaan sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä teki virheen kun se ei ottanut vastaan Venäjältä tullutta sosialidemokraattista lähetystä vastaan, jonka ehdotuksena oli asian ratkaiseminen neuvottelutietä. Ryömän mielestä tämä ei ollut sosialidemokraattista toimintaa vaan täydellistä ”mannerilaista” seikkailupolitiikkaa; Soikkanen 1975, s. 218; Ketola 1989, s. 20.

Tällä lailla haluttiin lisätä Suomen eduskunnan sisäistä itsenäisyyttä lakien vahvistamisessa.

Valtalain hyväksymisestä Suomen eduskunta ajautui välirikkoon Venäjän väliaikaisen hallituksen kanssa. Venäjän väliaikainen hallitus hajotti Suomen eduskunnan heinäkuun 31. päivänä ja määräsi Suomeen uudet vaalit.¹¹ Uusien eduskuntavaalien seurauksena sosiaalidemokraatit menettivät enemmistönsä ja porvaripuolueet muodostivat uuden hallituksen, jossa ei ollut mukana sosialisteja.¹² Porvarillinen hallitus joutui sosiaalidemokraattien painostamaksi nk. ”me vaadimme” -ohjelman ansiosta. Siihen kuuluivat mm. kahdeksan tunnin työaikalait, porvarikaartien hajottaminen ja niiden aseiden poisottaminen, kunnallishallinnon uudistaminen sekä porvarillisen senaatin erottaminen.¹³ Porvarit olivat kiistassa peräänantamattomia ja vasemmisto julisti suurlakon alkavaksi Suomessa marraskuun 14. päivänä.¹⁴

Suurlakon alettua tehtaiden työläiset lopettivat työnsä ja monet kaupat sulki ovensa Helsingin vallankumousneuvoston ohjeiden mukaisesti. Työväen järjestyskaartit valvoivat annettujen ohjeiden noudattamista. Suurlakon aikana työväen järjestyskaartien ja porvarien suojeluskuntien välillä oli yhteenottoja, ja niiden seurauksena ihmisiä kuoli useilla paikkakunnilla Suomessa.¹⁵ Eduskunta hyväksyi marraskuun 15. päivänä uudet kunnallislait ja kahdeksan tunnin työpäivän. Lakon lopettamisesta käytiin Vallankumouksellisen keskusneuvoston sisällä kiivasta valtataistelua, joka päättyi maltillisen siiven voittoon ja lakon lopettamiseen marraskuun 18. päivänä.

---

¹¹ Ks. esim. Paasivirta 1949, s. 38; Paasivirta 1947, s. 228 - 229. Paasivirran kirjoissa eduskunnan hajottamisesta on mainittu kaksi päivämäärää. Vuoden 1949 teoksessa eduskunnan hajotuspäivämääräksi on mainittu 2.8.1917 mutta vuoden 1947 teoksessa eduskunnan päivämääräksi on laitettu 31.7.1917 ja hajotusmanifestin julkaisupäivämääräksi 2.8.1917. Teoksien erot johtuvat siitä, että vuoden 1947 tutkimuksessa puhutaan väliaikaisen hallituksen tekemästä päätöksestä, jossa eduskunnan hajottamisesta päätettiin Venäjällä 31.7.1917 mutta Suomen Senaatti julkisti sen vasta 2.8.1917. Vuoden 1949 teoksessa Paasivirta puhuu väliaikaisen hallituksen hajottaneen eduskunnan 2.8.1917, jolloin hän puhuu senaatin tekemästä julkistamis päätöksestä; Polvinen 1967, s. 93; Tanner 1957, s. 107 – 108; Ketola 1989, s. 37; Vares 2006, s. 68 – 70.

¹² Soikkanen 1975, s. 236–238; vrt. Svetshnikov 1925, s. 36. Svetshnikov väittää, että Suomen porvaristo onnistui turvautumalla vilppiin ja väärennyksiin hankkia itselleen enemmistö uusissa vaaleissa.

¹³ Me vaadimme julistus, Onni Tuomen arkisto, kotelo 2, JyMa.

¹⁴ 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130.

¹⁵ Ks. Paavolainen 1966, s. 70, 74 – 76. Lakkoviikon aikana maassa kuoli yhteensä 19 ihmistä. 17 näistä kuolemantapauksista tapahtui Helsingissä ja sen ympäristössä. Sen lisäksi kaksi ihmistä kuoli Pyhäjärvellä Suojeluskunnan ja kaartin välisessä yhteenotossa; Vrt. Hentilä 2006, s. 106. Hentilä mainitsee tutkimuksessa murhia tapahtuneen 22. Pienet eroavaisuudet kuolleiden määrissä selittyvät lähinnä laskentatavasta. Lakkoviikon aikana tapahtuneita murhia tapahtui noin 20.

Marraskuun suurlakko ja sen aikaiset tapahtumat jakoivat Suomen kansan tiukasti kahteen eri leiriin. Marraskuun suurlakon jälkitunnelmissa porvaripuolueiden johtavat poliitikot hyväksyivät 24.11.1917 porvarillisen senaatin, jonka pääministeriksi asetettiin Svinhufvud. Uuden senaatin keskeisimpinä tavoitteina oli Suomen itsenäisyys ja lujan järjestyksen palauttaminen maahan, sillä Venäjän bolševikkien kumoustoiminnan ja kurittomien venäläisten sotilaiden nähtiin lisäävän Suomen työväestön vallankumouksellista toimintaa ja villitsevän Suomen huligaanisia aineksia ryhtymään vallankumoukseen.¹⁶ Senaatti antoi Suomen 6.12.1917 itsenäisyysjulistuksen¹⁷, jolla haluttiin päästä irti Venäjästä ja sen Suomessa pitämistä kumouksellisista sotajoukoista.

Suurlakon aikaiset järjestyskaartit eivät hajaantuneet ja luovuttaneet aseitaan, vaan jatkoivat järjestymistään ja kiinteytyivät Tampereella 16. – 19.12.1917 pidetyn kaartin kokouksen jälkeen tiiviiksi sotilaallisiksi organisaatioiksi, punakaartiksi. Samaan aikaan porvariensa suojeluskunnat järjestäytyivät. Ne aseistautuivat ja muodostivat kaarteille voimakkaan kilpailijan, mutta porvarilliselle puolelle turvan työväestön uhkaa vastaan. Yhteiskuntaryhmien erimielisyys toisiaan kohtaan kasvoi vuoden loppua kohti, sillä työttömyys lisääntyi ja elintarvikkeiden kohonneet hinnat koskivat erityisesti työläiskuluttajia, jotka monissa paikoissa maata näkivät suoranaista nälkää. Yhteiskunnallisen liikehdinnän seurauksena porvarienemmistöinen eduskunta päätti antaa 12.1.1918 senaatille valtuudet lujan järjestyksellisen luomiseen Suomeen. Sosiaalidemokraattiset kansanedustajat protestoivat eduskunnan päätöstä voimakkaasti ja pitivät päätöstä sodanjulistuksena. Eduskunnan päätöksen jälkeen työväenliikkeessä vallankumoukselliset mielialat pääsivät voitolle ja yhteenottojen määrä maassa kasvoi nopeasti. Suojeluskunnista tehtiin 18.1.1918 senaatin päätöksellä hallituksen joukkoja.¹⁸ Laajat sotatoimet alkoivat molempien osapuolien välillä 27. ja 28. päivän välisenä yönä. Sisällissota oli alkanut.

---

¹⁶ Polvinen 1967, s. 164; Luntinen 1992, s. 223.

¹⁷ Ks. esim. Jussila 2006, s. 101 – 102. Eduskunnassa oli äänestettävänä 6.12.1917 kaksi luonnosta Suomen itsenäisyysjulistuksesta. Porvariensa ja sosialistien laatimat luonnokset, joiden molempien lähtökohtana oli Suomen täysi itsenäisyys mutta menettelytavassa oli eroja. Porvariensa luonnos voitti äänin 100 – 88.

¹⁸ Klemetilä 1989, s. 165 – 169; Manninen 1992, s. 407.

1.2 Vallankumousvuosi Jyväskylässä

Perjantaina 16. maaliskuuta Jyväskylässä ilmestynyt Sorretun Voima uutisoi: ”Uusi hallitus Venäjällä” mutta levottomuudet Pietarissa jatkuvat edelleen.¹⁹ Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksessa maaliskuun 20. päivänä 1917 käsiteltiin Venäjän ja Suomen tilannetta. Kaarle Mänty kertoi kokoukselle vallitsevasta vallankumouksellisesta tilanteesta sekä paikkakunnalle valitusta kymmenenhenkisestä työläiskomiteasta, joka huolehti järjestyksenpidosta kaupungissa.²⁰ Vapausmanifestia juhlittiin porvareiden ja sosialistien kesken Jyväskylän kansakoululla ja juhламиeli oli ylimmillään.²¹ Jyväskylässä porvarit ja sosialistit yrittivät vallankumouksen alussa yhteistä elintä toiminnan johtamiseen, mutta sosialistit eivät hyväksyneet sen porvarijohtoisuutta, ja niinpä koko hanke epäonnistui. Työläisten ja porvariston välille tuli nopeasti eripuraa, sillä työläiset eivät hyväksyneet porvarijohtoisuutta. Porvarit eivät puolestaan katsoneet hyvällä työläisten ja venäläisten sotilaiden veljeilyä.²²

Työläiskomitea kääntyi kaupungin järjestyksen pidosta kaupunginvaltuuston puoleen. Se pyysi lupaa ja määrärahoja järjestyksen pidosta aiheutuvien kulujen peittämiseen.²³ Jyväskylän kaupunginvaltuutetut lupasivat työläiskomitean pyytämät rahat. Työläiskomitean ja maistraatin neuvottelujen tuloksena työväestön edustaja hyväksyttiin kaupungin poliisilaitokseen. Kevästä 1917 alkaen Jyväskylän järjestyksenvalvomisesta vastasivat kaupungin poliisit, työläiskomitean valitsema edustaja sekä työväenjärjestysmiehet. Jyväskylän työläiskomitean järjestysmiehistö sai kevään kuluessa sisäisen ja samalla sotilaallisen rakenteen²⁴. Sitä voidaan näin pitää organisoituneena järjestysosastona. Armeijamallisesta organisaatiosta huolimatta Jyväskylän järjestysmiehistö piti järjestystä vain työväen omissa tilaisuuksissa ja osallistui kaupungin poliisien apuna elintarvikekätöjen takavarikointeihin.

---

¹⁹ 16.3.1917, Sorretun Voima, no.32.

²⁰ 20.3.1917, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, § 51 sekä komitean selostus, Sidos 19, JyMa; Ks. Lehto 1923, s. 84.

²¹ 24.3.1917, Keski-Suomi, no. 34; Kuusi 1918, s. 34; Lehto 1923, s. 87; Spolander 1968, s. 66. Spolander kertoo muistelmassaan, että hän ja muut lyseolaiset olivat juhlimassa vallankumousta, mutta he eivät käyttäneet punaisia rusetteja, vaan olivat laittaneet sinivalkoiset nauhat rintapieliinsä.

²² Haapala 1995, s. 221.

²³ 20.3.1917, § 66, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Fredrikson 2000, s. 87.

²⁴ Miehistö jaettiin osastoihin ja näille valittiin esimies ja varaesimies ja heille esimies ja ylimpänä oli kolmihenkinen järjestysmiehistön johtokunta. Vrt. nykyiseen Suomen armeijaan: sotamiehet (miehistö), aliupseerit (alipäällistö), upseerit (päällistö).

Kevään ja kesän työläiskomitean edustaja toimi kaupungin poliisilaitoksessa, eikä yhteistyössä maistraatin ja työläiskomitean välillä ollut poliisiasioista erimielisyyksiä. Syksyllä yhteistyöhön syntyi ongelma, sillä kaupunginvaltuusto muutti työläiskomitean edustajan toimenkuvan tavalliseksi poliisiksi ja tätä muutosta ei työläiskomitea hyväksynyt.²⁵ Työläiskomitea päätti kutsua edustajansa pois kaupungin poliisilaitoksesta marraskuun kahdeksantena päivänä, ja samalla se ilmoitti, ettei se enää huolehdi kaupungin järjestyksenpidosta.²⁶ Marraskuun 11. päivänä Jyväskylään perustettiin vallankumouksellinen keskusneuvosto johtamaan työväestön toimintaa kaupungissa.²⁷

Työväestö aloitti suurlakon Jyväskylässä 13. päivänä marraskuuta, jolloin tehtaiden työläiset lopettivat työnsä ja työväen järjestyskaarti otti kaupungin järjestyksenpidon valvontaansa. Samalla Jyväskylän vallankumousneuvosto määräsi kauppiaat sulkemaan liikkeensä ja koulujen rehtoreita sulkemaan koulunsa. Osa kauppiaista ja koulujen rehtorit eivät noudattaneet vallankumousneuvoston määräyksiä. Joitakin liikkeitä suljettiin väkisin ja lyseolla koululaisten ja kaartilaisien välillä oli pienimuotoinen yhteenotto. Lakon lopussa ryhmien välit kiristyivät, sillä kaupungin poliisit menivät maistraatin käskystä vapauttamaan järjestyskaartin miehittämää puhelinasemaa. Siellä sattuneessa yhteenotossa työväen järjestyskaarti²⁸ pidatti pormestarin, kaupungin viskaalin, poliisit sekä suojeluskunta-aktivisti Martti Pihkalan.²⁹

Tämän jälkeen Jyväskylän vallankumousneuvosto aloitti entistä jyrkemmät toimet. Kaupungilla partioivilla järjestyskaartilaisilla oli aseet mukana, ja samalla alettiin kaupungissa suorittaa koti- ja henkilötarkastuksia. Kaartin aktivoitumisesta huolimatta yhteenotoilta ja veritöiltä kaupungissa vältyttiin. Järjestyskaartin ja suojeluskunnan verinen yhteenotto oli lakkoviikon lopulla lähellä, sillä Harjulle oli kerääntynyt

---

²⁵ 8.10.1917, Työläiskomitean miliisiasiaa koskeva anomus: 147, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

²⁶ 8.10.1917, Työläiskomitean miliisiasiaa koskeva anomus: 147, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

²⁷ 11.11.1917, § 6 – 7, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

²⁸ Sk 2414/7, SA. Vallankumousneuvoston tutkinto pöytäkirjassa järjestyksenvalvojat käyttivät itsestään nimeä järjestyskaarti.

²⁹ Kuusi 1918, s. 54; Numminen 1986, s. 22 – 23. Martti Pihkala sai heinäkuussa 1917 käskyn saapua Helsinkiin Elmo Kailan luokse. Hänelle annettiin tehtäväksi ns. palokuntien järjestäminen Keski-Suomeen. Hänen työnsä tuloksena syntyi useita suojeluskuntia Keski-Suomen kuntiin. Syyskuun puolivälissä perustettiin Jyväskylän kaupungin ja pitäjän yhteinen suojeluskunta.

puhelinkeskusasemalla tapahtuneen yhteenoton jälkeen suojeluskuntalaisia. Heidän tarkoituksenaan oli vapauttaa pidätettyinä olevat henkilöt. Yhteenotolta kuitenkin vältyttiin, sillä suojeluskuntalaisille ehdittiin antaa hajaantumiskäskey. Marraskuun suurlakon loppumisesta kerrottiin 19. päivänä marraskuuta Sorretun Voimassa, mutta kokonaan lakko Jyväskylässä loppui 20. päivänä marraskuuta³⁰.

Marraskuun suurlakon jälkeen Jyväskylän vallankumousneuvosto ilmoitti kaupunginvaltuustolle, että se ei hyväksy poliisiaseman palauttamista lakkoa edeltäneeseen tilaan, vaan se on uudelleen järjestettävä. Valtuusto ja maistraatti eivät suostuneet neuvottelemaan vallankumousneuvoston asettamien edustajien kanssa, mutta sosialidemokraattisen kunnallistoimikunnan kanssa se kuitenkin lupasi asiasta neuvotella. Käydyissä keskusteluissa ei saatu sopua aikaan. Kaupungin poliisilaitos jäi entiseen tilaansa. Suurlakon ja sodan alkamisen välisenä aikana järjestyskaarti aktivoitui toimimaan ja harjoituksista kertovia ilmoituksia oli työväen sanomalehti Sorretun Voimassa viikoittain. Kaarti pysyi koko vallankumousvuoden marraskuun suurlakkoa lukuun ottamatta tapahtumien passiivisena sivustakatsojana Jyväskylässä.³¹

Ensimmäinen lakko, joka Suomessa ja myös Jyväskylässä puhkesi, oli metallimiesten lakko. Lakossa ajettiin kahdeksan tunnin työpäivää ja parempia työoloja.³² Metallimiesten lakkoliike levisi muihin ammattiryhmiin ja työläiset vaativat parempia palkkoja ja kahdeksan tunnin työpäivää. Kaikki työnantajat Jyväskylässä hyväksyivät työläisten vaatimukset, vaikka kaupungissa jouduttiin lakkoilemaan parempien työolojen puolesta usealla alalla. Kesällä lakkolaiset turvautuivat työväen joukkovoimaan ja pyysivät vaneritehtaan työläisiä tukilakkoon, sillä Jyväskylän kaupunginvaltuusto ei hyväksynyt tehdas- ja sekatyöläisten vaatimusta vähimmäispalkasta.³³ Vaneritehtaan työläisten tukilakon alettua sähköntoimitukset kaupunkiin katkesivat, ja samalla monet tehtaat joutuivat sulkemaan ovensa.

---

³⁰ 19.11.1917, Sorretun Voima, lisälehti; 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116. Lakon loppumisesta kerrottiin Sorretun Voiman 19.11.1917 ilmestyneessä lisälehdessä mutta suurimman kiistan aiheuttanut telefooniasema luovutettiin sen lailliselle omistajalle vasta 20.11.1917

³¹ Manninen 1975, s. 434. Sodan syttyessä Jyväskylän kaartilla ei ollut yhtään sotilaskiväärejä.

³² Selén 2001, s. 14; Lehén 1978, s. 41.

³³ 19.6.1917, § 37, Faneritehtaan ammattiosasto no. 59 kokouksen pöytäkirjat, U2, JyMa; 20.6.1917, § 48, Faneritehtaan ammattiosasto no. 59 kokouksen pöytäkirjat, U2, JyMa.

Fredriksonin lakki- ja kravattitehtaalla puhkesi lakko, jossa työntekijät pyysivät mm. palkankorotusta, siihen työnantaja ei suostunut. Kumpikaan osapuoli ei halunnut perääntyä vaatimuksestaan, minkä seurauksena lakko kesti kolme kuukautta ennen sovun syntymistä. Jyväskylässä oli myös toinen pitkään kestänyt lakko. Lehtityöläisten lakko koetteli erityisesti Jyväskylän porvarillisia sanomalehtiä, sillä työnantajat eivät hyväksyneet työläisten vaatimuksia, kun vastaavasti Sorretun Voiman johto hyväksyi lakkolaisten asettamat vaatimukset.³⁴ Jyväskylän lakoille oli tyypillistä, että ne eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta olleet kovin pitkiä. Lakot loppuivat siihen, että työnantajat hyväksyivät lakkolaisten vaatimukset kokonaan tai niistä päästiin neuvotteluissa molempia osapuolia miellyttäneeseen ratkaisuun. Jyväskylässä lakot ja mielenosoitukset pysyivät rauhallisina eivätkä muuttuneet väkivaltaisiksi mellakoiksi.

Suomessa elintarviketilanne oli ennen maaliskuun vallankumousta alkanut heikentyä tuontivaikeuksien takia. Samalla elintarviketilanne alkoi saada poliittista merkitystä.³⁵ Työväki vaati itselleen paikkaa kaupungin elintarvikelautakunnassa, mutta sille ei kelvannut, että se oli lautakunnassa vähemmistönä. Vauhdittaakseen vaatimuksiaan kaupunginvaltuuston kokouspäivänä toukokuun yhdeksäntenä päivänä järjestettiin mielenosoitus, jonka seurauksena valtuusto suostui työväestön vaatimuksiin.³⁶ Kesän kuluessa ihmisten mielipiteet jyrkkenivät ja elintarvikelautakunnalta vaadittiin voimakkaampia toimia elintarvikepulan lopettamiseksi. Elintarvikelautakunta sai kaupunginvaltuustolta määrärahoja elintarvikkeiden ostamiseen, mutta yleinen tilanne Suomessa häittoi elintarvikkeiden saantia Jyväskylään.³⁷ Työväestön ja porvarien yhteistyö elintarvikelautakunnassa ei sujunut ongelmitta, ja sen seurauksena porvarijäsenet erosivat syksyllä lautakunnasta. Kaupunginvaltuusto muutti lautakunnan koostumuksen porvarienemmistöiseksi, minkä seurauksena työläisjäsenet erosivat lautakunnasta marraskuun kahdeksantena päivänä.³⁸ Kaupungin elintarvikelautakunta oli onnistunut koko vallankumousvuoden hankkimaan riittävästi elintarvikkeita, sillä Jyväskylässä elintarvikemellakoita ei syntynyt kevään, kesän eikä syksyn aikana.

Marraskuun suurlakon ja sisällissodan välisenä aikana elintarviketilanne ei Jyväskylässä parantunut, vaan jopa heikkeni entisestään. Viljasta, maidosta, voista ja

---

³⁴ 4.7.1917, Sorretun Voima, no. 74.

³⁵ Haapala 1995, s. 203; Rantatupa 1979, s. 63.

³⁶ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 72.

³⁷ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 22.

³⁸ 8.11.1917, § 308:n liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

monista muista elintarvikkeista kaupungissa oli edelleen pulaa. Ulkopaikkakuntalaisia kiellettiin viemästä elintarvikkeita kaupungista, millä haluttiin turvata kaupunkilaisten elintarvikkeiden saanti. Työläisnaisten syksyllä tekemä aloite koulukeittiön laajentamisesta ja kunnallisen keittiön perustamisesta hyväksyttiin marraskuussa kaupunginvaltuustossa. Toimenpiteellä haluttiin turvata erityisesti vähävaraisten koululaisten ruuan saanti sekä kunnallisella keittiöllä antaa suurimmassa hädässä oleville työläisille yksi lämmin ateria päivässä. Kaupunginvaltuuston ja elintarvikelautakunnan toimilla haluttiin estää elintarvikelevottomuuksien leviäminen Jyväskylään marraskuun suurlakon jälkeisessä tilanteessa.

1.3 Tutkimuskirjallisuus ja arkistolähteet

Vuoden 1917 – 1918 tapahtumia yleisesti käsittelevää tutkimuskirjallisuutta aiheeseen on runsaasti olemassa. Tehdyistä tutkimuksista on jopa vaikea löytää tutkimukseen tarpeellinen kirjallisuus. Yhtenä ongelmana kirjallisuudessa kuitenkin on se, että Jyväskylää ja Keski-Suomea koskevaa kehitystä niissä on käsitelty melko suppeasti. Jyväskylän kehitys ei ole noussut tutkijoiden mielenkiinnon kohteeksi, sillä Jyväskylä ja koko Keski-Suomi jäi sodan sytyttyä valkoisen Suomen puolelle, eikä kaupungissa taisteltu sodan aikana. Aihe ei ole myöskään kiinnostanut tutkijoita vuoden 1917 näkökulmasta, sillä Jyväskylässä työväestö ei ryhtynyt piirittämään kaupungin valtuustoa, mellakoimaan elintarvikkeiden vähyydestä, vaan pysyi kaikissa tilanteissa yleiseen kehitykseen nähden rauhallisena. Jyväskylän tapahtumista ei ole voinut tehdä suurta lukijakuntaa kiinnostavaa tutkimusta.

Vuosien 1917 – 1918 yleistä kehitystä Suomessa on tutkittu paljon, ja tätä kirjallisuutta on saatavilla runsaasti. Kirjallisuus on jakautunut vanhemmalta osaltaan vapaussota- ja luokkasotakirjallisuuteen. Näiden teosten jako on selkeä, sillä valkoisen puolen kirjallisuus pitää sotaan ja sitä edeltäneeseen kehitykseen osallistuneita työläisiä maanpettureina tai vähintään osallisina valtiopetokseen. Vastaavasti punaisen puolen kirjallisuus pitää tapahtumia yhteiskuntaluokkien välisenä konfliktina ja työväenluokan puolustustaisteluna porvarien kaappaushankkeita ja mielivaltaa vastaan. Molemmiin puolin kirjallisuudessa näkyy sankari/rikollinen – asetelma. Omasta näkökulmasta

kaikki tehdyt toimet olivat oikeita ja hyväksytyjä, mutta vastapuolen teot leimataan vääriksi ja yhteiskuntaa turmeleviksi tapahtumiksi. Vapausota- ja luokkasotakirjallisuutta käytettäessä on oltava varovainen, sillä materiaali on varsin epätasaista ja vastapuolen tietoja vääristelevää. Kumpaankin sisältyy sekä tutkimuksellisesti korkeatasoista että täysin paikkansa pitämätöntä materiaalia. Uudempi tutkimus on pyrkinyt hylkäämään aiemmat vastakohtaisuudet eikä tutkimuksissa ole haluttu etsi syyllistä, vaan yritetään saada tapahtumista objektiivisempi kuva. Uusimmissa tutkimuksissa ei siis pyritä tekemään toisesta ryhmästä sankaria ja toisesta rikollista, vaan nyt on haluttu tuoda asiat esille sellaisessa valossa kuin ne todellisuudessa olivat. Tutkimuksessa olen lisäksi käyttänyt Jyväskylää ja Keski-Suomea koskevia paikallishistorioita, mutta näiden tutkimuksien ongelma on siinä, että niissä käsitellään tätä asiaa vain pintapuolisesti.

Työväenkaartien synnystä ja kehittymisestä Suomessa on tehty mittava tutkimus. Marja-Leena Salkolan *Työväenkaartien synty ja kehitys punakaarteiksi* on aihetta monipuolisesti ja tarkasti käsittelevä tutkimus. Salkola on tutkinut ilmiötä koko maata käsitellen, vaikka sen pääpaino onkin Etelä-Suomessa. Salkola on tutkinut myös sitä, mitkä syyt johtivat työväen ryhmien järjestäytymiseen ja mikä rooli sosiaalidemokraattisella puolueella ja sen eri elimillä oli kaartien radikalisoitumiseen. Salkola tuo esille kaartien toimintaa eri vaiheissa ja selvittää, mitkä seikat radikalisoivat kaarta toimimaan ilman puoluejohdon lupaa. Tutkimuksessa vuosien 1905 – 1907 kaartin muodostus tulee selville ja myös se, millainen vaikutus aikaisemmillä tapahtumilla oli kaartien perustamiseen vuonna 1917. Tutkimuksessa selvitetään työväen ryhmien toimintaa ja järjestäytymistä Keski-Suomessa. Tutkimuksessa ei kuitenkaan ole Jyväskylän kehitystä tutkittu kovin laajasti ja Salkola on joissakin päätelmissä tehnyt liian suoria johtopäätöksiä asioista. Yleisellä tasolla Salkolan tutkimus on kuitenkin työväen järjestysmiehistön ja kaartien järjestäytymistä kattavasti tarkasteleva teos. Viktor Holodkovskin *Suomen työväen vallankumous vuonna 1918* on melko kattava yleisesitys Suomen tapahtumista. Tässä teoksessa tapahtumia on käsitelty punaisen osapuolen näkökulmasta ja sen näkökannoista teos antaa hyvän yleiskuvaa, vaikka objektiivista kuvaa se ei tapahtumista anna ja tuskin se on siihen pyrkinytkään. Hannu Soikkasen teos *Kohti kansanvaltaa* antaa selkeän kuvan sosiaalidemokraattisen puolueen toiminnasta vuosina 1917 – 1918. Teoksessa käydään läpi erilaisia toimia, joita puolue valtakunnanpolitiikassa ajoi ja joihin se toimillaan

pyrki. Tutkimuksessa käsitellään myös sodan sosiaalista taustaa, vaikka sen osuus tutkimuksessa kokonaisuutena on melko suppea.

Jyväskylän työväenyhdistys 80 vuotta on Hannu Tapiolan tutkimus Jyväskylän työväenyhdistyksestä. Tämä tutkimus tuo tietoa siitä, miten Jyväskylässä työväenyhdistys toimi vuosina 1917 - 1918. Siinä tulee hyvin esille, miten marraskuun lakko vaikutti Jyväskylään ja miten täällä toimittiin. Tapiolan tutkimuksessa Jyväskylän työväenliikkeen kehitystä on tutkittu kaikkein laajimmin ja tarkimmin ja se antaa laajan ja monipuolisen kuvan Jyväskylän tapahtumista vuosina 1917 – 1918. Teoksessa on käsitelty elintarvikeasioita ja valtuuston toimia elintarvikepulan helpottamiseksi, kaupungissa esiintyneitä lakkoja ja muita kaupungin tapahtumiin keskeisesti vaikuttaneita asioita. Teos ei kuitenkaan tuo esille sitä, miten ja missä vaiheessa järjestysmiehet ja myöhemmin kaartit Jyväskylässä alkoivat järjestäytyä. Tutkimuksessa tuodaan vain esille, että molemmilla ryhmillä järjestäytymistä tapahtui, mutta siitä ei voi saada tarkempaa kuvaa. R., H., Oittisen *Jyväskylän työväenyhdistys 50-vuotias* on Jyväskylän työväenyhdistystä käsittelevä kirja, mutta siinä vuoden tapahtumia käsitellään pintapuolisesti, eikä siinä paneuduta vuoden 1917 problematiikkaan laisinkaan. Teos ei anna vuoden 1917 – 1918 tapahtumista eikä työväenyhdistyksestä laajempaa kokonaisnäkemystä, vaan keskittyy muihin aiheisiin.

Jyväskylän kaupunkia on tutkittu muutenkin. Päiviö Tommilan *Jyväskylän kaupungin historia 1837 – 1965* on kaupungin tapahtumia kuvaava yleisteos. Siinä ei kuitenkaan keskitytä vuoteen 1917, vaan se on vain yksi osa Jyväskylän historiaa. Mauno Jokipiin toimittamassa *Keski-Suomen historiassa* käsitellään yleisesti koko Keski-Suomen historiaa. Tutkimuksessa on käsitelty myös Jyväskylän tapahtumia tutkimaltani ajalta, vaikka niille ei tutkimuksessa suurta huomiota erityisesti anneta, koska tutkimuksen tavoitteena on tutkia koko Keski-Suomea laajempana kokonaisuutena. *Suomalaisen Suomen pääkaupunki* on Heli Valtosen ja Johanna Hämäläisen toimittama yleistutkimus Jyväskylästä. Siinä käsitellään vuoden 1917 tapahtumia, mutta menemättä kuitenkaan sen tarkempaan yksityiskohtiin vuoden 1917 tapahtumista.

Valkoisen puolen kirjallisuudesta keskeisimpiä teoksia on *Suomen vapaussota vuonna 1918* ja *Suomen vapaussota*. Teokset ovat ilmestyneet heti sodan jälkeen, ja ne on kirjoitettu voittajien näkökulmasta. Punaisen puolen toiminnasta, ongelmista ym.

teokset antavat oikeaa kuvaa vain harvoin. Mutta kun tarkastellaan sitä, miten suojeluskunnat kehittyivät, kuka ja ketkä johtivat toimintaa tietyillä alueilla, millainen organisaatio niillä oli ja miten aseet toimitettiin joukoille. Näihin asioihin teoksista saa hyvän ja melko totuudenmukaisen kuvan. Jyväskylän tapahtumista ne antavat tietoa lähinnä syksyn ja talven 1918 osalta. Sakari Kuusen *Keskisuomalaiset sotapolulla* ei ole varsinainen tutkimus, mutta sitä voidaan pitää hyvänä aikalaiskuvauksena Keski-Suomen tapahtumista. Kuusi kuului Jyväskylän aktiiviseen komiteaan ja oli suojeluskunnan ensimmäisiä jäseniä. Teoksessa Keski-Suomen tapahtumia seurataan koko tutkimukseni ajanjakson läpi ja siinä on kuvauksia koko vallankumousvuoden ajalta aina Tsaarin kukistumisesta sodan puhkeamiseen. Teoksessa on myös paljon hyödyllistä tietoa suojeluskuntien toiminnasta ja kehitymisestä Jyväskylässä ja sen ympäristöstä, vaikka niitä tutkimukseni ei käsittelekään. N. V. Hersalon *Suojeluskuntain historia* on poliittisesti valkoisen puolen tuotos, mutta suojeluskuntien syntymisestä ja kehitymisestä ja niiden toimista teos antaa hyvää ja käyttökelpoista materiaalia. Siinä on esitelty eri paikkakuntien suojeluskuntien syntymistä ja kehittymistä ja sitä, millaisia toimia ne alueillaan tekivät.

Yleistutkimuksia vuosien 1917 - 1918 tapahtumista on tehty paljon. Muutamia keskeisimpiä teoksia ovat mm. Tuomo Polvisen *Venäjän vallankumous ja Suomi*. Tutkimus on läpileikkaus poliittisten olojen muuttumisesta Suomessa 1917 - 1918 ja siinä Venäjän tilanne on otettu mukaan. Juhani Paasivirran tutkimus *Suomen itsenäisyyskysymys 1917 I-II* tutkii tilannetta Suomessa maaliskuun vallankumouksesta itsenäistymiseen. Teos on seikkaperäinen esitys yleisen tilanteen kehitymisestä poliittisella rintamalla Suomessa ja erilaisista tapahtumista, jotka vaikuttivat tilanteen kehittymiseen kohti sotaa. Ohto Mannisen tutkimus *Valkoisen Suomen muotoutuminen* on läpileikkaus valkoisen Suomen alueesta. Siinä on tutkittu mm. sitä, kuinka valkoisia eri alueet valkoisessa Suomessa olivat, mikä oli porvarien ja sosialistien saama kannatus vuoden 1917 eduskuntavaaleissa, paljonko suojeluskuntalaisia oli sodan syttyessä ja miten ne jakautuivat eri piirien kesken. Tutkimuksessa tutkitaan työväenkaartien vahvuuksia ja sitä, millaisia toimia ne harjoittivat ennen sodan alkua alueillaan, sekä toiminnan väkivaltaisista piirteistä. Pentti Haapalan *Kun Yhteiskunta hajosi* tutkii yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ennen vallankumousta ja sen aikana. Ohto Mannisen toimittama *Itsenäistymisen vuodet 1917 - 1920* ja Jussi T. Lappalaisen *Itsenäisen Suomen synty* ovat Suomen tapahtumia laajasti käsitteleviä

yleistutkimuksia, jossa käsitellään vuoden 1917 - 1918 tapahtumia laajasta perspektiivistä.

Arkistoaineisto muodostaa tutkimuksen perustan. Olen käyttänyt useiden eri arkistojen materiaaleja ja pyrkinyt luomaan kokonaiskuvan Jyväskylän kehityksestä vuoden 1917 maaliskuusta tammikuussa 1918 alkaneeseen sisällissotaan. Valitettavasti Jyväskylän työläiskomitean, työväen järjestysmiehistön ja järjestyskaartin pöytäkirjoja ei ole löydetty mistään, vaikka merkkejä muissa lähteissä on siitä, että kokouksia on pidetty ja pöytäkirjoja kirjoitettu. Työläiskomitean ja järjestysmiehistön pöytäkirjat on jossain vaiheessa todennäköisesti tuhottu, tai ne ovat muuten hävinneet. Sama ongelma on myös muissa käyttämissäni lähteissä. Siksi olen selvittänyt muita lähteitä käyttämällä hyväksi tapahtumien kehitystä Jyväskylässä. Lisäksi on otettava huomioon, että vuosina 1917 – 1918 pidetyissä kokouksissa pöytäkirjoihin ei ole merkitty kaikkia keskusteltuja asioita ja kokouspöytäkirjoissa saattaa olla monien kuukausien tyhjiä jaksoja, jolloin kokouksia ei ole pidetty tai pidetyistä kokouksista ei ole pidetty pöytäkirjaa. Mahdollisesti käsitellyt aiheet ovat olleet luonteeltaan arkaluontoisia, eikä niitä ole haluttu antaa missään tilanteessa toisen ryhmän käyttöön. Sama ilmiö on havaittavissa sekä työväenyhdistyksen ja sen alaosastojen pöytäkirjoissa että porvaripuolueiden ja ryhmittymien pitämässä kokouksissa.

Arkistolähteinä olen käyttänyt *Jyväskylän maakunta-arkistossa (JyMa)* olevia Jyväskylän työväenyhdistyksen ja sen johtokunnan pöytäkirjoja. Työni kannalta työväenyhdistyksen pöytäkirjat ovat keskeisimpiä lähteitä, sillä tutkiessani työväestön järjestäytymistä havaitsin, että työväenyhdistys oli keskeinen toimija Jyväskylän kehityksessä. Työväenyhdistyksen pöytäkirjoihin ei tehty muistiinpanoja epävirallisista keskusteluista. Pöytäkirjoihin ei kirjattu marraskuun suurlakosta mitään, sillä viimeinen pöytäkirja on toukokuun 16. päivältä. Tästä eteenpäin olen joutunut käyttämään muita lähteitä. Työväenyhdistyksen johtokunnan pöytäkirjat kuitenkin käsittävät tapahtumia kevästä marraskuun alkuun, mutta niissäkään ei ole merkintöjä suurlakon jälkeisestä ajasta.

Työväenyhdistyksen alaisuudessa toimi useita alaosastoja, mutta monet niistä eivät toimineet vuoden 1917 aikana aktiivisesti tai eivät ainakaan pitäneet kokouksistaan kirjanpitoa, joten alaosastoja olen tutkimukseeni ottanut mukaan vain muutaman.

Näistä olen tutkinut työläisnaisosaston pöytäkirjat ja Vaneritehtaan ammattiosaston pöytäkirjat, sillä molemmat ryhmät toimivat melko aktiivisesti vuoden 1917 aikana. Työläisnaisosaston pöytäkirjasta saadaan myös naisnäkökulmaa vuoden 1917 tapahtumiin. Pöytäkirjat on lähteenä kuitenkin melko suppea ja niistä yksinään ei ole pystynyt saamaan kokonaisvaltaista kuvaa työläisnaisten osuudesta vallankumousvuoden tapahtumiin. Työläisnaisten tärkein osuus vallankumousvuoden tapahtumista painottuu syksyyn 1917. Heidän aloitteensa pohjalta kaupunkiin ryhdyttiin perustamaan yleistä kunnalliskeittiötä, jolla parannettiin erityisesti koululaisten ja työssäkävien työläisten elintarviketilannetta. Naisten rooli ei kuitenkaan nouse kovin keskeiseksi tutkimuksessani. Olen käynyt läpi Vaneritehtaan ammattiosaston pöytäkirjat ja saanut tietoa siitä, miten työläiset ovat ottaneet osaa lakkoihin ja mielenosoituksiin. Vaneritehtaan ammattiosaston pöytäkirja on siinäkin mielessä keskeinen lähde, että siitä saa kuvan työläisten solidaarisuudesta toisia työläisiä kohtaan, sillä Vaneritehtaan ammattiosasto ryhtyi tukilakoon puolustaakseen toisten työläisten etuja kevään 1917 työristiriitaisuuksissa.

Maakunta-arkistossa säilytetään myös Jyväskylän maistraatin arkistoa. Maistraatin arkisto on monessa suhteessa antanut tietoa siitä, miten viranomaiset ja työläiskomitea ovat asioita kaupungissa hoitaneet. Maistraatti johti muun muassa kaupungin poliisitoimia ja oli samalla ylin poliisiviranomainen. Maistraatti ja työläiskomitea neuvottelivat kaupungin poliisilaitoksessa olevasta työläiskomitean edustajasta useasti. Maistraatin arkisto antaa näistä neuvotteluista parhaan kuvan, sillä sinne on arkistoitu virallista kirjeenvaihtoa ja käydyistä keskusteluista on tehty viralliset pöytäkirjat. Lähteistä saa selkeän käsityksen työläiskomitean ja maistraatin käymistä neuvotteluista koko vallankumousvuoden ajalta. Jyväskylän raastuvanoikeuden pöytäkirjoista olen tutkinut järjestysmiesten toimia, mutta niistä ei ole löytynyt tapauksia, jotka olisivat aiheutuneet työväen järjestysmiesten väkivallanteoista. Raastuvanoikeuden pöytäkirjoista olen etsinyt tapauksia Jyväskylässä tapahtuneesta elintarvikekeinottelusta ja rajahintojen ylittämistä, mutta oikeuteen asti tulleita tapauksia on ollut vain muutamia.

Maakunta-arkiston aineistosta olen tutkimuksessani käyttänyt myös muutamia muita lähdekokoelmia. Punakaartin pöytäkirjoista vuodelta 1905 olen pyrkinyt saamaan selville, kuinka vuoden 1905 punakaartilaiset osallistuivat vuoden 1917 tapahtumiin ja

millainen rooli heillä oli vuoden 1917 tapahtumissa. Tätä lähdettä en ole kuitenkaan nostanut tutkimuksessa keskeiseen asemaan, sillä vuoden 1905 ja 1917 tapahtumien vertaileminen ei kuulu tutkimustehtävääni. Maakunta-arkistossa on Sorretun Voiman toimittaja ja kansanedustaja Onni Tuomen arkisto. Tuomen arkistosta keskeisimpänä on hänen päiväkirjansa ja niihin tehdyt muistiinpanot. Päiväkirja on mielenkiintoinen kokonaisuus ja siinä on mielenkiintoisia huomioita Tuomen ja muiden Jyväskylässä vaikuttaneiden työväenjohtajien toiminnasta vuoden 1917 ajalta. Valtiopäivien alettua Tuomi osallistui Jyväskylän toimintaan harvoin. Siltä osin päiväkirja antaa vain satunnaista tietoa kulissien takaisesta toiminnasta Jyväskylässä. Maakunta-arkistosta olen lisäksi käyttänyt Jyväskylän seminaarin opettajainkokousten pöytäkirjoja. Tämä lähde on kuitenkin antanut tietoja vain muutamaa asiaan, minkä vuoksi sen painoarvo tutkimuksessa on marginaalinen.

Jyväskylän kaupungin arkistossa (JKA) säilytetään kaupungin valtuusmiesten- ja rahatoimikamarin pöytäkirjoja vuodelta 1917. Lisäksi siellä on Jyväskylän elintarvikelautakunnan pöytäkirjat 19. päivästä marraskuusta 1917 – 28. tammikuuta 1918, mutta aikaisemmat pöytäkirjat vuodelta 1917 ovat hävinneet. Kaupungin valtuusmiesten (valtuusto) pöytäkirjat ovat työni kannalta yksi keskeisimmistä lähteistä. Valtuuston pöytäkirjoista saa tarkan ja samalla virallisen kuvan siitä, mitä kaupungin laillisesti valitut edustajat päättivät. Pöytäkirjat kertovat tehdyistä päätöksistä ja osapuolten välisistä neuvotteluista. Niistä selviää myös, millaisia kirjeitä osapuolien välillä vuoden aikana lähetettiin ja miten päätökset muuttuivat alkuperäisistä ehdotuksista. Pöytäkirjoista saa kuvan virallisista päätöksistä, joita kaupunginvaltuusto vuoden aikana teki. Kaupunginvaltuuston toimista tammikuussa 1918 ei löydy tietoa, sillä valtuusmiesten pöytäkirja vuodelta 1918 on kadonnut kokonaan, eikä sitä ole saatavilla kaupungin arkistosta.

Kaupunginarkistossa säilytetään myös rahatoimikamarin pöytäkirjoja. Rahatoimikamari toimi valtuuston alaisuudessa. Sillä oli laajat päätöksentekovaltuudet, mutta suurimmissa ja tärkeimmissä asioissa se joutui pyytämään valtuudet toimilleen valtuustolta. Rahatoimikamarin kautta kulkivat kaikki raha-asiat ja monissa asioissa se neuvotteli työväestön kanssa palkoista, työajoista ja työehdoista ym. Sille kuuluivat osittain myös elintarvikelautakunnan asiat ja siksi se oli yksi keskeisimpiä toimijoita kaupungissa. Rahatoimikamarin pöytäkirjat ovat monessa mielessä tärkeä

lähdemateriaali, sillä ne antavat tietoa kaupungin yhden keskeisimmän viraston toimista vallankumousvuonna ja siitä, millainen sen suhde oli työläisväestöön ja millaisia neuvotteluja osapuolien välillä käytiin.

Kaupunginarkistossa säilytetään 1917 – 1918 elintarvikelautakunnan pöytäkirjoja. Vuoden 1917 kevään, kesän ja syksyn tapahtumia koskevat elintarvikelautakunnan pöytäkirjat ovat kadonneet. Elintarvikelautakunnan toimista tietoja on marraskuun 19. päivästä lähtien. Pöytäkirjat antavat tietoa siitä, millaisia päätöksiä elintarvikelautakunta teki ja mitä kokouksissa virallisesti päätettiin ja millaisia ongelmia ilmeni elintarvikehuollossa vuoden 1917 marras-, joulukuussa sekä tammikuussa 1918.

Kansallisarkistossa (KA) säilytetään vapaussodan arkistoa. Marraskuun suurlakon alkamisesta kaupungissa kerrottiin lehdissä, mutta kaupungille levitettiin myös Jyväskylän vallankumousneuvoston lakkojulistuksia ja yksi julistus Kansallisarkiston kokoelmista löytyi. Kansallisarkistosta löytyi myös vallankumousneuvoston tiedonanto, jolla annettiin ohjeita kaupunkilaisille. Nämä kaksi lähdettä eivät kuitenkaan tutkimuksen kokonaisuuden kannalta olleet kovin merkittäviä, ne ovat ainoastaan pieni lisä käyttämiini lähteisiin. Laajentamalla tutkimuksen käsittämään Jyväskylää laajemman alueen, olisi Kansallisarkiston materiaaleissa lisää tutkittavaa aineistoa Jyväskylän ympäristössä. Tekemääni tutkimukseen niillä ei kuitenkaan ollut käyttöarvoa.

Keski-Suomen museon (K-Sm) arkistosta olen käyttänyt Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön sekä Vaasan itäisen vaalipiirin sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan pöytäkirjoja. Näistä olen pyrkinyt löytämään kunnallisjärjestön tekemiä päätöksiä vallankumousvuoden ajalta. Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön pöytäkirjat antavat vastauksia vuoden 1917 marraskuun tapahtumiin. Pöytäkirjoista löytyy merkintöjä marraskuun suurlakon aloittamisesta, kaartin avustamisesta rahallisesti, mutta itse lakon aikaisista tapahtumista pöytäkirjoista ei löydy tietoa. Keskusteluja lakon jälkeisestä ajasta ja siitä, miten suurlakon aikaisiin tapahtumiin olisi suhtauduttava, on säilynyt. Vaasan läänin itäisen vaalipiirin sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan pöytäkirjoista saa tietoa koko piiriä koskevasta toiminnasta tutkittavalta ajalta. Siinä ei keskitytä pelkästään

Jyväskylään vaan koko vaalipiiriin. Pöytäkirjoissa on kuitenkin asiaa Jyväskylän tilanteesta, vaikka piiritoimikunnassa käsiteltävät asiat keskittyivät laajemmalle alueelle kuin Jyväskylään. Keski-Suomen museossa ja Jyväskylän maakunta-arkistossa olevissa työväenjärjestöjen pöytäkirjoissa on yksi yhdistävä tekijä. Oli kyseessä työväenjärjestön, Jyväskylän sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön tai piiritoimikunnan pöytäkirjat, lähes samat edustajat ovat toimineet monissa eri työväenjärjestöjen tehtävissä. Päätökset ovat lähes poikkeuksetta samojen henkilöiden tekemiä, ja tämä näkyi Jyväskylän kehityksessä vallankumousvuoden aikana. Keski-Suomen museon kuva-arkistosta olen saanut käyttööni muutamia valokuvia. Valokuvien avulla saa kuvan ihmisten osallistumisesta vallankumousvuoden tapahtumiin.

Sota-arkistossa (SA) oleva materiaali koskee pääasiassa suojeluskuntia. Tutkimukseni ei käsittele Jyväskylän suojeluskunnan syntymistä ja toimintaa. Sota-arkistossa on vain vähän työväkeen liittyvää materiaalia. Sota-arkistosta löytyi Jyväskylän suojeluskunnan vakoiluosaston materiaalia jossa on työni kannalta muutamia hyviä ja tärkeitä asiakirjoja. Vakoiluosaston asiakirjoista löytyi marraskuun suurlakon aikana pidätettyjen poliisien, pormestarin ja suojeluskunta-aktivisti Pihkalan kuulustelujen pöytäkirjajäljennös, joka antoi tietoja pidätettyjen kuulusteluista ja vallankumousneuvoston tekemistä ratkaisuista heidän pidätettynä pitämiseksi. Lisäksi sota-arkistossa oli vallankumousneuvoston pöytäkirja suurlakon ajalta. Näiden lähteiden pohjalta olen pystynyt rakentamaan kokonaiskuvaa suurlakon aikaisista tapahtumista.

Jyväskylässä esiintyneet sanomalehdet osoittautuivat työn edetessä tärkeäksi alkuperäislähteeksi, ja sen vuoksi ne on käyty läpi jokaisen numeron osalta. Paikallisissa sanomalehdissä kerrottiin monista asioista, joista muut lähteet vaikenivat. Lehdissä oli selostuksia mm. työväenyhdistyksen kokouksista, mielenosoituksista, lakoista, työväestön ja kaupungin johdon käymistä neuvotteluista, elintarvikekätköistä, eduskunnan tapahtumista ja monista muista tapahtumista joita vuoden aikana maassa tapahtui. Sanomalehdet olivat tärkein informaation levittäjä vuoden 1917 – 1918 aikana. Lehdistö kertoi uutisia lukijoille, jotka eivät muuten olisi saaneet tietoa tapahtumista Jyväskylässä eivätkä muualta maasta. Paikallisilla sanomalehdillä oli keskeinen rooli mielipiteen muokkaamisessa Jyväskylässä. Työväen- ja porvariston

lehdet kertoivat uutisia omasta näkökannastaan, mutta itse uutiset olivat molemmissa lehdissä melko yhteneväisiä. Tutkimuksen kannalta on kuitenkin ollut tärkeä pysyä itse uutisessa ja uutisen sisään ujutettu propaganda on jätetty vähemmälle. Lehdistä olen kuitenkin ottanut suorita lainauksia osoittaakseni, millaisia uutisia lehdet kirjoittivat.

Työn tekemiseen valitsin porvariston sanomalehti Keski-Suomen ja työväen lehdistä Sorretun Voiman. Jyväskylässä ilmestyi vielä kolmas sanomalehti, porvarillinen Suomalainen, mutta sen jätin pois sen takia, että porvarillinen näkökanta ei olisi ratkaisevasti muuttunut. Sorretun Voima oli kaupungin ainut työväestön äänenkannattaja. Lehden ensimmäinen varsinainen numero julkaistiin 14.9.1906.³⁹ Alusta lähtien lehti ilmoitti noudattavansa sosiaalidemokraattisen puolueen ohjelmaa, vaikka sisäpoliittisesti sen ohjelma jyrkkeni 1910-luvun alkupuolella. Lehti halusi tarkastella valtiollisia tapahtumia maailmansodan vuosina sosialidemokraattisen maailmankatsomuksen valossa.⁴⁰ Vuoden 1917 aikana lehti keskittyi kirjoittelussaan heikkenevän elintarviketilanteen seuraamiseen, kaupungin johdon ja työväen edustajien kanssakäymiseen, kahdeksantuntisen työpäivän läpiviemiseen, lakkoihin ja erityisesti lakkorikkureiden tuomitsemisiin, valtalakikiistan seuraamiseen ja eduskunnan hajottamiseen ja uusiin vaaleihin sekä suojeluskuntien syntyminen seuraamiseen. Lehdessä otettiin kantaa lähes kaikkiin asioihin, jotka koskivat yhteiskunnan ja sen toimijoiden järjestymistä. Jyrkistä kirjoituksistaan huolimatta se sanoutui irti anarkistisesta toiminnasta.⁴¹

Keski-Suomi oli vanhin alueella toimivista lehdistä, ja sen ensimmäinen näytenumero ilmestyi 19. joulukuuta 1885. Siinä ilmoitettiin lehden ilmestymisen alkavan vuoden 1886 alusta.⁴² Lehti oli alusta loppuun saakka nuorsuomalaisten äänenkannattaja, ja se noudatti puolueen antamia ohjeita.⁴³ Vuoden 1917 maaliskuussa puhjennut vallankumous otettiin lehdessä iloiten vastaan, ja sortovallan kaatumisesta lehti kirjoitti positiiviseen sävyyn. Vuoden 1917 keväällä vallankumoushuuman mentyä ohi lehti alkoi tarkastella vallankumouksen tuomia ja erityisesti työväestön puolelta nousseita

---

³⁹ Tommila 1973, s. 317.

⁴⁰ Tommila 1973, s. 320, 324.

⁴¹ Tommila 1973, s. 382. Lehden toimittaja, kansanedustaja Onni Tuomi oli tunnettu jyrkistä kirjoituksistaan ja hän kannatti vanhastaan luokkataistelua, mutta ei ollut aseellisen kumouksen kannattaja.

⁴² Tommila 1973, s. 43.

⁴³ Tommila 1973, s. 93 – 95.

erilaisia haittailmiöitä kriittisesti, vaikka lehti kirjoittelussaan kannatti työläisten kahdeksantunnin työpäivää.⁴⁴ Huolestuttavana piirteenä lehdessä nähtiin työväestön laajenevat lakkoilut ja ulkoparlamentaariset painostustoimet valtuustoja vastaan. Vuoden 1917 edetessä lehti alkoi suhtautua entistä kielteisemmin työväestön toimintaan. Venäläisen sotaväen ja työväestön yhteistoiminnan lehti näki edesvastuuttomana politiikkana. Suurlakon aikaiset tapahtumat Suomessa ja Jyväskylässä lehti tuomitsi jyrkästi, ja luottamus työväestöön aleni merkittävästi. Lehden linja oli vuoden aikana muuttunut työläisiä ymmärtävästä – työläisten toimiin monessa asiassa kriittisesti suhtautuvaksi kirjoitteluksi.

Porvarillisen lehden tutkiminen antaa asioiden kirjoittelusta toisenlaisen näkökulman. Keski-Suomen kohdalla on havaittavissa, että linja muuttui vuoden aikana entistä jyrkempään suuntaan. Syyskuun alussa vuonna 1917 ajatus Jyväskylän porvarillisten sanomalehtien yhdistämisestä nousi ensimmäisen kerran esille.⁴⁵ Sanomalehdissä yhdistämisestä kirjoitettiin useasti, ja 13. päivänä lokakuuta vuonna 1917 pidetyssä kokouksessa kansallisten puolueiden raja päätettiin poistaa.⁴⁶ Uuden lehden perustava kokous pidettiin viidentenä päivänä marraskuuta vuonna 1917, jolloin hyväksyttiin lehden säännöt. Tammikuun kolmantena päivänä ilmestyi Keski-suomalaisen ensimmäinen numero.⁴⁷ Keski-Suomen ja Suomalaisen yhdistyminen Keski-suomalaiseksi ei muuttanut uuden lehden suhtautumista työväestöön ja Sorretun Voimaan myönteisempään suuntaan. Sorretun Voiman toimien arvosteleminen jatkui tammikuun 1918 loppuun saakka ja lehteä syytettiin mm. lukijakuntansa kiihottamisesta laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan.⁴⁸ Uusi lehti jatkoi siitä, mihin sen edeltäjät olivat jääneet.

---

⁴⁴ Tommila 1973, s. 202.

⁴⁵ Tommila 1976, s. 43.

⁴⁶ Tommila 1976, s. 44.

⁴⁷ Tommila 1976, s. 45 – 47.

⁴⁸ Raitio 1976, s. 305.

1.4 Tutkimustehtävä

Tutkin työväestön ja porvariston välisiä suhteita Jyväskylässä työväestön näkökulmasta. Tutkimukseni käsittelee työväestöä kollektiivisena toimijana järjestäytymisen ja toiminnan osalta vuoden 1917 maaliskuun vallankumouksen aloittamassa tilanteessa. Tsaarin kukistumisen jälkeen työväestö lähti nopeasti järjestäytymään monella eri osa-alueella. Tutkimuksessani haluan selvittää, *miten järjestäytyminen Jyväskylässä lähti liikkeelle ja millaista järjestäytymistä Jyväskylässä tapahtui vallankumousvuoden aikana ja kuka tai ketkä toimintaa johtivat*. Tutkimuksen kohteena on erityisesti työväestön järjestäytyminen ja se, miten järjestäytyminen näkyi osapuolien välisessä yhteistyössä. Tarkastelu alkaa vuoden 1917 maaliskuun vallankumouksen alkamisesta ja tsaarin kukistumisesta ja päättyy sisällissodan alkamiseen tammikuussa vuonna 1918. Tämän ajanjakson kehityskulkuja käsittelem tutkimuksessani tarkemmin. Tutkimus ei tule keskittymään yksityisten ihmisten tekemisiin tai tekemättä jättämissiin, vaan haluan tutkia laajemmin Jyväskylän työväestön ja kaupungin johdon toimintaa vallankumousvuoden aikana. Tutkimuksessa käsittelem sitä, *mitä Jyväskylän työväestön ja kaupungin porvareiden välillä vuosina 1917 – 1918 tapahtui ja millaisia piirteitä Jyväskylän kehitykseen keskeisesti kuului?*

Kaupunginvaltuuston ja työläiskomitean käsittelyssä on erityinen painoarvo, sillä valtuusto oli vuosina 1917 – 1918 laillista päätäntävaltaa käyttävä toimija Jyväskylässä. Sen alaisuudessa olivat mm. maistraatti ja poliisilaitos, elintarvikeasioista vastaava elintarvikelautakunta ja kaupungin raha-asioista vastaava rahatoimikamari. Yhteistä näille toimijoille oli se, että ne olivat vastuussa tekemisistään kaupungin valtuustolle ja valtuustolla oli suuremmissa ja tärkeämissä asioissa lopullinen päätäntävalta. Valtuusto pystyi muuttamaan rahatoimikamarin tai maistraatin tekemän päätöksen niin halutessaan, vaikka useimmissa tapauksissa em. toimijoiden tekemiä päätöksiä ei alettu muuttaa, vaikka näitäkin tapauksia tutkimallani ajalla sattui. Tutkimukseni tulee yhdeltä osalta keskittymään valtuuston, maistraatin ja poliisilaitoksen välisistä suhteista työläiskomiteaan. Tutkimuksessa selvittelen sitä, *millaisia neuvotteluja valtuusto ja maistraatti kävivät työläiskomitean kanssa vuoden aikana ja mistä osapuolet neuvottelivat ja millaisia neuvottelutuloksia saatiin aikaan*.

Työläisväestön keskuudessa työläiskomitea käytti ylintä päätösvaltaa, ja se edusti koko työläisväestöä valtuuston kanssa käydyissä neuvotteluissa. Vallankumousvuoden aikana monissa tärkeissä asioissa neuvotteluilla saatiin aikaan kaikkia osapuolia tyydyttänyt tulos, jonka seurauksena Jyväskylän kehitys kulki omalla tavallaan eikä seurannut maan yleistä kehitystä. Työläiskomitean työ ei keskittynyt pelkästään virallisten tahojen kanssa käytyihin neuvotteluihin. Siihen kuului työväenjoukkojen johtaminen vallankumouksen aikana. Komitean aloitteesta Jyväskylään perustettiin työväen järjestysmiehistö, jolle luotiin kevään kuluessa armeijan tyylinen organisaatio ja sen tehtävänä oli järjestyksen pitäminen kaupungissa. Monesti armeijamallisella organisaatiolla on jokin erityinen tehtävä. Tätä järjestysmiehistön kehitystä tutkin tekemässäni tutkimuksessa. Tavoitteena on selvittää Jyväskylään perustetun järjestysmiehistön toiminta koko vallankumousvuoden aikana. Yksityiskohtaisen kehityskulun tekeminen on kuitenkin lähteiden puuttumisen takia ollut vaikeaa, mutta se ei kuitenkaan ole estänyt järjestysmiehistön yleisen kehityskulun tarkastelemista vallankumousvuoden aikana. Tutkimuksessa on hyvä selvittää kyseisen organisaation järjestäytymistä ja sen luonnetta. *Miten tai miksi järjestysmiesten järjestäytyminen alkoi ja miten järjestysmiehet sisäisesti organisoituivat ja kuka tai ketkä järjestysmiehiä johtivat?* Tutkimuksen tulee selvittää sitä, *mihin järjestysmiehiä tarvittiin ja oliko järjestysmiesten toiminta suunnattu muita yhteiskuntaryhmiä vastaan.* Koska tilannetta on syytä tarkastella laajemmassa kontekstissa, on tutkimuksessani syytä ottaa huomioon syyskesällä 1917 osapuolien välille nousseet erimielisyydet. *Miten Suomessa tapahtuneet poliittiset muutokset näkyivät järjestysmiesten toiminnassa?*

Marraskuun suurlakon aikana Jyväskylän järjestysmiehistö toimi paikallisena järjestyskaartina. Työväestön aloittama suurlakko saatiin maassa loppumaan, kun porvaristo taipui hyväksymään työväestön sille asettamat keskeisimmät vaatimukset. Jyväskylässä lakko lopetettiin Helsingistä saatujen ohjeiden perusteella, mutta lakkoa edeltäneeseen tilanteeseen ei kuitenkaan kaikilta osin palattu. Jyväskylän järjestysmiehistö oli suurlakon alkaessa muuttunut kaartiksi ja se piti järjestystä suurlakkoviikon aikana kaupungissa. Ennen suurlakkoa sen toiminta oli ollut passiivista ja harjoituksia oli pidetty harvoin. Tämän takia herää kysymys, *miksi järjestysmiehistö oli ennen lakkoa pysynyt passiivisena*, vaikka lakon jälkeen tilanne kuitenkin muuttui ja harjoituksia pidettiin viikoittain. Vaikka käyttämässäni lähteissä ei

ole tietoa miehistön vahvuudesta lakon jälkeen, on kuitenkin todennäköistä, että kaartin miesvahvuus lisääntyi ainakin Tampereella pidettyyn järjestyskaartien edustajakokoukseen asti.⁴⁹ Tutkimuksen kannalta on tärkeä selvittää järjestysmiehistössä tapahtunutta järjestäytymistä ja sitä, *miten toiminta muuttui suurlakon jälkeisessä tilanteessa ennen sisällissodan alkamista.*

Vallankumouksen alettua Suomen poliisikysymyksen ratkaiseminen nousi monilla paikkakunnilla keskeisesti esille. Työläiskomitean rooli Jyväskylän kaupungin poliisilaitosta koskevan asian ratkaisemisessa on tutkimukseni keskeisiä tutkimuskohteita. Työläiskomitean vaatimus poliisien erottamisesta viroistaan ei johtanut Jyväskylässä konkreettisiin tuloksiin. Poliisit saivat pitää paikkansa, mutta poliisilaitokselle kaupunginvaltuuston päätöksen perusteella valittiin myös työväestön edustaja. Tämän kehityksen tutkiminen on tärkeää, sillä työläiskomitea ja kaupunginvaltuusto yhdessä maistraatin kanssa joutuivat asiasta monesti neuvottelemaan. Työväestön edustajan asemasta poliisilaitoksessa käytiin syksyllä valtataistelua ja se oli yksi keskeisimpiä kiistakohteita Jyväskylässä. Tästä johtuen on syytä selvittää, *mitä neuvotteluissa vallankumousvuoden aikana tapahtui ja millaisiin lopputuloksiin poliisilaitoksen järjestämisestä päädyttiin.* Tutkimuksen kannalta on keskeistä, *mikä rooli työväestön edustajalla poliisilaitoksessa oli ja mitä hyötyä hänestä oli poliisilaitoksen toimintaan.* Tämän kehityksen seuraaminen on tutkimukseni kannalta tärkeää, sillä poliisilaitoksen uudelleenjärjestelyllä järjestyksenpito kaupungissa saatiin varmistettua työläisten osalta marraskuun suurlakkoon saakka. Poliisilaitoksen käsitteleminen on tässä tärkeää, sillä erilaisen neuvottelutuloksen aikaansaaminen olisi voinut johtaa erilaiseen kehityskulkuun myös Jyväskylässä. Tutkimuksessani olen pyrkinyt selvittämään poliisilaitoksen tilannetta ja tapahtumia työväestön näkökulmasta koko vallankumousvuoden ajalta.

Tutkimusjakson aikana Suomen työväenliike ryhtyi koko maata käsittävään marraskuun suurlakkoon. Sen aikana työväestö näytti joukkovoimansa valtaa pitävälle ryhmille. Suurlakon ja senaikaisten tapahtumien tutkiminen Jyväskylän osalta on tärkeää, sillä siten saamme kuvan siitä, *mitä Jyväskylässä suurlakon aikana tapahtui ja millaisen luonteen lakko kaupungissa sai ja kuka toimintaa johti.* Jotta pystyisimme

---

⁴⁹ Ks. Salkola 1985b, s. 284, 407 – 408. Salkolan tutkimuksessa mainitaan, että lakon aikana maalaiskunnan kaartin vahvuus oli 300 – 400 miestä, mutta Tampereella 16 – 17.12.1917 pidetyn kaartin edustajakokouksen jälkeen punakaartin jäsenluku oli enää vain sata.

saamaan tapahtumista tarkan kuvan, on tutkimuksessa selvitettävä *millaiset toimijat tapahtumiin osallistuivat?* Sen vuoksi asia sai tutkimuksessani erityisen painoarvon, sillä se oli poikkeuksellinen ajanjakso koko Jyväskylän historiassa. Suurlakon tapahtumien tutkiminen on kuitenkin tärkeää, sillä sen aikana työväestön järjestäytyminen ja yhteenkuuluvuuden tunne oli korkeimmillaan. Silloin työväen järjestysmiehistön järjestäytyminen saavutti sille keväällä annetut tavoitteet ja se toimi yhtenäisenä järjestäytyneenä organisaationa pitäen valtaa Jyväskylässä. Suurlakon aikaiset tapahtumat on kokonaisuudessaan tärkeä osa Jyväskylän työväestön järjestäytymistä, sillä lakon aikana valta kaupungissa kuului työväestölle.

Elintarviketilanne oli Suomessa heikentynyt koko alkuvuoden 1917. Venäjältä Suomeen pystyttiin tuomaan vain murto-osa täällä kulutettavasta määrästä. Elintarviketilanne maassa paheni koko vuoden 1917. Elintarvikepulan seuraukset näkyivät myös Jyväskylässä ja kaupunkiin perustettu Elintarvikelautakunta oli toivottoman tilanteen edessä, sillä sen tarvitsemia elintarvikkeita ei ollut saatavilla. Elintarvikelautakunnan kokoonpanosta työväestöllä ja kaupunginvaltuustolla oli vuoden 1917 aikana suurimmat kiistat. Tarpeellista on selvittää, *kuka elintarvikelautakunnan perusti, millaisessa kokoonpanossa se toimi ja millaisia ongelmia sen työskentelyssä oli.* Elintarvikkeiden puute vaikutti erityisesti työläiskuluttajiin, joilla ei ollut varoja hankkia tavaroita mustasta pörssistä. Tutkimuksessa selvitän kaupungin elintarvikelautakunnan toimia vallankumousvuoden aikana ja sitä *millaisilla toimilla elintarvikelautakunta ja kaupungin valtuusto yrittivät pahenevaa elintarviketilannetta korjata, miten siinä onnistuttiin ja mitkä syyt keskeisesti vaikuttivat heikkenevään elintarviketilanteeseen sekä radikalisoiko elintarvikkeiden puute ihmisiä.* Tutkimuksessani pyrin selvittämään heikon elintarviketilanteen vaikutusta kuluttajien järjestäytymiseen ja siitä aiheutuvaan mielipiteiden radikalisoitumiseen, sillä ainakin Suomen suurimmissa kaupungeissa oli lukuisia elintarvikemellakoita. Tähän seikkaan tutkimuksessani yritän antaa vastauksen.

Maaliskuussa tapahtunut tsaarin kukistuminen ja Venäjän väliaikaisen hallituksen antama maaliskuun manifesti palautti mm. kokoontumisvapauden ja lakko-oikeuden suomalaisille. Tästä seuranneen kehityksen innoittamina työläisväestö alkoi vaatia itselleen lyhyempää työpäivää ja parempia palkkoja. Tutkimuksen kokonaiskuvan

kannalta on tärkeä selvittää työläisten lakkoliikkeen kehittymistä ja sitä, *millaisia piirteitä lakot saivat aikaan Jyväskylässä, mitkä syyt synnyttivät lakkoja, millaista muutosta lakoilla haettiin ja kuinka työnantajat lakkoihin suhtautuivat*. Tutkimallani ajalla Jyväskylässä järjestettiin erilaisia paraateja ja mielenosoituskulkueita, joiden pääasiallisina osanottajina olivat työläiset. Näiden kulkueiden esiintymiset ja tarkoitusperien tutkiminen on tarpeellista, sillä muualla maassa monet mielenosoituskulkueet muuttuivat mielenosoituksiksi valtaa pitäviä luokkia vastaan. Jyväskylän tapahtumien kannalta on hyvä selvittää, *mitä paraateilla ja mielenosoituskulkueilla haluttiin saavuttaa, millaisia piirteitä lakot ja mielenosoituskulkueet saivat ja ketä vastaan ne olivat suunnattu*. Työväestön järjestäytymisen ja tutkimuksen kannalta on tarpeellista selvittää mielenosoitusten luonne kaupungissa, sillä muuten työväestön kokonaistilasta ei saataisi riittävän tarkkaa kuvaa.

Tutkimukseni on jaettu viiteen varsinaiseen päälukuun, johdantoon ja päätäntöön. Tutkimukseni perustuu temaattiseen jaotteluun aiheittain. Teemojen sisällä tapahtumia käsitellään kuitenkin kronologisessa järjestyksessä. Pääluke 2 käsittelee välittömästi vallankumouksen jälkeistä järjestysmiehistön ja työläiskomitean organisaatiota ja toimintaa ennen suurlakon alkamista. Pääluvussa 3 käsittely keskittyy työläiskomitean ja kaupunginvaltuuston suhteeseen ennen suurlakon alkamista. Pääluvussa 4 keskitytään marraskuun suurlakon jälkeiseen aikaan. Siinä käydään läpi työväestön ja porvariston keskinäistä suhdetta ennen sodan syttymistä. Pääluvussa 5 keskitytään Jyväskylässä olleisiin lakkoihin ja niiden tapahtumiin. Luku pitää sisällään myös kaupungissa tapahtuneet joukkokokoukset. Pääluke 6 tutkii kaupungin elintarviketilannetta ja sen hoitoa ja vaikutuksia Jyväskylään sekä sitä, millaisilla toimilla elintarviketilannetta yritettiin parantaa. Jokaisessa luvussa on oma teemansa ja ne linkittyvät toisiinsa samaan aikaan tapahtuneiden asioiden välityksellä.

1.5 Tutkimusmenetelmät ja keskeiset käsitteet

Tutkimuskohteeni olevien Jyväskylän työväestön ja porvarien välisten suhteiden tutkimista lähestyn poliittisen ja sosiaalishistorian näkökulmista. Molemmat historiatieteen lähestymistavat menevät tutkimuksessa toistensa kanssa limittäin, ja tutkimuksessani pyrin pysymään poliittisessa ja sosiaalishistoriallisessa viitekehyksessä. Poliittinen historia tutkii perinteisesti sitä, kuinka jokin ryhmä pääsee käyttämään poliittista valtaa tai millaisia konflikteja sillä ympäröivään maailmaan on. Jyväskylässä poliittista valtaa kaupungin päätöksenteossa käyttivät kaupunginvaltuusto ja vastaavasti työväenliike halusi itselleen osan tästä valtuuston käyttämästä vallasta. Molemmilla ryhmillä oli kehityksen suunnasta omat näkemyksensä, ja siitä seurasi poliittisia konfliktitilanteita, joihin ryhmien välisillä neuvotteluilla haettiin ratkaisua. Työssäni sosiaalishistoriallinen lähestymistapa on vahva, sillä tutkin Jyväskylän tapahtumia vallankumousvuonna 1917 – 1918 yhtenä kokonaisena systeeminä ja erityisesti kaupungissa toimivien yhteiskuntaryhmien osasia ja niiden toimintamekanismeja.⁵⁰

Työssäni alkuperäislähteet nousevat tärkeään rooliin. Eri alkuperäislähteet ja niiden vertaileminen keskenään on ollut keskeisenä tutkimusmenetelmänäni. Tutkimuksen tekemiseen olen käyttänyt usean eri keskusarkiston ja museon materiaaleja, sillä vuoden 1917 – 1918 tapahtumista oleva materiaali on jaoteltu useiden eri arkistojen välille. Missään arkistossa ei ole ollut saatavissa kattavaa arkistokokoelmaa, joten olen joutunut poimimaan tietoni useasta lähteestä. Lähteiden tarkoista läpikäymisistä ja sieltä löytyneistä pienistä tiedonpalasista olen koonnut Jyväskylän tapahtumia käsittelevän tutkimukseni. Saatuja tietoja olen verrannut lisäksi paikallislehtien kirjoitteluun, koska ne kertoivat tärkeimmät asiat lukijoilleen. Aineistosta nousseista tiedoista olen rakentanut suurempia rakenteita ja kokonaisuuksia, joista tehty tutkimus koostuu. Yhtenä näkökulmana on ollut strukturaalinen lähestymistapa. Strukturaalisessa lähestymistavassa yhteiskuntaan tutkitaan sosiaalisen koostumuksen näkökulmasta. Jyväskylässä oli selvästi kaksi yhteiskuntaryhmää: työväen ja kaupunkia hallitsevien porvarien ryhmä ja niillä oli kaupungissa selvät roolit. Näitä kahta luokkaa voidaan pitää kaupungin tiettyinä struktuureina (rakenteina), jotka kuuluivat laajemmassa mielessä Jyväskylän kaupungin sosiaalisiin struktuureihin.⁵¹ Molempien

---

⁵⁰ Haapala 1989, s. 15.

⁵¹ Heikkinen 1993, s. 15; Ks. Tommila 1970, s. 248 – 257, 394. Jyväskylän väkiluku oli vuonna

ryhmien toiminta oli osa yhden laajemman struktuurin toimintaa. Työväenluokka oli asemansa (roolinsa) puolesta hallittavana ja porvarit olivat asemansa puolesta hallitsevana luokkana, sillä kunnallisesta päätöksenteosta työväenluokalta puuttuivat yhtäläiset oikeudet päätöksentekoon.⁵² Käyttämieni alkuperäislähteiden avulla pyrin selvittämään sitä, miten struktuurit Jyväskylässä pysyivät ennallaan tai muuttuivat käsittelemälläni tutkimusjaksolla.⁵³ Jyväskylän tapauksessa on nähtävissä, että työväenliike halusi muuttaa yhteiskunnan rakenteita erityisesti ulkoapäin tulevien vaatimuksien avustuksella, mutta rakenteet muuttuivat myös sisältäpäin.⁵⁴ Ulkoapäin tulevista rakenteiden muuttamisesta vastasi työväenliike, sillä se vaati mm. demokratiaa kunnallisessa päätöksenteossa, poliisilaitoksen uudistamista, parempia työehtoja ym. Voidaan myös nähdä, että yhteiskunnan rakenteen sisältä tapahtui muutoksia, sillä kaupunginvaltuusto ja yksityiset työnantajat suostuivat neuvotteleman työväestön kanssa erilaisista ongelmista. Tätä voidaan pitää struktuurien sisältäpäin tulevana muutoksena. Ilman sisältäpäin tulevaa muutosta työläiset eivät olisi saaneet esittämiään vaatimuksia läpi.

Keskityn laajasti yhteiskunnan ja siinä tapahtuvan kehityksen tutkimiseen. Tutkimuksessa käytän tästä johtuen sosiaalishistoriallista lähestymistapaa, sillä tutkimukseni on suurelta osin juuri yhteiskunnan historiallista tutkimista. Tutkimuksessa ei keskitytä yksittäisten henkilöiden tekemisiin, vaan tarkoituksena on tarkastella heitä yhteiskunnallisina toimijoina.⁵⁵ Tutkimuksessa tarkastellaan kahden yhteiskuntaryhmän yleistä toimintaa laajempuna kokonaisuutena. Tutkimuskohteena työssäni ovat eri yhteiskuntaryhmät ja niiden toiminta vallankumousvuonna. Tarkemmin määriteltynä yhteiskunta oli rakentunut ihmisryhmistä, joista työväenliike

---

kirkonkirjaväkiluvun mukaan 5031 ja henkikirjaväkiluvun mukaan 5114 asukasta. Tommilan tutkimuksessa ei ole vuoden 1917 osalta kaupungin väestön ammattiryhmitystä mutta vuosilta 1910, 1920 ja 1930 tilasto löytyy. Työväestöön kuuluvien osuus kaupungin väkiluvusta oli noin 40 %. Vuonna 1917 Jyväskylässä oli keskimäärin noin 600 teollisuuden työntekijää; Ks. myös liite 2; Tapiola 1968, s. 144. Työväenyhdistyksen jäsentilaston mukaan järjestäytyneitä työläisiä oli 752 vuonna 1917.

⁵² Ks. Thompson 1996, s. 74 – 75. Thompson tuo esille, että väkijoukko ja aristokratia muodostavat vastakkaiset navat. Jyväskylän tilanteesta voi vastaavasti nähdä kaksi vastakkaista napaa, jotka kaupungissa toimivat; Tommila 1970, s. 426. Vuoden 1916 eduskuntavaaleissa sosialidemokraattinen puolue sai 44,4 % ja vuoden 1917 vaaleissa 39,4 % äänistä. Vastaavasti porvarilliset puolueet saivat 1916 vaaleissa 55,3 % ja vuoden 1917 vaaleissa 56,9 % äänistä. Tästä johtopäätöksenä voi todeta, että työväenluokka oli hieman pienempi.

⁵³ Heikkinen 1993, s. 17.

⁵⁴ Heikkinen 1993, s. 19.

⁵⁵ Haapala 1989, s. 18 – 20. Tutkimuksessa yksittäisten ihmisten toiminta tulee väistämättä näkyville, mutta heidän tarkempaan käsittelemiseen tutkimukseni ei tule keskittymän.

edusti kaupungin köyhimpiä ihmisiä ja vastaavasti heidän vastavoimanaan olivat kaupungin porvarit, joihin kuului mm. eri alojen yrittäjiä, ylempiä ja alempia virkamiehiä, opettajia ja tilanomistajia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ryhmien sisällä näkökannat olisivat olleet yhteneväiset, mutta laajemmassa perspektiivissä ne muodostivat toisilleen vallasta kilpailevat ryhmittymät.⁵⁶ Monilla sosiaalisilla tekijöillä ja ongelmilla oli vaikutusta vuosien 1917 – 1918 tapahtumiin ja kehitykseen. Pyrin selvittämään lyhyen aikavälin aikana, miksi sosiaalisiksi ongelmiksi koetut asiat Jyväskylässä muuttuivat⁵⁷, ja oliko ongelmilla merkitystä ihmisten toimintaan. Sosiaalishistorian menetelmiä käyttämällä pyrin lähteistä saamaan selville, miten ympäristö, yleinen ajattelu ja ryhmien teot vaikuttivat ihmisten toimintaan.

Paikalliset sanomalehdet ovat olleet keskeisiä lähteitäni tutkimuksessa. Yhtenä tutkimusmenetelmänäni on ollut sanomalehtien tarkka läpikäyminen. Molemmat aineistonani käyttämät sanomalehdet on käyty läpi jokaisen ilmestymispäivän osalta ja lehdistä saaduista tiedoista olen poiminut tutkimuksen kannalta relevantit tiedot.⁵⁸ Erityisesti olen keskittynyt siihen, mitä lehdet kirjoittivat työväestön ja porvariston toiminnasta Jyväskylässä. Vertailevaa lähestymistapaa käyttämällä pyrin löytämään aineistosta keskeiset ja aiemmin tuntemattomat prosessit ja näin saamaan tapahtumista yleisen kuvan. Samalla olen selvittänyt, miten lehdistön kirjoittelu vaikutti asenteiden kehittymiseen Jyväskylässä. Lehdistön tärkeänä tehtävänä oli tietojen levittäminen lukijoille. Lehtien kirjoittelun vertaileminen keskenään auttaa saamaan selville, miten toisen osapuolen toimet lehdistössä tuotiin kansalle tiedoksi.

Muutamia keskeisiä käsitteitä on syytä selittää. Käytän oikeiston poliittisista ryhmistä käsitettä porvarit. Tutkimuksessani en ole jaotellut sitä, olivatko porvarit yrittäjiä vai maanomistajia. Jyväskylässä oikeistolaiset olivat pääosiltaan mm. eri alojen yrittäjiä tai tehtaanomistajia, opettajia ja kaupungin virkamiehiä. Maanviljelijöitä Jyväskylän oikeistolaisissa piireissä oli vain muutamia, sillä kaupungin alueella maatiloja oli vähän. On syytä kuitenkin huomata, että työväestöä vastustaneet eivät olleet ainoastaan porvareita, vaan vastustajiin kuuluivat mm. maata omistavat maanviljelijät.⁵⁹ Tutkimuksessa ollaan paljon tekemisissä kaupungin valtuusmiesten kanssa.

---

⁵⁶ Ks. Thompson 1996, s. 75.

⁵⁷ Haapala 1989, s. 88.

⁵⁸ Vrt. esim. Tapiola 1968; Salkola 1985 a ja b; Alapuro 1994. Tutkimuksissa käytetty lehdistöä runsaasti lähteinä.

⁵⁹ Ks. liite 2.

Tutkimuksen käsittelyosissa käytän heistä kuitenkin nimitystä kaupunginvaltuusto tai valtuutetut, sillä se on käsitteenä selkeämpi. Viitteissä käytän myös merkitystä kaupunginvaltuusto.

Kaupungista toimineista työväen järjestysjoukoista käytän lähinnä kolmea nimitystä: työväenjärjestysmiehet, työväen järjestyskaartti ja joulukuun puolivälin jälkeen punakaarti. Nimityksien muutokset johtuvat siitä, miten nämä joukot itseään kutsuivat eri aikoina vuotta. Vallankumouksen alussa Jyväskylässä toimivat järjestysmiehet. Hieman myöhemmin järjestysmiehet saivat kuitenkin sisäisen organisaation, jolloin heitä voidaan nimittää myös työväen järjestyskaartiksi. Jyväskylässä kuitenkin puhuttiin syksyyn 1917 saakka järjestysmiehistä. Ennen marraskuun suurlakkoa nimitys muuttui järjestyskaartiksi ja sellaisena se toimi koko suurlakon ajan. Vasta joulukuun kaartin edustajankokouksen jälkeen kaartia voidaan nimittää punakaartiksi, mutta Jyväskylän tapauksessa työväen järjestyskaartti on siitä totuudenmukaisempi nimitys.

2 Työväen järjestysmiehistön syntyminen

2.1 Työläiskomitea perustetaan Jyväskylään

Jyväskylän järjestäytyneet työläiset pitivät ensimmäisen kokouksen Venäjän vallankumouksen alkamisen jälkeen 12. päivänä maaliskuuta 1917.⁶⁰ Kokoukseen osallistuneilla ei ollut täyttä tietoa siitä, mitä Venäjällä viimeisien viikkojen aikana oli todellisuudessa tapahtunut.⁶¹ Suomessa olivat käytössä sota-ajan määräykset, joiden perusteella tiedonkulkua Venäjältä Suomeen sensuroitiin. Tästä kokouksesta ei Jyväskylän työväenyhdistyksen pöytäkirjoissa ole kuitenkaan merkintöjä. Pöytäkirjan

---

⁶⁰ 20.3.1917, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, Komitean selostus, sidos 19, JyMa.

⁶¹ Ks. Upton 1980, s. 51. Tilanteen vakavuudesta Venäjällä saatiin tietoa Suomeen 12.3.1917, jolloin kapinoitsijat valtasivat Suomen aseman Pietarissa ja estivät kaiken rautatieliikenteen Suomeen. Jyväskylässä tuskin vielä samana 12. päivänä tiedettiin tilanteen vakavuudesta, sillä tiedonkulku ei vuonna 1917 ollut reaaliaikaista; Ikonen 1991, s. 58. Ikonen tuo esille, että Paasikivelle ja Kyösti Kalliolle vallankumouksen alkaminen Venäjällä oli molemmille yllätys.

liitteen mukaan sanomalehti Sorretun Voima sai tiedon tsaari Nikolai II:n kukistumisesta 16. päivänä maaliskuuta 1917.⁶² Lehti kirjoitti otsikossaan: ”*Uusi hallitus Venäjälle.*”⁶³ Lehti kertoi Pietarin mielenosoitusten alkaneen helmikuun 25. päivänä ja kaksi ensimmäistä päivää oli sujunut rauhallisesti, mutta saanut nopeasti radikaalin luonteen ja suurin osa armeijan reservipataljoonista oli liittynyt työläisiin.⁶⁴

Jyväskylän järjestyneet työläiset pitivät Venäjän tapahtumista ensimmäisen virallisen kokouksensa 17. päivänä maaliskuuta.⁶⁵ Keskustelun tuloksena kaupunkiin valittiin 10-henkinen työläiskomitea, jonka tehtävänä oli tilanteen kehityksen seuraaminen sekä yleisen työläiskokouksen koollekutsuminen, jos siihen ilmenee aihetta.⁶⁶ Valittuun työläiskomiteaan kuuluivat työväestön edustajina Kaarle Mänty, Kaarlo Nordlund, Onni Tuomi, Viki Virtamo, J. Karjalainen, Kustaa Jokinen, Kaarlo Salovaara, Urho Leppänen, Väinö Haukkariutta.⁶⁷ Komitean kymmenenestä jäsenestä on saatavilla ristiriitaisia tietoja. Komitean kymmenes jäsen oli joko Hj. Björkvist tai O. Suutala⁶⁸, mutta varmaa tietoa siitä, kumpi heistä maaliskuussa valittiin, ei ole, sillä pöytäkirjan liitteessä asiasta ei ole mainittu. Björkvist ei toiminut Jyväskylän työläiskomiteassa kovin pitkään, sillä toukokuussa hänen poistuttua Jyväskylästä, valittiin hänen tilalleen työväenyhdistyksen johtokuntaan uusi jäsen.⁶⁹

---

⁶² 20.3.1917, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, Komitean selostus, sidos 19, JyMa; 16.3.1917 Sorretun Voima, no. 32; Ks. Lappalainen 1977, s. 50. Lappalainen tuo tutkimuksessa esille, että Suomessa herättiin 15. – 16. päivänä maaliskuuta 1917 tsaarin vallan kukistumiseen Venäjällä. Tieto tsaarin kukistumisesta kulkeutui tämän jälkeen nopeasti ympäri maata.

⁶³ 16.3.1917 Sorretun Voima, no. 32.

⁶⁴ 16.3.1917, Sorretun Voima, no. 32; 17.3.1917 Keski-Suomi, no. 31; Ks. myös Polvinen 1967, s. 3.

⁶⁵ 16.3.1917 Sorretun Voima, no. 32; vrt. 20.3.1917, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, Komitean selostus, sidos 19, JyMa. Lähteissä on nähtävissä kaksi erilaista päivämäärää ensimmäisestä tiedosta, koska työläiskomitea kaupunkiin valittiin. Maaliskuun 12.- ja 17. päivä ovat eri lähteissä. Todennäköisintä kuitenkin on, että 17. päivä on oikea, sillä Sorretun Voima kertoi maanantain 19.3.1917 numerossa, että viime lauantaina oli ollut työväen yleinen kokous työväentalolla ja siellä oli valittu 10-henkinen työläiskomitea kaupunkiin.

⁶⁶ 19.3.1917, Sorretun Voima, no. 33.

⁶⁷ 20.3.1917, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, Komitean selostus, sidos 19, JyMa. Huom. Liitteessä on vain yhdeksän nimeä; Vrt. Lehto 1923, s. 84, Lehto ei mainitse Mäntyä, hän mainitsee kuitenkin Huugo Kotirannan. Komitean selostuksessa ei kuitenkaan mainita Kotirannan kuuluneen komiteaan; Ks. myös liite 1.

⁶⁸ Salkola 1985a, s. 88; Vrt. Oittinen 1938, s. 125. Salkolan mukaan huhtikuussa O. Suutala oli kymmenes jäsen, mutta Oittinen mainitsee kymmenenneksi jäseneksi Hj. Björkvistin.

⁶⁹ 31.5.1917, § 105, Työväenyhdistyksen johtokunnan kokouksen pöytäkirja, sidos 34, JyMa, Samassa työväenyhdistyksen johtokunnan kokouksessa myös Bruno Vuorelan tilalle alettiin etsiä uutta edustajaa, sillä hän ei ollut ottanut osaa kokouksiin; Ks. myös Salkola 1985, s. 91, Jyväskylän työväenyhdistykseen Björkvist oli liittynyt 1914, kun hän oli muuttanut Tampereelta Jyväskylään. Björkvist toimi työväenyhdistyksen johtokunnassa ja näyttämön johtokunnassa. Keväällä 1917 Björkvist muutti takaisin Tampereelle, jossa hän osallistui syksyllä 1917 kaartin järjestävän komitean kokouksiin. Tampereella hän toimi tiedusteluosaston päällikkönä. Björkvist teloitettiin

Useimmat komiteassa toimivat edustajat olivat kuuluneet työväen järjestöön jo pidemmän aikaa. Useimmilla heistä oli takanaan pitkä kokemus työväenyhdistyksen johtavilla paikoilla Jyväskylästä. Useimmat työläiskomitean työhön osallistuneet olivat toimineet työväen yhdistyksessä 1910-luvulla puheenjohtajina, sihteereinä, rahastonhoitajina tai puolueen muissa arvostetuissa luottamustehtävissä.⁷⁰ Komitean jäsenistä Kaarle Mänty ja Onni Tuomi oli valittu eduskuntaan vuoden 1916 vaaleissa ja he nauttivat työväestön keskuudessa suurta arvostusta. Komitean jäsenistä Männyllä, Jokisella ja Karjalaisella oli kokemusta toimimisesta punakaartissa vuosilta 1905 – 1906. Kaarle Mänty oli toiminut Jyväskylän kaartin ylipäällikkönä.⁷¹ Heillä oli kokemusta kaartin toiminnasta ja sen johtamisesta siinä tilanteessa, että työläisten puolelta pitäisi ryhtyä joihinkin toimiin. Työläiskomitean työhön liittyivät mukaan kaupungissa olevien venäläisten sotilaiden seitsemänmiehinen edustajisto.⁷² Vastaavaa toimintaa tapahtui myös muualla Suomessa, sillä maan eri puolilla olevat venäläiset sotilaat ryhtyivät yhteistyöhön työläisten kanssa erilaisissa komiteoissa ja toimielimissä. Vallankumouksen alussa myös porvarilliset edustajat osallistuivat työläisten ja venäläisten sotilaiden rinnalla yhteisiin joukkokokouksiin ja juhlatilaisuuksiin.⁷³

Venäjän tsaarin kukistuminen ja uuden ajanjakson alkaminen Suomessa nosti mielialaa kaikissa yhteiskuntaluokissa. Venäjän sortovallan kukistuminen tuntui poistaneen erimielisyydet eri kansankerroksien väliltä. Lauantai-iltana 17. päivänä maaliskuuta valittu työläiskomitea sai työväen yleiseltä kokoukselta valtuudet edustaa

---

⁷⁰ 15.5.1918; 31.5.1917, § 98, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, sidos 19, JyMa. Tapiola 1968, s. 387, (liite Jyväskylän työväenyhdistyksen puheenjohtajista); Ks. Salkola, 1985, s. 88, Tuomi, Nordlund ja Suutala olivat sosialidemokraattisen puolueen puolueneuvoston jäseniä.

⁷¹ 21.12.1905, § 3, 4, Punakaartin kokouksen pöytäkirja, sidos 67, JyMa; Tapiola 1968, s. 99; Salkola 1987, s. 252. Salkolan tutkimuksen mukaan talvella 1917 syntyneillä kaarteilla oli selvä yhteys vuoden 1905 kaarteihin tehtäviensä ja jopa nimitysten osalta. Jyväskylässä vuonna 1917 syntyneisiin kaarteihin ei nimetty samoja johtajia, mutta kaartin toimintaa ohjaavassa työläiskomiteassa heidän vaikutuksensa oli merkittävä; Ks. Salkola & Piilonen 1989, s. 21. Salkolan ja Piilosen tutkimuksen mukaan samat miehet, jotka olivat olleet avainpaikoilla kymmenen vuotta aikaisemmin, ilmaantuivat nyt ikään kuin jatkamaan tuolloin aloitettua tehtävää.

⁷² 20.3.1917, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, Komitean selostus, sidos 19, JyMa; Lehto 1923, s. 84.

⁷³ Tapiola 1968, s. 170; Tommila 1972, s. 509 – 510; Ks. myös Soikkanen 1967, s. 13 – 16. Mm. Porissa yhteiseen juhla-kulkueeseen ottivat osaa työläiset, venäläiset sotilaat, kaupunginvaltuusto, maistraatti, virkamiehet ym.; vrt. Upton 1980, s. 65. Uptonin mukaan porvaristo oli tarkoin erillään työväestä, sillä mm. Porissa valtuusto ja paikkakunnan arvohenkilöt sijoitettu kulkueen häntäpäähän. Uptonin näkemys on liian yksiviivainen, sillä jos porvarit haluttiin pitää tarkoin erillään työväestä, ei heitä olisi kulkueeseen edes hyväksytty mukaan.

kokonaisuudessaan työväestöä ja se sai ryhtyä huolehtimaan kaupungin järjestyksestä sopiviksi katsomillaan keinoilla.⁷⁴ Sunnuntaina 18. päivänä maaliskuuta työväentalolla pidettiin työväestön yhteinen kokous. Kokouksessa työväestöä kehoitettiin seuraamaan tarkasti tapahtumien kulkua Suomessa ja samalla ehkäisemään kaikki provokatoriset yritykset sekä pysymään rauhallisena ja huolehtimaan järjestyksestä kaupungissa.⁷⁵

Vastavalittu työläiskomitea kääntyi Jyväskylän kaupungin valtuusmiesten puoleen. Maaliskuun 20. päivänä valtuuston käsiteltävänä olevassa kirjeessä työläiskomitea kirjoitti seuraavaa: ”*toimikunnan jäsenten täytyi nykyisen tilanteen aikana miltei jatkuvasti olla koossa huolehtiakseen järjestyksestä kaupungissa ja vastatakseen varsinkin työväestön taholta tuleviin tiedusteluihin, sekä ollakseen vuorovaikutuksessa täkäläisen sotaväestön kanssa ja toimikunnalle muutenkin aiheutuu toiminnastaan kuluja, päätettiin katsoen toiminnan tähtäävän yleisyyteen pyytää kaupungin valtuustolta avustusta toimikunnalle*”⁷⁶. Työläiskomitean lähettämän kirjeen sävy ei ollut hyökkäävä, vaan lähetetty kirje oli hyvin maltillinen. Kirjeessä työläiskomitea pyysi valtuustolta järjestyksenpidosta tulevien kulujen peittämiseen rahallista apua, sillä heidän toimintansa lähtökohtana on kaikkien kansankerroksien etujen ajaminen rauhalliseen lopputulokseen.⁷⁷ Työläiskomitea myös muistutti kaupunginvaltuustoa siitä, että järjestyksenpidosta tulevien kulujen peittäminen ei ole kenenkään yksityisen väestöryhmän tehtävä, vaan tällaiset kustannukset kuuluvat maksaa kaupungin yhteisistä varoista.⁷⁸ Uudessa vallankumouksellisessa tilanteessa työläiskomitea ei alkanut laittomia keinoja käyttämällä vaatia kaupunginvaltuustolta rahallista tukea toiminnalleen. Sen toimintatapana oli hyväksyttäviä ja laillisia keinoja käyttämällä pyytää toiminnalleen avustusta yhteisistä varoista.

Jyväskylän kaupunginvaltuusto suhtautui ymmärtävästi työläiskomitean pyyntöön. Valtuutetut painottivat lausunnossaan, että työväestön tarjoamaan apuun kaupungin järjestysvallalle oli suhtauduttava myötämielisesti.⁷⁹ Kokouksessaan valtuutetut

---

⁷⁴ 19.3.1917, Sorretun Voima, nro 33.

⁷⁵ 19.3.1917, Sorretun Voima, nro 33.

⁷⁶ 20.3.1917, §:n 66 liite B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Ks. myös 20.3.1917, § 51, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, sidos 19, JyMa.

⁷⁷ 20.3.1917, § 66, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Ks. Soikkanen 1961, s. 252 – 257; Ehrnrooth 1992, s. 94 – 96.

⁷⁸ 20.3.1917, §:n 66 liite A, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca:37, JKA.

⁷⁹ 20.3.1917,§:n 66 liitteet A ja B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37 JKA.

lupasivat komitean käyttöön sen pyytämät 1000 markkaa, ja pyydetty summa annettaisiin työläiskomitealle kaupungin rahatoimikamarin kautta alkuperäisiä tositteita vastaan.⁸⁰ Jyväskylässä, mutta erityisesti muualla Suomessa porvaristo antoi järjestyksenpidon tietoisesti työväen haltuun ja tässä noudatettiin vuoden 1905 suurlakon esimerkkiä.⁸¹

Jyväskylässä yhteiskuntaryhmien yhteistyö toimi maaliskuussa vuonna 1917 mallikkaasti. Osapuolet eivät provosoineet toisiaan, ja asiat käsiteltiin laillisia toimintatapoja noudattaen. Sanomalehti Sorretun Voima julkisti työläiskomitean tiedonannon, jossa komitea kielsi perättömien huhujen levittämisen kaupungilla, sillä se herättäisi vain levottomuutta.⁸² Lehdessä mainittiin myös, että tietoihin, joiden lähettäjistä ei ollut tietoa, ei pitänyt uskoa, ja jos jotain erikoista tapahtuisi, antaisi työläiskomitea siitä heti tiedotuksen.⁸³ Sanomalehdet toimivat tärkeimpinä viestien ja tiedotuksien välittäjinä kaupunkilaisille. Sanomalehdet luettiin tarkasti sekä työväestön että oikeistoryhmien keskuudessa. Uudessa tilanteessa viranomaiset eivät sensuroineet lehdistöä, joten se välitti keväällä 1917 tietoja melko puolueettomasti.

Työläiskomitea järjesti 19. maaliskuuta yleisen torikokouksen, jossa vaadittiin poliisien virkapukua pois ja santarmilaitoksen ”kätyreiden” ja salaisten ilmiantajien asettamista syytteeseen.⁸⁴ Työväenyhdistyksen pöytäkirjan mukaan työläiskomitea vaati kaupungin poliisien virkapuvun poistamista, mutta paikallisissa sanomalehdissä asiasta ei puhuta. Komitea toimi kaupungissa maltillisesti, sillä se ei ruvennut väkisin

---

⁸⁰ 20.3.1917, §:n 66 liitteet A ja B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37 JKA; 20.3.1917, § 51, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, sidos 19, JyMa; 5.4.1917, § 145, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja Ca: 16, JKA; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 36 – 37; Lehto 1923, s. 86, Lehto mainitsee, että 1000 markan lahjoituksen teki myös kauppias A. Mitro; Oittinen 1938, s. 126.

⁸¹ Piilonen 1982, s. 65.

⁸² 28.3.1917, Sorretun Voima, no. 37; Ks. Ehrnrooth 1992, s. 281 – 282. Ehrnrooth tuo tutkimuksessa esille, että vuoden 1906 keväällä maaseudulla kierteli monenlaisia puhujia, jotka saattoivat olla puolueen opin kannalta vääräoppisia ja anarkistisen suunnan edustajia. Sorretun Voimassa varoiteltiin juuri tällaisista puolueen linjan vastaisista tietojenlevittäjistä; Ks. liite 1. Työväenliikkeen toimiva johto pysyi lähes muuttumattomana vallankumousvuoden aikana. Vrt. esimerkiksi työläiskomitean ja vallankumousneuvoston jäseniä. Samat henkilöt johtivat Jyväskylän toimintaa läpi vuoden; Tapiola 1968, s. 387. Työväenyhdistyksen puheenjohtajaa, sihteeriä ja rahastonhoitajaa ei vuoden aikana vaihdettu.

⁸³ 28.3.1917, Sorretun Voima, no. 37; Ehrnrooth 1992, s. 281 – 282.

⁸⁴ 20.3.1917, § 51, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, sidos 19, JyMa; 20.3.1917, Työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, Komitean selostus, sidos 19, JyMa; Tapiola 1968, s. 169; Tikka 2006, s. 41. Vallankumouksen seurauksena järjestysvalta romahti yleisesti koko Venäjän valtakunnassa. Useimmilla paikkakunnilla Suomessa poliisit korvattiin työväestä koostuvalla miliisillä. Jyväskylässä kehitys ei seurannut muun maan esimerkkiä.

vaatimaan poliisilaitoksen uudelleenjärjestelyä ja ”vanhan vallan” poliisien poistamista poliisilaitoksesta. Sosiaalidemokraattinen puolueuuevosto antoi paikallisille työväenjärjestöille vapaat kädet toimia poliisiasiassa parhaaksi katsomallaan tavalla.⁸⁵

Jyväskylässä työväenjärjestö olisi halutessaan voinut ryhtyä vielä kovempiin toimiin, kuin mihin se lopulta ryhtyi. Kaupungissa sen toimet olivat lähinnä retorisia ilmauksia tilanteen johdosta. Paikallisen työväestön suhtautuminen kaupungin poliisilaitokseen ei ollut kovin negatiivinen. Työläiskomitea ilmoitti 19. päivän torikokouksessa kantanaan, ettei kannattanut tsaarin vallan aikaisen poliisilaitoksen jatkamista. Jos Jyväskylän tilannetta vertaa muualla Suomessa lähes samanaikaisiin tapauksiin, niin huomataan, että toiminta oli kaupungissa maltillista. Helsingissä, Oulussa, Viipurissa sekä monessa muussa kaupungissa poliisilaitos oli kohta vallankumouksen puhkeamisen jälkeen työväenjärjestöjen hallinnassa ja vain muutamia ”vanhan vallan” aikaisia poliiseja sai jäädä virkoihinsa.⁸⁶ Sorretun Voima uutisoi Helsingin tilanteesta, että ”vanhan vallan” aikaisia poliiseja otetaan mukaan vain harkinnan mukaan ja etupäässä mukaan otetut kuuluisivat järjestyneen työväen edustajiin.⁸⁷

2.2 Työväen järjestysmiehistön organisoituminen

Sorretun Voimassa oli maaliskuun 30. päivänä ilmoitus, jossa pyydettiin työväenyhdistyksessä järjestysmiehinä aikaisemmin olleita sekä halukkaita miehiä saapumaan työväenyhdistyksen talolle ensimmäisenä päivänä huhtikuuta perustamaan vakituista työväen järjestysmiehistöä kaupunkiin.⁸⁸ Jyväskylän työläiskomitea oli

---

⁸⁵ Piilonen 1982, s. 65.

⁸⁶ Piilonen 1982, s. 67; Upton 1980, 60 – 61; Ks. myös Salomaa 1965, s. 44; Tapiola 1968, s. 94. Vuoden 1905 punakaartit syntyivät spontaanisti ilman ennako suunnitelmia, sillä poliisit liittyvät mm. Helsingissä 1905 aloitettuun suurlakkoon ja kukaan ei huolehtinut järjestyksestä. Punakaartit perustettiin pitämään järjestystä kaupungissa. Jyväskylässä poliisit ja santarit luovuttivat aseensa vapaaehtoisesti punakaartille, joka huolehti järjestyksenpidosta kaupungissa. Vastaavalla tavalla vuoden 1917 järjestysmiehistöt syntyivät spontaanisti, mutta nyt heillä oli toiminnalleen malli vuoden 1905 kehityksestä.

⁸⁷ 21.3.1917, Sorretun Voima, no. 34; Upton 1980, s. 61. Helsingin järjestyksestä vastaamaan valittuun miliisikuntaan valittiin maaliskuun 23. päivänä 303 työmiestä, 190 entistä poliisia ja 85 porvarillisista piireistä värvättyä; Selén 2001, s. 15.

⁸⁸ 30.3.1917, Sorretun Voima, no. 38; Vrt. Salkola 1987. Helsingissä vastaava ilmoitus oli työmiehessä vasta toukokuun 11. päivänä; Salomaa 1965, s. 44 – 45. Salomaa tuo tutkimuksessa esille, että vuonna 1905 Helsingin Rautatientorilla pidetyssä kansalaiskokouksessa kehoitettiin

kutsunut huhtikuun ensimmäisenä päivänä työväenjärjestöjen jäseniä keskustelemaan järjestyksen pidosta Jyväskylän kaupungissa ja sen maalaiskunnassa. Kokoukseen oli saapunut noin 50 yhdistyksen toimijaa ja keskusteluissa oltiin yleisesti sillä kannalla, että järjestystoiminta otettaisiin työväenjärjestöjen haltuun, kunnes poikkeukselliset olot Suomessa oli saatu lailliseen kuntoon. Asioita järjestelemään ja toimintaehdotusta tekemään valittiin kokouksessa viisihenkinen komitea.⁸⁹ Järjestysmiehistöön kuuluvilla ei tarvinnut olla aikaisempaa kokemusta järjestysmiehenä olemisesta, vaan pääsyyvaatimukseksi riitti kuuluminen työväenjärjestöön. Valitut järjestysmiehet kuuluivat kaupungin perustettavaan vakituiseen järjestysmiehistöön, sillä lehti-ilmoituksen mukaan nyt valittiin ”vakituksia” järjestysmiehiä kaupunkiin.

Samaan johtopäätökseen on tullut myös Salkola tutkimuksessaan, ja hänen tulkintansa mukaan maaliskuun 17. päivänä valitut järjestysmiehet olivat olleet tilapäisiksi tarkoitettuja järjestysmiehiä.⁹⁰ Salkola on tulkinnassaan oikeassa, sillä maaliskuussa valitut järjestysmiehet valittiin vain väliaikaisiksi, sillä kukaan ei tiennyt, mihin suuntaan vallankumous tulevaisuudessa kehittyisi. Huhtikuun ensimmäisen päivän kokouksessa kuitenkin valittiin ensimmäinen vakinainen järjestysmiehistö Jyväskylään. Käytetyistä lähteistä ei selviä, miten kaupungin työläiskomitea ja huhtikuun ensimmäisenä päivänä valittu viisihenkinen komitea jakoivat tehtävänsä. Lähteistä ei käy ilmi, jatkoiko maaliskuussa valittu työläiskomitea vielä samassa tehtävässä. Koska paikalliset sanomalehdet eivät huhtikuussa uutisoineet siitä, että työläiskomitea olisi lakkautettu, niin se ilmeisesti jatkoi tehtävänsä rinnakkain uuden komitean kanssa.

Huhtikuun ensimmäisenä päivänä valituista viidestä henkilöstä neljä valittiin järjestysmiehistön esimieheksi, sillä Sorretun Voima kertoi huhtikuun 13. päivän numerossa, että huhtikuun 7. päivän kokouksessa järjestysmiehistön esimieheksi valittiin Kaarlo Salovaara ja hänen varamieheksensä Toivo Lehto sekä johtokuntaan Hj. Björkvist.⁹¹ Samassa kokouksessa järjestysmiehistö sai jo organisoidun rakenteen. Järjestysmiehistö jaettiin osastoihin ja ne saivat johtajansa. Ensimmäisen osaston

---

entisiä sotamiehiä ja aliupseereita kokoontumaan työväentalolle perustamaan kaartia. Vuoden 1917 tapahtumissa on selvä yhteys vuoteen 1905 ja monin paikoin toimintatavat ovat myös yhteneväisiä.

⁸⁹ 2.4.1917, Sorretun Voima, no. 39. Komiteaan valittiin Salovaara, Elomaa, Widemark, Björkwist ja Lehto.

⁹⁰ Salkola 1985a, s. 89.

⁹¹ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42.

esimieheksi valittiin H. Elomaa ja toisen osaston johtoon Fr. Latva sekä heille varamiehiksi J. Salon ja Hj. Aho.⁹² Hj. Björkvistin muutettua paikkakunnalta Tampereelle⁹³, valittiin kesäkuussa työväenyhdistyksen johtokuntaan järjestysmiesten esimiehiin kuuluneet Toivo Lehto ja Fr. Latva.⁹⁴ Järjestysmiehistön tarkasta määrästä maaliskuu- huhtikuussa ei ole tarkempaa tietoa, mutta huhtikuun alun kokoukseen osallistui noin 50 työväenyhdistyksen jäsentä ja varmasti useimmat heistä kuuluivat Jyväskylän järjestysmiehistöön. Siitä osoituksena on se, että järjestysmiehet jaettiin kahteen eri osastoon. Järjestysmiehistön jäsenmäärä ei todennäköisesti kuitenkaan ylittänyt 50 jäsentä maaliskuu- huhtikuun aikana.

Huhtikuun alussa valittu viisimielinen komitea oli työväen järjestysmiehistön kokouksessa valittu nimenomaan järjestysmiehistön esimieheksi. Tässä mielessä työväen järjestysmiehistön toimintatapa noudattelee vuosien 1905 – 1906 punaisen kaartin toimintaperiaatteita. Jyväskylän punakaartin sääntöehdotuksessa vuodelta 1905 mainitaan, että kukin komppania ja osasto valitsee itse johtajansa.⁹⁵ Jyväskylän järjestysmiehistöllä oli siis selvästi vaikutteita vuosien 1905 – 06 kaartihankkeista. Asiassa toimittiin aikaisempien mallien mukaan. Suurlakon aikana 1905 oli Jyväskylään perustettu 20-mielinen järjestyskaarti pitämään järjestystä, mutta sen lukumäärä kohotettiin 40 mieheen lakon kestäessä.⁹⁶ Jyväskylän kaartilla oli vuonna 1917 esimerkki toimilleen vuoden 1905 tapahtumista, ja kaartille laadittiin vuonna 1905 toimineen punakaartin sääntöihin pohjautuvat ohjeet.⁹⁷

Huhtikuun alun kokouksissa järjestysmiehistö sai sisäisen järjestäytyneen rakenteen, sillä miehistö jaettiin kahteen osastoon ja osastoille valittiin päälliköt ja heille varamiehet.⁹⁸ Miehistön jakautuessa osastoihin se oli saanut armeijan tyyllisen rakenteen. Osasto oli selkeästi organisoitunut, sillä ylimpänä paikallisena johtoportaana toimi työläiskomitea ja järjestysmiehistön johtokunta, joka toimi Suomen

---

⁹² 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42.

⁹³ 31.5.1917, § 105, Jyväskylän työväenyhdistyksen johtokunnan kokouksen pöytäkirja, sidos 34, JyMa.

⁹⁴ 1.6.1917, § 118, Jyväskylän työväenyhdistyksen johtokunnan kokouksen pöytäkirja, sidos 34, JyMa.

⁹⁵ 24.12.1905, § 7, Sääntöehdotus Jyväskylän työväenyhdistyksen punaiselle kaartille, kotelo 66, JyMa, (Kaartin säännöt hyväksyttiin 24.12.1905 pidetyssä kokouksessa); Salomaa 1965, s. 46. Vuoden 1905 säännöissä lisäksi sanotaan, kaartin on toimittava puolueen antamien ohjeiden mukaisesti ja päälliköt veloitettiin neuvottelemaan puoluehallinnon kanssa.

⁹⁶ Tapiola 1968, s. 93 – 95; Tommila 1972, s. 502.

⁹⁷ Salkola & Piilonen 1989, s. 21.

⁹⁸ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42.

Sosialidemokraattisen puolueen antamien ohjeiden pohjalta. Sen käskyvallan alle sijoittuivat järjestysmiehistön johtajat ja seuraavaan portaaseen tuli osastojen johtajat. Jyväskylän järjestysmiehistö ei ollut Salkolan tulkinnan mukaan enää mikään järjestysmiehistön tai järjestyskaartin alkio, vaan sitä voidaan pitää rakenteensa puolesta jo varsinaisena kaartina, jolla oli sisäinen järjestys.⁹⁹ Salkolan tulkinta on siinä mielessä oikea, että organisaationsa puolesta sitä voidaan pitää jo kaartina. Jyväskylän järjestysmiehistön nimeäminen jo tässä vaiheessa kaartiksi on ennenaikaista, sillä kaartille tyypillisiä painostustehtäviä sillä ei ollut. Kovin tarkoin työväen järjestysmiehistöä ja työväenkaartia ei voi toisistaan erottaa, sillä molemmat olivat uuden tilanteen vuoksi spontaanisesti syntyneitä järjestäytymismuotoja.¹⁰⁰ Jyväskylän järjestysmiehistön nopean organisoitumisen taustalla on nähtävissä vuoden 1905 vaikutus. Työläiskomiteassa keväällä 1917 keskeisesti vaikuttaneilla Männyllä, Jokisella ja Karjalaisella oli kokemuksia vuoden 1905 kaartista, ja se varmasti nopeutti kaartin organisoitumisista Jyväskylässä.

Sisäistä rakennetta vahvisti entisestään se, että miehistölle valittiin päälliköksi Kaarlo Salovaara ja hänen varaesimieheksi Toivo Lehto.¹⁰¹ Järjestysmiehistön johtoon valitut henkilöt olivat toimineet Jyväskylän työväen järjestöissä ja Veikot – urheiluseurassa jo ennen helmikuun vallankumousta. Osa järjestysmiehistön johtajista oli aktiivisesti toiminut urheiluseuran johtopaikoilla. Aikaisempi toiminta urheiluseurassa ja työväenliikkeen johtopaikoilla oli paljastanut miehien johtamiskyvyt.¹⁰² Työläiskomiteaan ja järjestysmiehistön johtajistoon kuuluneet jäsenet olivat kaikki kuuluneet työväen järjestöihin useita vuosia. Useimmilla heistä oli kokemusta johtaa järjestöjen toimintaa, ja niinpä on luonnollista, että johtopaikoille valitut henkilöt olivat työväestön suuren enemmistön luottamusta nauttivia henkilöitä. Työläiskomitean johtamista järjestysmiehistä erillään toimivat ammattiosastojen valitsevat järjestysmiehet. Vallankumouksen luomassa uudessa tilanteessa mm. Jyväskylän vaneritehtaan ammattiosaston kokouksessa maaliskuun 18. päivänä otettiin asiaksi ammattiosaston järjestysmiehistön valitseminen. Kokouksessa päätettiin valita

---

⁹⁹ Salkola 1985a, s. 90; Salkola 1987, s. 252.

¹⁰⁰ Salkola 1987, s. 252.

¹⁰¹ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42; Salkola 1985, s. 90. Salovaara oli 17.3. valitun työläiskomitean jäsen ja oli kuulunut Jyväskylän kaupungin työväenyhdistyksen johtokuntaan ja ollut myös sen puheenjohtaja. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1918. Lehto oli kuulunut työväenyhdistyksen voimistelu- ja urheiluseuraan Veikot ja sen johtokuntaan; Ks. liite 1.

¹⁰² Salkola 1985a, s. 91.

kahdeksanhenkinen järjestysvaliokunta hoitamaan järjestysmiehien tehtäviä.¹⁰³ Ammattiosaston järjestysmiehien tehtävistä ja toiminnasta ei käyttämistäni lähteistä löydy tarkempaa tietoa. Ammattiosaston järjestysmiehistön tehtävät keskittyivät järjestyksenpitoon osaston omissa tilaisuuksissa ja mahdollisesti myös toimimisen lakkovahteina.¹⁰⁴ Vastaavasti työläiskomitean johtamalla järjestysmiehillä oli laajemmat koko kaupunkia käsittävät järjestyksenpitovelvoitteet.

Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan järjestysmiehistön perustaminen ja organisoituminen tapahtuivat rinnakkain. Huhtikuun neljäntenä päivänä Jyväskylän maalaiskuntaan perustettiin oma työväen järjestysmiehistö ja sille valittiin johtajaksi Aapeli Väänänen.¹⁰⁵ Organisaationsa puolesta myös maalaiskunnan järjestysmiehistö sai organisoidun rakenteen. Maalaiskunnan kokouksessa oli edustajia pitäjän eri yhdistyksistä, ja siellä päätettiin järjestysmiehistöjen perustamisesta mm. Keljoon ja Haapakoskelle.¹⁰⁶ Haapakosken kaartista kehittyi vallankumousvuoden aikana yksi Jyväskylän lähiympäristön voimakkaimmista kaarteista. Sen muodostivat pääosiltaan Haapakoskella olevat rautatietyöläiset sekä tehtaiden työläiset. Työläisten heikon elintarvike- ja asuntotilanteen sekä työväestöön suunnatun propagandan avulla monet Haapakoskella olevat työläiset liittyivät paikkakunnalle perustettuun kaartiin.¹⁰⁷

2.3 Syksyllä 1917 mielipiteet jyrkkenevät

Työväen sanomalehdistö oli pitkin syksyä 1917 kertonut porvariin perustamista suojeluskunnista. Sanomalehti Sorretun Voima kertoi syyskuun 14. päivänä maahan perustettavista suojeluskunnista. Uutisessa kuitenkin sanottiin, että porvariin toimista huolimatta Suomen järjestynyt työväki pitää aseellisia järjestöjä näissä oloissa

---

¹⁰³ 18.3.1917, § 14, Faneritehtaan ammattiosasto no. 59 kokouksen pöytäkirja, U 2, JyMa.

¹⁰⁴ Salkola & Piilonen 1989, s. 22. Helsingin Itämaisessa tupakkatehtaassa oli työtaistelu toukokuussa 1917 johon asetettiin lakkovahdit. Myöhemmin syksyllä 1917 lakkovahdit liitettiin järjestyskaartiin sellaisenaan. Käyttämistäni lähteistä ei selviä, siirrettiinkö Vaneritehtaan järjestysmiehistö vastaavalla tavalla Jyväskylän järjestyskaartiin syksyllä 1917.

¹⁰⁵ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42; Lehtonen 1985, s. 33.

¹⁰⁶ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42.

¹⁰⁷ Jyväskylän piirin nimismiehen kertomus vapaussodasta, Mf 121/6, SA; Tapiola 1968, s. 184; Lehtonen 1984, s. 94 – 95.

tarpeettomina ja jopa vahingollisina.¹⁰⁸ Järjestyneen työväen aseet ovat luja järjestyskoneisto ja vaalilippu, mutta jos suojeluskunnat tulevat häiritsemään työväkeä, tullaan nämä häiritsijät ajamaan pois.¹⁰⁹ Työväestön suhtautuminen aseellisiin järjestöihin ja punakaartiin oli vielä kesäkuun puoluekokouksessa ollut kielteinen, mutta syksyllä työväestön suhtautuminen oli muuttumassa myönteisemmäksi kaartia kohtaan, sillä tietoja suojeluskuntien perustamisista oli tullut jatkuvasti lisää.¹¹⁰

Hävittyjen eduskuntavaalien ja porvarien aktivoituneen toiminnan seurauksena järjestyneen työväen johto alkoi suunnitella entistä voimakkaampien toimintakeinojen mahdollisuutta. Ensimmäinen selvä merkki asenteiden kiristymisestä oli Suomen Ammattijärjestön valtuuston antama tiedonanto. Siinä kerrottiin porvariston järjestäytyvän ja aseistautuvan ilmeisesti työväenluokkaa vastaan. Ammattijärjestön valtuusto kehotti työväestöä perustamaan itsepuolustukseksi omia työväen järjestyskaarteja.¹¹¹ Ammattiliiton antama julistus oli ensimmäinen selvä viittaus siihen, että työväestön olisi alettava järjestäytyä voimakkaammin ja samalla sille olisi perustettava aseellinen kaarti.

Marraskuun alussa työväen kaartin toiminta sai lisää radikaalia sävyä Jyväskylässä. Jyväskylän sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksessa marraskuun toisena päivänä päätettiin järjestökaartin keskuustoimikunnan asettamisesta jokaiseen kuntaan.¹¹² Sorretun Voima kehotti ilmoituksessaan marraskuun seitsemäntenä päivänä kaikkia työläisiä saapumaan sunnuntaina 11. päivänä työväentalolle kunnallisjärjestön kokoukseen, sillä siellä käsiteltäisiin tärkeitä asioita ja päätettäisiin järjestökaartia koskevista asioista.¹¹³ Suomen Ammattijärjestön kehoitus sai työväestön nopeasti perustamaan kaarteja eri puolille Suomea. Työväen järjestysmiehistön toiminta oli ollut Jyväskylässä kesällä ja alkusyksystä laimeaa, mutta nyt järjestäytyminen sai uutta vauhtia.

¹⁰⁸ 14.9.1917, Sorretun Voima, no 104; Upton 1980, s. 206 – 209; Manninen 1998, s. 21 – 23. Suojeluskuntia oli alettu kesällä perustamaan monille paikkakunnille pitkin Suomea. Yleisenä syynä olivat maatalouslakot. Aktivistit Elmo E. Kaila, Eino Välikangas, Thure Svedlin, Sven Donner ja jyväskyläläinen Lauri Pihkala aloittivat heinäkuussa suojeluskuntien perustamisen eri puolille Suomea. Tästä toiminnasta sosialistiset lehdet olivat syyskuussa hyvin perillä.

¹⁰⁹ 14.9.1917, Sorretun Voima, no 104.

¹¹⁰ Upton 1980, s. 221; Salkola 1987, s. 256.

¹¹¹ 22.10.1917, Sorretun Voima, no 120; Ks. myös 29.10.1917 Sorretun Voima, no. 123. Suomen Ammattijärjestön valtuusto kehottaa työväestöä perustamaan uudelleen järjestyskaarteja itsepuolustukseksi; Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 87, Upton 1980, s. 225; Manninen 1998, s. 29 – 30.

¹¹² 2.11.1917, § 8, Sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan kokouksen pöytäkirja, a27:28. K-Sm; 5.11.1917, Sorretun Voima, no. 126.

¹¹³ 7.11.1917, Sorretun Voima, no. 127.

Jyväskylän järjestökaarti pyydettiin kokoontumaan työväentalolle 11. päiväksi marraskuuta ja samalla kehoitettiin kaikkia tulemaan mukaan.¹¹⁴ Työväentalolla pidetyssä kokouksessa ilmeisesti päätettiin, että järjestyskaartin toimintaa aktivoitaisiin, sillä maanantaina ilmestyneessä Sorretun Voimassa järjestyskaartilaisia kehoitetaan osallistumaan ensimmäisiin organisoituihin harjoituksiin. Lehdessä kaikille työläisille ilmoitettiin, että ensimmäisen komppanian harjoitukset ovat tiistaina, toisen komppanian harjoitukset keskiviikkona, kolmannen komppanian torstaina ja perjantaina olisivat kaikkien yhteiset harjoitukset.¹¹⁵

Työväen järjestyskaartin toiminta ei ehtinyt alkaa kunnolla ennen suurlakon puhkeamista. Järjestyskaartin ensimmäinen komppania oli ainoa, joka ehti harjoittelemaan ennen suurlakon alkua. Vaikka järjestysmiehet olivat kokoontuneet kevään ja kesän aikana muutamia kertoja, ei Jyväskylän järjestysmiehet ja järjestyskaarti olleet ennen suurlakon puhkeamista hyvin harjoitettu ja tiiviisti toimiva osasto. Suurlakon aikana järjestyskaartin harjoittamattomuus näkyy sen toiminnassa Jyväskylässä. Se ei pystynyt toimimaan tiiviisti ja yhtenäisesti eikä estämään porvarien puolelta tulleita lakkomääräyksien rikkomisia tehokkaasti. Suurlakon jälkeisessä tilanteessa sanomalehti Keski-Suomi hyökkäsi rajusti työväen järjestyskaarteja vastaan. Se kertoi, että *”Vallankaappausta toteuttamaan ja uutta sortovaltaa sysillisin voimakeinoin ylläpitämään ryhtyi täällä, kuten muuallakin, salassa harjoitetut punakaartit.”*¹¹⁶

Keski-Suomen esittämä väittämä on suurlakon jälkeisessä tilanteessa ymmärrettävä, sillä mielialat olivat porvarillisella puolella kireät ja järjestyskaartien toimia pidettiin täysin vallankumouksellisina ja siksi jyrkästi tuomittavina. Keski-Suomen esittämä tieto salaisesti harjoitetuista punakaarteista ei pidä paikkansa, sillä Sorretun Voima oli kertonut julkisesti kaartin harjoituksista lehtensä sivuilla. Järjestyskaartien harjoittelu oli muutenkin ollut vähäistä, sillä ne oli perustettu virallisesti vasta marraskuun aikana ja aikaisemmin toimineet järjestysmiehet olivat harjoitelleet vai satunnaisesti, eikä niiden tarkoituksena ollut ryhtyä aseelliseen kapinaan laillista yhteiskuntaa vastaan.

---

¹¹⁴ 9.11.1917, Sorretun Voima, no. 128; Ks. Kujala 1989, s. 177. Vuosien 1905 – 1906 ja 1917 kaartiradikalismissa on yksi yhteinen piirre. Molempina kriisiaikoina kaartiin ja puolueeseen liittyneet jäsenet olivat monesti radikaalisen linjan kannattajia, jotka eivät tunteneet työväenliikkeen perinteisiä toimintatapoja.

¹¹⁵ 12.11.1917, Sorretun Voima, no. 129.

¹¹⁶ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116.

Jyväskylässä ei ainakaan voida puhua hyvin harjoitetusta järjestyskaartista, sillä jos kaarti olisi ollut hyvin harjoitettu ja järjestäytynyt joukko, olisi se lakon aikana pystynyt tehokkaammin sulkemaan liikkeitä ja samalla lopettamaan poliisin toiminnan Jyväskylässä.

2.4 Työväen järjestysmiehistön tehtävät ennen suurlakkoa

Työväen järjestysmiehistön kokouksessa huhtikuun 4. päivänä hyväksyttiin järjestysmiehistön ohjesäännöt, joiden mukaan miehistön tehtävänä oli järjestyksen valvominen isommissa kokouksissa ja kulkueissa.¹¹⁷ Lisäksi sitä edellytettiin valvomaan työväenjärjestöjen päätösten ja vaatimusten noudattamista.¹¹⁸ Sen tehtävänään oli myös valvoa, noudatettiin paikkakunnalla elintarvelakia, ja tarvittaessa se olisi valmis osallistumaan elintarpeiden takavarikoimisiin jos siihen ilmaantuisi tarvetta.¹¹⁹ Tarvittaessa poliisille oli annettava apua elintarvekeinottelijoiden kiinni saamisessa. Virka-apu olikin yksi sen keskeisimpiä tehtäviä. Keväällä, kesällä ja alkusyksystä vuonna 1917 järjestysmiehistön tehtävät keskittyivät pääasiallisesti työväestön omiin tilaisuuksiin ja elintarvikkeiden takavarikoimiseen niitä piilottelevilta henkilöiltä. Muualla Suomessa järjestysmiehistön ja järjestyskaartien tehtävä oli selvästi pakottaa porvarilliset yhteiskuntaryhmät noudattamaan työväestön tekemiä päätöksiä.¹²⁰

---

¹¹⁷ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42; Salkola 1985a, s. 182; Salkola 1987, s. 251. Salkola määrittelee, että työväenkaartin tehtävät olivat sekoitus järjestyksenpitopyrkimyksiä, puolustautumista porvarillista organisoitumista vastaan ja sellaista vallankumouksellisuutta, jonka sisältö oli hyvin epämääräinen; Kujala 1989, s. 176. Kujala tuo tutkimuksessa esille, että vuoden 1905 – 1906 aikana kaartit veloitettiin toimimaan SDP:n ohjelman ja puoluehallinnon ohjeiden mukaisesti. Sääntöjensä perusteella kaartit eivät olleet hyökkäävästi toimiva vallankumousjärjestö, vaan niiden tarkoituksena oli estää vallankumouksen tuottama sisäinen epäjärjestys. Vastaavalla tavalla vuonna 1917 syntyneet järjestysmiehistön/kaartiorganisaatiot veloitettiin noudattamaan puolueen hyväksymiä ohjeita. Jyväskylässä järjestysmiehet noudattivat tarkasti puolueen antamia ohjeita.

¹¹⁸ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42.

¹¹⁹ 20.3.1917, § 51, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, sidos 19, JyMa; 20.3.1917, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, Komitean selostus, sidos 19, JyMa.

¹²⁰ Salkola 1987, s. 251, Salkola 1987, s. 251. Salkola määrittelee, että työväenkaartin tehtävät olivat sekoitus järjestyksenpitopyrkimyksiä, puolustautumista porvarillista organisoitumista vastaan ja sellaista vallankumouksellisuutta, jonka sisältö oli hyvin epämääräinen; Ks. myös 2.6.1917, Keski-Suomi, no. 60; Upton 1980, s. 117 – 118; Ryömä 1980, s. 15. Turussa työväestö yhdessä miliiseiden kanssa saartoi valtuuston kokoushuoneeseen. Kiista saatiin ratkeamaan vasta senaattori Tokoin ja prokuraattori Svinhufvudin johtamien neuvottelujen jälkeen.

Jyväskylän työväen järjestysmiehet takavarikoivat elintarvikkeita keväällä ja kesällä. Merkille pantavaa on se, että työläisväestö ja työväen järjestysmiehet noudattivat toimissaan lakia, minkä lisäksi kaupungin varsinainen poliisi oli takavarikoimisissa mukana. Sorretun Voima kertoi huhtikuussa nimismiehen, poliisin ja muutaman järjestysmiehen tehneen etsinnän taloon, josta löytyi mm. 50 säkkiä perunoita ja puolitoista sianruhoa, palvattua sianlihaa ja voita.¹²¹ Seuraavan kerran takavarikoimisesta sanomalehdistö uutisoi vasta elokuussa. Tuolloin Sorretun Voima kertoi yli 60 häränlihakilon takavarikoinnista.¹²² Uutisten vähäisyydestä päätellen Jyväskylän työväen järjestysmiehillä virka-aputehtäviä oli harvoin. Tämän seurauksena heidän toimintansa keskittyi työväen omien tilaisuuksien järjestyksenpitoon. Jyväskylän työväen järjestysmiehistöllä oli keväällä ja kesällä organisoituja tehtäviä harvakseltaan. Miehistöt eivät kokoontuneet harjoituksiin ym. kovin useasti. Ensimmäinen virallinen kokoontuminen järjestysmiehistöllä oli sen perustamisen jälkeen vasta heinäkuussa, jolloin kaupungin ja pitäjän miliisikokous pidettiin työväentalolla.¹²³ Järjestysmiesten ylimpänä johtona kaupungissa toimi työläiskomitea. Sen toiminta ei ollut kovin aktiivista, mihin vaikutti se, että kaupungissa oli keväällä ja kesällä rauhallista.

Järjestysmiehet toimivat keväällä ja kesällä järjestysmiehinä työväen omissa kokouksissa, iltamissa ja muissa tilaisuuksissa. Elokuun lopulla Jyväskylän työväentalolla oli työväen iltama, jota kolme juovuksissa olevaa venäläistä sotilasta tulivat häiritsemään.¹²⁴ Paikalla olevat järjestysmiehet yrittivät rauhoitella ja houkutella sotilaita lähtemään pois, mutta tilannetta rauhoittamaan jouduttiin pyytämään kaupungin poliisi.¹²⁵ Tästä tapauksessa päätellen voi todeta, että järjestysmiehistö ei ollut ainakaan tässä vaiheessa vuotta aseistautunut, sillä venäläisiä sotilaita ei tilaisuudesta poistettu väkivalloin. Työväenyhdistyksen järjestysvaliokunta puuttui työväen omissa sattuneisiin tapauksiin. Se saattoi kieltää tiettyjä henkilöitä tulemasta

---

¹²¹ 16.4.1917, Sorretun Voima, no. 43.

¹²² 20.8.1917, Sorretun Voima, no. 93.

¹²³ 11.7.1917, Sorretun Voima, no. 76. Kuukauden aikana kaupungin järjestysmiehet eivät kokoontuneet kertaakaan yhteiseen kokoukseen. Vasta elokuun 10. päivänä järjestysmiehet kokoontuivat uudelleen yhteiseen kokoukseen.

¹²⁴ 27.8.1917, Sorretun Voima, no. 95.

¹²⁵ 27.8.1917, Sorretun Voima, no. 95; 28.8.1917, Keski-Suomi, no. 82; Ks. myös Paavolainen 1966, s. 54 – 55; Klinge 1972, s. 102; Holodkovski 1978, s. 28; Manninen 1982, s. 24; Karemaa 1998, s. 51. Paavolaisen, Mannisen ja Karemaan tutkimuksen mukaan sekä sosiaalidemokraattisissa että porvarillisissa lehdissä venäläisten sotilaiden tekemät väkivallanteot olivat uutisaiheina. Molemmat tutkimani Jyväskylän sanomalehdet kirjoittivat venäläisten sotilaiden tekemästä väkivallanteosta.

työväen tilaisuuksiin, jos nämä eivät olleet totelleet työväen järjestysmiesten antamia määräyksiä.¹²⁶ Jyväskylän järjestysmiesten toimet vuoden 1917 maaliskuusta lokakuun loppuun käsittivät lähinnä järjestyksen ylläpitoa työväen omissa kokouksissa. Heidän toinen tehtävänsä oli elintarvekätköjen takavarikoimisessa toimia elintarvelautakunnan ja poliisin apuna. Mihinkään muuhun tarkoitukseen Jyväskylän järjestysmiehiä ei ennen marraskuun suurlakkoa käytetty.

3 Työväestön suhde kaupunginvaltuustoon ja maistraattiin

3.1 Työläiskomitea valitsee edustajansa kaupungin poliisilaitokseen

Huhtikuun alussa Jyväskylän työväki otti aktiivisen roolin kaupungin järjestysasioiden hoitamisessa. Se oli järjestänyt järjestysmiehistönsä kahteen osastoon, ja nämä osastot olivat saaneet oman johtajistonsa. Työläiskomitea ei suostunut toimimaan pelkästään omien joukkojensa keskuudessa, vaan se laajensi toimintansa koskemaan myös kaupungin poliisilaitosta. Tässä asiassa Jyväskylän työläiskomitea ei toiminut mitenkään poikkeavasti, sillä se noudatti Sosialidemokraattisen puolueen puolueeneuvoston antamia ohjeita. Puolueenuevosto oli antanut ohjeet, että paikalliset puoluejärjestöt ottaisivat poliisitoimen hoidettavakseen, missä pitivät sitä tarpeellisena, ja siellä, missä poliisitoimi katsottiin tyydyttävästi hoidetuksi, saisi se siellä olla ennallaan.¹²⁷

Työläiskomitean kokouksessa huhtikuun 18. päivänä päätettiin kääntyä kaupunginvaltuuston puoleen toteamalla, että epävakaiden ja työtaisteluiden kärjistämänä aikana kaupungin poliisilaitos tarvitsee järjestyneen työväestön edustajan. Komitea ei myöskään luottanut kaupungin poliisilaitokseen ja sen toimintaan, sillä se ilmaisi lähettämässään kirjeessä kaupunginvaltuustolle, että työväestön pitää valvoa oman edustajansa kautta poliisilaitoksen toimintaa. Pitämässään kokouksessa

---

¹²⁶ 3.9.1917, Sorretun Voima, no. 99.

¹²⁷ Hietaniemi 1992, s. 38.

työläiskomitea oli valinnut luottamusmieheksensä Jyväskylän poliisilaitokseen Kustaa Jokisen ja määrännyt hänet toimeen 19. päivästä huhtikuuta 1917 alkaen. Varojen puuttumisen vuoksi työläiskomitea pyysi valtuustolta, että työväestön edustajan palkan maksaminen jätettäisiin kuitenkin kaupungin tehtäväksi, sillä hänen toimensa olisi yleismerkityksinen ja kaikkia kaupunkilaisia koskevaa.¹²⁸

Jyväskylän kaupunginvaltuusto ei ehtinyt vastata työläiskomitean esittämään määräaikaan mennessä, sillä seuraava valtuuston kokous oli vasta huhtikuun 23. päivänä. Valtuusto ei halunnut toimia asiassa harkitsemattomasti, ja se halusi saada kaupungin maistraatilta lausunnon työläiskomitean esittämään pyyntöön. Lopullinen päätös asiasta haluttiin tehdä, kun valtuusto oli saanut maistraatin lausunnon työväestön edustajaa koskevassa kysymyksessä. Valtuutetut pyysivät työläiskomiteaa kääntymään asiassa kaupungin maistraatin puoleen ja käymään neuvotteluja sen kanssa asian ratkaisemiseksi, sillä maistraatti johti Jyväskylän poliisilaitoksen toimintaa.¹²⁹ Työläiskomitea oli toimissaan omatoiminen, sillä se oli määrännyt edustajansa kaupungin poliisilaitokseen ennen kuin kaupungin maistraatti ja valtuusto olivat asiasta virallista päätöstä tehneet. Työläiskomitea ei kuitenkaan ryhtynyt toimimaan asiassa omavaltaisesti, vaan se oli asiasta yhteydessä kaupunginvaltuustoon ja maistraattiin, joilta se halusi lopullisen vahvistuksen oman edustajansa saamisesta poliisilaitokseen.

Työläiskomitea ja kaupungin maistraatti neuvottelivat huhtikuun 24. päivänä työläiskomitean edustajan palkkaamisesta poliisilaitokseen. Neuvotteluissa olivat mukana työläiskomitean puheenjohtaja Urho Leppänen ja sihteeri Oskari Suutala ja kaksi muuta komitean jäsentä sekä kaupungin pormestari Hj. Holmerus ja kaikki maistraatin jäsenet. Maistraatin ja työläiskomitean neuvottelut sujuivat hyvässä hengessä. Neuvotteluissa maistraatin kanssa todettiin, että ”nykyinen asema” vaati hyvän sekä horjumattoman järjestyksen vahvistamista ja turvaamista. Työläiskomitean näkemys oli, että heidän asettamansa edustaja nauttii työväestön luottamusta. Näin myös työväestö voi luottaa kaupungin poliisilaitoksen toimintaan. Työläiskomitea toi näkemyksensä esille valtiollisen poliisin toimet sortovuosien ajoilta, ja sen vuoksi työväestön silmissä poliisilla ei ollut sitä auktoriteettia, mikä järjestysvallalla kuului

---

¹²⁸ 23.4.1917, §:n 109 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Ks. liite 1.

¹²⁹ 23.4.1917, §:n 109 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Ks. Hietaniemi 1992, s. 38 – 39.

olla. Sortovuosien aikana poliisit kaikkialla maassa toimivat sekä työväestöä että porvarillisia yhteiskuntaryhmiä kohtaan venäläisten antamien sääntöjen ja ohjeiden mukaan. Työläiskomitea mainitsi, että silloin poliisit olivat olleet valmiita noudattamaan myös laittomia käskyjä ja sitä työväestö ei tulisi uudessa tilanteessa enää hyväksymään.¹³⁰

Työläiskomitea pyysi, että sen edustajalle maksettaisiin vähintään 300 markkaa palkkaa kuukaudessa kaupungin varoista.¹³¹ Sorretun Voiman mukaan maistraatti puolsi työväestön edustajan valitsemista kaupungin poliisilaitokseen, sillä työväen antama lisäapu vahvistaa poliisivoiman määrää kaupungissa. Työläiskomitea ja maistraatti olivat yhtä mieltä siitä, että epävakaina ja työtaisteluiden aikoina työväestön edustajan läsnäolo oli omiaan rauhoittamaan mielialoja. Jokisen sai tehtäväkseen liikkua kaupungilla tarkkailemassa yleistä järjestystä ja tarpeen vaatiessa palauttaa järjestys, mutta omasta aloitteesta tai ilman erityistä määräystä hän ei saisi ryhtyä mihinkään erikoisiin tai poikkeuksellista laatua oleviin toimenpiteisiin.¹³²

Maistraatin ja kaupunginvaltuuston myönteisen kannan vuoksi työväestön edustaja sai virallisesti paikan poliisilaitoksessa.¹³³ Kaupunginvaltuuston kokouksessa huhtikuun 25. päivän illalla käsiteltiin työläiskomitean tekemää ehdotusta. Valtuusto otti Kustaa Jokisen kaupungin poliisilaitokselle kolmen kuukauden määräajaksi. Palkaksi määrättiin 300 markkaa kuukaudessa. Käytännön- ja poliisitoimen liittyvät asiat jätettiin maistraatin ja työläiskomitean jäsenten vastuulle.¹³⁴ Toukokuussa Suomen Senaatti antoi määräyksen läänien kuvernöörejä lopettamaan miliisin toiminnan niissä kaupungeissa, joissa sellainen oli toiminnassa. Järjestyksen valvonta oli tästedes uskottava laillisella tavalla kokoonpannulle poliisille.¹³⁵ Käskyllä ei ollut vaikutusta Jyväskylän kaupungin poliisin toimintaan, sillä poliisilaitosta ei ollut korvattu työväestä ym. koostuvalla miliisillä.¹³⁶

---

¹³⁰ 25.4.1917, §:n 120 liite, kirje maistraatilta kaupunginvaltuustolle, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹³¹ 23.4.1917, §:n 109 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹³² 25.4.1917, §:n 120 liite, kirje maistraatilta kaupunginvaltuustolle, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹³³ 23.4.1917, §:n 109 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹³⁴ 25.4.1917, liite §:ään 120, Jyväskylän kaupungin valtuusmiesten kokouksen pöytäkirja. JKA.

¹³⁵ 22.5.1917, Keski-Suomi, no. 56; 23.5.1917, Sorretun Voima, no. 57.

¹³⁶ 12.6.1917, Keski-Suomi, no. 64.

Työläiskomitean, kaupunginvaltuuston ja maistraatin yhteistoiminnan välillä ei ollut huhtikuussa tehdyn päätöksen jälkeen kitkaa. Jokisen kolmen kuukauden määräaika oli päättymässä heinäkuussa, ja työläiskomitea kiinnitti asiaan huomiota. Työläiskomitea päätti tiedustella maistraatilta, jatketaanko työläiskomitean edustajan valtuuksia kaupungin poliisilaitoksessa. Työläiskomiteassa tuotiin esille, että poliisikysymys oli toistaiseksi täydellisesti järjestämättä ja Jyväskylän poliisilaitoksen järjestely oli työläiskomitean ja maistraatin yhteisessä alaisuudessa. Jyväskylän maistraatti puolsi työläiskomitean edustajan pitämistä poliisilaitoksessa. Maistraatti katsoi tärkeäksi, että työväestön edustaja jäisi poliisilaitokseen. Sen kantana oli, että edustaja saisi toimia poliisilaitoksessa, kunnes poliisiolot maassa lopullisesti saadaan uudelleen järjestetyksi.¹³⁷ Lopullisen päätöksen tekemisen maistraatti jätti kaupungin valtuuston tehtäväksi.

3.2 Kaupunginvaltuusto muuttaa työläisedustajan toimenkuvaa poliisilaitoksessa

Jyväskylän kaupunginvaltuusto otti poliisi asian esille syyskuun kokouksessaan.¹³⁸ Valtuutetut vahvistivat maistraatin esityksen: *”että jos maistraatti katsoo lisämiehen olon poliisilaitoksessa vielä tarpeelliseksi, niin valtuusmiehet suostuvat toistaiseksi siihen, että sanotulle henkilölle maksetaan sama palkka kuin kaupungin muillekin poliisikonstaapeleille, sekä että mainitun henkilön on siinä tapauksessa suoritettava samat työt ja tehtävät kuin kaupungin muidenkin poliisikonstaapelien.”*¹³⁹ Lisäksi Keski-Suomi kertoi tietävänsä, että tähän saakka työväestön edustaja on käynyt poliisiasemalla vain lukemassa lehtiä eikä ole tehnyt mitään poliiseille kuuluvia tehtäviä.¹⁴⁰ Valtuusto ei määritellyt aikaa, mihin saakka työväestön edustaja poliisilaitoksessa saisi olla. Työläiskomitean edustaja Kustaa Jokinen jatkoi työväestön edustajana kaupungin poliisilaitoksessa samalla palkalla ja samoilla työtehtävillä kuin muutkin poliisit, mutta hänen oli toteltava ja noudatettava kaupungin poliisipäällikön

¹³⁷ 16.7.1917, miliisiasia: 112 Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36 JyMa.

¹³⁸ 5.9.1917, § 235, sekä §:n 235 liitteet A ja B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹³⁹ 5.9.1917, § 235, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 6.9.1917, Keski-Suomi, no. 86.

¹⁴⁰ 6.9.1917, Keski-Suomi, no. 86.

antamia määräyksiä.¹⁴¹ Kaupunginvaltuuston uusin päätös poikkesi vain hieman sen aikaisemmin keväällä tekemästä päätöksestä. Työläiskomitealle se ei ollut kaikilta osin mieluisa, sillä nyt työläiskomitean edustajan tehtäviä poliisilaitoksessa tarkennettiin tietyiltä osilta. Merkittävimpänä muutoksena oli Kustaa Jokiselle tulevat tavallisen poliisin tehtävät ja velvollisuudet sekä määräys noudattaa poliisilaitoksen päällikön ohjeita ja käskyjä. Aiemmin hänen tehtävänsä oli ollut lähinnä poliisilaitoksen toiminnan tarkkailu ja elintarvikkeiden takavarikoimistöihin osallistuminen.¹⁴²

Sorretun Voiman mielestä työläiskomitean edustajan tehtävänä ei ole toimia tavallisena passipoliisina, vaan hänen tehtävänsä on valvoa, ”*ettei paikallinen poliisilaitos tule työskentelemään lahtarikaartin osastona*”.¹⁴³ Lehden mukaan työväestön edustajalle määrättiin samat tehtävät kuin muillekin kaupungin poliiseille siksi, että valtuuston päätökseen vaikutti liikkeellä oleva huhu työläiskomitean edustajan toimettona olemisesta kaupungin poliisilaitoksessa. Ennen kaupunginvaltuuston syyskuussa tekemää päätöstä työläiskomitealla ja maistraatilla ei ollut minkäänlaisia eripuraa poliisiasioiden hoidosta kaupungissa. Sorretun Voima kertoi, että nykyisen poliisilaitoksen aikana ei ole ollut minkäänlaisia rettelöitä, ja kysyi, oliko aika nyt jo niin tyyntynyt, että valtuutetut tällä toimenpiteellä halusivat ajaa työläiskomitean edustajan pois poliisilaitoksesta. Lehti kysyi myös, ”Tahdotaanko nyt aloittaa rettelöt?”¹⁴⁴ Sorretun Voima ei ollut aikaisemmin käsitellyt työläiskomitean edustajan, maistraatin ja valtuuston suhdetta negatiivisesti. Radikalisoitumisen taustalla on nähtävissä Suomessa syksyllä 1917 tapahtuva eri yhteiskuntaryhmien lisääntyvä vastakkainasettelu.

Työläiskomitean edustajan muuttaminen tavalliseksi poliisiksi tuntuu kokonaisuudessaan merkityksettömältä asialta, mutta eri yhteiskuntaryhmien välisessä tulenarassa tilanteessa pienetkin asiat voivat saada toisen osapuolen tuntemaan etujensa ja oikeuksiensa tulleen pahasti loukatuksi. Jyväskylän työläiskomitean toiminnassa kaupungin poliisilaitos- kysymyksessä oli nähtävissä selvästi maltillisuutta, ja hoidettavat asiat tehtiin laillisia toimintatapoja noudattamalla. Läpi vuoden 1917

---

¹⁴¹ 17.9.1917, miliisiasia: 139, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; 26.9.1917, §:n 263 liite B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37 JKA.

¹⁴² 20.3.1917, § 51, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, sidos 19, JyMa; 20.3.1917, Jyväskylän työväenyhdistyksen kokouksen pöytäkirja, Komitean selostus, Sidos 19, JyMa.

¹⁴³ 7.9.1917, Sorretun Voima, no.101.

¹⁴⁴ 7.9.1917, Sorretun Voima, no.101.

Jyväskylän työväki noudatti tarkasti Helsingin puoluekoneiston tekemiä päätöksiä.¹⁴⁵ Monissa muissa Suomen kaupungissa poliisit oli korvattu miliiseilla, eikä asioita hoidettu laillista tietä niin kuin Jyväskylässä tapahtui. Venäjän vallankumouksen jälkeisinä kuukausina ei käyttämistäni lähteistä löydy merkkejä siitä, että järjestysmiehistöä olisi käytetty muihin kuin työväen järjestöjen omiin tarkoituksiin. Järjestysmiehistön ensisijaisena tehtävänä oli pitää järjestystä työväestön keskuudessa ja heidän järjestämässään joukkokokouksissa.

Työläiskomitea noudatti toimissaan laillista periaatetta, mutta ilmassa oli jo radikalisoitumisen merkkejä. Sorretun Voimassa oli ollut elokuussa hyökkäävä kirjoitus, jossa kerrottiin, että Helsinkiin oli perustettu aseellinen luokkapoliisi, ”porvarien selkänöjä”.¹⁴⁶ Lehdessä ilmoitettiin sen vahvuudeksi noin 600 miestä. Hyökkäys jatkui, lehdessä kerrottiin: ”*Porvarien suojeluskaartin juuret ulottunevat yli maan*” ja ”*Täällä maan sydämessäkin on liikkunut epäilyttävissä hommissa olleita herrasmiehiä suojeluskunnan asioilla.*”¹⁴⁷ Aikaisemmin keväällä ja kesällä Sorretun Voima oli kirjoittelussaan ollut porvareita kohtaan melko maltillinen. Elo – syyskuun vaihteessa lehden sävy muuttui radikaalimmaksi ja hyökkäykset lisääntyivät kaupungin porvarillista luokkaa kohtaan kirjoittelussa. Tähän vaikutti keskeisesti Jyväskylän kaupunginvaltuuston edellä mainittu päätös. Kehityksen radikalisoitumiseen voidaan liittää myös valtakunnallisen tilanteen kiristyminen. Eduskunnassa sosialidemokraatit, maalaisliitto ja osa porvaripuolueiden edustajista ajoivat läpi ns. valtalain, jossa valta sotilas- ja ulkopolitiikkaa lukuun ottamatta siirtyisi Suomen eduskunnalle.¹⁴⁸ Venäjän väliaikainen hallitus hajotti heinäkuun 31. päivänä eduskunnan ja määräsi maahan uudet vaalit. Ristiriitaa lisäsi se, että sosiaalidemokraatit pitivät eduskunnan hajottamista laittomana ja parlamentaarinen toiminta herätti suurta pettymystä työväestön keskuudessa.¹⁴⁹

Sorretun Voima arvosteli syyskuun puolivälissä yhä kärjekkäämmin porvarien toimintaa. Lehdessä kerrottiin, että Keski-Suomessa on porvarien taholta ryhdytty kaikella tarmolla perustamaan nk. ”suojeluskuntia” ja suojeluskuntien agentti on käynyt pitämässä kokouksia eri puolilla maakuntaa. Kokouksiin oli pyydetty myös

---

¹⁴⁵ Mönkkönen 1988, s. 618.

¹⁴⁶ 24.8.1917, Sorretun Voima, no. 95.

¹⁴⁷ 24.8.1917, Sorretun Voima, no. 95; Manninen 1998, s. 23.

¹⁴⁸ Manninen 1982, s. 19.

¹⁴⁹ Holodkovski 1978, s. 35 – 38; Paasivirta 1947, s.228.

työväkeä liittymään mukaan.¹⁵⁰ Kirjoituksissa varoitettiin työväestöä näistä agenteista ja käskettiin pysyä kokouksien ulkopuolella, sillä ne oli suunnattu työväenluokkaa vastaan.¹⁵¹ Jyväskylässäkin mielialat alkoivat yleisen mielipiteen vaikutuksesta jyrkentyä.

Jyväskylän kaupunginvaltuusto teki lopullisen päätöksen työläiskomitean edustajan asemasta kaupungin poliisilaitoksessa 26. päivänä syyskuuta 1917. Valtuusto vahvisti, että työväestön edustaja sai jatkaa työtään kaupungin poliisilaitoksessa, mutta hänellä olisi sama palkka ja hänen on suoritettava samat työt ja tehtävät kuin kaupungin muidenkin poliisikonstaapeleiden.¹⁵² Sorretun Voiman hyökkäävällä kirjoittelulla ei ollut vaikutusta valtuusmiesten päätökseen. Työläiskomitea reagoi päätökseen nopeasti. Sen edustajat halusivat jättää eriävän mielipiteen ja se ryhtyi vastatoimiin kaupunginvaltuuston ja maistraatin päätöstä vastaan. Maistraatti käsitteli työläiskomitean lähettämän kirjeen lokakuussa. Kirjeessä paheksuttiin valtuuston ilmoitusta, että työläiskomitean edustajalle oli määrätty samanlaiset tehtävät kuin kaupungin muille poliiseille. Työläiskomitea oli lähettämässään kirjeessä erityisen pettynyt toimenkuvan muutokseen. Heidän mielestään valtuuston tekemä päätös muuttaa työläisedustajan toimenkuva tavalliseksi passipoliisiksi oli ristiriidassa valtuuston aiemmin keväällä tekemän päätöksen kanssa. Ainoastaan porvarilliset sanomalehdet ovat tehneet syytöksiä työläiskomitean edustajan toimettomuudesta, mutta nekin ovat olleet täysin aiheettomia uutisia.¹⁵³

---

¹⁵⁰ 14.9.1917, Sorretun Voima, no. 104; Teräväinen 1977, s. 521. Teräväinen mainitsee, että maalaiskuntaan perustettiin suojeluskunta 9.9.1917 yhdessä kaupungin kanssa; vrt. Martti Pihkalan kertomus suojeluskuntien perustamisesta Keski-Suomeen, Sk 826/10, SA, Kertomuksessa Pihkala mainitsee, että 29.10.1917 oli suojeluskunnan perustava kokous Jyväskylän kuntalassa ja 31.11.1917 Jyväskylän kaupungissa. Teräväisen mainitsema suojeluskunnan perustaminen 9.9.1917 ei Pihkalan kertomuksen mukaan pidä paikkaansa; ks. myös Kaila 1930, s. 319. Ensimmäiset suojeluskunnat perustettiin keväällä 1917 tapahtuneiden maatalouslakkojen seurauksena ja niiden tarkoituksena oli työrauhan turvaaminen maataloustöissä. Myöhemmin syksyllä nekin liittyivät aktivistien keskuskomitean alaisuuteen (A. K.), joka oli valtakunnallisen suojeluskuntaliikkeen alullepanijana; ks. myös Tikka 2006, s. 42 – 43.

¹⁵¹ 14.9.1917, Sorretun Voima, no. 104; Norrmèn 1930, s. 415. Sosiaalidemokraattien puoluejohto oli antanut käskyn, että suojeluskuntiin liittyneiden työläisten oli erottava lahtarikaarteista; Teräväinen 1977, s. 521.

¹⁵² 26.9.1917, §:n 263 liite B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37 JKA; Ks. myös 5.9.1917, § 235, sekä §:n 235 liitteet A ja B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹⁵³ 8.10.1917, Työläiskomitean miliisiä koskeva anomus: 147, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; Ks. myös 6.9.1917, Keski-Suomi, no. 86.

Työläiskomitean kannanotto oli selkeä. Työläiskomitea ilmoitti maistraatille, että *”Näinollen kun valtuuston tekemä päätös tekee edustajan olon poliisilaitoksella toisenluontoiseksi kun mitä sillä on tarkoitettu pyytää Työläiskomitea Maistraatille ilmoittaa, että Työläiskomitean edustaja ei voi olla samojen säädöksiä alainen kun passipoliisin vaan tulee hänellä olla ne oikeudet, jotka aikaisemmin on hänelle määritelty, muussa tapauksessa ei Työläiskomitea katso voivansa pitää edustajaansa täkäläisessä poliisilaitoksessa, eikä myöskään vastaamaan siitä, ettei mitään poliisirettelöitä synny.”*¹⁵⁴ Työläiskomitean lausunnossa oli havaittavissa selkeää radikaalisuutta ja uhoa. He halusivat pitää kiinni saavutetuista eduista ja toivat selvästi esille, ettei työläiskomitea enää vastannut mahdollisten ongelmien syntymisestä. Uhmakkuudesta huolimatta työläiskomitea ilmoitti kirjeensä lopussa olevansa valmis aloittamaan neuvottelut sihteerinsä Oskari Suutalan ja maistraatin edustajan kanssa ja sopimaan työläiskomitean edustajan tehtävistä poliisilaitoksessa.¹⁵⁵ Työläiskomitea halusi viimeiseen asti välttää yhteentörmäyksen kaupunginvaltuuston ja ennen kaikkea maistraatin kanssa. Aiemminhan maistraatin ja työläiskomitean yhteistyö oli sujunut ilman näkyviä erimielisyyksiä. Nyt molempien osapuolien toimissa oli havaittavissa selkeää katsantokantojen jyrkkenemistä, mutta neuvotteluille molemmat osapuolet halusivat pitää ovet auki.

Maistraatti siirsi työläiskomitean kirjeen käsittelyn lokakuun kahdeksannesta päivästä 15. päivään. Yhtenä syynä tähän varmasti oli työläiskomitean ehdottamien neuvottelujen aloittaminen. Myös maistraatti oli toimissaan maltillinen, ja se halusi kuulla työväestön edustajan mielipidettä ennen päätöksentekoa. Lokakuun 15. päivän kokoukseen oli kutsuttu työläiskomitean sihteeri Oskari Suutala kertomaan tarkempia yksityiskohtia kirjeen ja työläiskomitean edellisen kokouksen sisällöstä maistraatin edustajille.¹⁵⁶ Maistraatin edustajat halusivat työläiskomitean edustajalta tiedot siitä, mitkä heidän edustajansa toimenkuvat ja tehtävät olisivat kaupungin poliisilaitoksessa. Sihteeri Oskari Suutala kertoi komitean näkemyksenä olevan, että heidän edustajansa tehtävät ovat etupäässä elintarvikeasioihin liittyvät toimenpiteet sekä olemisen poliisilaitoksessa neuvottelevana työväestön jäsenenä.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ 8.10.1917, Työläiskomitean miliisiä koskeva anomus: 147, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

¹⁵⁵ 8.10.1917, Työläiskomitean miliisiä koskeva anomus: 147, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

¹⁵⁶ 15.10.1917, miliisiasia: 151, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

¹⁵⁷ 15.10.1917, miliisiasia: 151, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 26, JyMa.

Jyväskylän maistraatti halusi päästä kaikkia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Maistraatin kokouksessa työläiskomitean edustaja selvitti näkemyksiään suullisesti. Tämä ei kuitenkaan riittänyt maistraatille, sillä tehdyssä välipäätöksessä mainittiin, että epäselvyyksien ja työläiskomitean edustajan tehtävien epäselvyyden välttämiseksi maistraatti haluaa tarkan kirjallisen vastauksen ja määrityksen siitä, millaiset tehtävät ja valtuuden heidän edustajalleen kaupungin poliisilaitoksessa nykyisessä tilanteessa tulisi antaa sekä mitä varten mainittu edustaja poliisilaitokseen todella haluttiin. Maistraatti halusi tarkennuksen kyseiseen asiaan työläiskomitealta myös siksi, että tulevaisuudessa pystyttäisiin välttämään nyt esiin tulleiden riitaisuuksien ja erimielisyyksien välttäminen vastaavanlaisissa kysymyksissä.¹⁵⁸

3.3 Kaupunginvaltuuston, maistraatin ja työläiskomitean välit katkeavat

Syksyllä 1917 hävittyjen eduskuntavaalien¹⁵⁹ jälkeen sosiaalidemokraattisessa puolueessa antiparlamentaariset voimat vahvistuivat.¹⁶⁰ Vastaavanlaista kehitystä oli sosialidemokraattisessa puolueessa ollut vuosina 1905 – 1906, jolloin vanhemmat edustajat olivat olleet parlamentaarisen toimintatavan kannalla, kun taas nuorempi polvi oli väkivaltaisen ja radikaalimman eikä kannattanut parlamentaarista toimintaa.¹⁶¹ Vastaavanlaista kehitystä oli puolueen toiminnasta havaittavissa syksyllä 1917. Vuosien 1905 – 1906 ja vuoden 1917 kehitystä tarkasteltaessa on havaittavissa tietynlaista yhtäläisyyttä. Työväen yhdistyksien jäsenmäärät nousivat molempina kriisiaikoina jyrkästi. Jyväskylässä vuoden 1916 lopulla työväenyhdistykseen kuului

---

¹⁵⁸ 15.10.1917, miliisiasia: 151, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 26, JyMa.

¹⁵⁹ Ks. Tapiola 1968, s. 176. Jyväskylässä sosiaalidemokraattinen puolue sai vuoden 1916 eduskuntavaaleissa 390 ääntä ja porvarilliset puolueet 486 ääntä. Vuoden 1917 vaaleissa sosiaalidemokraattinen puolue sai 548 ääntä ja porvarilliset puolueet 791 ääntä. Jyväskylän kaupungissa porvarilliset puolueiden kannatus oli molemmissa vaaleissa suurempaa ja he olivat kaupungissa enemmistönä. Tätä he käyttivät hyväksi mm. elintarvikelautakunnan paikkajaon muuttamisessa porvarienemmistöiseksi syksyllä 1917; Tommila 1976, s. 32, Syksyn 1917 vaaleissa sosialidemokraatit saivat Keski-Suomessa 65 % äänistä. Porvarillinen ääntenemmistö oli vain Jyväskylässä, Karstulassa, Kinnulassa ja Pylkönmäellä.

¹⁶⁰ Soikkanen 1975, s. 239; Luhtakanta 1938, s. 47 – 48; Polvinen 1980, s. 31. Polvisen mukaan sosialidemokraattisessa puolueessa kaikki eivät olleet väkivaltaisen toiminnan kannalla, vaan parlamentaarisella linjalla oli puolueessa omat kannattajansa.

¹⁶¹ Soikkanen 1961, s. 251 – 257; Ehrnrooth 1992, s. 72 – 74.

noin 250 jäsentä kun vuoden 1917 lopussa jäsenmäärä oli yli 700 henkilöä.¹⁶² Työväenyhdistyksiin liittyi jäseniä vuoden 1917 aikana paljon ja tätä voidaan pitää merkinä työläisten alkavasta järjestäytymisestä ja radikalisoitumisesta. Suurin osa järjestysmiehistä oli keväällä ja varhaisryhmillä 1917 työväenliikkeelle uskollisia ja rauhallisen linjan kannattajia, mutta työväenliikkeen sisällä toimi aseellista toimintaa kannattanut ryhmä, johon yleisesti kuuluivat työväenliikkeeseen vuonna 1917 liittyneet jäsenet.¹⁶³ Radikaalin toiminnan kannattajia oli liikkeessä kauemmin toimineissa, jotka näkivät, että luokkataistelu oli tullut siihen pisteeseen, että tarvittiin aseellinen taistelujärjestö.¹⁶⁴ Jyväskylän työväen järjestysmiehet olivat edellä olevan määrittelyn mukaan perinteisen ja aseettoman linjan kannattajia marraskuun suurlakkoon asti.

Syys- lokakuussa sosialistien ja porvareiden välille alkoi tulla yhä enemmän erimielisyyksiä. Syyskuun alussa Helsingissä oli työväenjärjestöjen kokous, jossa päätettiin virallisesti kaartien perustamisesta.¹⁶⁵ Syys – lokakuun vaihteessa pidettiin Tampereella salainen kokous, jossa luotiin koko maan kattava kaartien organisaatio.¹⁶⁶ Ratkaisevan sysäyksen kaartien perustamiselle antoi Suomen Ammattijärjestöjen valtuusto, joka hyväksyi lokakuun 20. päivänä kaartien perustamisen ja samalla se oli tarpeeksi arvovaltainen tukija hankkeelle.¹⁶⁷ Samalla Ammattijärjestön saaminen

---

¹⁶² Tapiola 1968, s. 389, Vuonna 1904 työväenyhdistyksessä jäseniä oli noin 50, vuonna 1905 luku nousi nopeasti 222 ja laski 1906 144. Alimmillaan jäsenmäärä oli vuonna 1908 – 1909, jolloin yhdistykseen kuului 42 jäsentä; Soikkanen 1961, s. 337; Ehrnrooth 1992, s. 285. Soikkanen ja Ehrnrooth tuovat tutkimuksissa esille, että yleisesti Suomessa vuoden 1905 suurlakon jälkeen perustetut sammuihin nopeasti ensimmäisen innostuksen mentyä ohi. ”Ylhäältä” perustetut työväenyhdistykset eivät olleet pitkäikäisiä. Jyväskylässä kehitys oli samansuuntainen, vaikka täällä yhdistys ei sammunut kokonaan, niin sen kannatus oli kriisiaikojen välillä heikkoa. Vuodesta 1909 lähtien jäsenmäärä kasvoi hiljalleen vuoteen 1916 saakka, jonka jälkeen sen kannatus nousi voimakkaasti vuonna 1917. Huomioitava seikka on siinä, että molempina kriisiaikoina jäsenmäärän lisäys oli nopea; ks. myös Hyvönen 1963, s. 235 – 236. Vastaavaa kehitystä tapahtui Suomen Ammattijärjestössä. Vuonna 1916 järjestön jäsenmäärä oli 41800 jäsentä, mutta vuoden 1917 aikana sen jäsenmäärä oli noussut 156 763 jäseneseen; Laakso 2006, s. 39.

¹⁶³ Salkola 1985, s. 374 – 375; Ks. Laakso 2006, s. 41 – 48. Suomen Sosialidemokraattisen Nuorisoliiton liittokokous kokoontui elokuussa Tampereelle. Siellä sanouduttiin irti aseellisen vallankumouksen ajatuksesta. Nuorisoliitossa oli vahva pasifistinen suuntaus ja se näkyi nuorten toiminnassa. Laakso tuo tutkimuksessa esille, että osastotasolla aseellisen vallankumouksen kannatus jäi varsin laimeaksi aina kansalaissodan alkuun asti. Yleisesti liiton kenttäväen keskuudessa ei suositeltu kaarteihin liittymistä, mutta osallistumiselle ei kuitenkaan asetettu erityisiä esteitä.

¹⁶⁴ Salkola 1985a, s. 373 – 375; Ks. myös Polvinen 1980, s. 31.

¹⁶⁵ Soikkanen 1975, s. 240 – 241.

¹⁶⁶ Soikkanen 1975, s. 241; Norrmén 1930, s. 416; Luhtakanta 1938, s. 50. Luhtakannan mukaan kokouksessa hylättiin puolueen antamat kaartin ohjeet ja kaarti nimesi itsensä puolueesta riippumattomaksi punakaartiksi. Soikkanen ei puhu mitään, että Tampereen kokouksessa kaarti olisi irrottautunut puolueen valvonnasta.

¹⁶⁷ Soikkanen 1975, s. 241; Norrmén 1930, s. 418; Vrt. Ryömä 1980, s. 25. Ryömän näkemyksen mukaan Saksanniemen salaisen poliisikoulun julkisuuteen tulo loi varsinaisesti punakaartin

kaartien tukijaksi merkitsi sitä, että kaartihanke oli toistaiseksi saatu vastuunalaiseen ja tarpeeksi arvovaltaiseen valvontaan.¹⁶⁸

Marraskuussa tilanne oli Suomessa, mutta myös Jyväskylässä räjähdysherkkä. Jyväskylän työläiskomitealla oli varmasti tiedossa Tampereen kaartin salaisen kokouksen antamat ohjeet siitä, millaisiin toimiin Suomen työväestön pitäisi ryhtyä. Maistraatti oli pyytänyt työläiskomitealta kirjallista vastausta esittämiinsä kysymyksiin, jotka koskivat kaupungin poliisilaitosta. Maistraatin puheenjohtaja pormestari Hj. Holmerus ilmoitti marraskuun 5. päivänä maistraatin muille jäsenille, että mitään kirjallista selvitystä työläiskomitealta ei ollut saatu.¹⁶⁹ Sorretun Voima oli jo marraskuun alussa kertonut siitä, millä tavalla työväestö asiassa aikoi toimia. Lehti kirjoitti, että työläiskomitean edustaja kutsutaan pois kaupungin poliisilaitoksesta valtuuston aikaisemmin tekemän päätöksen perusteella.¹⁷⁰ Pormestari lisäksi ilmoitti, että mainitun komitean puheenjohtaja Urho Leppänen ja työläiskomitean kaupungin poliisilaitoksessa edustajana toimiva Kustaa Jokinen olivat käyneet maistraatin puheenjohtajalle ilmoittamassa, ettei komitean puolesta pyydettyä selvitystä maistraatille aiotakaan antaa, sillä se oli työläiskomitean edustajien mielestä tarpeetonta.¹⁷¹ Työläiskomitean antamasta vastauksesta maistraatin puheenjohtajalle paistaa lävitse selvä radikaalinen viesti: meidän ei enää tarvitse antaa teille mitään selvitystä siitä, mitä haluamme kaupungin poliisilaitokselta. Katsantokannan jyrkkenemiseen oli varmasti vaikuttanut koko Suomessa tapahtunut ilmapiirin selkeä kylmeneminen ja osapuolien välille tulleet ratkaisemattomat kysymykset.

Työläiskomitean edustajat esiintyvät uhmakkaina maistraatin puheenjohtajaa kohtaan ja antoivat hänelle lisäksi vielä uhkavaatimuksen. He nimittäin ilmoittivat, että ellei työläiskomitean edustajan oloja kaupungin poliisilaitoksessa palauteta entiselleen ja palkkaa koroteta 350 markkaan kuukaudessa, aikoo työväestö kutsua edustajansa kaupungin poliisilaitoksesta kokonaan pois.¹⁷² Työläiskomitean antamassa viestissä ei enää ollut maltillisuutta, vaan se olisi valmis ryhtymään radikaaleihin toimiin, elleivät maistraatti ja valtuusto suostu sen vaatimukseen. Työläiskomitean edustajat ilmoittivat

---

syntysanat.

¹⁶⁸ Soikkanen 1975, s. 241.

¹⁶⁹ 5.11.1917, miliisiasia: 162, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

¹⁷⁰ 2.11.1917, Sorretun Voima, no. 125.

¹⁷¹ 5.11.1917, miliisiasia: 162, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

¹⁷² 5.11.1917, miliisiasia: 162, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

lisäksi, että jos heidän ehtoihinsa ei suostuta, he eivät tule vastaamaan millään tavalla järjestyksenpidosta kaupungissa eikä työläiskomitea anna kaupungin poliisilaitokselle ja sen toiminnalle enää minkäänlaista arvoa. Myöskään maistraatti ei tarjonnut mahdollisuutta uusille neuvotteluille. Sen asiasta antama päätös oli hyvin selvä. Koska työläiskomitea ei ollut suostunut antamaan maistraatin esittämiin kysymyksiin kirjallista vastausta, katsoi maistraatti, että tapaus ei antanut aihetta enempiin toimenpiteisiin.¹⁷³ Maistraatin ja työläiskomitean yhteistyö kaupungin poliisilaitoksen järjestämisestä oli päättynyt.

Osapuolet eivät olleet marraskuun alussa valmiita aikaan saamaan kompromissia poliisilaitoksen järjestämisestä koskevaan kysymykseen. Maistraatti ilmoitti kirjeellä kaupunginvaltuustolle käymistään keskusteluista työläiskomitean edustajien kanssa. Maistraatin puheenjohtaja kertoi valtuuston edustajille, että työläiskomitea ei suostunut vastaamaan kirjallisesti sille asetettuihin kysymyksiin ja lisäksi se oli ilmoittanut omat ehtonsa, joita maistraatti ei kuitenkaan katsonut tarvetta ruveta tarkemmin käsittelemään. Lopullisesti yhteys Jyväskylässä työläisten ja porvarien välillä katkesi, kun kaupunginvaltuusto otti marraskuun kahdeksannen päivän kokouksessaan käsiteltäväkseen maistraatilta saamansa kirjeen.¹⁷⁴ Valtuustolle maistraatin kirje tuli liian nopeasti, eikä valmistelevaliokunta ehtinyt asiaan perehtyä. Valtuusto päätti maistraatin linjaa noudattaen pidättäytyä ryhtymästä asian suhteen mihinkään toimiin ja valtuusto laittoi asian pöydälle eikä ryhtynyt asiaa tarkemmin käsittelemään.¹⁷⁵ Sorretun Voima kertoi valtuuston laittaneen asian pöydälle, ja samalla se vahvisti työväestön kutsuneen edustajansa pois poliisilaitoksesta.¹⁷⁶ Tämä valtuuston tekemä päätös merkitsi sitä, että kaupungin maistraatin ja valtuuston suhde oli lopullisesti ajautunut umpikujaan. Tästä eteenpäin kaupungin poliisilaitos ja maistraatti saivat vastata kaupungin järjestyksenpidosta ilman työväestön antamaa lisäapua. Kokouksessa pöydälle jätetty asia otettiin seuraavan kerran käsittelyyn vasta joulukuun 5. päivänä, mutta valtuuston päätös oli lopullisesti se, että asia on loppuun käsitelty

---

¹⁷³ 5.11.1917, miliisiasia: 162, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

¹⁷⁴ 8.11.1917, §:n 326 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹⁷⁵ 8.11.1917, §:n 326 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹⁷⁶ 9.11.1917, Sorretun Voima, no. 128; 10.11.1917, Keski-Suomi, no. 114. Keski-Suomen aiheesta kirjoittama uutinen oli sävyiltään neutraali. Uutisessa oli kirjoitettu vain se tosiasia, että työläiskomitea oli vetänyt edustajansa pois kaupungin poliisilaitoksesta, sillä sen esittämiin ehtoihin ei ollut suostuttu. Olisi odottanut, että lehden sävy uutisessa olisi ollut hyökkäävämpi ja työläiskomiteaa rajummin arvosteleva. Näin ei kuitenkaan ollut.

eikä se aiheuta valtuuston puolesta enempiä toimenpiteitä.¹⁷⁷

Välien katkeamisesta huolimatta Jyväskylän kaupunginvaltuustolle ja erityisesti maistraatille oli ominaista maltillinen käytös. Se pyrki kiistoista huolimatta saamaan aikaan parhaan mahdollisen neuvottelutuloksen, joka voitaisiin hyväksyä molemmissa yhteiskuntaryhmissä. Kaikissa tapauksissa se ei kuitenkaan ollut mahdollista. Maistraatin johtajaa, pormestari Hj. Hollmerusta voi pitää maltillisena toimijana, sillä läpi vallankumousvuoden hän pyrki saamaan neuvottelutuloksen osapuolien välille. Vastaavasti monilla porvareilla oli työväestöä kohtaan huomattavasti jyrkempi kanta. Yhtenä syynä tähän on nähtävissä se, että vuoden 1905 suurlakon aikana Hollmerus toimi eri ryhmiä sisältävässä lakkotoimikunnan sihteerineuvoston yhtenä jäsenenä.¹⁷⁸ Hänellä oli vuosien kokemus toimimisesta työväestön edustajien kanssa ja tätä taustaa vasten hän halusi päästä mieluummin neuvotteluratkaisuun kuin ajaa asioita hyödyttömään umpikujaan. Tämä maltillisuus ei loppunut sodan alettua, vaan jatkui edelleen.

Sisällissodan sytyttyä hän pyysi työväen edustajat ensimmäisenä päivänä helmikuuta 1918 luokseen ja ilmoitti, että suojeluskunnan esikunnan nimissä työväenjärjestöjen jäseniä ei häiritä, jos sosiaalidemokraatit eivät ryhdy toimintaan valkoista osapuolta vastaan.¹⁷⁹ Sisällissodan alettua Jyväskylän pormestarilla ei kuitenkaan ollut suurta sananvaltaa. Antamastaan lupauksesta huolimatta työväestöä alettiin pidättää muutaman päivän kuluttua, sillä sovitteluratkaisuihin pyrkivät henkilöt joutuivat sodan alettua nopeasti väistymään johtavilta paikoilta.¹⁸⁰ Näin kävi myös Jyväskylässä.

---

¹⁷⁷ 5.12.1917, § 336, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

¹⁷⁸ Tapiola 1968, s. 94.

¹⁷⁹ Paavolainen 1967, s. 55; Tapiola 1968, s. 189 – 190.

¹⁸⁰ Paavolainen 1967, s. 55 – 56, Paavolainen mainitsee, että monelle jyväskyläläiselle esim. Sakari Kuuselle pidätysten aloittaminen oli vastenmielinen toimenpide; Ks. Kuusi 1918, s. 96, Kuusi kirjoittaa: ”Sorretun Voiman lakkauttaminen ja punaisten johtajien vangitseminen oli, niin vastenmielinen kuin se olikin, osoittautunut lopulta välttämättömäksi suorittaa”; Tapiola 1968, s. 189 – 190.

4 Työväestön toiminta marraskuusta vuoden 1918 sodan alkuun

4.1 Sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön suhtautuminen suurlakoon

Suurlakon jälkeen kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksessa keskusteltiin lakon aikaisista tapahtumista kaupungissa ja koko maassa. Lisäksi otettiin kantaa Suomen hallituskysymykseen ja sosiaalidemokraattisen puolueen ryhtymisestä hallitusvastuuseen Suomessa. Kokouksen yksimielisenä kantana oli, että sosiaalidemokraattisen puolueen puoluekokouksen olisi päätettävä, että Suomeen muodostettaisiin sosiaalidemokraattinen hallitus ajamaan maan asioita nykyistä parempaan suuntaan. Kokouksen päätöksenä lausuttiin, että ellei nykyinen eduskunta pysty asioiden hoitoon, on kutsuttava koolle kansalliskokous tai vaadittava laillisen eduskunnan koollekutsumista.¹⁸¹

Järjestyskaartin toiminnasta keskusteltaessa kokous ei ollut yksimielinen, eikä päätöstä kaartin toiminnasta koskevaan julkilausumaan saatu aikaiseksi, sillä maltillinen ja jyrkkä linja oli näkemyksissään liian kaukana toisistaan. Maltillisemmän linjan ja erityisesti Hugo Kotirannan esiintuomana kantana oli, että järjestynyt työväki ei voi kannattaa niitä väkivallantekoja, joita suurlakon aikana oli tapahtunut. Hän ei hyväksynyt niiden ”mustien voimien” toimintaa, jotka olivat päässeet kaartiin ja joita sosiaalidemokratia ei voi hyväksyä.¹⁸² Kotirannan kantaa vastaan hyökkäsivät monet kokouksessa olleet edustajat. Edustajista mm. Eronen ei hyväksynyt näkemystä, että kaarille annettaisiin moitteita sen harjoittamasta toiminnasta. Hänen näkemyksensä oli, että kaartia voidaan korkeintaan moittia liiasta siveellisyydestä ja sen toiminnalle kokous voisi antaa suuren kiitoksen. Hänen mielestään kaarti oli toiminut jopa maltillisesti.¹⁸³ Jyrkkiä kantoja kokouksessa kuultiin vielä lisää. Edustaja Jokinen oli ihmeissään siitä, että vallankumousneuvoston jäsen lausuu lakon aikaisista tapauksista

---

¹⁸¹ 21.11.1917, § 3, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

¹⁸² 21.11.1917, § 6: Kotirannan lausunnot, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

¹⁸³ 21.11.1917, § 6: Eronen lausunnot, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

kovin maltillisia lausuntoja. Jokisen mielestä neuvostolla ei olisi oikeutta moittia kaarta, vaikka se olisi vanginnut puolet kaupungin porvareista vankilaan.¹⁸⁴

Kotirannan maltillisuus ei ollut jyrkemmän linjan mieleen. He arvostelivat Kotirantaa siitä, että tämä halusi säilyttää hyvät välit kaupungin herrojen kanssa.¹⁸⁵ Kunnallisjärjestö oli jakautunut asian suhteen kahteen osaan, maltilliseen ja jyrkkään linjaan. Samalla tavalla oli myös koko sosiaalidemokraattinen puolue Suomessa jakautunut kahteen leiriin. Kokouksessa Kotirannan ajama linja oli perinteistä sosiaalidemokraattista linjaa ja sen tavoitteena oli ajaa asioita sosiaalidemokraattisen puolueen aikaisemmin hyväksymällä parlamentaarisella tavalla.¹⁸⁶ Perinteinen linja ei hyväksynyt väkivaltaisten toimintatapojen käyttöä asioiden edistämässä.

Kokous otti keskusteltavakseen porvarien taholta tulleet ja tulevat syyte- ja mahdolliset rankaisutoimet. Porvarillinen sanomalehti Keski-Suomi oli suurlakon loputtua aloittanut voimakkaan työväestöä syyttävän kirjoittelun. Sanomalehti purki voimakkaasti tuntojaan työväestön suurlakon aikana tekemistä teoista Jyväskylässä sekä muualla maassa. Sanomalehdessä oli isoilla otsikoilla kirjoitettu: *”Sosialistit harjoittaneet törkeää mielivaltaa kaupungissamme: vanginneet ja uhanneet aseilla rauhallisia kansalaisia, toimittaneet kotietsintöjä, pitäneet hallussaan yleisiä ja yksityisiä laitoksia, sulkeneet kouluja ja kauppa- ja liikkeitä j.n.e.”*¹⁸⁷ Lehdessä ei ole tietoaakaan entisestä maltillisuudesta ja työläisiä ymmärtävästä kannasta. Lehden hyökkäys jatkuu toisessa kirjoituksessa seuraavasti: *”Me näemme viime päivien tapahtumissa surkean todistuksen siitä, mihin meidän työväenjohtajaimme pyrkimykset johdettavansa kansanaineksen ovat vieneet. Suorastaan oikeuden alas polkemiseen ja mitä röyhkeämpään maan lakien halveksimiseen. Ja päälle päätteeksi sellaiseen, suorastaan elämelliseen tahdottomuuden tilaan, että suomalainen, ennen rehelliseksi ja oikeudentuntoiseksi tunnettu työmies, voi nostaa maantierosvon tapaan aseensa rauhallista kansalaista vastaan, raahaten vankilaan lailliset tuomarinsa ja päälle päätteeksi näyttää tyytyväistä naamaa.”*¹⁸⁸

¹⁸⁴ 21.11.1917, § 6: Jokisen lausunnot, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

¹⁸⁵ 21.11.1917, § 6: Lehdon lausunto, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

¹⁸⁶ Soikkanen 1961, s. 282 – 283.

¹⁸⁷ 20.11.1917, Keski-Suomi, no 116.

¹⁸⁸ 20.11.1917, Keski-Suomi, no 116.

Kunnallisjärjestön kokouksessa oli keskusteltavana sanomalehti Sorretun Voiman toiminta suurlakon jälkeisessä tilanteessa. Kokousedustajien mielestä porvariensa sanomalehdissä esittämät syytökset työväestöä vastaan oli Sorretun Voimassa jyrkemmin torjuttava, ja tästä oli annettava huomautus Sorretun Voiman hallinnolle. Kokouksessa vallitsi Sorretun Voiman toiminnasta ja kirjoittelusta yhtenäinen linja. Kokouksen päätöksen mukaan lehteä velvoitettiin torjumaan työväestöä vastaan kohdistetut syytökset voimakkaammin ja antamaan porvarillisille lehdille samalla mitalla takaisin.¹⁸⁹ Jyväskylän porvarillinen sanomalehti Keski-Suomi jatkoi suurlakon jälkeen aloittamallaan linjalla toimintansa loppuun saakka. Se hyökkäsi työväestöä ja sen tekemiä toimia vastaan aina, kun sillä oli siihen mahdollisuus.

Järjestyskaarti lähetti joulukuun alussa kirjelmän kaupungin sosiaalidemokraattiselle kunnallisjärjestölle. Siinä pyydettiin kunnallisjärjestöä käsittelemään esitystä, jossa kaupunginvaltuustolta pyydettiin 10000 markan korvausta järjestyksen ylläpitämisestä kaupungissa vallankumousaikana. Huugo Kotiranta ja useat muutkin kunnallisjärjestön jäsenet vastustivat pyynnön lähettämistä valtuustolle esitetyssä muodossa, sillä aikaisemmin oli asetettu sille kannalle, että valtuustolta ei varoja pyydetä järjestyskaartin tarpeisiin.¹⁹⁰ Kotiranta ehdotti, että asia ja anomuksen tekeminen jätettäisiin kunnallistoimikunnan huoleksi. Se pyytäisi varoja työttömyyden aiheuttaman hädän lieventämiseen kunnan vähävaraisten asukkaiden keskuudessa.¹⁹¹ Kunnallistoimikunta oli perillä siitä, että varojen pyytäminen valtuustolta järjestyskaartille ei sellaisenaan tulisi hyväksytyksi. Kaarti oli omasta mielestään toiminut kaikkien kaupunkilaisten hyväksi, minkä perusteella kaupunginvaltuusto voisi sille pyydetyt varat myöntää toiminnasta aiheutuneiden kulujen peittämiseen. Esitetty pyyntö ei ollut realistisella pohjalla ja sen takia pyyntöä kaupunginvaltuustolle ei lähetetty järjestyskaartin esittämässä muodossa.

---

¹⁸⁹ 21.11.1917, § 6, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestön pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

¹⁹⁰ 11.12.1917, § 27, Jyväskylän sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

¹⁹¹ 11.12.1917, § 27, Jyväskylän sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

4.2 Vallankumousneuvosto vaatii poliisilaitokseen uudelleenjärjestelyä

Marraskuun suurlakon loputtua poliisilaitoksen toimintaa alettiin palauttaa suurlakkoa edeltävälle kannalle. Marraskuun 20. päivänä kaupunginviskaali Lund ja poliisikomisario menivät poliisilaitokselle, jossa oli vielä järjestyskaartilaisia paikalla. Heidän johtajalleen Urho Leppäselle kaupunginviskaali Lund ilmoitti, että jos he haluavat sinne jäädä, on paikalla olevien tuntemattomien miesten ilmoitettava nimensä, mutta muussa tapauksessa on heidän poliisiasemalta poistuttava.¹⁹² Poliisiasemalla olleet järjestyskaartilaiset kieltäytyivät poistumiskäskyä noudattamasta ja samalla Leppänen lähti hakemaan apua työväentalolla olevasta järjestyskaartin päämajasta.¹⁹³ Työväentalolta apujoukkoja ei saapunut paikalle ja poliisilaitoksella olleet järjestyskaartilaiset poistuivat tekemättä vastarintaa. Poliisilaitoksen toiminta palasi suurlakkoa edeltävään tilaan. Keskustelu asiasta ei kuitenkaan loppunut, sillä vallankumousneuvosto oli suurlakon loppumispäivänä antanut asiasta oman lausuntonsa. Tehdessään päätöksen suurlakon lopettamisesta Jyväskylässä vallankumousneuvosto kuitenkin päätti, että kaupungin poliisilaitos ei saisi palata entiseen tilaansa, ja siihen oli otettava mukaan myös työväestön edustajat. Samalla vallankumousneuvosto esitti vaatimuksena maistraatille, että asioita ajamaan asetetaan viidestä henkilöstä koostuva toimikunta ja näistä kolme paikkaa annetaan työväestön edustajille.¹⁹⁴ Edustajiksi toimikuntaan vallankumousneuvosto valitsi Kaarlo Salovaaran, Pekkarisen ja Huugo Kotirannan sekä heille varamiehiksi Urho Leppäsen ja Kustaa Jokisen.¹⁹⁵ Vallankumousneuvosto oli jyrkästi vanhaa poliisilaitosta vastaan, mutta maltillinen siinä, että se suostui kuitenkin neuvottelemaan maistraatin kanssa asiasta. Maltillisuus oli ainakin osittain peräisin siitä, että noin puolet sen jäsenistä oli lakkoaikana maltillisen toimintalinjan kannattajia, ja se näkyy myös tässä tehdyssä ratkaisussa.

Kaupungin maistraatti käsitteli marraskuun 22. päivänä vallankumousneuvoston lähettämää kirjelmää kaupungin poliisilaitoksen uudelleenjärjestämisestä. Maistraatin antamassa lausunnossa kieltäydyttiin jyrkästi ryhtymästä minkäänlaisiin neuvotteluihin ja yhteistoimintaan kaupungin vallankumousneuvoston tai sen valitsemien edustajien

¹⁹² Kuusi 1918, s. 58.

¹⁹³ 20.11.1917, Keski-Suomi, no 116.

¹⁹⁴ 23.11.1917, Sorretun Voima, no. 132; Tapiola 1968, s. 181.

¹⁹⁵ 21.11.1917, § 5, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm; 22.11.1917, Keski-Suomi, no. 117; Tapiola 1968, s. 181 – 182.

kanssa.¹⁹⁶ Maistraatti kuitenkin kertoi antamassaan ilmoituksessa, että jos järjestäytyneen työväestön taholta halutaan ottaa osaa kaupungin järjestyksenpitoon ja yleisen turvallisuuden ylläpitämiseen, maistraatti on valmis aloittamaan neuvottelut. Neuvottelukumppaniksi maistraatti oli valmis hyväksymään järjestäytyneen työväestön paikallisjärjestön tai Jyväskylän sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön valitsevat edustajat.¹⁹⁷ Maistraatin kanta vallankumousneuvostoon ja sen esittämään neuvottelutarjoukseen oli tyly. Se ei halunnut tehdä minkäänlaista yhteistyötä neuvoston kanssa, sillä tämä oli johtanut suurlakon vallankumouksellista toimintaa kaupungissa ja tämän nimissä oli tehty poliisien, pormestarin, kaupunginviskaalin ja muiden ihmisten pidätyksiä. Maistraatti teki siis selvän eron vallankumousneuvoston ja sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön välillä. Vakiintunut puoluejärjestö kelpasi neuvottelukumppaniksi, mutta vallankumousaikana ja juuri ennen suurlakkoa perustettu vallankumousneuvostoneuvosto ei saanut maistraatilta luotettavan neuvottelukumppanin asemaa.¹⁹⁸

Jyväskylän sosiaalidemokraattisella kunnallisjärjestöllä oli kokous heti suurlakon jälkeen. Yhtenä keskeisenä käsiteltävänä ja keskustelua aiheuttavana asiana oli kaupungin poliisilaitoksen tilanne ja työväestön suhtautuminen siihen. Maistraatti oli kieltäytynyt neuvottelemasta asiasta vallankumousneuvoston kanssa, mutta se oli ilmoittanut hyväksyvänsä kunnallisjärjestön asiasta tarkemmin neuvottelemaan. Vallankumousneuvoston ehdottamat neuvottelijat olivat kunnallisjärjestön kokoukseen osallistujien tiedossa ja sosiaalidemokraattinen kunnallisneuvosto saisi tehdä asiasta omat päätöksensä. Kunnallisjärjestö ei halunnut vaihtaa edustajia maistraatin kanssa käytäviin neuvotteluihin, vaan se valitsi toimeen samat neuvottelijat.

4.3 Maistraatin ja kunnallisjärjestön neuvottelut

Maistraatti ja sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö aloittivat neuvottelut kaupungin poliisilaitoksen uudelleen järjestämiseksi. Tarkempia tietoja neuvottelujen aloittamispäivämäärästä ja neuvottelujen kulusta ei käyttämistäni lähteistä ole

---

¹⁹⁶ 23.11.1917, Sorretun Voima, no. 132; 24.11.1917, Keski-Suomi, no. 118.

¹⁹⁷ 23.11.1917, Sorretun Voima, no. 132; 24.11.1917, Keski-Suomi, no. 118.

¹⁹⁸ Tapiola 1968, s. 181 – 182.

saatavilla. Neuvottelut maistraatin ja työväen edustajien välillä eivät sujuneet hyvin. Joulukuun alkuun mennessä poliisilaitoksen uudelleen järjestelyä koskevaa kysymystä ei ollut saatu osapuolien välillä ratkaistuksi. Sanomalehti Keski-Suomi kertoi, että työväestön vaatimus poliisilaitoksen uudelleenjärjestelyksi perustui siihen, että poliisilaitos olisi erotettava maistraatin alaisuudesta ja jätettävä toimikunnan hoitoon, johon valittaisiin kolme työläisedustajaa ja kaksi porvariedustajaa. Työväestön ehdotus neuvotteluissa oli ollut, että toimikunta saisi täydet valtuudet poliisilaitokseen ja samalla se saisi erottaa sen miehistön ja muitakin yksityiskohtia myöten hoitaa kaupungin poliisilaitoksen toimintaa.¹⁹⁹ Sanomalehti Keski-Suomi arvosteli kovin sanoin työväestön tekemää ehdotusta: ”*Sosialisti herrat eivät luota nykyiseen poliisiin ja sen vuoksi on sen tilalle saata uusi, joka olisi heidän päähänpistoilleen ja yhteiskuntaa häiritseville seikkailuilleen yhtä kuuliainen palvelija kuin Helsingin, Turun ja eräiden muiden kaupunkien poliisit tätä nykyä ovat. Koko yhteiskuntaa palvelevasta järjestysvallasta tahtovat sosialistiherrat tehdä heidän luokkaharrastuksilleen ja henkilökohtaisille mielijohteilleen nöyrän käskyläisen.*”²⁰⁰ Maistraatti ja kaupungin porvarit eivät hyväksyneet työväestön ehdotusta, sillä heillä oli Suomesta useita esimerkkejä siitä, että työväestön tarjoama malli olisi oikeiston etujen kannalta haitallinen ja toisi liikaa epävakautta kaupungin oloihin.

Kaupungin poliisilaitoksesta käytäviin neuvotteluihin Sorretun Voima otti näkyvästi kantaa. Lehti kertoi, että maistraatti oli neuvotteluiden alettua myötämielinen sen suhteen, että poliisilaitos järjestettäisiin aikaisemmin ehdotetulla tavalla.²⁰¹ Maistraatin jäsenet olivat neuvotteluissa ihmetelleet työväestön vaatimusta siitä, että enemmistö poliisilaitoksen miehistön jäsenistä tulisi olemaan työväenjärjestön nimeämiä edustajia. Käydyssä keskustelussa asiasta ei tehty lopullista ratkaisua, vaan asia piti ratkaista lopullisesti virallisessa kokouksessa. Maistraatin kokous kuitenkin päätti, että sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön asettamien neuvottelijoiden kanssa ei neuvotella.²⁰² Maistraatti ilmoitti lisäksi, että neuvotteluita ei jatketa, ennen kuin suurlakon aikana kaupungin porvareilta takavarikoidut aseet, pamput ja väkijuomat palautetaan niiden omistajille.²⁰³ Maistraatti halusi omalla vaatimuksellaan näyttää

¹⁹⁹ 1.12.1917, Keski-Suomi, no. 121.

²⁰⁰ 1.12.1917, Keski-Suomi, no. 121.

²⁰¹ 3.12.1917, Sorretun Voima, no. 136

²⁰² 3.12.1917, Sorretun Voima, no. 136.

²⁰³ 3.12.1917, Sorretun Voima, no. 136; Vrt. Aatteet ja aseet, 1967, s. 62, Teoksessa kerrotaan, että suurlakon loputtua suojeluskuntalaisille ja porvareille pamput ja muut aseet annettiin takaisin ja sen jälkeen elettiin niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Tässä teos on väärässä, sillä aseita ei annettu

työväestön edustajille, kenelle laillinen valta kaupungissa kuului, eikä se halunnut alistua työväen edustajien käskyvallan alle.

Päätöksen tultua yleiseen tietoon Sorretun Voiman kirjoituksesta paistaa pettymys maistraatin tekemään päätökseen. Lehti kirjoittaa: *”Porvaristo tulkitsee työväen sovintoyrityksiä hieman kevyesti. Se luulee työväestön voimattomuuden ilmaukseksi sitä, kun työväestö tahtoo neuvotteluilla asioita sovittaa. Jos porvaristo typeryydessään menee kovin pitkälle, niin ottakoon myös edesvastuun seurauksista”*.²⁰⁴ Työväestö halusi järjestää kaupungin poliisilaitoksen uudelleen omilla ehdoillaan ja itselleen parhaaksi katsomallaan tavalla. He eivät olleet valmiita toimimaan poliisilaitoksessa, joka oli maistraatin ja porvarillisen yhteiskuntaryhmän komennossa. Kiistassa kumpikaan osapuoli ei halunnut antaa asiassa periksi eikä vakavia neuvotteluita asian ratkaisemiseksi aloitettu.

Kaupungin poliisilaitoksesta lopullisen ratkaisun teki kaupunginvaltuusto. Pitämässään kokouksessa joulukuun viidentenä päivänä se päätti pysyä aikaisemmin hyväksymällään linjalla. Marraskuussa valtuusto oli jättänyt pöydälle työläiskomitean edustajaa koskevan kysymyksen poliisilaitoksessa, sillä valmistuslautakunta ei ollut asiaa kerinnyt tarkemmin käsitellä.²⁰⁵ Poliisiasema jäi sitä aikaisemmin hoitaneiden poliisien haltuun, eikä siinä ollut edustettuna suurlakon ja sodan alkamisen välillä yhtään työväestön valitsemaan edustajaa. Poliisilaitoksen tilanteeseen ei Jyväskylän vallankumousneuvosto eikä maistraattikaan puuttunut ennen sodan syttymistä, eikä valtuuston tekemä päätös aiheuttanut työväestön puolelta vastatoimia.

4.4 Kaartin harjoitukset Jyväskylässä suurlakon jälkeen

Suurlakon aikana ja sen jälkeen työväenryhmille sekä porvareille oli selvinnyt, että maa oli jakautunut yhteiskuntaryhmien kesken. Molemmille osapuolille oli perustettu omat aseelliset järjestysjoukkonsa ja niitä oli molemmin puolin käytetty suurlakkoviikon aikana. Niiden tarkoituksena oli aseita ja tarvittaessa väkivaltaa

---

²⁰⁴ porvareille takaisin ja se oli neuvottelujen kariutumisen yksi syy.

²⁰⁴ 3.12.1917, Sorretun Voima, no. 136.

²⁰⁵ 8.11.1917, § 326, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

käyttämällä turvata oman yhteiskuntaryhmän saavuttamat etuudet. Porvarit olivat saaneet lakon aikana kokea järjestyskaartien voiman ja niiden avulla työväestö oli noussut uhmaamaan porvariston valta-asemaa. Porvareille oli selvää, että se tarvitsee voimakkaan aseellisen järjestön turvaamaan saavuttamiaan etuja. Suomen työväestö oli vastaavasti saanut vahvistuksen sille, että porvariensa suojeluskunta oli suunnattu sitä vastaan ja sen keskeisenä tehtävänä oli suojata porvaristoa työväen suunnalta tulevaa uhkaa vastaan. Molemmat osapuolet järjestäytyivät omilla tahoillaan. Työväen järjestyskaarti muutettiin Tampereella joulukuun 16. – 18. päivänä punakaartiksi ja sen säännöt vahvistettiin äänin 121 – 79.²⁰⁶ Samaan aikaan suojeluskunnat vahvistivat sotilaallista voimaansa, sillä Saksasta tuli jääkäreitä ja aseita jatkuvasti Suomeen suojeluskuntien avuksi.

Jyväskylässä järjestyskaarti ei jäänyt lakon jälkeen toimeksi. Se jatkoi valmistautumista ennen suurlakkoa Suomen Ammattijärjestöltä saamiensa ohjeiden perusteella. Ensimmäiset harjoitukset suurlakon jälkeen pidettiin sunnuntaina marraskuun 25. päivänä työväentalolla.²⁰⁷ Harjoituskutsussa jokainen mies käskettiin saapumaan paikalle. Suurlakon jälkeen järjestyskaartien toiminta aktivoitui Jyväskylässä selvästi, sillä harjoituksista ja kokouksista tuli nyt säännöllisempiä kuin aikaisemmin. Vaikka toiminta vilkkaasti, niin edelleen ainakin julkisesti ilmoitettuja harjoituksia oli harvakseltaan. Seuraavat lehdessä ilmoitetut varsinaiset harjoitukset olivat joulukuun yhdeksäntenä päivänä, ja niihin oli jokainen kolmesta komppaniasta pyydetty mukaan.²⁰⁸

Järjestyskaartin harjoituksia alettiin kuitenkin pitää entistä useammin, sillä seuraavista harjoituksista ilmoitettiin joulukuun kymmenennen päivän lehdessä. Siinä harjoitusten pitopaikaksi oli nimetty Haapakoski ja komppanioiden harjoitusten lisäksi ilmoitettiin, että koko kaarti harjoittelee sunnuntaina 16. päivänä joulukuuta.²⁰⁹ Järjestyskaartin harjoituksia pidettiin joulukuussa säännöllisesti. Kun joulun aika oli ohi, ilmoitettiin uusista harjoituksista. Sunnuntaista oli tullut harjoitusten vakiintunut pitopäivä. 30.

---

²⁰⁶ Rasila 1976, s. 83.

²⁰⁷ 23.11.1917, Sorretun Voima, no. 132.

²⁰⁸ 7.12.1917, Sorretun Voima, no. 138.

²⁰⁹ 10.12.1917, Sorretun Voima, no. 139; Ks. myös Spolander 1968, s. 68; Numminen 1986, s. 26 ja Saarikoski 1997, s. 56 – 58, Spolander, Numminen ja Saarikoski tuovat esille, että suojeluskunta ei Jyväskylässä ollut toimeksi, sillä jääkäri Aarne Sihvo komennettiin 8.12.1917 Jyväskylään, jossa hän piti suojeluskunnalle harjoituksia. Hänet oli määrätty myös Jyväskylän suojeluskunnan päälliköksi. Virkaan hän ei missään vaiheessa astunut, sillä hänet määrättiin Vuoksen rintaman päälliköksi sodan alettua.

päivänä joulukuuta kaartin harjoitukset olivat työväentalolla, ja nyt kehoitettiin myös uusia jäseniä tulemaan mukaan.²¹⁰ Kaartin harjoituksia pidettiin vuoden vaihduttua kiihtyvään tahtiin. Sorretun Voiman ilmoituksessa kaarti käskettiin harjoituksiin tammikuun kuudenneksi ja yhdeksänneksi päiväksi ja harjoitukset koskivat kaikkia komppanioita.²¹¹ Järjestyskaartin yhteishenkeä kohotettiin myös muunlaisella toiminnalla. Koska kaartista haluttiin saada tiivis ja yhtenäinen järjestö, pidettiin tammikuun seitsemäntenä päivänä toiminnan tukemiseksi markkinatanssit.²¹² Lisäksi kaartin toimintaa tuettiin tammikuun puolivälissä järjestetyllä ohjelmallisella perheiltamalla.²¹³ Tanssien ja muiden tapahtumien järjestämisellä kerättiin varoja kaartin toimintaan.

Kaartin harjoitukset työväentalolla jatkuivat säännöllisesti. Sorretun Voiman ilmoituksessa järjestyskaartille ilmoitettiin harjoituksia ensimmäiselle komppanialle tiistaiksi tammikuun 22. päiväksi, toiselle komppanialle keskiviikoksi ja kolmannelle komppanialle torstaiksi. Tärkeää ilmoituksessa oli se, että kaikkien kaartilaisien olisi saavuttava paikalle oman komppaniansa harjoituksiin, sillä oli luotu uusi komppaniajärjestys.²¹⁴ Viimeiset harjoitukset järjestyskaartilaisille pidettiin juuri ennen sodan puhkeamista. Ensimmäisen komppanian harjoitukset ilmoitettiin olevan maanantaina 28. päivänä tammikuuta ja toisen ja kolmannen komppanian tiistaina 29. päivänä tammikuuta, ja näihin kehoitettiin kaikkia kaartilaisia osallistumaan.²¹⁵ Tämä enempää järjestyskaartilaiset eivät ennen sotaa kerinneet harjoitella.

Jyväskylän kaarti valmistautui toimimaan, mutta sen esteenä oli aseiden puute. Jyväskylän venäläiset sotilaat olivat luvanneet antaa kaartille 40 – 50 kivääriä, mutta tähän lupaukseen ei luotettu, sillä Jyväskylän kaarti oli pyytänyt yleisesikunnalta 100 kivääriä.²¹⁶ Vaikka Jyväskylän kaarti olisi venäläisiltä sotilailta saanut pyytämänsä kiväärin, ei niillä laajemman toiminnan aloittamiseen olisi ollut mahdollisuuksia. Sodan

---

²¹⁰ 28.12.1917, Sorretun Voima, no. 145 A.

²¹¹ 4.1.1918, Sorretun Voima, no. 2.

²¹² 4.1.1918, Sorretun Voima, no. 2.

²¹³ 14.1.1918, Sorretun Voima, no. 6; 12.1.1917, § 2, Työläisnaisosaston kokouksen pöytäkirjat, kotelo 2. JyMa. Työläisnaiset päättivät kokouksessa kerätä varoja vallankumousneuvostolle sekä punakaartille; Ks. Andersson 1983, s. 45. Työväenyhdistykset järjestivät iltamia ym. yleishyödyllisiä tarkoituksia varten. Mm. Pihlajavedellä pidettiin iltamat kuolleitten punakaartilaisien leskien ja orpojen tukemiseksi. Iltamien pito oli työväenyhdistyksissä yleinen varojen keräämistapa; Vrt. Päärnilä 1982, s. 74. Päärnilän mainitsee tutkimuksessa, että Suolahdella ei pidetty suotavana, että kaarti järjestäisi juhlia tai iltamia omissa nimissään.

²¹⁴ 21.1.1918, Sorretun Voima, no. 9.

²¹⁵ 25.1.1918, Sorretun Voima, no. 11.

²¹⁶ Manninen 1975, s. 434; Upton 1980, s. 422.

alkaessa Jyväskylän kaartilla ei ollut ainuttakaan sotilaskivääriä ja se oli aseistettu ainoastaan metsästysaseilla.²¹⁷ Aseiden vähäisyydellä oli kaartin toimintaa passivoitava vaikutus, ja lisäksi piiriesikunta oli kieltänyt kaarteja toimimasta omatoimisesti²¹⁸. Tämä seurauksena Jyväskylä jäi heti sodan syttyessä suojeluskuntien hallintaan, pieni venäläinen varuskunta riisuttiin aseista ensimmäisenä päivänä helmikuuta vuonna 1918 ja työväestön johtajat vangittiin.²¹⁹

Järjestyskaartin harjoitusten lisäksi alettiin pitää säännöllisesti kaartin yleisiä kokouksia, joihin työväenjärjestön jäseniä kehoitettiin osallistumaan. Ensimmäinen järjestyskaartin kokous pidettiin joulukuun kuudentena päivänä, ja sitä ennen oli koolla kaartin johtokunta käsittelemässä kokousasioita.²²⁰ Yleisiä kokouksia oli joulukuussa melko tiheään, sillä seuraava kokous pidettiin jo joulukuun kahdeksantena päivänä.²²¹ Aktiivinen toiminta jatkui, sillä kaartin yleinen kokous kutsuttiin koolle joulukuun 23. päiväksi. Siellä käsiteltävänä asiana oli mm. selostus kaartin edustajakokouksen päätöksistä.²²² Kaartin edustajakokous pidettiin Tampereella 16. – 17. päivänä joulukuuta. Kokouksen keskeisimpänä asiana oli päättää, millainen asema kaartille annetaan ja kuinka itsenäiseksi järjestöksi se oli muodostettava ja olisiko sen toiminta alistettava puoluejohdon alaiseksi.²²³ Näistä asioista keskusteltiin kaartin yleisessä kokouksessa joulukuun 23. päivänä.

Tammikuun aikana tunnelmat kiristyivät Suomessa. Eduskunnassa porvarilliset ryhmät ajoivat vasemmiston kovasta vastustuksesta huolimatta läpi lait sotalaitoksen

---

²¹⁷ Lappalainen 1981, s. 111; Lehto 1923, s. 89 – 90; Lehén 1978, s. 145. Lehdon ja Lehénin mukaan Jyväskylän alueen kaartit olivat täysin aseettomia ei pidä paikkaansa, sillä kaartilaisilla oli metsästysaseita, mutta siinä hän oli oikeassa, että sotakäyttöön tarkoitettuja sotilaskiväärejä Jyväskylän kaartilla ei ollut; Manninen 1975, s. 434; Lehtonen 1985, s. 34. Jyväskylän maalaiskunnan kaarti oli myös ainoastaan metsästysaseiden varassa.

²¹⁸ Lappalainen 1981, s. 111.

²¹⁹ Lehto 1923, s. 93 – 94; Tapiola 1968, s. 191; Mikkola 1958, s. 291. Mikkola mainitsee, että Jyväskylän paikallisen suojeluskunnan johto empi pienen venäläisen varuskunnan aseistariisumisessa ja punakaartin johtomiehet saivat toimia kaupungissa usean päivän ajan vapaasti. Mikkola ei ota em. väitteessä huomioon, että kaupungin pormestari oli luvannut olla aloittamatta työväestön pidätyksiä, jos nämä pysyisivät Jyväskylässä rauhallisina. Jyrkempi toiminta suojeluskuntalaisten puolelta alkoi, kun maltilliset voimat syrjäytettiin johtavilta paikoilta. Mikkolan väite paikallisen suojeluskunnan empimisestä ei ole aiheellinen, sillä läpi vallankumousvuoden Jyväskylässä oli toimittu keskinäisten sopimusten pohjalta ja suuremmilta yhteenotoilta oli vältytty; Manninen 1975, s. 402; Numminen 1986, s. 26; Peltonen 1989, s. 91; Fredrikson 2000, s. 90 – 91;

²²⁰ 5.12.1917, Sorretun Voima, no. 137.

²²¹ 7.12.1917, Sorretun Voima, no. 138.

²²² 21.12.1917, Sorretun Voima, no. 144 A.

²²³ 17.12.1917, Sorretun Voima, no. 142 A.

perustamisesta sekä lujan järjestysvallan luomisesta maahan.²²⁴ Eduskunnassa jyvaskyläläinen kansanedustaja Onni Tuomi toi puheessaan esille, että Keski-Suomen työväki vastustaa sotalaitoksen perustamista ja maan hallituksen olisi käskettävä suojeluskaartit hajaantumaa ja ne olisi aseistariisuttava.²²⁵ Vilkasta keskustelua eduskunnassa herätti senaatin ajama lakiehdotus lujan järjestysvallan luomiseksi maahan. Onni Tuomi mainitsi, että suojeluskuntien tukemiseen tarkoitetuilla miljoonilla olisi mieluummin autettava Suomen köyhiä ja parannettava heidän elinehtojaan kuin tuettava työväestöä vastaan suunnatun palkkasotajoukon toimintaa.²²⁶

Sosiaalidemokraattisten edustajien kiivaasta vastustuksesta ei kuitenkaan lopulta ollut suurta hyötyä. Eduskunnan istunnossa, 12. päivänä tammikuuta vuonna 1918 laki tuli hyväksytyksi ja hallitus sai valtuudet ryhtyä järjestämään lakia parhaaksi katsomallaan tavalla. Vasemmiston edustajat pitivät lain hyväksymistä sodanjulistamisena Suomen työväestölle.²²⁷ Sanomalehti Keskisuomalainen kirjoitti tästä näyttävästi: *”Luja järjestysvalta maahan! Eduskunta oikeuttanut hallituksen ryhtymään kaikkiin niihin toimenpiteisiin, joita se katsoo tarpeelliseksi lujan järjestysvallan luomiseksi maahan.”*²²⁸ Tästä johtuen Jyvaskylän järjestyskaartin päällikkö pyysi yleisen kokouksen koolle perjantaiksi 18. päiväksi tammikuuta. Ilmoituksessa kerrottiin tärkeiden asioiden olevan käsittelyssä, mutta ei kuitenkaan määritelty tarkemmin, mitä kokouksessa käsiteltäisiin.²²⁹ Vastaavia kokouksia pidettiin Sorretun Voiman ilmoitusten perusteella eri puolilla Keski-Suomea, jossa käsiteltävänä olivat tärkeät ja koko Suomen yleistä kehitystä koskevat asiat.²³⁰ Kokoukset koskivat eduskunnan tekemää päätöstä lujan järjestysvallan perustamisesta maahan, sillä asia huoletti suuresti työväestöä kaikkialla Suomessa.

²²⁴ 14.1.1918, Sorretun Voima, no. 6; 15.1.1918, Keskisuomalainen, no. 11; Tanner 1957, s.180 – 181; Hyvönen 1963, s. 269; Rasila 1976, s. 83; Upton 1980, s. 437 – 441; Klemetilä 1989, s. 165.

²²⁵ 9.1.1918, istunto 38, Toiset valtiopäivät, sotalaitoksen voimaansaattaminen, Onni Tuomi, s. 804.

²²⁶ 12.1.1918, istunto 40, Toiset valtiopäivät, Lujan järjestysvallan luominen, Onni Tuomi, s. 925 - 926; 14.1.1918, Sorretun Voima, no. 6.

²²⁷ 12.1.1918, istunto 40, Toiset valtiopäivät, Lujan järjestysvallan luominen, Ed. Airola, s. 944. Airola lausui keskustelun lopuksi: ”Minä ehdotan, että eduskunnan istunto lopetetaan niin että porvaristo veisaisi: Syttynyt on sota julma”; Hyvönen 1963, s. 269 – 270.

²²⁸ 15.1.1918, Keskisuomalainen, no. 11; Ks. myös 14.1.1918, Sorretun Voima, no. 6. Sorretun Voiman kirjoituksessa mainitaan, että ko. päätöksen johdosta lausuiivat useat sosiaalidemokraattiset edustajat jyrkän vastalauseen; Manninen 1982, s. 29. Mannisen tutkimuksessa mainitaan, että porvarillinen lehdistö hyväksyi päätöksen mutta sosialidemokraattiset lehdet katsoivat päätöksen merkitsevän porvarien valmistelevan kansalaissotaa.

²²⁹ 16.1.1918, Sorretun Voima, no. 7.

²³⁰ Ks. 16.1.1918, Sorretun Voima, no. 7. Ainakin Laukaassa, Puuppolassa ja Ala-Kintaudella oli vastaavat kokoukset.

Jyväskylän järjestyskaartin harjoituksista ja sen yleisistä kokouksista ei ole tietoja, sillä pöytäkirjoja ei kokouksista tehty tai ne on hävitetty. Paikalliset sanomalehdet Sorretun Voima ja Keski-Suomi olivat kirjoittelussaan hiljaa Jyväskylän kaartin toiminnasta. Keski-Suomi kirjoitti ahkerasti siitä, mitä muualla maassa järjestys ja punakaartit tekivät tutkimallani ajalla, mutta olivat hiljaa Jyväskylän kaartin toimista. Se ei edes mainitse siitä, että kaarti piti harjoituksia kaupungin työväentalolla, vaikka niistä olisi ollut mahdollista saada tietoa. Sorretun Voima ilmoitti järjestyskaartin komppanioiden harjoitukset ja niiden paikat, mutta siellä tehdyistä harjoitteista ei ole saatavilla tietoja.

Järjestyskaartin yleisien kokouksien puheista ja siellä vallinneista tunnelmista ei ole tietoa. Kokouksien sisällöt ja keskustelut ovat seuranneet maan yleistä kehitystä ja sitä, mihin suuntaan Jyväskylän kaartia pitäisi kehittää ja millaisia harjoituksia olisi pidettävä. Mutta varmaa tietoa ei kuitenkaan ole saatavilla. Yhden johtopäätöksen voi kuitenkin tehdä kaartin yleisestä toiminnasta. Suurlakon ja sodan alkamisen välisellä ajalla jatkui sama linjaa, jota se oli noudattanut Jyväskylässä koko tutkitun ajan. Kaarti ei ryhtynyt mihinkään omavaltaisiin toimiin ja se noudatti kaikessa sosiaalidemokraattisen puolueen ja Suomen Ammattijärjestön johdon antamia ohjeita. Jyväskylän järjestysmiehistö ja myöhemmin järjestyskaarti oli koko vallankumousajan puolueen antamien ohjeiden uskollinen noudattaja. Se oli toiminnassaan suurlakon ajanjaksoa lukuun ottamatta maltillinen ja halusi välttää yhteentörmäyksen porvarijohtoisen yhteiskuntaryhmän kanssa.

5 Työläisten lakot Jyväskylässä vuonna 1917

5.1 Paremmat työolot työläisten vaatimuksena

Kahdeksan tunnin työpäivä oli ollut työväestön vaatimuksena jo ennen Venäjän vallankumousta, mutta venäläisten toimenpiteet ja sota-ajan tiukat toimet olivat estäneet työväestöä ajamasta voimakkaasti asioihinsa parannusta. Venäläisten asettamat sota-ajan määräykset kielsivät työläisiltä lakko-oikeuden, ja sen vuoksi lakkoja ei sota-aikana Suomessa pidetty. Vallankumouksen jälkeen tilanne muuttui,

sillä maaliskuun manifesti palautti kansalaisvapaudet. Kansalaisvapauksien palauttaminen antoi uudet toimintavapaudet tukahdutetulle työväenliikkeelle. Tyypillistä kevään ensimmäisille mielenosoituksille oli, että ne olivat kansanjuhlia, joihin ottivat osaa yhdessä sekä sosialistit, porvarit että venäläiset sotilaat.²³¹ Vallankumouksen alkuhuuman mentyä ohitse ja työläisväestön alkaessa olla enemmistönä kansanjuhlissa alkoivat porvarillinen kansanosakartta yhteisiä joukkotilaisuuksia.²³²

Huhtikuun alkupuolella Suomen Ammattijärjetön toimikunta otti käsiteltäväksi kahdeksan tunnin työpäivän toteuttamisen. Sen seurauksena eri alojen työläiset alkoivat vaatia työnantajilta kahdeksantunnin työpäivää entisellä palkalla. Jyväskylässä ja kaikkialla maassa puhkesi lakkoja ja mielenilmauksia, joiden tarkoituksena oli saada työväestölle kahdeksan tunnin työpäivä sekä paremmat palkat.²³³ Ammattijärjestön toimikunta päätti pyytää eri liittotoimikuntien ja Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan edustajat neuvottelemaan kysymyksen järjestämisestä ja pikaisesta toteutumisesta. Ammattijärjestö kuitenkin painotti sitä, että tässäkin asiassa työväen tulisi noudattaa järjestön sääntöjä ja annettuja päätöksiä.²³⁴

Nopeimmin Ammattijärjestön esille nostamaa kysymystä lähtivät ajamaan metallimiehet. Suomen Metallityöväenliitto alkoi voimakkaasti ajaa kahdeksan tunnin työpäivää oman liittonsa jäsenille. Liitto otti käyttöönsä järeimmän taistelukeinonsa ja aloitti lakon koko Suomessa. Metallityöläisten lakko julistettaisiin alkavaksi huhtikuun 18. päivänä ja lähes 300 000 metallityöläistä eri puolilla Suomea osallistui lakkoon.²³⁵ Suomen Ammattijärjestö antoi julistuksen, jossa se painotti kahdeksan tunnin työpäivän tärkeyttä, mutta samalla se korosti, että vaatimuksia oli ajettava ammatillisten järjestöjen omaksumien menettelytapojen mukaisesti hyvässä järjestyksessä. Metallityöläisten lakon aikana joukko venäläisiä sotilaita tunkeutui painostamaan ja uhkaamaan sekä Metalliteollisuuden työnantajaliiton että senaatin neuvotteluita.²³⁶

---

²³¹ Haapala 1995, s. 221; Karemaa 1988, s. 41.

²³² Karemaa 1988, s. 46.

²³³ Lehén 1978, s. 41.

²³⁴ 2.4.1917, Sorretun Voima, no. 39.

²³⁵ Lehén 1978, s. 42.

²³⁶ Soikkanen 1975, s. 220.

Työväestö alkoi vaatia lyhyempiä työpäiviä jokaisella teollisuuden alalla. Työläisten kokouksissa tämä vaatimus oli päällimmäisenä kysymyksenä uudessa tilanteessa. Metallimiehet olivat vaatimuksineen ensimmäisinä koko maassa, mutta myös muut alat olivat aktiivisina asiassa. Jyväskylässä lakkityöntekijöiden ammattiosasto esitti huhtikuun kymmenentenä päivänä työnantajalle vaatimuksen työpäivän lyhentämisestä kahdeksantuntiseksi.²³⁷ Tie- ja vesirakennustyöläisliiton Jyväskylän ammattiosasto pyysi liittotoimikuntaa pyytämään kokouksen kokoon, jossa käsiteltäisiin kahdeksan tunnin työpäivän käyttöönottamisesta sen jäsenien työmailla.²³⁸

Ensimmäinen lakko uusissa oloissa Jyväskylässä oli metallityöväen lakko. Jyväskylän metallityönantajat eivät suostuneet heille asetettuihin ehtoihin kahdeksan tunnin työpäivästä, ja sen seurauksena Jyväskylässä olevat metallimiehet päättivät lopettaa työnsä huhtikuun 18. päivänä.²³⁹ Metallityömiesten lakko ei ollut pitkä. Keski-Suomi ilmoitti 19. päivänä huhtikuuta, että lakko oli loppunut, koska Metallityönantajien liitto oli hyväksynyt kahdeksan tunnin työpäivän käyttöönottamisen kaikilla sen sopimuspiiriin kuuluvilla työmailla. Metallityöläisten lakkoon otti Jyväskylässä osaa 59 metallimiestä ja lakon takia seisojia kokonaan kolme työmaata.²⁴⁰ Jyväskylässä metallimiesten vaatimuksiin suostuivat muut työnantajat paitsi Jyväskylän kaupunki ja suksitehdas.²⁴¹ Metallityöläisten lakko ei Jyväskylässä eikä muuallakaan maassa saanut radikaalia sävyä²⁴², mutta merkitykseltään lakko oli tärkeä, sillä se aloitti työväen vaatimukset paremmista työoloista.

Huhtikuun 16. ja 18. päivänä kahdeksan tunnin työpäivävaatimuksen kaupungin rahatoimikamarille jättivät Suomen tehdas- ja sekatyöväen liiton ja Puutyöntekijäin liiton Jyväskylän osaston jäsenet.²⁴³ Puu- ja sekatyöläisten ja samalla myös muiden työläisten kahdeksan tunnin työpäivävaatimusta vahdittamaan päätettiin Jyväskylässä järjestää yleinen työväen mielenosoitus, josta Sorretun Voima ilmoitti 20. päivänä

²³⁷ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42.

²³⁸ 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42.

²³⁹ 18.4.1917, Sorretun Voima, no. 44.

²⁴⁰ 19.4.1917, Keski-Suomi, no. 43; 20.4.1917, Sorretun Voima, no. 45.

²⁴¹ 20.4.1917, Sorretun Voima, no. 45.

²⁴² Lakko sujui metallityöläisten osalta rauhallisesti. Venäläiset sotilaat kuitenkin aiheuttivat järjestyshäiriöitä.

²⁴³ 23.4.1917, § 107, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 23.4.1917, Sorretun Voima, no. 46. Jyväskylän puuseppien vaatimus kahdeksan tunnin työpäivän lisäksi oli yhden markan alin tuntipalkka. Vastaukset vaatimuksiin oli jätettävä toukokuun 28. päivään mennessä.

huhtikuuta.²⁴⁴ Huhtikuussa useat työnantajat taipuivat helposti työväestön vaatimuksiin lyhyemmän työpäivän saamiseksi. Metallityöväen lakko laittoi muihin työväenryhmiin vauhtia. Työolojen parantamiseen tarkoitettuja vaatimuksia työläiset esittivät huhtikuun aikana selvästi enemmän kuin aikaisemmin ja olivat valmiita lakkoilemaan parempien työolojen puolesta monilla eri aloilla. Tähän mennessä monilla valtion, kuntien ja yksityisien työmailla oli hyväksytty kahdeksan tunnin työpäivä, mutta ei kuitenkaan kaikilla Jyväskylässä toimivilla työpaikoilla. Mielenosoitus oli suunnattu tämän asian parantamiseksi. Pitämässään kokouksessa Jyväskylän kauppa-apulaiset vaativat muiden tapaan itselleen kahdeksan tunnin työpäivää toukokuun ensimmäisestä päivästä lähtien.²⁴⁵ Paperiteollisuuden työntekijät, kirjaltajat ja kirjansitojat jättivät omat vaatimuksensa kahdeksan tunnin työpäivästä työnantajilleen.²⁴⁶ Yksityisille työnantajille työpäivän lyhentämisvaatimuksia tuli päivittäin. Huhtikuun loppuun mennessä myös Jyväskylä vaatetustyöntekijöiden, maalarien ja Vaneritehtaan ammattiosastot pyysivät työpäivän lyhentämistä kahdeksantuntiseksi.²⁴⁷ Lähes jokainen Jyväskylässä toimiva työnantaja joutui vastaavan vaatimusten alaiseksi ja neuvotteluja jouduttiin käymään työnantajan ja työntekijöiden välillä.

Työnantajien puolelta haluttiin välttää lakkojen syntyminen. Ainoana mahdollisuutena lakon välttämiseksi oli hyväksyä työväestön esittämät vaatimukset. Metallimiehet saivat ensimmäisenä voimaan lyhyemmän työpäivän, vaikka joutuivat sen takia lyhyesti lakkoilemaan. Muiden alojen työnantajat seurasivat Metallityönantajien liiton antamaa esimerkkiä. Sorretun Voima kertoi Jyväskylän lakkitehtaan johdon suostuneen kahdeksan tunnin työpäivään toukokuun alusta alkaen.²⁴⁸ Seuraavassa lehdessä ilmoitettiin työläisten saavuttamasta uudesta voitosta, sillä Jyväskylän suksitehtaan työntekijöiden työpäivän pituus luvattiin lyhentää kahdeksantuntiseksi ja kaikki aiottu irtisanomiset perutettiin, mikäli töitä kaikille olisi riittävästi.²⁴⁹ Jyväskylässä toimineet liikkeenharjoittajat olivat myötämielisiä kauppa-apulaisten esittämiin vaatimuksiin ja suostuivat hyväksymään esitetyt vaatimukset.²⁵⁰ Jyväskylässä toimivat yksityiset

---

²⁴⁴ 20.4.1917, Sorretun Voima, no. 45.

²⁴⁵ 27.4.1917, Sorretun Voima, no. 48.

²⁴⁶ 26.4.1917, Keski-Suomi, no.46. Paperiteollisuuden työntekijät ilmoittivat takarajaksi 1.5.1917 ja kirjaltajat ja kirjansitojat 2.5.1917

²⁴⁷ 29.4.1917, § 36, Faneritehtaan ammattiosaston no. 59 kokouksen pöytäkirja, U 2, JyMa; 27.4.1917, Sorretun Voima, no. 48.

²⁴⁸ 20.4.1917, Sorretun Voima, no. 45.

²⁴⁹ 23.4.1917, Sorretun Voima, no. 46.

²⁵⁰ 27.4.1917, Sorretun Voima, no. 48.

työnantajat olivat suostuvaisia esitettyihin vaatimuksiin. Toukokuun alkuun mennessä lyhyemmän työpäivän saivat Maalarien ammattiosasto sekä Jyväskylän vaneritehtaan työläiset.²⁵¹ Samalla tavalla kirjapainon työntekijöiden saivat vaatimansa ehdotukset hyväksytyiksi.²⁵² Kankaan paperitehdasta uhannut lakko saatiin estetyksi työnantajan hyväksyessä työläisten vaatimukset työpäivän pituudesta.²⁵³ Jyväskylässä toimineille työnantajille oli tyypillistä, että ne hyväksyivät helposti työläisten esittämät vaatimukset työpäivän lyhentämisestä.

Useilla paikkakunnilla Suomessa oli työnantajia, jotka eivät suostuneet hyväksymään työläisten esittämiä vaatimuksia. Jyväskylässä rakennusmestarit Levä, Johansson, Lundström sekä E. Salmela eivät hyväksyneet puutyöntekijöiden esittämiä vaatimuksia työajan lyhentämisestä kahdeksaksi tunniksi ja palkan pitämisestä ennallaan. Sen seurauksena puutyöntekijät ja muurarit päättivät ryhtyä näillä työmailla lakkoon toukokuun toisesta päivästä lähtien.²⁵⁴ Rakennusmestari E. Salmela hyväksyi työläisten vaatimukset ja lakko hänen työmailla oli lyhytaikainen.²⁵⁵ Työpäivän lyhentämistä vastustaneet rakennusmestarit joutuivat hyväksymään esitetyt vaatimukset, sillä toukokuun loppupuolella myös rakennusmestari Levän, Johanssonin ja Lundströmin työmailla työt aloitettiin uudelleen.²⁵⁶ Jyväskylän maalaiskunnan puolella Lohikosken paperitehtaan omistaja ei suostunut työpäivän lyhentämiseen ja ylitöiden rajoittamiseen 100 tuntiin vuodessa. Tämän seurauksena tehtaan kaikki työntekijät sanoivat itsensä irti toukokuun toisena päivänä ja lakko tehtaalla alkoi.²⁵⁷

Julkinen sektori joutui seuraamaan olojen kehittymistä Jyväskylän kaupungissa. Kaupungin töissä olevat työläiset olivat esittäneet omat vaatimuksensa, ja sen takia myös julkinen työnantaja joutui työläisten esittämien vaatimuksien kohteeksi. Kaupunginvaltuusto oli Valmistusvaliokunnan ehdotuksen kannalla kahdeksan tunnin työpäivän käytäntöön ottamisesta kaupungin työmailla. Kaupunginvaltuusto päätti huhtikuun 23. päivän kokouksessa, että kaupungin työmailla otetaan toistaiseksi

---

²⁵¹ 4.5.1917, Sorretun Voima, no. 50.

²⁵² 1.5.1917, Keski-Suomi, no. 48.

²⁵³ 16.5.1917, Sorretun Voima, no. 53.

²⁵⁴ 4.5.1917, Sorretun Voima, no. 50; 7.5.1917, Sorretun Voima, no. 51. Lundströmin ja Salmelan työmaiden lakkotilaan asettamisesta kertoi 7.5.1917 ilmestynyt Sorretun Voima; Ks. myös Suomen muurarien liiton Jyväskylä osasto no. 26, Suomen muurarien liittoon historiikit 1914 – 1972, Cc 1, JyMa.

²⁵⁵ 11.5.1917, Sorretun Voima, no. 53.

²⁵⁶ 23.5.1917, Sorretun Voima, no. 57.

²⁵⁷ 4.5.1917, Sorretun Voima, no. 50.

käyttöön kahdeksan tunnin työpäivä, kunnes asia saadaan eduskuntalailla järjestetyksi.²⁵⁸ Valtuusto päätti samalla korottaa tuntipalkat sellaisiksi, etteivät työläisten ansiot vähene, vaikka työpäivän pituus lyhenee.²⁵⁹ Valtuuston tekemä päätös kahdeksan tunnin työpäivän käyttöön ottamisesta koski kaikkia kaupungin töissä työskenteleviä työläisiä. Samalla saatiin työolot turvattua, eikä kaikkien järjestyneen työväen ammattiliittojen tarvinnut erikseen lähettää omia pyyntöjä kaupunginvaltuuston hyväksyttäväksi.

Kevään aikana työtekijöiden tekemät vaatimukset työolojen parantamiseksi lisääntyivät Suomessa ja Jyväskylässä. Yhtenä selkeänä ja tärkeänä vaatimuksena oli kahdeksan tunnin työpäivän käyttöönotto työpaikoilla. Tämä vaatimus ei ollut työväen liikkeelle uusi, mutta nyt sen ajamiseen oli paremmat mahdollisuudet kuin aikaisemmin. Vallankumouksen ensihuuman mentyä ohi, työntekijät alkoivat esittää näitä vaatimuksia työnantajille. Metallityöläisten aloittama toiminta laajeni nopeasti koskemaan kaikkia työaloja ja työntekijöitä. Yhtenä selkeänä linjana Jyväskylän työnantajilla oli hyväksyä kahdeksan tunnin työpäivä ja näin välttää mahdolliset työnseisaukset ja lakot. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta Jyväskylän työnantajat hyväksyivät esitetyt vaatimukset, ja lopulta kaikki työnantajat olivat ottaneet käyttöönsä lyhyemmän työpäivän. Tämän vaatimuksen läpiajamiseen järjestyneen työväen ei tarvinnut turvautua kaupungissa laajoihin lakkoihin, ja vaatimukset hyväksyttiin työnantajien puolelta helposti.

5.1.1 Työläiset lakkoilevat palkasta

Toukokuun aikana maatyöläisväestö halusi itselleen samat etuudet, jotka tehdastyöläiset olivat saaneet, mutta näihin ehtoihin eivät talojen isännät halunneet suostua. Toukokuun aikana monissa paikoissa Suomea puhkesi maatyöväen lakkoja²⁶⁰, mutta Jyväskylässä näin ei käynyt, sillä täällä ei maatyöläisväestöä ollut. Järjestyneet

---

²⁵⁸ 23.4.1917, § 107, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 24.4.1917, Keski-Suomi, no45; 26.4.1917, Sorretun Voima, no. 47; Skippari 2002, s. 48.

²⁵⁹ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1917, s. 44 – 45; Skippari 2002, s. 48.

²⁶⁰ Tanner 1957, s. 45 – 46, Maatalousväen lakkoliike alkoi Satakunnasta ja sieltä se levisi ympäri Suomea. Monet kansanedustajat ja senaattorit kävivät neuvottelemassa sovinnosta lakkolaisten ja isäntien kanssa ja monesti sovinto saatiin neuvotteluissa syntymän kireistä tunnelmista huolimatta.

työläiset olivat saaneet tehdas- ja palvelualoilla työpäivän lyhentämistä koskevan vaatimuksensa helposti läpi. Kaikilla työmailla kahdeksan tunnin työpäivästä ei ollut saatu aikaan sovintoa, kun ensimmäiset työläiset alkoivat esittää jo uusia vaatimuksia ja parannuksia työoloihinsa. Yhtenä tärkeänä vaatimuksena oli parempien palkkojen maksaminen. Jyväskylän jalkinetyöläisten liitto esitti ensimmäisenä parempia palkkoja koskevan vaatimuksensa. Aloitetuissa neuvotteluissa osapuolet eivät saaneet sovintoa aikaiseksi, ja työntekijät uhkasivat aloittaa lakon vauhdittaakseen neuvottelujen etenemistä.²⁶¹ Jalkinetyöläisten ja työnantajien neuvottelut eivät johtaneet uuden sopimuksen syntymiseen ja työntekijät aloittivat lakon toukokuun 29. päivänä.²⁶² Samalla Sorretun Voimassa ilmoitettiin, että lakoon liittyisivät kaikki kaupungissa ja lähiympäristössä sijaitsevat jalkineliikkeet.²⁶³ Sorretun Voima kertoi kesäkuun ensimmäisenä päivänä, että Jyväskylän jalkinetyöläisten lakko päättyi työläisten voiton.²⁶⁴ Lakkolaiset olivat saaneet läpi esittämänsä vaatimuksen paremmasta palkasta ja työnantajat olivat joutuneet taipumaan lakkolaisten vaatimuksiin, vaikka eivät sitä vapaaehtoisesti halunneetkaan tehdä. Vasta työntekijöiden turvautuminen lakkoon sai työnantajan antamaan periksi palkkakiistassa.

Jyväskylän kaupungin töissä olevat tehdas- ja sekatyöläiset eivät olleet tyytyväisiä työoloihinsa. Heille valtuusto oli myöntänyt kahdeksan tunnin työpäivän, mutta nyt työläiset halusivat uudistaa työehtosopimustaan palkkansa kohdalta niin, että alin tuntipalkka kaupungin töissä lisättäisiin voimassa olevaan työsopimukseen.²⁶⁵ Kaupunginvaltuusto oli saanut rahatoimikamarilta kirjeen, jossa kerrottiin kaupungin sekalaisissa töissä työskentelevien olevan vanhoja ja osaksi kykenemättömiä työmiehiä, jotka eivät enää muualle kelvanneet. Sen vuoksi rahatoimikamari katsoi, että alinta tuntipalkkaa ei heille voida määrätä, vaan se on jätettävä edelleen kaupungininsinöörin huoleksi.²⁶⁶ Rahatoimikamarin antaman selvityksen mukaan valtuusto päätti olla hyväksymättä heille esitettyä vaatimusta. Valtuuston kielteisen kannan vuoksi Jyväskylän sekatyöntekijöiden ammattiosasto päätti kokouksessa, että

---

²⁶¹ 21.5.1917, Sorretun Voima, no. 56 A.

²⁶² 30.5.1917, Sorretun Voima, no. 59 A; 31.5.1917, Keski-Suomi, no. 59.

²⁶³ 30.5.1917, Sorretun Voima, no. 59 A.

²⁶⁴ 30.5.1917, Sorretun Voima, no. 59 A, vrt. 31.5.1917, Keski-Suomi, no. 59. Keski-Suomi uutisoi lakon loppumisesta Sorretun Voiman tapaan, mutta se kertoi lakon loppumisesta erilaisella sävyllä. Uutisessa kerrottiin, että ”useimmat liikkeenharjoittajat eilen illalla suostuivat vaatimuksiin niiden kohtuuttomuudesta huolimatta.”

²⁶⁵ 13.6.1917, § 174, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

²⁶⁶ 13.6.1917, §:n 174 liite A, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

jos esitettyihin vaatimuksiin ei suostuta, alkaa lakko 16. päivänä kesäkuuta.²⁶⁷

Lauantaina kesäkuun 16. päivänä tehdas- ja sekatyöläiset aloittivat lakkonsa, sillä kaupunginvaltuusto ei suostunut yhden markan alimmaispalkkaan, jonka vastaavasti eräät yksityiset työnantajat olivat hyväksyneet.²⁶⁸ Tehdas- ja sekatyöläisten lakko aiheutti jo muutaman päivän kuluttua ongelmia muiden teollisuudenalojen toiminnassa. Maanantaina 18. päivänä kesäkuuta kaupungin sähkölaitokselta ei pystytty toimittamaan sähköä, sillä sinne ei saatu toimitetuksi riittävästi halkoja. Sanomalehti Keski-Suomi kertoi, että lakolla oli haittavaikutuksia lehden painamiseen, sillä sähköä ei ollut saatu säännöllisesti. Kaikesta huolimatta Keski-Suomi oli sillä kannalla, että kaupunginvaltuuston tekemä päätös oli oikea ja kaupungin sekalaisissa töissä oleville ei voida määrätä yhden markan alinta tuntipalkkaa, vaikka sen eräät yksityiset työnantajat olivat aikaisemmin hyväksyneet.²⁶⁹ Sorretun Voima oli vastaavasti lakossa olevien puolella ja ihmetteli valtuuston asennetta, sillä sen takia useat tehtaot joutuivat seisomaan ja sähkökatkosta aiheutui suurta häiriötä koko kaupungille. Lisäksi lehti ihmetteli, että valtuusto ei hyväksynyt työläisilleen pienen alimman tuntipalkan määräämistä ja käsitteli vakavaa asiaa varsin kevyellä tavalla ja aiheutti tuntuvia tappioita itselleen sekä kaupungin teollisuuslaitoksille.²⁷⁰

Kaupunginvaltuusto suunnitteli ratkaisevansa asian pyytämällä sähköä Schaumanin vaneritehtaalta. Vaneritehtaalta sähköä alettiin toimittaa kaupungille maanantaina 18. päivänä kesäkuuta, mutta sitä ei saatu jaettua tasaisesti kaupunkilaisille.²⁷¹ Työläiset eivät jääneet asiassa toimeettomiksi, vaan ryhtyivät vastatoimenpiteisiin. Tehdas- ja sekatyöläiset lähettivät Vaneritehtaan ammattiosastolle kirjeen, jossa sitä pyydettiin ryhtymään toimenpiteisiin sen johdosta, että vaneritehdas antoi sähköä kaupungille. Ammattiosaston kokouksessa tehtaan lämmittäjät päättivät olla lämmittämättä Vaneritehdasta²⁷², jos tehdas antaa kaupungille sähköä.²⁷³ Vaneritehtaan työväen ammattiosaston kanta asiaan jyrkkeni, sillä tehtaan johto ei suostunut lopettamaan

---

²⁶⁷ 15.6.1917, Sorretun Voima, no. 66.

²⁶⁸ 13.6.1917, §:n 174 liite A, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 19.6.1917, Keski-Suomi, no. 67; Tapiola 1968, s. 174.

²⁶⁹ 19.6.1917, Keski-Suomi, no. 67; 20.6.1917, Sorretun Voima, no. 68; Skippari 2002, s. 59.

²⁷⁰ 20.6.1917, Sorretun Voima, no. 68

²⁷¹ 19.6.1917, Keski-Suomi, no. 67, Skippari 2002, s. 59.

²⁷² Vaneritehtaan lämmittämisestä saatiin samalla tuotettua sivutuotteena sähkövirtaa ja vaneritehdas oli Jyväskylässä yksi paikka, mistä sähköä jaettiin eri paikkoihin kaupungissa.

²⁷³ 19.6.1917, § 37, Vaneritehtaan ammattiosaston no. 59 pöytäkirjat, U2, JyMa.

sähkön jakamista. Pitämässään ylimääräisessä kokouksessa kesäkuun 20. päivänä ammattiosasto päätti, että kukaan ei mene töihin ennen kuin työtaistelu kaupungissa oli ohi ja samalla päätettiin aloittaa kannatuslakko vaneritehtaalla.²⁷⁴ Lakko oli poikkeuksellinen siinä mielessä, että nyt toiselta ammattiosastolta pyydettiin lakkoapua ja sitä myös saatiin. Aikaisemmin keväällä ja kesällä olleet lakot olivat olleet jokaisen ammattiosaston omia taisteluita työnantajaa vastaan ja niissä vaatimukset oli saatu helposti läpi. Nyt tilanne näytti siltä, että työnantaja ei antaisi kiistassa periksi ja oli otettava käyttöön muut keinot. Tehdas- ja sekatyöväen lakko oli hyvä esimerkki siitä, jos työläiset eivät yhtenä osastona saaneet vaatimuksia läpi, oltiin valmiita ajamaan vaatimuksia läpi yhtenä isona joukkona turvautuen työläisten joukkovoimaan. Tähän ensimmäiseen isoon ja samalla eri alojen työläisiä yhdistävään lakkoon otti osaa noin 500 työntekijää.²⁷⁵ Se oli ensimmäinen lakko, jonka takana oli yhtä aikaa näin suuri joukko työläisiä.

Vaneritehtaan työläisten liittyttyä tukemaan tehdas- ja sekatyöväen lakkoa, loppui sähkönsaanti keskiviikkona 20. päivänä kesäkuuta koko kaupungista. Tämän seurauksena kaupunginvaltuuston puheenjohtaja, rahatoimikamarin ja lakkolaisten edustajat aloittivat neuvottelut perjantaina 22. päivänä tilanteen pikaiseksi lopettamiseksi.²⁷⁶ Neuvottelujen tuloksena rahatoimikamari suostui maksamaan lakkolaisten pyytämän yhden markan alimmaistuntipalkan. Sen seurauksena lakko saatiin loppumaan ja sähköä alettiin jakaa kaupungin pysähdyksissä oleviin tehtaisiin, sanomalehtien kirjapainoihin sekä kaupungin valaistukseen. Kaupunginvaltuuston ja rahatoimikamarin jyrkkä suhtautuminen lakkolaisten pyytämään palkankorotukseen oli osittain myös halua näyttää ja samalla osoittaa työläisille, kenelle lopullinen päättämisoikeus kaupungissa kuului. Pyydettyä yhden markan alle jäävää tuntipalkkaa olivat kaupungin töissä saaneet ainoastaan 5 – 6 vanhinta työmiestä, ja heidän palkkauksensa takia lakkoon oli ajauduttu.²⁷⁷ Kysymys ei ollut kaupungin rahojen riittävydestä. Enemmän kyse oli siitä, että kaikissa vaatimuksissa ei haluttu suostua työläisten esittämiin ehtoihin.

---

²⁷⁴ 20.6.1917, § 45, 48, Vaneritehtaan ammattiosaston no. 59 pöytäkirjat, U2, JyMa, vrt. Skippari 2002, s. 59. Skippari mainitsee, että sekatyömiestien lakon aikana tarvittava sähkövirta saatiin Schaumannin vaneritehtaalta. Skippari ei kuitenkaan tuo esille, että sähkövirtaa saatiin vaneritehtaalta ainoastaan muutama päivä, sillä tehtaan työläiset aloittivat 20.6.1917 sekatyöläisten avuksi tukilakon. Lakon alettua sähkövirtaa kaupunkiin ei saatu.

²⁷⁵ Suomen tehdas ja sekatyöväen liiton toimintakertomus 1917 – 18, s. 14.

²⁷⁶ 23.6.1917, Keski-Suomi, no 68; 25.6.1917, Sorretun Voima, no. 69.

²⁷⁷ 23.6.1917, Keski-Suomi, no 68.

Työläisien toiminta oli saanut järjestyneempiä piirteitä. Työväestö oli valmis menemään tukilakkoon toisten työläisten puolesta, jos heidän ajamiaan etuja työnantajat eivät hyväksyneet. Noin 500 sadan työläisen liittyminen lakkoon 5 – 6 työmiehen puolesta on hyvä osoitus työväestön hyvästä järjestäytymisestä ja heidän solidaarisuudestaan yhteisien asioiden hyväksi. Kaupunginvaltuustolla ja rahatoimikamarilla oli kiistassa halu kärjistä tilanne äärimmilleen ja tarvittaessa antaa työläisten mennä lakkoon. He halusivat toimenpiteellä viestittää kaikille työläisille, että heidän antamiinsa vaatimuksiin ei työnantajapuolelta aina suostuttaisi.

5.2 Jyväskylän sitkein lakko Fredriksonin lakki- ja kravattitehtaalla

Fredriksonin lakki- ja kravattitehtaan työläiset pyysivät työnantajiltaan parempaa palkkaa. Työntekijät jättivät 21. päivänä kesäkuuta työnantajalle palkkorotusvaatimuksen, johon pyydettiin vastausta kesäkuun 30. päivään mennessä. Fredriksonin tehtaanjohto ei kuitenkaan odottanut määräpäivään, vaan heti seuraavan yön aikana se ilmoitti työntekijöille oman kantansa asiaan. Johdon suhtautuminen työehtojen parantamiseen oli tyly ja suora, sillä työntekijöille ilmoitettiin: ”*että ne jotka eivät halua entisillä palkoilla työskennellä, saavat heti jättää työpaikkansa.*”²⁷⁸ Tehtaan johto ei aloittanut neuvotteluja työntekijöiden kanssa asiasta. Työntekijät olivat esittäneet työnantajalle 100 %:n palkankorotusvaatimuksen ja urakkatöiden poistamisesta tehtaan kaikista töistä.²⁷⁹ Koska työnantaja ei ollut valmis hyväksymään tai edes neuvottelemaan esitetyistä vaatimuksista, ilmoittivat työntekijät aloittavansa lakon koko tehtaassa. Työntekijöiden saamat palkat olivat Fredriksonin tehtailla matalat. Keskimääräiset kuukausiansiot olivat noin 50 markkaa kuukaudessa ja alin palkka oli ainoastaan noin 30 markkaa ja enimmilläänkin vain 86 markkaa.²⁸⁰ Samaan aikaan seminaarin opettajien palkat alkoivat noin 1000 markasta²⁸¹ ja kaupungin

---

²⁷⁸ 25.6.1917, Sorretun Voima, no.69.

²⁷⁹ 23.6.1917, Keski-Suomi, no. 68; 25.6.1917, Sorretun Voima, no. 69.

²⁸⁰ 25.6.1917, Sorretun Voima, no.69.

²⁸¹ 27.4.1917, Opettajainkokouksen pöytäkirja, Jyväskylän seminaarin arkisto, I Caa 8, JyMa; 25.6.1917, Sorretun Voima, no. 69.

poliisit saivat noin 300 – 350 markkaa kuukaudessa²⁸², joten oli palkkaero ryhmien välillä suuri. Tehtaan työläiset vaativat palkkoihinsa reilua korotusta, sillä erilaisten tavaroiden ja elintarpeiden hinnat olivat maassa nousseet vuoden 1917 kuluessa rajusti. Sorretun Voima kritisoi voimakkaasti lakki- ja kravattitehtaalla maksettavia palkkoja, sillä se kirjoitti: *”Entiset palkat ovat olleet todella nälkäpalkkoja.”*²⁸³ Työtaisteluun lähdettiin tilanteessa, jossa työnantajan ja työntekijöiden näkökannat olivat kaukana toisistaan.

Fredriksonin tehtaan johto oli kieltäytynyt ennen lakon alkua ja lakon alettua neuvottelemasta työntekijöiden kanssa uudesta palkkakysymyksestä. Jyväskylään oli saapunut Vaatetustyöntekijäin liiton asiamies neuvottelemaan sovun saamiseksi palkkakiistassa tehtaan johdon ja työntekijöiden välille. Neuvotteluja käytiin kesäkuun 26. päivänä, mutta Fredriksonin kieltäytyi hyväksymästä ja neuvottelemasta joukkotyösopimuksesta työntekijöiden ja heidän edustamansa liiton edustajan kanssa. Johto kuitenkin ilmoitti työntekijöiden edustajalle, olevansa valmis neuvottelemaan työntekijän kanssa yksityisesti ja ottamaan työntekijät takaisin töihin paremmalla palkalla, jos katsoi sen jollekin työntekijälle kuuluvan. Sorretun Voima kertoi uutisessaan: *”Mitkään selitykset eivät tämän vanhoillisen työnantajan mielipiteitä voineet muuttaa. Enemmän pitää muka tehtaansa suljettuna. Työntekijöillä hänen mielestään on hyvä toimeentulo, mutta muodin vuoksi vaan rettelöivät.”*²⁸⁴ Työntekijöiden saatua tietää neuvottelujen tuloksesta, päättivät työntekijät pysyä pois töistä niin pitkään, kunnes sovinto ja täydellinen tuntipalkkaan perustuva työ sopimus oli saatu aikaiseksi. Lisäksi työläiset päättivät kokonaisuudessaan pysyä poissa töistä ja kaikkea työtä tehtaalla tulisi välttää, ettei joutuisi rikkuriksi ja samalla huonontaisi muiden työläisten asemaa.²⁸⁵

Fredriksonin tehtaan johto yritti lopettaa tehtaan lakon kesäkuun lopulla esittämällä työläisille henkilökohtaisen työhinnonittelun, jossa työntekijöiden palkkoja oli nostettu muutamilla prosenteilla. Tehtaan johto ehdotti suostuvansa neuvotteluihin, ja sen takia Jyväskylään matkusti liiton asiamies. Hän tarjosi neuvotteluita kaksi kertaa tehtaan johdolle, mutta hänen kanssaan ei suostuttu neuvottelemaan. Sen seurauksena tehtaan

---

²⁸² 25.4.1917, Sorretun Voima, no. 47.

²⁸³ 25.6.1917, Sorretun Voima, no.69.

²⁸⁴ 27.6.1917, Sorretun Voima, no. 70.

²⁸⁵ 27.6.1917, Sorretun Voima, no. 70.

työntekijät yksimielisesti päättivät jatkaa lakkoa, kunnes tehtaan johto suostuu kunnollisiin neuvotteluihin heidän valitsemansa edustajan kanssa.²⁸⁶ Tehtaan johdon kanta työsopimusasiaan ei ollut muuttunut ensimmäisien lakkoviikkojen aikana alkuperäisestä. Johto halusi tehdä vain yksittäisiä sopimuksia työntekijöiden kanssa ja koko tehdasta käsittävä työsopimus ja edes neuvottelemisen siitä eivät kelvanneet. Työläiset olivat kiistassa jyrkkinä, sillä he lupasivat aloittaa työt ainoastaan siinä tapauksessa, että kaikille työntekijöille saadaan aikaiseksi samanlainen työsopimus. He eivät hyväksyneet henkilökohtaisten työsopimuksien tekemistä tehtaassa työskenteleville työntekijöille. Alkutilanteesta ei heinäkuun alkuun mennessä ollut liikuttu mihinkään.

Fredriksonin lakkitehtaalla oli jo aikaisemmin ollut puhetta palkkojen pienuudesta. Lakkitehtaan johtajalta O. Fredriksonilta oli jo ennen aloitettua lakkoa pyydetty parannuksia palkkoihin, mutta se ei ollut auttanut. Johtajan vastaus oli jo aikaisemmin ollut, että elleivät työläiset halua työskennellä tarjotulla palkalla, saavat he etsiä uuden työpaikan. Sorretun Voima kertoi, että vain pieniä korotuksia työntekijöille oli maksettu, mutta useat työntekijät ovat vaihtaneet tämän takia työpaikkaa.²⁸⁷ Tähän saakka tehtaan johtaja O. Fredrikson oli saanut määrätä ja kohdella työntekijöitensä miten oli tahtonut, mutta nyt työläiset olivat päättäneet muuttaa tilannetta itselleen parempaan suuntaan. Sorretun Voima hyökkäsi kirjoituksessaan rajusti Fredriksonin saamia hyviä tuloja ja omaisuutta vastaan. Sanomalehti kysyi: ” *Mistä ovat kotoisin ne talot, huvilat ja osakkeet erilaisissa tehdasyhtiöissä ja hienostoelämä, jota yhtiön varsinaisosakkeen omistajat elävät, ellei juuri työläisnaisten ja lasten hiestä ja verestä.* ”²⁸⁸ Samassa artikkelissa lehti jatkaa, että ” *Kun työläisten puolesta on valitettu, ettei näillä palkoilla voi työskennellä, on isännistö avoimesti vastannut nuorille tytöille, ’että tähän asutte ja elätte vanhempienne tykönä’, tahi perheenemännille: ’eikös teidän miehenne käy töissä, tulettehan te pienemmällä palkalla toimeen.’ Eikö tämä olekin häikäilemätöntä nylkemistä.* ”²⁸⁹ Sorretun Voima ei kirjoittelussaan antanut Fredriksonin tehtaan johdolle ja sen harjoittamalle toiminnalle hyvää arvosanaa. Sen selkeänä viestinä oli, että työläisnaisia ja tyttöjä ei olisi päästettävä tehtaalle töihin

---

²⁸⁶ 2.7.1917, Sorretun Voima, no. 72.

²⁸⁷ 4.7.1917, Sorretun Voima, no. 73.

²⁸⁸ 4.7.1917, Sorretun Voima, no. 73; Ks. Ahvenainen 1987, s. 234. Ahvenainen tuo tutkimuksessa esille, että vuoden 1917 tilikauden voitto oli 164 524 markkaa. Koko 1910-luvun Fredriksonin lakkitehdas oli tehnyt voitollista tulosta.

²⁸⁹ 4.7.1917, Sorretun Voima, no. 73.

huonoilla palkoilla, sillä tehtaan johto ottaa voitot omiin taskuihinsa eivätkä työntekijät saa niistä mitään.

Heinäkuun puoliväliin tultaessa Fredriksonin tehtaan lakko oli jatkunut jo lähes kolme viikkoa. Tehtaan johto ei suostunut neuvottelemaan uudesta, kaikkia työntekijöitä koskevasta työsopimuksesta. O. Fredrikson oli edelleen ilmoittanut, että se ei suostu palkka- ja työehtosopimusneuvotteluihin Lakkityöntekijöiden ammattiosaston kanssa.²⁹⁰ Pitkää kestänyt lakko alkoi tuntua myös tehtaan työntekijöiden oloissa. Palkkaa ei ollut maksettu pitkään aikaan ja varmasti monilla se oli saattanut tilanteen entistä pahemmaksi. Vaatetustyöntekijäin liittotoimikunta päätti aloittaa avustuksen maksamisen lakkolaisille. Samalla lakkolaisten hyväksi päätettiin aloittaa avustuskeräykset eri puolilla maata liiton osastojen välityksellä. Sanomalehti Sorretun Voimassa kehoitettiin kaikkia työläisiä avustamaan keräystä ja 10. päivänä heinäkuuta paikallisella työväentalolla oleva keräys oli tuottanut noin 50 markkaa.²⁹¹

Työläisiä kehoitettiin Sorretun Voimassa välttämään lakonalaista työpaikkaa, ja rikkureiksi ryhtyvät leimattiin voimakkaasti toisten työntekijöiden etujen polkijoiksi.²⁹² Tilanne pysyi ennallaan ja oli jumittunut täysin, sillä kumpikaan osapuoli ei halunnut antaa asiassa periksi. Huomattavaa on kuitenkin se, että työläiset alkoivat yhdessä avustaa heikossa tilanteessa olevia lakkitehtaan työläisnaisia. Oltiin valmiita lakkoavustuksin tukemaan heidän taisteluaan tehtaan omistajia vastaan. Lakkitehtaan ammattiosasto pyysi työväenyhdistyksen johtokunnalta lupaa järjestää iltama lakkolaisten hyväksi työväenyhdistyksen talolla ilman vuokraa.²⁹³ Johtokunta päätti hyväksyä lähetetyn pyynnön. Sorretun Voima kehotti työläisiä boikotoimaan tehtaan tuotteita ja työväen osuuskauppoja kehoitettiin olemaan tilaamatta Fredriksonin tuotteita myymälöihinsä.²⁹⁴ Porvarilliset sanomalehdet eivät lakkokeskusteluun osallistuneet, sillä niiden kirjapainot olivat heinäkuun alusta elokuun alkuun lakossa.

Työntekijöiden toiminnalle oli vastaavasti ominaista se, että he eivät väkivaltaisesti ja pakolla alkaneet ajaa omia etujaan, vaan pysyivät tilanteessa rauhallisina. Samalla on myös huomattava, että lakon väkivaltaista murtamisapua ei pyydetty muilta työläisiltä.

---

²⁹⁰ 11.7.1917, Sorretun Voima, no. 76.

²⁹¹ 11.7.1917, Sorretun Voima, no. 76.

²⁹² 11.7.1917, Sorretun Voima, no. 76.

²⁹³ 13.7.1917, § 5, Jyväskylän työväenyhdistyksen johtokunnan kokouksen pöytäkirja, sidos 34, JyMa.

²⁹⁴ 13.7.1917, Sorretun Voima, no. 77.

Tehtaan johto vastaavasti yritti houkutella heinäkuun loppupuolella joitakin työntekijöitä töihin paremmalla palkalla, kuin lakkolaiset olivat vaatineet. Tästä huolimatta lakkolaisia kiellettiin vastaanottamasta tehtaalta tarjottua rikkurityötä.²⁹⁵ Heinäkuun loppuun tultaessa tilanne ei ollut tehtaalla muuttunut ja lakko jatkui ratkaisemattomassa tilanteessa, sillä lakkolaiset olivat viimeiseen saakka päättäneet taistella paremman palkan puolesta. Työntekijöiden taisteluhalu paransi se, että lakkolaiset saivat muilta työläisiltä lakkoavustusta, jonka avulla he tulivat toimeen.²⁹⁶

Työntekijöiden edustajat kutsuttiin tehtaalle neuvotteluihin heinäkuun lopussa, jossa heille ilmoitettiin töiden aloittamisesta tehtaassa. Työntekijöiden edustajat ilmoittivat vaatimuksena edelleen olevan työsopimuksen allekirjoittaminen, mistä tehtaan johto kieltäytyi, eikä töitä tehtaassa aloitettu. Neuvottelijat olivat kuitenkin tehtaan johdon kanssa käymässä neuvotteluista saaneet ymmärtää, että lakko olisi saatava nopeasti loppumaan, mutta työntekijät olivat valmiita palaamaan töihin vasta työsopimuksen hyväksymisen jälkeen.²⁹⁷ Elokuun aikana Fredriksonin lakkitehtaalla ei saatu sovintoa aikaiseksi. Sorretun Voiman uutisointi aiheesta väheni. Uutisissa lakon todettiin edelleen jatkuvan, ja tehtaalla työskentelevät rikkurit se muisti uutisissaan mainita. Sanomalehti Keski-Suomi kirjoitti alkaessaan uudelleen ilmestyä, että ainoa syy lakkoon oli työehtosopimuksen allekirjoittaminen, mutta sellaista sitoumusta, joka sitoo yksinomaan työnantajaa, ei yhtiö ole voinut työntekijöiden kanssa allekirjoittaa.²⁹⁸

Lakon aikana tehtaalla työskenteli rikkureita mutta heidän määränsä ei noussut missään vaiheessa kovin korkealle.²⁹⁹ Tehtaan entiset työntekijät vartioivat tehdasta jatkuvasti, ja tehtaan ympärillä oli lakkovahteja, jotka toiminnallaan yrittivät estää uusien työläisten ja rikkurien pääsyn tehtaalle. Lisäksi lehti kertoi, että lakkolaiset ovat menneet niin pitkälle, että ovat lähettäneet tappouhkauskirjeen eräälle työnjohtajalle ja usuttaneet huligaaneja hänen kimppuunsa hämärässä, mutta nämä eivät työssään ole

---

²⁹⁵ 16.7.1917, Sorretun Voima, no. 78.

²⁹⁶ 25.7.1917, Sorretun Voima, no. 82.

²⁹⁷ 25.7.1917, Sorretun Voima, no. 82.

²⁹⁸ 25.7.1917, Sorretun Voima, no. 82.

²⁹⁹ 1.8.1917, Sorretun Voima, no. 85. Sorretun Voiman suhtautuminen rikkureihin oli kielteinen ja lehti kirjoitti, että ”Järjestynyt työväki osaa antaa rikkureille sellaisen arvon kuin heille kuuluu”. Heinäkuun lopussa tehtaalla oli 12 rikkuria; Tikka 2006, s. 43 – 44. Rikkureita käytettiin työvoimana työtaisteluissa ja niiden käyttö kuumensi tunteita lakon aikana.

onnistuneet.³⁰⁰ Uutinen oli ilmeisesti Keski-Suomen halua vain provosoida tilannetta, eivätkä muut lähteet kerro siitä, että tehtaan johtajia olisi työkiistan aikana yritetty tappaa tai muuten häiritä.

Syyskuun alkupuolella tilanne tehtaalla oli pysynyt ennallaan. Tehtaalle oli yritetty houkutella rikkureita, mutta kaikesta huolimatta lakkolaisten rintama pysyi tiiviinä. Paikalliset sanomalehdet eivät enää jokaisessa numerossa uutisoineet aiheesta, vaan tilalle oli tullut muita uutisia. Fredriksonin tehtaan työntekijät olivat olleet lakossa kesäkuusta saakka. Sovintoa oli yritetty saada aikaan useita kertoja, mutta mihinkään konkreettisiin tuloksiin neuvotteluissa ei ollut onnistuttu pääsemään. Syyskuun 22. päivänä osapuolien välillä käytiin neuvottelu, jossa sovinto työkiistassa saatiin aikaiseksi.³⁰¹ Työnantaja suostui allekirjoittamaan työsopimuksen, joka takasi työntekijöille kahdeksan tunnin työpäivän, 55 %:n ja juoksutyöille 40 %:n palkankorotuksen sekä vähintään vuoden töissä olleille yhden viikon palkallisen kesäloman.³⁰² Töihin lakkolaiset päättivät palata maanantaina 24. päivänä syyskuuta. Kaikille lakossa olleille työläisille tehtaalla ei ollut enää työpaikkaa, sillä lakon aikana tehtaalle oli palkattu työntekijöitä muualta Suomesta.³⁰³

Fredriksonin tehtailla käydystä työkiistasta tuli pisin, mitä Jyväskylässä oli koko vuoden 1917 aikana, sillä se kesti yhteensä 13 viikkoa.³⁰⁴ Sorretun Voima kertoi lakon loppumista käsitelleessä uutisessa, ettei lakkolaisista kukaan mennyt töihin tehtaaseen, vaan rikkureina toimineet olivat kaikki lähinnä muualta kaupunkiin tulleita työläisiä.³⁰⁵ Työntekijät pyysivät prosentuaalisesti 100 %:n palkankorotusta, urakkatöiden poistamista ja kaikkia työntekijöitä koskevaa työehtosopimusta. Tehtaan johtaja O. Fredrikson ei suostunut neuvottelemaan työntekijöiden vaatimuksista ja sen takia tilanteen laukaiseminen heti lakon alussa ei sopinut kummallekaan osapuolelle. Lakon

---

³⁰⁰ 25.7.1917, Sorretun Voima, no. 82.

³⁰¹ 24.9.1917, Sorretun Voima, no. 108.

³⁰² 24.9.1917, Sorretun Voima, no. 108; vrt. 25.9.1917, Keski-Suomi, no. 94. Keski-Suomi sanoi kirjoittamassaan uutisessa, että työntekijöiden alkuperäisestä vaatimuksesta tehtaan johto ei ollut hyväksynyt kuin 55 % palkankorotuksen.

³⁰³ 24.9.1917, Sorretun Voima, no. 108; vrt. 25.9.1917, Keski-Suomi, no. 94. Keski-Suomi kertoi, että entisiä työntekijöitä työnantaja suostui ottamaan vain siinä tapauksessa, että heille olisi töitä. Sorretun Voima vastaavasti uutisoi, että paikan järjestyvän myöhemmin.

³⁰⁴ 24.9.1917, Sorretun Voima, no. 108; Ahvenainen 1987, s. 113; Ks. Tikka 2006, s. 43. Maaliskuun vallankumouksen seurauksena teollisuuskeskuksiin syntyi sitkeitä lakkoja. Tikka mainitsee tutkimuksessaan, vaikka kyse oli normaaleista työtaisteluista, ainakin aikalaisten silmissä näillä oli selvä yhteys paikallisen kahtiajaon syvenemiseen.

³⁰⁵ 24.9.1917, Sorretun Voima, no. 108.

kestäessä työntekijät ja työnantaja eivät kumpikaan halunneet antaa asiassa periksi ja lakkoa ei saatu loppumaan. Lakon aikana työntekijäosapuoli ei ruvennut väkivaltaisiin toimiin työnantajaa vastaan. Yhtenä selittäväenä tekijänä on pitkälti se, että valtaosa työntekijöistä oli naisia, eivätkä he ryhtyneet omavaltaisuuksiin. Tilanne pysyi tältä osin kaupungissa rauhallisena. Syynä lakon loppumiseen oli se, että lakosta koitui tehtaalle tuntuvia taloudellisia menetyksiä eikä enää ollut varaa pitää tehdasta suljettuna tai ainoastaan rikkurityövoimalla toimivana.³⁰⁶ Työntekijäpuolelta sovinnon aikaansaamiseen vaikutti se, että tehtaan johto oli onnistunut palkkaamaan rikkureita tehtaalle ja lakossa olevat työntekijät vastatoimenpiteistään huolimatta pelkäsivät, että rikkurit vievät heidän työpaikkansa kokonaan. Myös pelkkien lakkoavustuksien varassa eläminen ei ollut helppoa. Tehtaalta saatu pieni palkka, oli vuoden 1917 vaikeassa ja kokoajan nousevien elinkustannuksien takia työläisperheille välttämätön tulonlisa.

Pitkästä lakosta huolimatta lakkolaiset eivät saaneet kaikkia niitä etuja, joiden takia he lakkoilivat. Palkankorotus jäi selvästi pienemmäksi, kuin oli lähdetty hakemaan, mutta vastaavasti kaikkia työntekijöitä koskeva työehtosopimus saatiin aikaiseksi. Saavuttamatta jääneistä vaatimuksista huolimatta lakkolaiset hyväksyivät uuden työ sopimuksen, sillä tehtaan johto suostui työläisten tärkeimpiin vaatimuksiin ja lisäksi pidempiaikaisille työntekijöille saatiin palkallinen kesäloma. Molempien osapuolien oli neuvotteluissa tingittävä vaatimuksistaan ja suostuttava kompromissiratkaisuun, sillä lakon jatkuminen ei ollut enää kummankaan osapuolen edun mukaista.

5.3 Kirjatyöntekijöiden lakko lopettaa porvarilehtien ilmestymisen

Suomen kirjatyöntekijöiden liiton ja graafisen teollisuuden harjoittajain liiton välillä oli käyty neuvotteluja paremmista palkoista, mutta neuvotteluissa ei päästy sopimukseen. Jyväskylän Kirjaltajayhdistyksellä oli kokous 28. päivänä kesäkuuta, jossa käsiteltiin Graafisen työnantajaliiton ehdottamaa 40 %:n lisäkorotuksen hyväksymistä aikaisemmin myönnetyn 30 %:n lisäksi. Työntekijät olivat edelleen tyytymättömiä palkkoihinsa, sillä ne eivät vastanneet kohonneita elinkustannuksia eikä annettuihin

---

³⁰⁶ Ahvenainen 1987, s. 113.

ehtoihin suostuttu. Työntekijäpuoli vaati valtakunnallisesti 130 %:n palkankorotusta ja oli valmis jatkamaan töitä korotuksen saatuaan, mutta työnantajapuoli kieltäytyi hyväksymästä vaadittua korotusta.³⁰⁷

Jyväskylässä lakkouhan alla olivat kaikki kaupungissa ilmestyvät sanomalehdet³⁰⁸ sekä Gummeruksen kirjapaino. Kesäkuun 30. päivänä kirjaltajat jättivät työnantajilleen Sydän Suomen-, Keski-Suomen-, Gummerus Oy:n sekä Työväen osuuskunnan johtokunnille kirjelmän, jossa huomauttivat työnantajia siitä, että työsopimusta ei ollut saatu aikaan, ja ilmoittivat olevansa sen takia pakotetut irtisanoutumaan töistään, jos asetettuja ehtoja ei hyväksytä.³⁰⁹ Ainoastaan siinä tapauksessa kirjaltajat suostuvat jäämään työpaikoilleen, että työnantajat yksityisesti suostuvat 130 %:n kalliinajan palkankorotusvaatimukseen, vaikka liittojen välille ei vielä saataisi aikaan yleistä työehtosopimusta.³¹⁰ Viimeiseksi takarajaksi kirjaltajat antoivat heinäkuun neljännen päivän, johon mennessä vastaukset palkankorotuksista työnantajilta oli saatava.³¹¹ Jos vastauksia ei tulisi tai niissä ei hyväksyttäisi vaadittua korotusta, aloittaisivat kirjaltajat lakkonsa seuraavana päivänä.

Molemmat Jyväskylässä toimivat sanomalehdet ja Gummeruksen kirjapaino hylkäsivät sopimuksen, mutta sanomalehti Sorretun Voiman hallinto hyväksyi työläisten esittämän 130 %:n palkankorotusvaatimuksen.³¹² Keski-Suomen-, Sydän-Suomen ja Gummerus Oy:n kirjapainot tarjosivat 70 % korotusta minimipalkkoihin, mutta työntekijät eivät sitä pitämässään kokouksessa aikaisemman linjansa mukaisesti hyväksyneet.³¹³ Lakosta tuli täydellinen, sillä samalla kun lakko alkoi, asettivat työnantajat sanomalehtien painot työsulkuun ja työ loppui kokonaan, sillä rikkurityövoimalla tehtaita ei alettu pyörittää.³¹⁴ Viimeisessä numerossa Keski-Suomi hyökkäsi työntekijöitä vastaan rajusti ja sanoi työntekijöiden menneen laittomaan lakkoon, sillä 14 vuorokauden voimassa ollutta irtisanomisaikaa työntekijät eivät olleet noudattaneet.³¹⁵ Keski-Suomen hyökkäyksellä ei kuitenkaan ollut mitään vaikutusta,

---

³⁰⁷ 29.6.1917, Sorretun Voima, no. 71; 5.7.1917, Keski-Suomi, no. 72.

³⁰⁸ Sorretun Voima, Keski-Suomi ja Suomalainen.

³⁰⁹ 29.6.1917, Sorretun Voima, no. 71; 2.7.1917, Sorretun Voima, no. 72.

³¹⁰ 2.7.1917, Sorretun Voima, no. 72.

³¹¹ 3.7.1917, Keski-Suomi, no. 72.

³¹² 4.7.1917, Sorretun Voima, no. 74.

³¹³ 5.7.1917, Keski-Suomi, no. 73.

³¹⁴ 4.7.1917, Sorretun Voima, no. 73.

³¹⁵ 5.7.1917, Keski-Suomi, no. 73.

sillä kirjaltajat aloittivat lakkonsa heinäkuun neljäntenä päivänä. Porvarilliset työnantajat perustelivat kieltäytymistään sillä, että heidän ei kannata maksaa työläisten vaatimaa palkkaa, koska muuten se tietäisi maaseutulehdille vararikkoa.³¹⁶

Sorretun Voima oli tässä asiassa porvarillisten lehtityönantajien kanssa osittain samaa mieltä. Lehtien tekokustannukset olivat vuoden aikana rajusti nousseet, koska sanomalehtipaperin hinta oli sodan aikana kohonnut 150 % ja samoin oli käynyt värien ym. lehdenpainamisessa käytettävien tuotteiden hinnoille. Samalla lehti kuitenkin puolusti kirjaltajien vaatimuksia paremmasta palkasta, koska Jyväskylässä elinkustannukset olivat nousseet noin 300 %, mutta palkat ainoastaan 30 %. Kirjaltajien esittämä vaatimus mahdollistaisi, että palkoissa päästäisiin edes nälkärajan tuntumaan, ja se oli lehden mukaan työntekijöiltä luonnollinen vaatimus.³¹⁷ Kirjaltajat aloittivat lakkonsa ja taistelunsa paremmista palkoista. Porvarillisten sanomalehtien ilmestyminen lakkasi kuukaudeksi ja seuraava porvarillinen sanomalehti ilmestyi vasta elokuun alkupuolella. Jyväskylässä ainoastaan työväen sanomalehti Sorretun Voima jatkoi ilmestymistä koko lakkoajan ja oli ainoa uutisia välittävä media koko kaupungissa.

Kirjaltajien lakkoa yritettiin lopettaa valtiovallan toimesta. Senaattori Leo Ehrnrooth ilmoitti heinäkuun 18. päivänä Graafisen teollisuudenharjoittajien liitolle, ettei työntekijöiden järjestö ollut hyväksynyt hänen tekemäänsä välitysehdotusta. Ehrnrootin tekemässä ehdotuksessa palkat olisivat nousseet 110 %, mutta työntekijöiden edustajille se ei kelvannut ja he pysyivät antamansa vaatimuksen takana. Työnantajat olisivat omasta puolestaan hyväksyneet ehdotuksen ja aikoivat pitää esitetystä välitysehdotuksesta kiinni.³¹⁸ Senaattori Ehrnrooth teki parhaansa yrittäessään saada lakon loppumaan. Heinä-elokuun vaihteessa antamassaan toisessa sovintoesityksessä työntekijöiden palkat kohoaisivat heti 110 %, lokakuun alussa korotus nousisi 125 %:iin ja seuraavan vuoden alusta 140 %. Työnantajat olivat edelleen valmiita hyväksymään ehdotetun mallin, mutta työntekijät halusivat heti 125 %:n korotuksen ja vuoden alusta nousun 140 %:iin.³¹⁹ Annettua neuvottelutulosta työntekijät eivät olleet valmiit hyväksymään, vaan halusivat pitää kiinni vaatimuksestaan. Neuvotteluiden

---

³¹⁶ 4.7.1917, Sorretun Voima, no. 73.

³¹⁷ 4.7.1917, Sorretun Voima, no. 73.

³¹⁸ 20.7.1917, Sorretun Voima, no. 80.

³¹⁹ 3.8.1917, Sorretun Voima, no. 86.

kariuduttua työnantajat vihjasivat, että työnantajien puolelta kaikki Suomen tehtaat pistettäisiin työsulkuun ja näin vauhditettaisiin neuvottelutuloksen saamista graafiselle alalle.³²⁰ Työnantajat olivat valmiita ryhtymään ennennäkemättömän koviin toimiin työläisiä vastaan koko Suomessa, jos tuloksiin ei nopeasti päästäisi.

Kirjaltajien lakko oli kestänyt jo lähes kuukauden. Elokuun alussa annettu sovintoesitys joutui työnantajien ja työntekijöiden kokouksien pohdittaviksi. Molemmat osapuolet hyväksyivät kokouksissaan elokuun kuudentena ja seitsemäntenä päivänä senaattori Ehrnrootin tekemän toisen sovintoesityksen.³²¹ Sovintoesityksen malli oli koko graafista alaa koskettava sopimus mutta siinä esitetyt korotukset eivät olleet joka puolella Suomea samansuuruisia. Jyväskylässä kirjaltajien palkat nousivat heti 100 %:a, lokakuun alussa korotus nousisi 115 %:iin ja vuoden alusta korotus olisi kaikkiaan 130 % sopimuksen allekirjoittamishetkenä voimassaolevasta palkasta.³²² Jyväskylässä kirjaltajien lakko päättyi elokuun kahdeksantena päivänä, sillä alalle oli neuvoteltu koko maata koskeva sopimus, eivätkä Jyväskylän porvarilliset lehdet tätä vastustaneet. Elokuun kahdeksantena päivänä jaettiin Keski-Suomen lisälehti, jossa kerrottiin lakon loppuneen. Ensimmäinen porvarillinen sanomalehti alkoi ilmestyä kaupungissa päivää myöhemmin.

5.4 Lakkoilu muissa ammattiryhmissä ennen suurlakkoa

Edellisissä luvuissa olen käsitellyt Jyväskylässä olleita suurimpia ja näkyvimpiä lakkoja. Tässä luvussa tuon esille muissa ammattiryhmissä olleita lakkoja ja selostan, millaisia ne olivat luonteeltaan. Jyväskylän kaupungissa työläiset lakkoilivat kesän ja syksyn aikana lähes jokaisella työalalla. Keskeisimpänä vaatimuksena työläisillä oli kesän ja syksyn lakoissa parempi palkka, sillä elinkustannukset olivat maailmansodan aikana nousseet rajusti ja silloisella palkalla ei tullut enää riittävän hyvin toimeen. Sen seurauksena työläiset aloittivat ensiksi neuvottelut työnantajien kanssa, mutta useammassa tapauksessa vasta lakon avulla saatiin parannuksia omaan työoloihin ja

---

³²⁰ 3.8.1917, Sorretun Voima, no. 86.

³²¹ 9.8.1917, Keski-Suomi, no. 74.

³²² 9.8.1917, Keski-Suomi, no. 74.

erityisesti palkkoihin. Kesäkuun alkuun mennessä työläiset eivät lakkoilleet lyhyemmästä työpäivästä, sillä sen he olivat jo monilla aloilla saavuttaneet. Nyt kyse oli lähinnä palkankorotuksista.

Kesäkuun alussa Jyväskylän vaneritehtaan metallityöläiset olivat lähettäneet työnantajalleen vaatimuksen paremmasta palkasta. Vaneritehtaan metallimiehille työnantaja ei antanut minkäänlaista vastausta ja tämän seurauksena tehtaan metallityömiehet poistuivat töistä. Sorretun Voima kertoi kesäkuun kuudennen päivän lehdessä vain yhden ammattitaitoisen metallityömiehen olevan töissä tehtaassa.³²³ Ennen kesäkuun puoliväliä Jyväskylän kuljetustyöntekijäin liittoon kuuluvat satamatyöläiset neuvottelivat työsopimuksesta työnantajan edustajan kanssa. Sopimuksen yksityiskohdista oli käyty neuvotteluja ja muista kohdista oli neuvotteluratkaisu saatu aikaan, mutta maksettavasta palkasta ei päästy yksimielisyyteen. Työntekijöiden kokouksessa esitetty palkkavaatimus päätettiin pitää ennallaan, sillä työnantajien edustaja ei lähettänyt vastausta työläisten heille aikaisemmin lähettämään kirjeeseen.³²⁴ Sen seurauksena satamatyöläiset päättivät asettaa Jyväskylän sataman työmaat lakkotilaan kesäkuun yhdeksännestä päivästä lähtien. Satamatyöläisten lakko ei ollut kuitenkaan pitkä, sillä työnantaja hyväksyi lakkolaisten vaatimukset ja suostui allekirjoittamaan uuden työehtosopimuksen, ja lakko julistettiin päättyneeksi kesäkuun 12. päivänä.³²⁵

Työnantajat saivat Jyväskylässä jatkuvasti käsiteltäväksi palkankorotusvaatimuksia. Seuraavaksi palkankorotusta olivat pyytämässä Jyväskylän maalarityöntekijät. Kokouksensa jälkeen he päättivät kesäkuun 21. päivänä irtisanoa toukokuun ensimmäisenä päivänä hyväksytyyn työsopimukseen. Keskeisimpänä syynä lakkoon ryhtymisestä työntekijät pitivät liian pientä palkkaa ja halusivat uudella työsopimuksella saada itselleen palkankorotuksen.³²⁶ Maalarityöläisten lakko alkoi heinäkuun kuudentena päivänä, mutta sekään ei kestänyt kauan, sillä työnantajat hyväksyivät esitetyt vaatimukset jo samana päivänä, eikä lakko kestänyt kuin muutamia tunteja, sillä työt työmailla jatkuivat jo puoliltapäivin.³²⁷

---

³²³ 6.6.1917, Sorretun Voima, no. 62.

³²⁴ 11.6.1917, Sorretun Voima, no. 64.

³²⁵ 13.6.1917, Sorretun Voima, no. 65.

³²⁶ 27.6.1917, Sorretun Voima, no. 70.

³²⁷ 6.7.1917, Sorretun Voima, no. 74.

Jyväskylän kaupungin ajuriyhdistys antoi heinäkuun yhdeksäntenä päivänä kaupungin maistraatille hyväksyttäväksi uudet ajotaksat, jossa oli tehty korotuksia kaikille ajomatkoille. Kaupungin maistraatti ei kuitenkaan hyväksynyt uusia hinnoitteluja, vaan muutti korotukset pienemmiksi. Ajuriyhdistyksen kokous ei tätä hyväksynyt, vaan ajurit ilmoittivat ryhtyvänsä lakkoon ja sen avulla ajamaan esitettyjä vaatimuksia läpi. Heinäkuun kymmenentenä päivänä kaupungin kaikki pika- ja kuorma-ajurit aloittivat lakon ja kuljetukset kaupungissa lakkasivat kokonaan.³²⁸ Tekemiensä korotuksen syyksi ajurit perustelivat elintarvikkeiden lähes 300 % kohonneet hinnat ja tämän lisäksi hevostarvikkeiden hinnat olivat kohonneet kymmenkertaisiksi. Ajurien vaatima korotus oli yhteensä noin 125 % normaalitaksoista, ja heidän vaatimansa korotus oli Sorretun Voiman kirjoituksen mukaan pieni verrattuna yleiseen tavaroiden ja elintarvikkeiden hinnannousuun. Ajuriyhdistys ei hyväksynyt maistraatin menettelyä, sillä se hän ei maksanut heidän palkkojaan eikä ollut heidän työnantajansa. Lehden mukaan oli epäoikeudenmukaista, että maistraatilla oli oikeus määrätä heidän työnsä hinta.³²⁹

Ajurien lakkokomitea ei lakossa ollut ihan ehdoton, sillä se salli elintarvikelautakunnan kuljettaa maitoa ja muita elintarpeita asemalta pois, etteivät ne sinne pilaantuisi. Tämä toimenpide ei koskisi muuta ajuritoimintaa ja olisi ainoastaan väliaikainen toimenpide ja kestäisi siihen saakka, kunnes maistraatti käsittelisi ajurien antaman uuden ajohinnoittelun kokouksessaan heinäkuun 16. päivänä. Ajurit uhkasivat lopettaa myös maidon ym. elintarpeiden kuljettamisen, mikäli maistraatti ei kokouksessaan hyväksyisi sille asetettuja vaatimuksia. Ajurien lakon seurauksena Jyväskylän asemalla oli paljon tavaroita, joita ei voitu sieltä viedä pois. Samalla kun kaupungin ajurit olivat lakossa, joutuivat kaupungin asukkaat kärsimään tavaroiden puutteesta ja Sorretun Voiman mielestä se saattoi aiheuttaa selkkauksia ja yleistä hermostumista kaupungin asukkaissa.³³⁰ Ajurien lakon aiheuttama vaikea tilanne sai maistraatin hyväksymään ajurien esittämät vaatimukset. Heinäkuun 16. päivän kokouksessa maistraatti hyväksyi ajurien esittämän uuden hinnoittelun. Saatuaan tiedon maistraatin päätöksestä ajurit aloittivat työt samana päivänä ja kaupungin ajurilakko päättyi lakkolaisten voittoon.³³¹

---

³²⁸ 11.7.1917, Sorretun Voima, no. 76.

³²⁹ 11.7.1917, Sorretun Voima, no. 76.

³³⁰ 13.7.1917, Sorretun Voima, no. 77.

³³¹ 16.7.1917, Sorretun Voima, no. 78.

Jyväskylän kaupungin töissä olevat työläiset, jotka kuuluivat puutyöntekijöiden ammattiosastoon, pyysivät rahatoimikamarilta kohonneiden kustannuksien takia tarkistusta palkkoihinsa. Aikaisemmin keväällä puutyöntekijät ja kaupungin rahatoimikamari olivat neuvotelleet työsopimuksen, jossa määrättiin 1,25 markan tuntipalkka alarajaksi kaupungin töissä oleville puutyöntekijöille. Heinäkuun puolivälissä Suomen Puutyöntekijäin liiton Jyväskylän ammattiosasto lähetti rahatoimikamarille oman palkkojenkorotusvaatimuksen, jossa se pyysi 25 %:n korotusta palkkoihin. Puutyöntekijät pyysivät työnantajan vastausta heinäkuun 28. päivään mennessä ja asian neuvotteluvaltuudet annettiin erityiselle toimikunnalle.³³² Rahatoimikamari laittoi asian pöydälle ja lupasi palata asiaan elokuun alussa, sillä kaupungininsinööri palaisi silloin kesälomaltaan.³³³

Kaupungininsinöörin palattua lomalta asia ei saanut ratkaisua. Asian käsittely siirtyi aina syyskuulle saakka. Rahatoimikamari siirsi asian päätäntävällän kaupunginvaltuustolle, joka kuitenkin ilmoitti syyskuun viidennen päivän kokouksen jälkeen rahatoimikamarin neuvottelevan palkoista puutyöntekijöiden edustajan kanssa.³³⁴ Puutyöntekijöiden palkka-asiassa rahatoimikamari ei tehnyt pikaista päätöstä. Syyskuun 13. päivänä puutyöntekijät kysyivät rahatoimikamarilta uudestaan palkkojen parantamisesta. Samalla kaupungin töissä olevat puutyöntekijät ilmoittivat jäävänsä pois töistä siihen saakka, kunnes asia saadaan ratkaistuksi. Lähes kahden kuukauden odottelun jälkeen rahatoimikamari vastasi kaupungin puutyöntekijöille, että voimassaoleva työsopimus työntekijöiden kanssa irtisanotaan, sillä puutyöntekijät olivat lopettaneet työnsä syyskuun 15. päivänä voimassa olevasta sopimuksesta huolimatta.³³⁵ Samalla kuitenkin ilmoitettiin rakennuskonttorin maksavan muille kaupungin töihin oleville puutyöntekijöille 1,55 markan suuruinen tuntipalkka.³³⁶

Jyväskylässä ilmestyvissä lehdissä asia ei saanut suurta huomiota, sillä tulevat vaalit olivat niille kirjoittelun tärkein aihe. Sorretun Voima kertoi lokakuun kahdeksannen

---

³³² 19.7.1917, §:n 316 liite, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16 JKA. Puutyöntekijöiden laskelmien mukaan ruokatavarat olivat nousseet 37,5 %, vaatetarpeet 30 %, jalkineet 50 % ja työkalut 20 %.

³³³ 19.7.1917, § 316, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca:16, JKA.

³³⁴ 5.9.1917, § 233, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 6.9.1917, §:n 328 liite, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA.

³³⁵ 20.9.1917, § 349, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA; 24.9.1917, Sorretun Voima, no. 108.

³³⁶ 20.9.1917, §:n 349 liite, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA.

päivän lehdessä, että kaupungin töissä olevien puutyöntekijöiden lakko jatkuu, sillä esitettyihin vaatimuksiin ei ollut suostuttu.³³⁷ Lokakuun alussa puutyöntekijöiden Jyväskylän osasto no. 44 hyväksyi, että uusi työsopimus kaupungin rahatoimikamarin kanssa voidaan allekirjoittaa.³³⁸ Rahatoimikamari ei kuitenkaan hyväksynyt uutta työsopimusta. Myöhemmin marraskuun kuudennen päivän kokouksessa rahatoimikamari hyväksyi vaatimuksen ja uusi sopimus astui voimaan rahatoimikamarin kokouksen jälkeen.³³⁹ Rahatoimikamarin päätös asiassa kesti useita kuukausia. Puutyöntekijät olivat koko sen ajan rauhallisia ja odottivat rahatoimikamarin ratkaisua. Asian käsittelyä hidasti se, että ensin asia kävi kaupunginvaltuuston kautta hyväksyttävänä, ennen kuin tuli takaisin rahatoimikamarille. Rahatoimikamarin toiminnassa on nähtävissä, että se ei halunnut tehdä asiasta päätöstä. Syystä tai toisesta odotettiin työläisten reaktioita ja samalla haluttiin näyttää, kenelle valta työasioiden hoidossa kaupungissa kuului. Pitkästä odottelusta huolimatta puutyöläiset olivat rauhallisia, vaikka kahden kuukauden kuluttua kieltäytyivät menemästä töihin, mutta kuitenkaan aloittamatta varsinaista lakkoa. Tämäkin työpalkkakiista sai lopulta tyypillisen ratkaisun: työnantaja suostui maksamaan vaaditun palkankorotuksen ja työntekijät palasivat töihin.

Edellä käsittelemäni lakot olivat vain osa Jyväskylässä olleista lakoista. Kaikkia Jyväskylän lakkoja en tutkimuksessa käsittele, mutta esille tuodut lakot antavat selvän kuvan siitä, millainen ilmiö lakkoliike Jyväskylässä oli ennen marraskuun suurlakkoa. Kaikissa Jyväskylän lakoissa oli sama piirre. Työläiset vaativat itselleen lähinnä parempaa palkkaa ja kahdeksan tunnin työpäivää. Tyypillistä lakoille oli, että ne olivat marraskuulle asti rauhallisia eivätkä missään vaiheessa muuttuneet väkivaltaisiksi vaatimuksiksi, kuten muualla Suomessa tapahtui. Jyväskylässä lakkolaisten vaatimuksena ei ollut kaupunginvaltuuston vaihtaminen. Lahdessa valtuuston vaihtamista vaadittiin jo maaliskuun 21. päivänä, mutta tässä vaiheessa se jäi vielä toivomukseksi.³⁴⁰ Työntekijöiden lakot olisivat voineet muuttua väkivaltaisiksi myös Jyväskylässä, sillä sanomalehdet kertoivat tiiviisti muun maan sekä Pietarin tapahtumista. Muualla maassa lakoissa oli mukana myös radikaaleja piirteitä, mutta ne eivät saaneet kannatusta Jyväskylässä. Syytä maltilliseen käytökseen voidaan hakea

³³⁷ 8.10.1917, Sorretun Voima, no. 114.

³³⁸ 18.10.1917, §:n 382 liite, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16 JKA.

³³⁹ 6.11.1917, § 447, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA; Ks. myös 18.10.1917, § 382, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA.

³⁴⁰ Piilonen 1982, s. 48.

siitä, että Jyväskylässä oli teollisuustyöväestöä varsin vähän,³⁴¹ jos sitä verrataan esimerkiksi Tampereeseen, Turkuun ja Helsinkiin. Täällä joukkovoiman käytöllä ei ollut samanlaista mahdollisuutta ja kannatuspohjaa kuin maan suurimmissa kaupungeissa. Toisena selityksenä on se, että työväenliikkeen johto oli Jyväskylässä suurimmaksi osaksi maltillisen linjan kannattajia. Tämä näkyy kaikessa työväestön toiminnassa kaupungissa, eikä lakkotoiminnassa tapahtunut minkäänlaista erityistä poikkeusta.

5.5 Marraskuun suurlakko

5.5.1 Toiminta Jyväskylässä radikalisoituu

Jyväskylässä Suomen ammattijärjestön valtuuston lausunto sai työväenjärjestön aloittamaan radikaalimman toiminnan. Sorretun Voimassa kehoitettiin lokakuun lopussa työväestöä ryhtymään perustamaan aseellisia järjestöjä itsepuolustukseksi, sillä porvarit perustivat suojeluskaartejaan työväestöä vastaan kaikkialla maassa.³⁴² Koko maassa työväenkaartien perustaminen lähti varsinaisesti liikkeelle, sillä hyvin organisoituja ja toimivia kaarteja oli tätä ennen ollut vain Helsingissä, Tampereella ja Turussa.³⁴³ Jyväskylän työväen järjestökunnan toimikunta kehotti etsimään keskuudestaan ripeitä, toimintakykyisiä ja luotettavia miehiä järjestyskuntaan, mutta ensisijaisesti niitä, jotka olivat aikaisemmin olleet sotaväessä tai voimisteluseuroissa.³⁴⁴ Tätä kehitystä voidaan Jyväskylässä pitää ratkaisevana vaiheena työväenkaartien perustamiseksi. Kaartin perustaminen oli suunnattu porvareita ja sen ”lahtarikaarteja” vastaan. Kaartit haluttiin aseistaa, kun ne aikaisemmin olivat olleet lähinnä järjestysmiehiä.

---

³⁴¹ Ks. Tommila 1970, s. 248 – 256, 394, 426. Jyväskylässä oli vuonna 1917 noin 5000 asukasta, joista työväestöön kuului noin 40 % kaupunkilaisista. Varsinaisia tehdastyöläisiä oli noin 600; Tapiola 1968, s. 144. Työväenyhdistykseen kuului 752 jäsentä vuonna 1917; Ks. liite 2.

³⁴² 29.10.1917, Sorretun Voima, no. 123; Salkola 1987, s. 262; Salkola & Piilonen 1989, s. 48; Selén 2001, s. 16; Hentilä 2006, s. 107. Ammattijärjestön valtuuston kokouksessa työväenkaartien säännöt vahvistettiin ja julkaistiin 24. lokakuuta puoluelehdissä; Ryömä 1980, s. 25 – 26. Ryömän mukaan työväenliikkeessä tapahtui radikaali muutos vuoden 1917 keväästä – syksyyn. Keväällä aseiden käyttöä ja aseharjoituksia pidettiin järjestäytyneelle työväelle sopimattomana, mutta syksyllä aseiden käyttö vallankumouksen turvaamiseksi ei ollut enää sopimatonta toimintaa.

³⁴³ Salkola 1987, s. 262.

³⁴⁴ 23.10.1917, Jyväskylän työväen järjestökunnan toimikunta, Sk 2414/7, SA.

Jyväskylässä ryhmien välejä kiristi marraskuussa entisestään se, että suojeluskunta pyysi kaupungin valtuusmiehiltä vahvistusta säännöilleen, joiden tarkoituksena oli suojata laillista yhteiskuntajärjestystä, kansalaisten omaisuutta, kotia ja ihmisten henkeä. Samalla toiminnalle pyydettiin taloudellista tukea. Suojeluskunnan säännöt vahvistettiin, minkä lisäksi toimintaan myönnettiin 3000 markan avustus.³⁴⁵ Jyväskylän sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö paheksui päätöstä, sillä kaupunginvaltuusto oli sen mukaan käyttänyt kaupungin yhteisiä varoja ”lahtarikaartien” tukemiseen.³⁴⁶

Sanomalehti Sorretun Voima uutisoi loka- ja marraskuussa voimakkaasti kaartien perustamisen puolesta. Marraskuun alkupäivinä se kirjoitti, että työväen järjestyskaartit on saatava viipymättä kuntoon. Lehti myös kehotti työväkeä harjoittamaan kaarteja ja valitsemaan niille pätevät, kunnolliset ja luotettavat johtajat, jotka kykenevät täyttämään annetut tehtävät. Se myös painotti sitä, että kaartin on oltava valmiina ja sen on toimittava yhtenäisesti, mutta missään päin maata se ei saa ruveta omavaltaisesti toimimaan.³⁴⁷ Sosiaalidemokraatit julkaisivat marraskuun kahdeksantena päivänä nk. ”me vaadimme julistuksen”. Ohjelmaan oli koottu puolueen tärkeimmät vaatimukset, jotka se halusi toteutettaviksi. Keskeisimpiä sosiaalidemokraattien vaatimuksia olivat mm. elintarviketilanteen parantaminen, työttömyyden torjunta, 8-tunnin työaikalaki sekä uusi kunnallislaki.³⁴⁸ Vaalitappiostaan huolimatta sosiaalidemokraatit yrittivät saada tämän vaatimuksen läpi eduskunnassa, vaikka se kohtasi porvarillisissa puolueissa vastarintaa.³⁴⁹ Työväenliikkeen johdon kokouksessa Helsingissä marraskuun 12. päivänä päätettiin ryhtyä suurlakkoon, joka määrättiin alkavaksi marraskuun 14. päivän vastaisena yönä.³⁵⁰ Lakossa oli myös se piirre, että se oli salatusti vallankumouksellinen, sillä monilla paikkakunnilla määräysvalta siirtyi punakaarteille.³⁵¹

---

³⁴⁵ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 53; Fredrikson 2000, s. 87. Suojeluskunnalle myönnettävät tukirahat otettiin kaupungin anniskeluyhtiön voittovaroista.

³⁴⁶ 11.11.1917, § 7, Jyväskylä kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

³⁴⁷ 2.11.1917, Sorretun Voima, no. 125.

³⁴⁸ Me vaadimme julistus, Onni Tuomen arkisto, kotelo 2, JyMa; Paavolainen 1966, s. 62.

³⁴⁹ Paavolainen 1966, s. 62; Soikkanen 1975, s. 243; Hentilä 2006, s. 106.

³⁵⁰ Soikkanen 1975, s. 244; Upton 1980, s. 281 – 287.

³⁵¹ Soikkanen 1975, s. 244 – 245; Hentilä 2006, s. 106. Hentilä tuo tutkimuksessa esille, että SDP:n ja SAJ:n johtaelinten muodostama vallankumousneuvosto teki suurlakon aikana 16.11 niukalla ääntenenemmistöllä päätöksen vallanotosta, mutta toimeenpanevaan komiteaan ei löytynyt tarpeeksi halukkaita ja vallankumous oli sen takia peruttava, Tanner 1957, s. 143, 153 – 154. Tanner mainitsee, että sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän enemmistö uskoi taistelevansa vain

5.5.2 Jyväskylään perustetaan vallankumousneuvosto

Jyväskylän työväen johto oli tietoinen siitä, mitä muualla maassa tapahtui. Sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan kokouksessa marraskuun toisena päivänä Kaarlo Nordlund selosti, että piiritoimikunnan olisi annettava järjestöille selostus järjestökaartin kokoonpanosta ja toiminnasta sekä kehotettava puolueosastoja viipymättä aloittamaan järjestökaartien perustaminen.³⁵² Kaartien perustamista pidettiin tärkeänä asiana, mutta samalla eri paikkakunnille perustettuja kaarteja kehoitettiin toimimaan vasta niiden saatua määräyksen Jyväskylässä toimivalta piiritoimikunnalta.³⁵³ Sorretun Voima kehotti kaikkia kaupungin työväestöön kuuluvia sosiaalidemokraattisen puolueen jäseniä tulemaan kaupungin työväentalolla pidettävään kokoukseen, jossa olisi tarkoituksena päättää järjestökaartiin liittyvistä toimenpiteistä.³⁵⁴ Kokoukseen kutsuminen oli ensimmäinen varsinainen kehoitus järjestysmiehistön muuttamisesta todelliseksi kaartiksi. Kaartihanke sai kokouksessa kannatusta, sillä kaarti kutsuttiin kokoon Jyväskylän työväentalolle sunnuntaiksi 11. päiväksi marraskuuta.³⁵⁵

Jyväskylässä työväen järjestökaarti noudatti sosiaalidemokraattisen puolueen johdon käskyjä tarkasti. Kaarteja oli käsketty harjoittelemaan ahkerasti, että tarpeen tullen ne olisivat valmiita aloittamaan toimintansa.³⁵⁶ Jyväskylä järjestökaarti aloitti harjoittelun heti. Sorretun Voimassa ilmestyi tiedonanto harjoituksista. Jyväskylän järjestökaarti³⁵⁷ jaettiin kolmeen eri komppaniaan, ja niiden harjoitukset pidettiin työväentalolla.³⁵⁸ Nämä Sorretun Voimassa olevat kaartin harjoituksista kertovat ilmoitukset olivat ensimmäiset, jotka lehdessä ilmoitettiin. Ne olivat myös ensimmäiset tiedotukset organisoiduista järjestökaartin harjoituksista. Jyväskylän työväenyhdistyksen järjestysmiehet ja työläiskomitea eivät pitäneet organisoituja

---

eduskunnallisten saavutusten tukemiseksi.

³⁵² 2.11.1917, § 8, Sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan kokouksen pöytäkirja, a27:28. K-Sm.

³⁵³ 2.11.1917, § 8, Sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan kokouksen pöytäkirja, a27:28. K-Sm.

³⁵⁴ 7.11.1917, Sorretun Voima, no. 127; Ks. Salkola 1987, s. 261. Syyskuussa työväenjärjestöjen eduskunnalla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin perustaa kaarti. Perustamispäätöksellä kaartien muodostaminen haluttiin pitää puolueen hallinnassa.

³⁵⁵ 9.11.1917, Sorretun Voima, no. 128.

³⁵⁶ Ks. 2.11.1917, Sorretun Voima, no. 125.

³⁵⁷ Järjestökaarti oli kaartin itse itselleen antama nimi ja sitä nimitystä käytetään myös lehden ilmoituksessa.

³⁵⁸ 12.11.1917, Sorretun Voima, no. 129. Jyväskylän kaarti oli jaettu kolmeen komppaniaan. Ensimmäinen komppania harjoitteli tiistaina 13.11, toinen komppania keskiviikkona 14.11, ja kolmas komppania torstaina 15.11 ja kaikkien komppanioiden yhteiset harjoitukset pidettäisiin perjantaina 16.11.

harjoituksia kevään ja syksyn välisenä aikana. Mainitut ilmoitukset olivat ensimmäistä kertaa julkisesti näkyvissä ja niihin kaikilla työväestöön kuuluvilla puolueen jäsenillä oli nyt mahdollisuus osallistua.

Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön johto seurasi maan yleistä kehitystä ja toimi Helsingistä tulleiden ohjeiden mukaisesti. Jyväskylän sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö oli saanut Helsingistä vallankumouskeskusneuvoston³⁵⁹ tiedonannon, jonka antamia ohjeita ja määräyksiä käsiteltiin kunnallisjärjestön kokouksessa 11. päivänä marraskuuta. Sen toimenpideehdotukset hyväksyttiin Jyväskylässä, mutta muuten jäätiin odottamaan tarkempia ohjeita.³⁶⁰ Helsingistä tulleessa vallankumouskeskusneuvoston toimintaohjeissa oli ilmeisesti määräys paikallisen vallankumousneuvoston perustamisesta, sillä pidetyssä kokouksessa sellainen paikkakunnalle perustettiin.³⁶¹ Vallankumousneuvoston valitsemisen lisäksi perustettiin järjestyskaartin toimikunta, joihin tulivat valituiksi Kaarlo Salovaara, Kaarlo Nordlund ja Kustaa Jokinen.³⁶²

Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö valitsi paikkakunnalle 10-henkisen vallankumousneuvoston johtamaan toimintaa Jyväskylässä, ja samalla se toimisi koko piirin paikallisena keskusneuvostona, sillä se katsottiin ajan vaatimuksia vastaavaksi toimenpiteeksi.³⁶³ Jyväskylän vallankumousneuvostolle annettiin kokouksessa tehtäväksi olla tiiviissä yhteydessä Helsinkiin ja välittää sieltä saatuja määräyksiä muualle maakuntaan. Vallankumousneuvosto oli päätösvaltainen vasta silloin, kun sen jäsenistä vähintään seitsemän olisi kokouksessa läsnä.³⁶⁴ Jyväskylässä toiminut ja vallankumouksellisen toiminnan johdossa kevästä–syksyyn ollut työläiskomitea lopetti työskentelyn ja sen hallussa olleet asiakirjat ja varat siirrettiin

---

³⁵⁹ Rinta-Tassi 1989, s. 108. Työväen vallankumouksellinen keskusneuvosto aloitti toimintansa Helsingissä 9.11.1917.

³⁶⁰ 11.11.1917, § 6, Jyväskylän kaupungin sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

³⁶¹ 11.11.1917, Jyväskylän kaupungin sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm; Rinta-Tassi 1989, s. 109. Helsingissä toimiva vallankumouksellinen keskusneuvosto kehotti perustamaan piiri- ja paikallisneuvostoja, ja keskusneuvoston tehtävänä oli ottaa valta haltuunsa; Fredrikson 2000, s. 87.

³⁶² 11.11.1917, § 5, Jyväskylän kaupungin sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm; Jyväskylän suojeluskuntapiiri vakoiluosasto, Sk 2414/7, SA; Ks. liite 1.

³⁶³ 11.11.1917, § 6-7, Jyväskylän kaupungin sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26 K-Sm; Jyväskylän suojeluskuntapiirin vakoiluosasto, Sk 2414/7, SA; Fredrikson 2000, s. 87.

³⁶⁴ 11.11.1917, § 7, Jyväskylän kaupungin sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26 K-Sm; 12.11.1917, Sorretun Voima, no. 129.

toimintansa aloittavalle vallankumousneuvostolle. Sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö päätti, että oli heti ruvettava hankkimaan varoja Jyväskylän vallankumoukselliselle keskusneuvostolle sekä samalla tukemaan kaartien toimintaa rahallisesti. Varoja kaartille ja neuvostolle päätettiin pyytää Jyväskylän ympäristössä toimivilta työväenyhdistyksiltä.³⁶⁵

Jyväskylän vallankumousneuvostoon valittiin useita samoja henkilöitä, jotka olivat aikaisemmin toimineet paikallisessa työläiskomiteassa. Jyväskylän vallankumousneuvostoon valittiin puheenjohtajaksi Kaarlo Nordlund, sihteeriksi J.F. Aalto ja muiksi jäseniksi Kaarlo Salovaara, Aino Takala, Huugo Kotiranta, Viki Virtamo, V. Salmela, Kustaa Jokinen, Urho Leppänen, A. Väänänen sekä varajäseniksi P. G. Videmark, Hilma Koski ja Bruuno Vuorela.³⁶⁶ Aikaisemmin toimineeseen työläiskomiteaan olivat kuuluneet ainakin Nordlund, Salovaara, Leppänen ja Virtamo. Salovaara oli valittu jo keväällä järjestysmiehien johtoon, ja nyt hän oli myös järjestyskaartin toimintaa johtavassa toimikunnassa sen kokoonkutsujana.³⁶⁷ Kaupungin sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö valitsi vallankumousneuvostoon sellaisia henkilöitä, jotka olivat olleet koko vallitsevan vallankumousajan johtamassa ja organisoimassa toimintaa Jyväskylässä. Johtoon ei valittu uusia aineksia, ja sen takia vallankumousneuvosto halusi odottaa Helsingistä lisäohjeita ja toimi muutenkin sieltä saamiensa ohjeiden ja neuvojen mukaisesti. Jyväskylän vallankumousneuvosto ei lähtenyt ylittämään puolueensa johdolta saamiaan valtuuksia ennen marraskuun puolivälissä alkanutta suurlakkoa.

Sosiaalidemokraattinen piiritoimikunta järjesti aktiivisesti asioita marraskuun alkupuolella. Piiritoimikunnan kiertokirjeessä perusteltiin kaartien perustamista seuraavasti: ”- - taantumuksen pimeät voimat punoovat hirttosilmukoitansa ja hijoovat aseitansa köyhälistön vapaustaistelua vastaan. Kuten tiedämme, on porvaristo ympäri maata järjestänyt aseellisia lahtarkarttiansa, joita he aikovat käyttää etupäässä järjestynyttä työväkeä vastaan. Wastap ainoksi on meidän myös viipymättä koottava

---

³⁶⁵ 11.11.1917, § 9-11, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm; Jyväskylän suojeluskuntapiirin vakoiluosasto, Sk 2414/7, SA.

³⁶⁶ 11.11.1917, § 7, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm; Kuusi 1918, s. 45; Tapiola 1968, s. 180; Ks. liite 1.

³⁶⁷ 11.11.1917, § 5, Jyväskylän kaupungin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksen pöytäkirja, a27:26, K-Sm.

*voimamme, järjestämällä Työväen järjestyskaartit toimintavalmiiseen kuntoon.*³⁶⁸ Lähetetyllä kiertokirjeellä haluttiin vauhdittaa kaartien perustamista Vaasan läänin itäisessä vaalipiirissä. Läheskään kaikille paikkakunnille ei järjestyskaartia ollut ennen suurlakkoa perustettu. Näille paikkakunnille kehotti kiertokirje pikaisesti kokoon kutsumaan työväen kokouksen ja päättämään kaartin perustamisesta.³⁶⁹

Jyväskylän- ja kaupungin ympäristön kaartihankkeita vauhdittamaan ja kaartia perustamaan lähetettiin sosiaalidemokraattisen piirin puhuja agitaattori Kemilä.³⁷⁰ Sosiaalidemokraattinen piiritoimikunta keskusteli marraskuun 13. päivänä piirille perustettavasta vallankumousneuvostosta. Se tuli keskusteluissa siihen lopputulokseen, että Jyväskylän vallankumousneuvosto saisi johtaa toimintaa ja kaartihanketta Vaasan läänin itäisessä vaalipiirissä. Piiritoimikunta lupasi piiritoimikunnan varoista kaartin käyttöön 500 markkaa.³⁷¹ Kaartien perustaminen oli nyt hyväksytty Jyväskylässä ja Vaasan läänin itäisessä vaalipiirissä toimivissa sosiaalidemokraattisen puolueen sekä myös työväenjärjestöjen kokouksissa. Kaartihanke oli saanut paikallisella tasolla kannatusta puolueen johtavilta henkilöiltä kuin myös työväen joukkojen keskuudessa. Nyt oli vain odotettava Helsingistä saatavaa lupaa toiminnan aloittamiselle.

5.5.3 Marraskuun suurlakko alkaa Jyväskylässä

Suomessa porvarienemmistöisen eduskunnan ja siellä vähemmistönä olevien sosiaalidemokraattien yhteistyö ei ollut toiminut lokakuun eduskuntavaalien jälkeen. Porvaripuolueet eivät olleet suostuneet hyväksymään sosiaalidemokraattien tekemiä uudistus- ja parannusehdotuksia työväestön elinoloihin, ja niiden käsittelyssä viivyteltiin sosiaalidemokraattien mielestä tarkoituksellisesti. Eri yhteiskuntaryhmät olivat näkökannoissaan niin kaukana toisistaan, että työväen johdon oli otettava muut keinot käyttöönsä, sillä eduskunnan tekemä uudistustyö ei tuottanut tulosta. Suurlakoon ryhtymisestä olivat yhdessä päättäneet Ammattijärjestön edustajakokous ja Helsingin vallankumouksellinen keskusneuvosto, sillä porvarienemmistöinen

---

³⁶⁸ 13.11.1917, Sosiaalidemokraattinen piiritoimikunta, kiertokirje no.5, Sk 2414/7, SA.

³⁶⁹ 13.11.1917, Sosiaalidemokraattinen piiritoimikunta, kiertokirje no.5, Sk 2414/7, SA.

³⁷⁰ 13.11.1917, Sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan kiertokirje no.5, Sk 2414/7, SA.

³⁷¹ 13.11.1917, § 8, Sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan kokouksen pöytäkirja, a27:28, K-Sm.

eduskunta ei ollut suostunut julkaisemaan heinäkuun 18. päivänä annettua valtalakia, kahdeksan tunnin työpäivä- ja uutta kunnallislakia. Eduskunnan puhemies ei ollut suostunut ottamaan sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän edes käsiteltäväksi kirjelmää, jossa työväenliikkeelle tärkeitä asioita vaadittiin eduskuntakäsittelyyn.³⁷² Tämän vuoksi Suomen Ammattijärjestö ja vallankumouksellinen keskusneuvosto katsoivat, ettei niillä ollut muuta keinoa vaatimuksiensa eteenpäin viemiseksi kuin ryhtyä koko maata käsittävään suurlakoon.

Jyväskylän vallankumousneuvosto oli ehtinyt painaa lakkojulisteita marraskuun 13. päivän iltaan mennessä. Lakkojulisteessa kerrottiin suurlakon alkamisesta Suomessa ja Jyväskylässä. Julisteita jaettiin jo marraskuun 13. päivän illalla, ja siinä lakon alkamisajankohdaksi ilmoitettiin kello 12. seuraavana yönä. Yleinen työväenkokous kutsuttiin koolle työväentalolle 14. päiväksi marraskuuta.³⁷³ Jyväskylässä suurlakon alkamisesta uutisoi ensimmäisenä Sorretun Voima. Jyväskylän porvarilliset sanomalehdet Keski-Suomi ja Suomalainen eivät suurlakon alkamisesta lukijoilleen voineet uutisoida, sillä lehtien kirjapainon työntekijät olivat heti mukana lakossa, ja sen vuoksi lehtien ilmestyminen suurlakon ajaksi lakkasi kokonaan. Sorretun Voimassa oli marraskuun 14. päivänä etusivun otsikossa: ”*Vallankumous Suomessa. Suurlakko alkanut viime yönä kello 12.*”³⁷⁴ Lehdessä kerrottiin, että kaikkialla maassa työt oli lopetettu työväen oikeutettujen vaatimuksien ajamiseksi ja työväen järjestyskaarti huolehtii järjestyksen pitämisestä kaupungissa.³⁷⁵ Kaupungilla levitettiin lakkojulisteita, joissa kerrottiin, että lakkoon eivät mene vesijohto-, sähkö ja palolaitos, ruokatavaroiden valmistus, kauppa ja kuljetus. Samoin sairaalat ja apteekit pysyivät lakon ulkopuolella.³⁷⁶ Suurlakon aikana vapaita aloja olivat myös karjatalous, kotieläinten hoito, välttämätön elintarpeiden tuotanto sekä niiden kuljetus ja tarjoilu. Keskus- ja kunnallisneuvostolla olisi mahdollisuus myöntää lakkovapaus sellaisille aloille, joille se katsoi olevan tarvetta paikallisesti.³⁷⁷

Kaartin paikallisen johdon vastuulla oli toiminnan suunnittelu. Kaartin tärkein tehtävä

---

³⁷² 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130.

³⁷³ 13.11.1917 Jyväskylän vallankumousneuvoston painettu lakkojulistus, Vapaussodan arkisto 214 B, KA, ks. kuva 1; Tapiola 1968, s. 180; Ks. kuva 1.

³⁷⁴ 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130.

³⁷⁵ 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130.

³⁷⁶ 13.11.1917 Jyväskylän vallankumousneuvoston painettu lakkojulistus, Vapaussodan arkisto 214 B, KA, ks. kuva 1; Kuusi 1918, s. 46; Tapiola 1968, s. 180; Ks. kuva 1.

³⁷⁷ 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130.

oli yleisen järjestyksen ylläpitäminen ja kaikkialla mielisejä määrättiin liittymään kaartiin. Järjestyskaartin oli myös asetettava riittävästi kulkuvahteja, pidätettävä henkilöt, jotka yrittivät vahingoittaa työväestöä, paikkakunnalla olevien väkijuomavarastojen takavarikointi, valheellisten tietojen levittämisen estäminen sekä kaartin johdon sille asettamat tehtävät. Sorretun Voimassa julkaistussa Jyväskylän vallankumousneuvoston tiedonannossa sanottiin, että vallankumousneuvosto johti toimintaa koko Vaasan itäisessä vaalipiirissä ja se velvoitti alueellaan olevaa työväestöä noudattamaan ja toimimaan Sorretun Voimassa annettujen ohjeiden mukaisesti. Työväen järjestyskaarti esti kaikkien lakonalaisten alojen työt. Ensimmäisen lakkopäivän aamuna työväen vallankumousneuvosto otti hallintaansa kaupungin puhelinaseman ja sähkölennätinlaitoksen, ja niitä sai käyttää vain neuvoston luvalla.³⁷⁸ Tällä toimenpiteellä Jyväskylän vallankumousneuvoston johto halusi estää porvareita saamasta tietoja muun Suomen tapahtumista ja samalla tehdä mahdottomaksi työväestön kannalta ”valheellisten” tietojen lähettämisen Jyväskylästä.

Suurlakon alettua työväestö vaati Jyväskylässä sekä Suomen muissa kaupungeissa, että poliisilaitokset oli saatava työväen edustajien hallintaan. Paikallinen vallankumousneuvosto oli suljetun lippuäänestyksen jälkeen asettanut kaikista poliisiasioista ja kaartin toiminnasta vastaamaan Kaarlo Salovaaran ja hänelle varamieheksi Urho Leppäsen.³⁷⁹ Miehet olivat toimineet kaupungin työläiskomiteassa, järjestysmiesten johtajina sekä olivat jäseninä myös uudessa vallankumousneuvostossa. Marraskuun 14. päivän aamuna saapuivat työväestön edustajat Jyväskylän poliisilaitokselle ottamaan sitä hallintaan. Poliisiasemalle menevän osaston johdossaan oli puuseppä Urho Leppänen, jolla oli mukanaan 5 – 6 miestä sekä paikallisen vallankumousneuvoston puheenjohtajan Kaarlo Nordlundin valtakirja, jolla vaadittiin Jyväskylän poliisilaitos työväestön valvontaan. Leppänen esitti työväestön vaatimuksen poliisikomisario Sepälle. Seppä kuitenkin pyysi Leppäseltä, että kaupungin entiset poliisit saisivat jäädä poliisilaitokselle. Poliisilaitokselle tullessa Leppäsellä ei ollut valtuuksia kyseistä asiaa hyväksyä tai hylätä. Sen takia hänen piti käydä neuvottelemassa omien esimiestensä kanssa Sepän esittämästä pyynnöstä.³⁸⁰

---

³⁷⁸ 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130; Kuusi 1918, s. 46; Fredrikson 2000, s. 88; Fredrikson 2002, s. 52.

³⁷⁹ 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130.

³⁸⁰ Kuusi 1918, s. 44; Tapiola 1968, s. 180; Fredrikson 2000, s. 88.

Vallankumousneuvosto antoi tarvittavan luvan kaupungin poliisien jäämisestä poliisilaitokselle. Leppäselle annettiin valtuudet neuvotella Sepän kanssa kaupungin poliisilaitoksen asemasta suurlakkoaikana.³⁸¹ Neuvottelujen tuloksena kaupungin poliisilaitokseen saivat jäädä kaupungin poliisit ja heidän lisäksi poliisilaitokselle tulivat myös työväestön edustajat. Vaikka molempien osapuolien edustajat olivat edustettuina kaupungin poliisilaitoksessa, heille määräykset ja käskyt tulivat eri paikoista. Kaupungin poliisit saivat käskyt ja määräykset maistraatilta ja työläisedustajille käskyt antoi vastaavasti Jyväskylän vallankumousneuvosto. Vallankumousneuvosto toimi suurlakkoon johtaneessa tilanteessa poikkeuksellisesti, sillä se antoi poliisien jäädä poliisilaitokseen. Monissa Suomen kaupungeissa poliisit oli vaihdettu keväällä miliiseihin ja viimeistään suurlakon alettua ”vanhan vallan” aikaiset poliisit vaihdettiin työväestön edustajiin. Jyväskylässä valittu vallankumousneuvosto toimi olosuhteisiin nähden maltillisesti ja se selvästi halusi pidättäytyä liian jyrkistä ja provosoivista toimista.

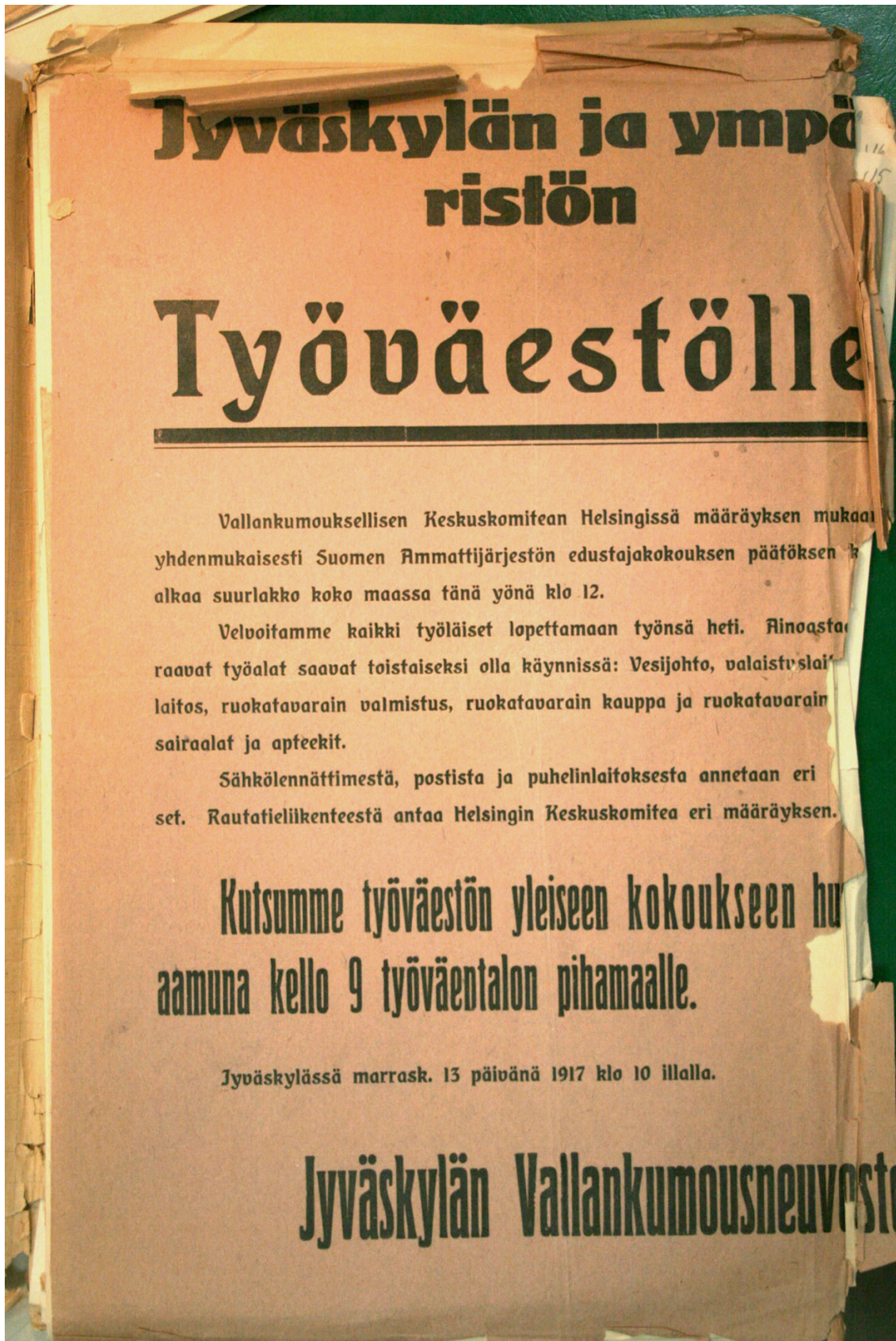
Suurlakon alkamisen jälkeen Jyväskylän järjestyskaartilaiset kulkivat kaupungilla ja kävivät ilmoittamassa liikkeiden ja pienien kauppojen pitäjille, että liiketoiminta kaupungissa pitää lopettaa suurlakon alkamisen takia. Samalla he vahtivat, kuinka annettuja määräyksiä noudatettiin. Useimmat liikkeet sulki ovensa puoleen päivään mennessä, ja vain elintarvemyymälät jatkoivat toimintaansa normaalisti, sillä niitä eivät annetut lakkomääräykset koskeneet. Järjestyskaartin lähetit kävivät koulujen johtajille ilmoittamassa, että koulut olisi suljettava suurlakon ajaksi.³⁸² Suurlakon seurauksena liiketoiminta kaupungissa loppui aluksi lähes kokonaan, mutta nopeasti liikkeiden omistajat kuitenkin alkoivat rikkoa annettuja määräyksiä. Tehtaiden työväki oli poistunut työpaikoiltaan vallankumouskeskusneuvoston ja Suomen Ammattijärjestön antamien ohjeiden mukaisesti, joista sanomalehti Sorretun Voima myös ensimmäisenä lakkopäivänä uutisoi.³⁸³ Jyväskylässä ja Jyväskylän maalaiskunnassa kaikkien tehtaiden toiminta hiljeni suurlakon alkamisen seurauksena.

---

³⁸¹ Kuusi 1918, s. 44; Tapiola 1968, s. 180, Tommila 1972, s. 513 – 514.

³⁸² Kuusi 1918, s. 46; Aatteet ja aseet, 1967, s. 61.

³⁸³ Kuusi 1918, s. 46; 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130.

Kuva 1. Vallankumousneuvoston levittämä lakkojulist

Marraskuun 14. päiväksi Jyväskylän kaupungin työväentalolle oli kutsuttu koolle työväen yleinen kokous. Siihen työväki saapui tuhatlukuisena joukkona ja paikalle oli tullut Haapakoskelta noin 300 miestä käsittävä järjestyskaartin osasto. Vallankumousneuvoston puheenjohtaja Kaarlo Nordlund kertoi kokoukselle maan yleisestä tilanteesta ja Helsingistä saamistaan ohjeista ja määräyksistä, joihin paikkakunnalla olisi viipymättä ryhdyttävä. Hän myös selosti kokoukselle, millaisiin toimenpiteisiin paikkakunnalla oli jo ryhdytty ja mihin olisi ryhdyttävä. Tehdyt toimenpiteet yleinen kokous yksimielisesti hyväksyi.³⁸⁴ Haapakosken järjestyskaartin saapuminen kaupunkiin lisäsi kaartin voimaa kaupungissa merkittävästi. Sen tuomalla lisäavulla järjestyskaarti pystyi valvomaan paremmin Helsingistä annettujen määräysten noudattamista. Ilman sen tuomaa apua Jyväskylän omat järjestyskaartilaiset, joita oli kolme komppaniaa³⁸⁵, eivät olisi pystyneet saamaan kaupunkia kokonaisvaltaisesti hallintaansa. Haapakosken järjestyskaartin panos marraskuun suurlakon aikana Jyväskylässä tapahtuvaan järjestyksenpitoon, partiointiin kaduilla, porvareiden pidättämiseen, kauppojen ja koulujen sulkemiseen oli merkittävä.

Suurlakon alettua työväen järjestyskaarti miehitti kaupungin tärkeimmät paikat nopeasti. Yleisestä turvallisuutta ja järjestystä valvottiin kaartilaiden avulla³⁸⁶. Lakon ensimmäisenä päivänä useat kauppiat noudattivat paikallisen vallankumousneuvoston ja järjestyskaartin antamia ohjeita ja määräyksiä. Kaikki kauppiat eivät näin tehneet, vaan avasivat liikkeensä ensimmäisen lakkopäivän illalla.³⁸⁷ Tämän seurauksena vallankumousneuvosto antoi 17. päivänä marraskuuta tiedonannon kaupunkilaisille. Siinä Jyväskylän vallankumousneuvosto kehotti kaupungin ihmisiä noudattamaan ja alistumaan kaartin määräyksiin, sillä määräysten vastustajia tullaan rankaisemaan asianomaisella tavalla.³⁸⁸

---

³⁸⁴ 14.11.1917, Sorretun Voima, no. 130.

³⁸⁵ Täydellisesti varustetun komppanian miesvahvuus on noin 200 miestä. Silloin siihen kuuluvat huolto, talous ja kolme jääkärijoukkuetta. Jääkärijoukkueen vahvuus on noin 30 miestä. Jyväskylän komppanioihin ei kuulunut huoltoa ja taloutta. Tästä laskien Jyväskylän järjestyskaartin miesvahvuus on ollut noin 300 miestä.

³⁸⁶ Järjestystä valvovat kaartilaiset valvoivat pääasiallisesti sitä, että kaupungin kauppiat ym. noudattaisivat annettuja määräyksiä. Heidän tehtävänään oli porvareiden ja työväestölle vaarallisten aineiden pidättäminen, jos siihen oli tarvetta. Kaupungissa partioimisella pidettiin silmällä paikallisen suojeluskunnan toimia. Järjestyksen valvominen oli lähinnä työväen etujen ja asioiden ajamista ja järjestyskaartin tasapuolisuudesta järjestyksenpidossa ei voida puhua.

³⁸⁷ Kuusi 1918, s. 46.

³⁸⁸ 17.11.1917, Jyväskylän vallankumousneuvoston tiedonanto no. 4, 214 B, KA.

Useat Jyväskylän kauppiat uhmasivat vallankumousneuvoston määräyksiä eivätkä halunneet vastaanottaa käskyjä työväestön edustajilta. Vallankumousneuvoston ja järjestyskaartin oli ryhdyttävä kaupungissa entistä kovempiin toimenpiteisiin suurlakon uhmaajia vastaan, sillä nämä rikkoivat räikeästi annettuja määräyksiä. Vastatoimenpiteisiin oli senkin takia ryhdyttävä, että paikkakunnan vallankumousneuvosto ja sen alaisuudessa toimiva järjestyskaarti eivät menettäisi mainettaan työväestön omissa joukoissa eikä osoittaisi heikkouttaan porvariston silmissä, koska porvaristo ei tahtonut alistua työväestön antamiin lakkomääräyksiin. Lakon jatkuessa kauppiat uhmasivat aukioloaikoja yhä enemmän ja he saivat tukea kaupungin muilta porvareilta. Kaupungissa liikkui porvaristoon kuuluvia henkilöitä, jotka käskivät kauppojen omistajia pitämään liikkeensä auki kielloista huolimatta.³⁸⁹

Kauppiaiden uhmakkuuden seurauksena vallankumousneuvoston oli asetettava järjestyskaartilaisia käskyjä rikkovien kauppiaiden liikkeiden eteen vartioon, että aukioloaikoja ei rikottaisi ja kaupat pysyisivät suljettuina.³⁹⁰ Järjestyskaarti joutui käyttämään myös muita toimenpiteitä uhittelevia kauppiaita vastaan. Osalle kauppiasta oli annettu uhkavaatimus: jos he eivät noudattaisi kauppojen aukiolomääräyksistä, jouduttaisiin liikkeiden ovet sulkemaan kokonaan ja kauppiat suljetaan liikkeidensä sisälle.³⁹¹ Tapiolan mukaan näin radikaaleihin toimenpiteisiin jouduttiin myös Jyväskylässä turvautumaan. Tapiola kirjoittaa, että järjestyskaarti joutui Jyväskylässä naulaamaan joidenkin liikkeiden ovet kiinni.³⁹² Myös Kuusi mainitsee, että järjestyskaarti joutui turvautumaan ovien naulaamiseen ja liikkeiden ovien sulkemisiin.³⁹³ Torstaina 15. ja perjantaina 16. päivänä marraskuuta kaupungilla liikkuvat järjestyskaartin partiot olivat 20 miehen suuruisia. Näiden avulla määräyksiä rikkovien kauppiaiden liikkeet suljettiin, mutta missään vaiheessa järjestyskaartilaiset eivät ryhtyneet tekemään kauppiaille väkivaltaa, sillä se oli ehdottomasti vallankumousneuvoston käskyllä kielletty.³⁹⁴ Marraskuun 19. päivänä järjestyskaartilaiset olivat liikkeitä auki pitäville yrittäjille kovina. Tämän sai kokea kaupungissa työskentelevä parturi H. Ollikainen. Hän ei ollut suostunut useista kehotuksista huolimatta sulkemaan liikettään ja uhmasi voimakkaasti annettuja

---

³⁸⁹ 21.11.1917, Sorretun Voima, no. 131.

³⁹⁰ Kuusi 1918, s. 46 – 49; Jussila 2003, s. 88; Tapiola 1968, s. 180.

³⁹¹ Kuusi 1918, s. 48; Upton 1980, s. 289.

³⁹² Tapiola 1968, s.180; Aatteet ja aseet, 1967, s. 62.

³⁹³ Kuusi 1918, s. 48; Ks. myös Tapiola 1968, s. 180.

³⁹⁴ Kuusi 1918, s. 49 – 50; 15.11.1917, Sorretun Voima, lisälehti.

määräyksiä. Järjestyskaartilaiset pidättivät miehen ja veivät hänet kaupungin poliisiputkaan.³⁹⁵ Kaartin toiminnassa ei ollut enää samaa maltillisuutta kuin aikaisemmin lakkoviikolla oli ollut. Nyt ei enää hyväksytty käskyjen rikkojia. Oletettavaa on, että järjestyskaarti pidatti H. Ollikaisen lisäksi myös muita kauppiaita.

5.5.4 Kaupungin koulujen sulkeminen

Ensimmäisenä lakkopäivänä järjestyskaartilaiset kävivät kaupungin kouluilla koulujen rehtoreille kertomassa, että koulujen toiminta pitää lakon takia lopettaa. Koulujen rehtorit eivät suurlakon alettua suostuneet sulkemaan kouluja vallankumousneuvoston määräyksestä.³⁹⁶ He perustelivat toimintaansa ja koulujen aukipitämistä sillä, että he eivät tunteneet määräyksien tuojia ja näiden valtuuksia ei pidetty hyväksyttävänä.³⁹⁷ Seminaarin opettajainkokous päätti keskiviikkona, että koulutyö seminaarilla jatkuu, jollei sitä lakkolaisten puolelta häiritä.³⁹⁸ Torstaina rehtorit avasivat koulujen ovet normaalisti oppilaille. Perjantaina 16. päivänä marraskuuta vallankumousneuvosto otti käyttöönsä jyrkemmät otteet. Koulun portille asetettiin järjestyskaartilaisia vartioon, että oppilaat eivät pääse kouluihin sisälle, mutta opettajien toimiin ei puututtu. Jyrkempien toimien seurauksena ainakin Jyväskylän seminaari sulki ovensa ja opiskelu siellä loppui suurlakkoviikon perjantaina. Kuusi mainitsi, että kansakoulujen opettajia yritettiin houkutella liittymään lakkolaisten riveihin, mutta myös he jatkoivat koulutyötä oppilaidensa kanssa normaaliin tapaan eivätkä tahtoneet liittyä ”sivistyksen vihollisten joukkoon”.³⁹⁹

Jyväskylän lyseon portille oli komennettu järjestyskaartilaisia estämään oppilaiden sisäänpääsy kouluun. Kaupungin pormestari kuitenkin puuttui tilanteeseen ja käski lyseolla olevat järjestyskaartilaiset poistumaan koulun portilta ja nämä tottelivat hänen

---

³⁹⁵ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116; Kuusi 1918, s.57.

³⁹⁶ 14.11.1917, § 1, Opettajain kokousten pöytäkirjat, Jyväskylän seminaarin arkisto, I Caa 8, JyMa. Seminaarin johtaja selosti kokouksessa, että työläislähetystö oli käynyt vaatimassa seminaarin sulkemista. Opettajakunta päätti vaatimuksesta huolimatta jatkaa koulun työskentelyä; Kuusi 1918, s. 46; Puttonen 1958, s. 120; Fredrikson 2002, s. 52.

³⁹⁷ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116.

³⁹⁸ 14.11.1917, 1 §, Opettajain kokousten pöytäkirja, Jyväskylän seminaarin arkisto, I Caa 8, JyMa; Halila 1963, s. 318. Työväen lähetystöjä kävi vaatimassa seminaarin sulkemista suurlakon ajaksi.

³⁹⁹ Kuusi 1918, s. 48 – 49; Halila 1963, s. 318. Halila kertoo tutkimuksessa seminaarin olleen suljettuna 16.11. – 19.11.1917; Fredrikson 2002, s. 52.

käskyään. Kaartilaisten poissa oleminen jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä vallankumousneuvosto käski uudet miehet vartioon koulun ulkopuolelle.⁴⁰⁰ Lyseon rehtori ja oppilaat uhmasivat vallankumousneuvoston käskyä eivätkä suostuneet tottelemaan annettuja määräyksiä, vaan osa koululaisista meni kouluun aitojen yli kiipeämällä. Lyseolla oppilaiden ja järjestyskaartilaisten välillä oli lähellä jopa yhteentörmäys, sillä joillakin oppilailla oli pamppuja ja ampuma-aseita huhuttiin olevan mukana koulussa. Tämän lisäksi ylempien luokkien pojat ilmoittivat, että eivät aikoneet koulusta vapaaehtoisesti poistua, vaan heidät pitää sieltä väkisin tulla hakemaan.⁴⁰¹ Sorretun Voima kertoi lakon jälkeisessä lehdessä, että koululaiset törkeällä tavalla parjasivat ja haukkuivat paikalla olleita järjestysmiehiä eivätkä koulun opettajat puuttuneet tähän millään tavalla. Lisäksi lehti kertoi järjestysmiesten takavarikoineen oppilailta suuren määrän pamppuja.⁴⁰² Uhkaavasta tilanteesta huolimatta vakava yhteentörmäys koululla kuitenkin vältettiin, sillä järjestyskaartilaiset eivät ruvenneet koulua ja sen oppilaista väkisin rakennuksesta tyhjentämään ja takavarikkoon otetut pamput saatiin pois ilman fyysistä väkivaltaa.

---

⁴⁰⁰ Kuusi 1918, s. 48; Puttonen 1958, s. 120. Puttonen mainitsee, että Haapakosken järjestyskaarti esti oppilaita pääsemästä iltapäivän oppitunneille.

⁴⁰¹ Kuusi 1918, s. 46 – 49; Ks. myös 21.11.1917, Sorretun Voima, no. 131; Suomen vapaussota vuonna 1918, II, s. 436 – 437. Suomen vapaussota 1918 II kirjassa mainitaan, että suojeluskunta oli saanut Helsingistä noin 100 kpl pamppuja. Pamppuja omistavat oppilaat kuuluivat suurella todennäköisyydellä suojeluskuntaan; Mikkola 1958, s. 290; Tapiola 1968, s. 180.

⁴⁰² 21.11.1917, Sorretun Voima, no. 131.

Kuva 2. Lyseon suojeluskuntalaisia. (Keski-Suomen museon kuva-arkisto)

Sanomalehti Keski-Suomi uutisoi ensimmäisen kerran tiistaina 20. päivänä marraskuuta suurlakon aikaisista tapahtumista kaupungissa. Se kertoi, että lyseolle saapui perjantaina iltapäivällä kello yhden aikaan suuri punakaartilaisosasto, joka esti koululaisten pääsyn kouluun, mutta muissa kouluissa ei ryhdytty yhtä jyrkkiin toimenpiteisiin, joten ne olivat toiminnassa kaiken aikaa.⁴⁰³ Tiukan vartioinnin seurauksena lyseo suljettiin kahdeksi päiväksi ja koulutyö pääsi jatkumaan marraskuun 20. päivästä eteenpäin.⁴⁰⁴ Seminaarin sulkeminen ja lyseon tarkka vartioiminen ovat seurausta siitä, että osa koulujen opettajista ja oppilaista olivat mukana suojeluskunnan toiminnassa. Seminaarille oli perustettu suojeluskuntaosasto liikunnan ja voimistelun lehtori Vartian johdolla lokakuun puolivälissä.⁴⁰⁵ Sanomalehti Sorretun Voima otti

⁴⁰³ 20.11.1917. Keski-Suomi, no. 116.

⁴⁰⁴ Puttonen 1958, s. 120.

⁴⁰⁵ Hersalo 1955, s. 378; Kaila 1922, s. 69; Suomen vapaussota vuonna 1918, II, s. 428. Seminaarin opettaja Vartia kuului suojeluskunnan piirihallitukseen ja oli sk:n toiminnassa aktiivisesti mukana; Ks. myös Numminen 1986, s. 26; Halila 1963, s. 302, 324. Suojeluskunta perustettiin 14.10.1917 ja siihen liittyi 47 jäsentä. Seminaarin opettajista Rikala, Vartia, Kuusi ja Järvinen V. H. olivat Aktivistien ja suojeluskunnan toiminnassa mukana; Ks. myös Pihkala 1918, s. 147 – 148. Kirjassa Pihkala antaa tunnustuksen nuorisolle, jotka syksyllä 1917 liittyivät suojeluskuntiin aina 13-vuotiaita lyseolaisia myöten. Pihkala tarkoittaa tässä keskeisesti Jyväskylän lyseon oppilaita, jotka ottivat suurlakkoviikolla yhteen järjestyskaartilaisten kanssa; Vrt. Spolander 1968, s. 67. Spolander kertoo muistelmassa, että Martti Pihkala perusti lyseolle oman suojeluskuntajoukkueen syyskuun

seminaarin suojeluskunnan perustamisen esille jo lokakuun 29. päivän lehdessä, kun se kertoi osan seminaarin oppilaista muodostaneen suojeluskuntaosaston ja sen perustamista vastustaneet oppilaat oli käsketty perustamiskokouksesta poistumaan.⁴⁰⁶ Seminaarin oppilaiden lisäksi osa lyseon yläkoulun oppilaista oli liittynyt marraskuun alussa Jyväskylän suojeluskunnan toimintaan mukaan omana osastona.⁴⁰⁷ Suurlakon aikana Jyväskylän lyseolla pidettiin öiseen aikaan salaa suojeluskunnan harjoituksia.⁴⁰⁸ Nämä harjoitukset olivat tulleet Jyväskylän järjestyskaartin tietoon. Koulujen sulkemisella haluttiin estää suojeluskuntaa käyttämästä kouluja harjoitusten pitopaikkana.

Järjestyskaartin johdolla ja paikallisella vallankumousneuvostolla oli tiedossa, että seminaarissa ja lyseossa oli oppilaita, jotka olivat mukana suojeluskunnan toiminnassa. Heillä oli lisäksi tiedossa, että kouluilla harjoitettiin suurlakon aikana työväestölle ja sen tavoitteille vihamielistä toimintaa. Suojeluskunnan näkymättömyys ja salamyhkäisyys hermostutti työväen paikallisia johtajia siinä määrin, että heidän oli ryhdyttävä valvomaan seminaaria ja lyseota tarkemmin. Kouluja ei haluttu sulkea väkivalloin, sillä vallankumousneuvosto ei tiennyt tarkalleen suojeluskuntien suunnitelmista ja vahvuudesta, eikä avoimeen yhteenottoon sen takia haluttu ryhtyä. Järjestyskaarti ja vallankumousneuvosto valitsivat tässäkin tapauksessa maltillisen toimintamallin.

Marraskuun suurlakon ensimmäiset päivät sujuivat Jyväskylässä rauhallisesti, eikä vakavia yhteenottoja eri yhteiskuntaryhmien välillä sattunut. Vakavimmat yhteenötörmäykset lakon alkupäivinä olivat kauppojen ja seminaarin sulkemiset sekä perjantainen yhteenotto kaupungin lyseolla. Liikkeiden sulkemisessa järjestyskaarti ei onnistunut suurlakon aikana kovin hyvin, sillä määräyksiä rikottiin useasti. Kaartin toiminnasta saa vaikutelman, että kaartilaiset eivät olleet kovin innokkaita jyrkkien toimenpiteiden toteuttamiseen, vaikka joutuivat joissakin tapauksissa melko radikaalisti toimimaan. Ilman joidenkin liikkeiden sulkemista kaartin maine olisi

---

lopulla vuonna 1917. Tarkkoja päivämääriä hän ei kuitenkaan mainitse; Selén 2001, s. 18.

⁴⁰⁶ 29.10.1917, Sorretun Voima, no. 123.

⁴⁰⁷ Hersalo 1955, s. 378 – 379; Mikkola 1958, s. 291; Halila 1963, s. 302 – 303, Jyväskylän suojeluskunnan yhdenmukaistamiseksi seminaarin suojeluskunta liitettiin joukkueena Jyväskylän kaupungin suojeluskuntaan; Spolander 1968, s. 67 – 68; Fredrikson 2002, s. 52; Ks. kuva 2.

⁴⁰⁸ Tapiola 1968, s. 180; Spolander 1968, s. 67. Spolander kertoo, että liikuntatunneilla harjoitettiin ahkerasti sulkeisia voimistelusauvojen avulla. Harjoittelut oli aloitettu jo ennen suurlakon alkamista; Peltonen 1989, s. 91; Fredrikson 2002, 52.

saattanut työväen silmissä kärsiä.

Kaartilla olisi ollut mahdollisuus ryhtyä huomattavasti radikaalimpiin toimenpiteisiin, mutta suurlakon aikana se ei ryhtynyt jyrkkiin toimiin Jyväskylässä. Helsingin työväen vallankumouskeskusneuvosto oli antanut määräyksen, että suurlakon aikana järjestys- ja kuri on säilytettävä moitteettomana ja että vallankumous ei ole samaa kuin ilkeä ja anarkia. Sorretun Voiman lisälehdessä paikkakuntalaisia muistutettiin myös siitä, että ryöstöihin, varkauksiin tai ilkitöihin osallistujia tullaan pitämään työväen asian vihollisina ja heitä tullaan kohtelemaan sen mukaan.⁴⁰⁹ Tässä mielessä Jyväskylän vallankumousneuvosto ei ylittänyt saamiaan valtuuksia, mutta toisaalta järjestyskaarteilla ja vallankumousneuvostolla ei ollut Suomen lain suomina valtuuksia ryhtyä edes niihin toimenpiteisiin, joihin se suurlakon aikana ryhtyi. Suomessa voimassa olleen lainsäädännön näkökulmasta järjestyskaartit toimivat laittomasti eikä niillä ollut valtuuksia ryhtyä sulkemaan liikkeitä ja kouluja.

Työväen järjestyskaarti ei lakon alkupäivinä ryhtynyt omavaltaisuuksiin, vaan pysyi uskollisena sosiaalidemokraattisen puolueen ja työväen vallankumouksellisen keskusneuvoston maltillista toimintaa kannattavalle linjalle. Jyväskylän järjestyskaartin maltillisuuteen vaikuttivat varmasti sen läpi vallankumouskevään ja - kesän tarkasti puolueen määräyksiä noudattava maltillinen toimintamalli. Jyväskylässä järjestyskaarti ei ryhtynyt edes suurlakon mahdollistaman tilanteen aikana toimimaan radikaalilla tavalla. Monissa muissa Suomen kaupungeissa kaartit toimivat omavaltaisesti eivätkä noudattaneet vallankumouskeskusneuvoston ja Suomen Ammattijärjestön antamia ohjeita. Jyväskylässä vallankumousneuvosto ja järjestyskaartin johto pystyivät pitämään joukkonsa Helsingistä saamiensa valtuuksien rajoissa. Yhteistä keskeistä tekijää Jyväskylän järjestyskaartin toiminnan maltillisuuteen voidaan etsiä suojeluskunnan toiminnasta. Vaikka suojeluskunta ei puuttunut suoraan tilanteiden kulkuun, sen muut toimet, mm. puhelinyhteyksien katkaiseminen ja lennättimen toimimattomuus lakon keskuspaikkaan Helsinkiin, vaikutti siihen, että osapuolet halusivat välttää avointa yhteenottoa keskenään.⁴¹⁰ Tämän lisäksi suojeluskunnan esikunta päivysti koko ajan Suomalaisella Klubilla, ja siellä oli jatkuvasti muutama

---

⁴⁰⁹ 15.11.1917, Sorretun Voima, lisälehti.

⁴¹⁰ 18.11.1917, Sorretun Voima, lisälehti; Kuusi 1918, s. 50 – 51; Salkola 1985 b, s. 186; Mönkkönen 1988, s. 613 – 614.

esikunnan jäsen sekä yksi ryhmä miehiä valmiina.⁴¹¹

Tieto suojeluskunnan läsnäolosta passivoi kaartien toimintaa. Suojeluskunnan läsnäolo ei ole asiaa yksinään selittävä tekijä, mutta sen vaikutus tapahtumien rauhalliseen kehityksen on ollut suuri. Keskeisenä tekijänä järjestyskaartilaisten passiivisuuteen on ollut myös sillä, että paikkakunnalla oleva venäläisen sotaväen osasto ei puuttunut eikä antanut järjestyskaarteille sotilaallista tukea suurlakon aikana.⁴¹² Vaikka venäläinen sotaväkiosasto oli pieni, se oli saanut sotilaskoulutuksen ja sen toiminta olisi ollut ammattimaisempaa kuin lähes koulutuksetta olevan järjestyskaartin miehistön. Venäläisiä sotilaita oli pyydetty liittymään järjestyskaartin toimintaan mukaan, mutta se pysyi kuitenkin koko ajan sivustakatsojana eikä puuttunut tapahtumien kulkuun millään tavalla.⁴¹³ Nämä seikat olivat osaltaan vaikuttamassa siihen, että radikaaleihin toimenpiteisiin ei kaupungissa suurlakkoviikon alkupäivien aikana ryhdytty.

5.5.5 Tunnelmat Jyväskylässä jännittyvät

Suurlakkoviikon lauantaina 17. päivänä marraskuuta tilanne näytti kaupungissa palautuvan normaaliksi, vaikka lakko vielä jatkuikin. Jyväskylän järjestyskaartin apuna olleet lisäjoukot olivat osittain poistuneet perjantain ja lauantain aikana kaupungista. Kaupungilla liikkui edelleen järjestyskaartin partioita, mutta vähemmässä määrässä kuin aikaisemmin lakkoviikolla, sillä kaupungin järjestyksenpidosta vastasivat nyt kaupungin omat järjestyskaartilaiset.⁴¹⁴ Lakkoviikon alkupuolella järjestyksenpidosta olivat vastanneet etupäässä Haapakosken tehtaiden työmiehistä ja rautatietyöläisistä kootut järjestyskaartit ja kaupungin omat järjestyskaartilaiset olivat pysyneet pois kaduilta.⁴¹⁵ Kuusi mainitsee: ”Kaupungin omat punikit ovat katsoneet edullisimmaksi hoitaa kansliatöitä työväentalolla. Lienevät hieman hävenneet.”⁴¹⁶ Kauppiaat pitivät liikkeitä auki lähes normaaliin tapaan, eivätkä kaupungin omat järjestyskaartilaiset

⁴¹¹ Kuusi 1918, s. 46 – 47; Fredrikson 2000, s. 88.

⁴¹² Jyväskylän piirin nimismiehen kertomus vapaussodasta, Mf 121/6, SA.

⁴¹³ Jyväskylän piirin nimismiehen kertomus vapaussodasta, Mf 121/6, SA.

⁴¹⁴ Kuusi 1918, s. 49.

⁴¹⁵ No. 40, Jalo Ahlström, Jyväskylän sk:n arkisto, a 27:16, K-Sm; Kuusi 1918, s. 49; Lehtonen 1984, s. 94.

⁴¹⁶ Kuusi 1918, s. 49.

saaneet suljetuksi liikkeiden ovia. Järjestyskaartilaiset yrittivät kovalla elämöinnillään liikkeiden edustalla pitää liikkeet kiinni, mutta heidän toimistaan ei kukaan enää piitannut.⁴¹⁷ Lauantai sujui kaupungissa kutun aikaisemmatkin lakkopäivät, eikä suurempia yhteenottoja sattunut.

Lakon viimeisenä päivänä työväen ja porvariston toiminta alkoi saada yhä enemmän radikaaleja sävyjä. Porvareilla oli tiedossa, että ainakin osa järjestyskaartilla olleista lisäjoukoista oli poistunut kaupungista ja vallankumousneuvosto ei ollut saanut viestejä muualta maasta kahteen päivään ja tämä teki heidän olonsa epävarmaksi.⁴¹⁸ Sen seurauksena kaupungin porvarilliset piirit päättivät ryhtyä yhä rohkeampiin toimenpiteisiin kaupungissa. Puhelinasema ja sähkölennätin olivat olleet työväen hallinnassa lakon ensimmäisestä päivästä lähtien. Kaupungin telefoonyhdistys oli maistraatilta kirjallisella anomuksella pyytänyt virka-apua siihen, että puhelinasema palautettaisiin sen oikealle omistajalle ja että se voisi palvella kaikkia jäseniänsä samalla tavalla.⁴¹⁹ Maistraatti piti kokouksen asian johdosta marraskuun 18. päivänä ja sen seurauksena poliisikomisario Sepälle ja neljälle poliiseille annettiin käsky mennä ottamaan puhelinkeskus hallintaan.⁴²⁰

Poliisit ilmoittivat puhelinasemalla maistraatin määränneen paikalla olevat kaartilaiset poistumaan ja jättämään se poliisien hallintaan.⁴²¹ Miehet eivät suostuneet noudattamaan poliiseiden käskyjä, vaan ilmoittivat puhelinaseman kuuluvan vallankumousneuvostolle. Poliiseija käskettiin poistumaan paikalta, mutta nämä ilmoittivat, etteivät suostu siihen vapaaehtoisesti. Poliiseille oli annettu käsky miehittää puhelinasema, mutta maistraatin puheenjohtaja ja kaupungin pormestari Hollmerus olivat erityisesti kieltäneet poliiseija käyttämästä aseitaan tehtävää suorittaessaan. Poliisit eivät lähteneet puhelinasemalta vapaaehtoisesti ja puhelinaseman sisältä heidät

---

⁴¹⁷ Kuusi 1918, s. 49; Tapiola 1968, s. 180 – 181.

⁴¹⁸ Kuusi 1918, s. 49 – 51; Monkkönen 1988, s. 613 – 614.

⁴¹⁹ 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 172, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; Kuusi 1918, s. 51; Monkkönen 1988, s. 612; Jussila & Siironen 2003, s. 96.

⁴²⁰ 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 172, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; Vrt. Upton 1980, s. 289. Uptonin tutkimuksen mukaan Jyväskylän suojeluskunta yritti 18.11.1917 päästä tilanteen herraksi. Suojeluskuntalaiset marssivat aseistettuina puhelinkeskusasemalle ja koettivat vapauttaa sen, mutta joutuivat vastakkain ylivoimaisen punakaartilaisjoukon kanssa ja lopulta suostuivat luovuttamaan aseensa ja hajaantumaan. Upton on tässä täysin väärässä, sillä puhelinkeskukseksi ei marssinut suojeluskunta vaan kaupungin lailliset poliisit, joilla oli maistraatin laillinen määräys tehtävän suorittamiseen; Fredrikson 2000, s.88.

⁴²¹ 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 172, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

saatiin poistettua vasta lisävoimien saavuttua paikalle.⁴²²

Poliiseiden kieltäytyttyä lähtemästä puhelinasemalta järjestyskaartilaisten oli aloitettava kovemmat toimet poliiseija vastaan. Järjestyskaartin toisen komppanian päällikkö Abel Wäänänen⁴²³ ilmoitti poliiseille, että heidät pidätetään vallankumousneuvoston nimessä.⁴²⁴ Wäänäsen pyynnöstä paikalle oli hälytetty järjestyskaartin päällikkö Kaarlo Salovaara tekemään lopulliset ratkaisut asioista. Wäänäsen aikaisemmin antamaa pidätyskäskyä paikalla olevat järjestyskaartilaiset eivät uskaltaneet ryhtyä toimeenpanemaan heti. Järjestyskaartilaiset odottivat siihen saakka, kunnes järjestyskaartin päällikkö Kaarlo Salovaara saapui paikalle ja antoi määräyksen pidättää poliisit.⁴²⁵ Järjestyskaartilaisien apuna poliisien kiinniottamisessa toimi puhelinaseman ulkopuolelle kerääntynyt väkijoukko. Noin 40 miehen avustuksella virkatehtävää suorittaneet poliisit saatiin vangittua.⁴²⁶

Puhelinaseman ulkopuolelle oli yhteenoton aikana kerääntynyt paljon ihmisiä. Paikalle olivat saapuneet mm. kaupungin pormestari Hollmerus, kaupunginviskaali Lund sekä muita porvarillisiin sekä suojeluskuntapiireihin kuuluvia kaupunkilaisia. Puhelinaseman ulkopuolella tunteet alkoivat kuumeta poliisien yrittäessä vapauttaa puhelinasemaa. Puhelinaseman ulkopuolella kaupunginviskaali Åke Lund pyysi suojeluskunta-aktivisti Martti Pihkalalta⁴²⁷ asetta puhelinaseman portin aukaisemiseen. Pihkala antoi taskussaan olleen revolverin Lundille, mutta tämä ei ottanut sitä vastaan, sillä portin aukaisemisessa siitä ei ollut hyötyä.⁴²⁸ Pihkalan esille ottama revolveri sai tilanteen kiristymään entisestään. Samaan aikaan puhelinaseman portille tuotiin ylikonstaapeli Hällströmiä, ja kaupunginviskaali Lund käski virkavelvollisuuksiensa valtuuttamana vapauttaa hänet. Tätä käskyä järjestyskaartin miehet eivät totelleet.

⁴²² 18.11.1917, Tutkintopöytäkirja telefontasemalle tehdystä rynnäköstä, Sk 2414/7, SA.

⁴²³ Abel Wäänänen kuului jäsenenä vallankumousneuvostoon ja oli Jyväskylän maalaiskunnan järjestysmiehistön päällikkö; Ks. 13.4.1917, Sorretun Voima, no. 42.

⁴²⁴ 18.11.1917, Tutkintopöytäkirja telefontasemalle tehdystä rynnäköstä, Sk 2414/7, SA; Fredrikson 2000, s. 88.

⁴²⁵ Kuusi 1918, s. 52.

⁴²⁶ 18.11.1917, Tutkintopöytäkirja telefontasemalle tehdystä rynnäköstä, Sk 2414/7, SA; 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 168, 172, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; Kuusi 1918, s. 52.

⁴²⁷ Kaila 1922, s. 68 – 69; Suomen vapaussota 1918, II, s. 429, 436 – 437; Kaila 1930, s. 319. Martti Pihkala kuului aktivistikomiteaan ja hänen tekemän työnsä ansiosta Keski-Suomeen perustettiin useille paikkakunnille suojeluskunta. Suojeluskunta Jyväskylään perustettiin syyskuun yhdeksäntenä päivänä; Spolander 1968, s. 67.

⁴²⁸ 18.11.1917, Tutkintopöytäkirja telefontasemalle tehdystä rynnäköstä, Sk 2414/7, SA; 28.11.1917, Sorretun Voima, no. 134.

Lund yritti itse auttaa vangittuja poliiseja vapaiksi, mutta samalla myös hänet vangittiin väkijoukon avulla.⁴²⁹

Poliisien ja kaupunginviskaali Lundin vangitsemiseen yritti puuttua pormestari Hollmerus. Hän ilmoitti jyrkän vastalauseen tapahtumien johdosta ja vaati kaupungin ylimpänä järjestysvallan esimiehenä ja maistraatin puheenjohtajana pidätetyt vapauttaviksi. Hollmerus ilmoitti väkijoukolle, että pidätykset eivät olleet laillisia ja niihin oli käytetty liikaa väkivaltaa. Tehdyt vetoamukset pidätettyjen vapauttamisesta eivät tehonneet kiihtyneessä mielentilassa olevaan kansanjoukkoon. Kansanjoukko antoi tukensa järjestyskaartin ja vallankumousneuvoston tekemiin pidätyksiin eikä halunnut noudattaa pormestarin käskyä. Tilannetta puhelinaseman pihalla pahensi pormestarin esiintyminen suojeluskunta-aktivisti Pihkalan seurassa. Väkijoukon ja siellä olleen yllyttäjän toimesta Pihkala ja Hollmerus pidätettiin.⁴³⁰ Heidät vietiin kaupungin vankilaan, johon oli aikaisemmin tuotu puhelinasemalla pidätetyt poliisit ja kaupunginviskaali.⁴³¹

Puhelinasemalla tapahtuneen järjestyskaartin ja kaupungin poliisien yhteenoton seurauksena kaupungin johtavat järjestysviranomaiset oli vangittu. Tämä tapahtuma sai yhteiskuntaryhmien välit jännittymään kaupungissa äärimmilleen. Jyväskylän vallankumousneuvosto oli hankalan tehtävän edessä, sillä sen piti pitää omat joukkonsa tyytyväisinä, mutta samalla se ei saisi suuttuttaa liikaa kaupungin porvareita. Suurena vaarana oli suojeluskunnan mahdollinen puuttuminen tilanteeseen, sillä yksi suojeluskunnan tärkeimmistä perustajista oli pidätettyjen joukossa. Järjestyskaartin- ja vallankumousneuvoston johto joutui pohtimaan sitä, puuttuisiko suojeluskunta tapahtumien kulkuun kaupungissa.

---

⁴²⁹ 28.11.1917, Sorretun Voima, no. 134; Fredrikson 2000, s. 88.

⁴³⁰ 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 172, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; Fredrikson 2000, s. 88.

⁴³¹ 18.11.1917, Tutkintopöytäkirja telefooniasemalle tehdystä rynnäköstä, Sk 2414/7, SA; 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 172, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

5.5.6 Pidätettyjen kuulustelut ja vapauttaminen

Marraskuun 18. päivän iltana pidätetyt joutuivat Jyväskylän vallankumousneuvoston kuulusteltaviksi. Kuulusteluissa vallankumousneuvosto halusi saada selville, mitä päivän aikana puhelinkeskusasemalla sattuneessa yhteenotossa oli vangittujen mielestä tapahtunut. Kuulustelujen jälkeen vallankumousneuvosto aloitti kokouksen, jossa päätettiin vangittujen poliisien, pormestarin, kaupunginviskaalin ja Martti Pihkalan aiheuttamasta ongelmallisesta tilanteesta kaupungin vallankumousneuvostolle. Jyväskylän vallankumousneuvostossa oli vangittujen kohtalosta kahdenlaista mielipidettä: ne olivat jakautuneet selvästi maltilliseen ja jyrkkään linjaan. Vallankumousneuvoston kokouksessa Huugo Kotiranta ja Kaarlo Nordlund tekivät ehdotuksen, että komissaario Seppä, kaupunginviskaali Lund ja pormestari Hollmerus vapautettaisiin heti ja toiset vasta aamulla.⁴³²

Vallankumousneuvostossa oli edustettuna asiasta myös edellistä jyrkempi kanta. Keskusteluun osallistuneista Abel Väänänen, J. F. Aalto, Kaarlo Salovaara ja Aino Takala olivat jyrkästi välitöntä vapauttamista vastaan ja heidän mielestään edes oikeusviranomaisia ei tulisi päästää vapaaksi.⁴³³ Aalto oli kannassaan kaikista jyrkin. Hänen mielestään ”roistot” oli pidettävä vangittuna eikä Pihkalaa voi laskea vapaaksi ollenkaan. Aalto perusteli kantaansa sillä, että Pihkala oli kuulusteluissa uhkaillut sanoen: ”mutta luulen, että muutaman päivän perästä tämä neuvosto tulee näkemään mihin tämä on vienyt” sekä ”Minä säälin teitä että voi tulla toisenlainen neuvosto joka ottaa hoidon käsiinsä.”⁴³⁴ Vallankumousneuvoston kokouksessa ei saatu ratkaistua sitä, vapautetaanko vangit heti vai vasta aamulla. Näkökantojen eroavaisuuden takia asiasta jouduttiin kokouksessa äänestämään. Äänestyksessä neuvoston äänet menivät tasan: neljä vapauttamisen kannalla ja neljä pidätettyjen pitämistä edelleen vangittuna. Vangituista ketään ei päästetty vapaaksi kokouksen jälkeen, ja sen seurauksena vangitut joutuivat olemaan pidätettyinä seuraavaan aamuun.⁴³⁵ Vallankumousneuvostossa järjestyskaartin varapäällikkö Urho Leppänen oli vapauttamiseen myöntyvällä kannalla. Hän toi kuitenkin esille, että Lundin ja

---

⁴³² 18.11.1917, Vallankumousneuvoston pöytäkirja, Sk 2414/7, SA; Fredrikson 2000, s. 88.

⁴³³ 18.11.1917, Tutkintopöytäkirja telefontasemalle tehdystä rynnäköstä, Sk 2414/7, SA.

⁴³⁴ 18.11.1917, Tutkintopöytäkirja telefontasemalle tehdystä rynnäköstä, Sk 2414/7, SA.

⁴³⁵ 18.11.1917, Vallankumousneuvoston pöytäkirja, Sk 2414/7, SA; 19.11.1917, ilmoitukset maistraatin pöytäkirjaan: 168, 172, Maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; Fredrikson 2000, s. 88.

Hollmeruksen sekä muiden vankien nopea vapauttaminen ei onnistuisi päivällä sattuneen ja kaartin mielialoja kiihdyttäneen yhteenoton vuoksi.⁴³⁶ Vallankumousneuvosto oli hankalassa tilanteessa, sillä sen oli saatava molempia ryhmiä miellyttävä ratkaisu aikaan ja samalla yritettävä estää vakavien yhteentörmäyksien uusiutuminen kaupungissa.

Jyväskylän järjestyskaartin johto joutui iltapäivällä tapahtuneen yhteenoton takia tehostamaan ja miettimään toimiaan uudestaan. Se pelkäsi, että suojeluskunta puuttuisi tilanteen kulkuun. Aikaisemmin lakkoviikolla kaupungista pois lähteneitä kaartilaisia pyydettiin palaamaan takaisin. Haapakosken järjestyskaarti palasi pitämään järjestystä, ja kiertelevät partiot olivat aikaisemmasta poiketen aseineen varustettuja.⁴³⁷ Kaupungissa oli odottava tunnelma pidätyksien seurauksena. Jyväskylän järjestyskaartin johto odotti tilanteen kärjistyvän entisestään, sillä se oli pyytänyt Haapakosken kaartiin palaamaan kaupunkiin. Aseiden ottaminen esille oli osoituksena siitä, että järjestyskaartilaiset olisivat nyt yhä valmiimpia jyrkempiin toimenpiteisiin kuin aikaisemmin. Puhelinasemalla tapahtunut yhteenotto oli jyrkentänyt järjestyskaartin ja työväestön suhtautumista kaupungin porvarillisiin ryhmiin. Vallankumousneuvosto antoi Sorretun Voiman lisälehdessä kaupunkilaisille tietoa lakon kulusta. Siinä pyydettiin myös lisävoimia kaupunkiin turvaamaan työläisten etuja. Lisälehti antoi lukijoilleen myös vääristynyttä tietoa, koska se kirjoitti lahtarikaartin aseistariisumisesta ja sen vangitsemisesta. Kaupungin suojeluskuntaa ei kuitenkaan ollut riisuttu aseista. Ainoastaan yksi kaupungin keskeisimpiä suojeluskuntalaisia oli pidätetty. Ilmoituksella haluttiin rauhoitella kiihtyneitä mielialoja, sillä vallankumousneuvosto pelkäsi joukkojen riistäytyvän johdon alaisuudesta. Lisäksi vallankumousneuvosto halusi julistamallaan yöllisellä ulkonaliikkumiskiellolla rauhoittaa kaupungin kello 22.00 – 6.00 väliseksi ajaksi.⁴³⁸

Järjestyskaartin aktivoituneesta ja entistä jyrkemmästä toiminnasta huolimatta suojeluskunta ei puutunut vangitsemisiin voimakeinoin, vaan seurasi tapahtumia

---

⁴³⁶ 18.11.1917, Vallankumousneuvoston pöytäkirja, Sk 2414/7.

⁴³⁷ 20.11.1917, Sorretun Voima, no. 116; Kuusi 1918, s. 53 – 54; Ks. myös Lehtonen 1984, s. 95. Lehtonen mainitsee tutkimuksessaan, että Haapakosken kaarti osallistui partiointiin myös Jyväskylässä. Haapakosken kaartiin kuului Lehtosen tutkimuksen mukaan noin 300 - 400 henkilöä. Monet varmasti osallistuivat toimintaan Jyväskylässä; Lehtonen 1985, s. 34; Ks. Lappalainen 1981, s. 111. Lappalaisen tutkimuksessa mainitaan, että Keski-Suomen kaartit olivat vielä sodan syttyessä täysin metsästysaseiden varassa ja huonosti järjestäytyneitä.

⁴³⁸ 18.11.1917, Sorretun Voima, lisälehti.

sivusta. Lakon loppupuolella tilanne uhkasi kiristyä lähelle yhteenottoa, sillä vangitsemiset olivat saaneet osan Jyväskylän suojeluskuntalaisista kokoontumaan omatoimisesti Harjulle. Siellä suunniteltiin voimatoimia ja vapauttaa asein puhelin-keskusasemalle vangitut henkilöt. Vangitut ehtivät kuitenkin toimittaa viestin Jyväskylän suojeluskunnan johdolle ja kieltää siinä vapauttamasta heitä vankilasta. Lisäksi Harjulle kokoontuneille joukoille ennätettiin antaa hajaantumiskäskey ennen toiminnan aloittamista. Suojeluskunnan johdolla oli selkeänä toimintalinjana, että yhteenottoa oli vältettävä viimeiseen saakka. Jyväskylän suojeluskunta oli lakon aikana valmiudessa, mutta koko lakon ajan se pysyi passiivisena sivustakatsojana.⁴³⁹

5.5.7 Suurlakon aikana tapahtuneet koti- ja henkilötarkastukset

Puhelinkeskusasemalla tapahtuneen yhteenoton jälkeen Jyväskylän järjestyskaarti aktivoitui ja jyrkensi selvästi toimintaansa. Aikaisemmin lakkoviikolla järjestyskaarti ei ollut ryhtynyt kovinkaan jyrkkiin toimiin kaupungin porvareita vastaan. Ainoastaan kauppiaita oli uhattu ja heidän liikkeitänsä oli suljettu, koska annettuja lakkomääräyksiä ei ollut toteltu. Myös osa kaupungin kouluista oli joutunut järjestyskaartin toimien vuoksi lopettamaan toimintansa. Ihmisten ja heidän kotiensa oli annettu olla rauhassa, mutta nyt tähän tuli muutos. Yhteenoton jälkeen järjestyskaartilaiset alkoivat tehdä kaupungin porvareille henkilötarkastuksia, kotietsintöjä ja he takavarikoivat kaikki löytämänsä aseet. Järjestyskaartin päällikkö Salovaara ilmoitti, että marraskuun 18. päivästä alkaen kaupungissa vallitsi sota- ja piiritystilä, joten perustuslait eivät enää olleet voimassa.⁴⁴⁰ Aloittamallaan henkilö- ja kotitarkastuksilla järjestyskaarti halusi näyttää, kenelle valta kaupungissa lakon aikana kuului. Henkilö- ja kotitarkastukset kohdistuivat keskeisesti Jyväskylässä olevaan porvarilliseen yhteiskuntaryhmään, jolla tiedettiin olevan yhteyksiä kaupungissa toimivaan suojeluskuntaan. Sanomalehti Sorretun Voima kertoi tehdyistä koti- ja henkilötarkastuksista suurlakon jälkeen. Se mainitsi tarkastuksien aloittamisen syyksi sen, että työväen mielialat oli saatu sunnuntaina kiihdyksiin, kun epäiltiin porvariston

---

⁴³⁹ Kuusi 1918, s. 54.

⁴⁴⁰ 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 169, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

taholta tulevaa hyökkäystä työväestön kimppuun. Nyt oli aseita alettava etsiä niiltä henkilöiltä ja niistä paikoista, missä niitä oletettiin olevan.⁴⁴¹

Järjestyskaartilaiset aloittivat henkilö- ja kotitarkastukset marraskuun 18. – 19. päivän välisenä yönä. Yhtenä keskeisimpänä syynä järjestyskaartin jyrkentyneeseen toimintaan oli päivällä tapahtunut yhteenotto puhelinkeskusasemalla. Järjestyskaartin päällikkö Kaarlo Salovaara oli Jyväskylässä jyrkemmän toimintalinjan kannattajia ja hänen antamallaan jyrkällä lausunnolla ja mielipiteellä oli kaartin aktivoituneeseen liikehtimiseen ja toimintaan keskeinen vaikutus. Kaartilaiset etsivät porvareiden hallusta ennen kaikkea aseita, pamppuja ja muita mahdollisessa yhteenotossa tarvittavia aseita. Järjestyskaartilla oli tiedossa, että kaupungin suojeluskuntalaisilla oli erilaisia aseita, sillä niitä oli takavarikoitu lyseolla tapahtuneen yhteenoton aikana.⁴⁴² Järjestyskaartilaisilla oli päivällä tapahtuneen yhteenoton takia selvää, mistä osoitteesta kotitarkastukset aloitetaan.

Ensimmäisenä kotitarkastus tehtiin opettaja Martti Pihkalan kotona. Pihkalan kodin tarkastaminen oli perusteltua, sillä hän oli päivällä tapahtuneessa yhteenotossa ottanut ensimmäisenä aseensa esille ja toiminnallaan provosoinut työväenjoukot kiihtyneeseen tilaan.⁴⁴³ Järjestyskaartilaiset piirittivät hänen talonsa eikä ketään päästetty rakennuksesta poistumaan. Pihkalan talo tutkittiin perusteellisesti. Huolellisesta tarkastuksesta huolimatta talosta ei löydetty kuin haulikko ja patruunoita, jotka järjestyskaartilaiset ottivat takavarikkoon.⁴⁴⁴ Järjestyskaartilaiset tutkivat muidenkin epäilyttävien henkilöiden asunnot. Kotitarkastuksen kohteeksi joutui nuorempi maanmittari J. H. Aalto. Hän kertoi maistraatille antamassaan lausunnossa, että tuntemattomat järjestyskaartilaiset tulivat hänen kotinsa ovelle 19. päivän aamuna ja tunkeutuivat taloon suorittamaan tarkastusta.⁴⁴⁵ Tarkastuksen ajaksi koko perhe oli suljettu yhteen huoneeseen ja erilaisia esineitä oli varastettu. Sanomalehti Keski-Suomi kertoi lakon jälkeen, että insinööri Aallolta otettiin takavarikkoon pari haulikkoa patruunoineen. Samalla kertaa oli tarkastettu myös Aallon naapuriasunto, jossa kaikki

---

⁴⁴¹ 20.11.1917, Sorretun Voima, no. 116.

⁴⁴² 21.11.1917, Sorretun Voima, no. 131.

⁴⁴³ 18.11.1917, Tutkintopöytäkirja telefontasemalle tehdystä rynnäköstä, Sk 2414/7, SA.

⁴⁴⁴ Kuusi 1918, s. 57.

⁴⁴⁵ 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 170, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa.

paikat oli myllätty ja toiminnalla häirittiin rauhallista kotia.⁴⁴⁶

Järjestyskaartilaiset eivät lopettaneet tarkastuksiaan tähän. Seuraavaksi kohteeksi oli valittu Jyväskylän Klubi. Keski-Suomi kertoi: ”Täältä jatkoi roskaväki matkaa Jyväskylän Klubille, jonne tunkeuduttiin kiväärin ojossa, pengottiin joka nurkka, murrettiin kaapit auki ja vietiin hyvin pieni määrä yksityisten omistamia viinejä. Myös tarkastettiin perinpohjin samaan taloon kuuluva pienempi rakennus.”⁴⁴⁷ Klubin tarkastaminen oli järjestyskaartilaisilta melko uhkarohkea teko, tai heillä ei ollut täyttä tietoa siitä, mihinkä tarkoitukseen rakennusta oli suurlakon aikana käytetty. Siellä oli koko suurlakon alkupuolen ollut suojeluskunnan päämaja sekä yksi ryhmä suojeluskuntalaisia valmiudessa.⁴⁴⁸ Tehdyn tarkastuksen aikana suojeluskuntalaisia rakennuksessa ei kuitenkaan ollut, sillä sanomalehdet ja maistraatin pöytäkirja eivät mainitse Klubilla tapahtuneista suojeluskuntalaisten pidätyksistä tai aseiden löytymisistä. Suojeluskunnan esikunta ja miehistö olivat ennen tarkastuksien alkamista siirtyneet muualle, sillä muuten yhteenotto kaartilaisten ja suojeluskunnan välillä olisi ollut vaikea estää. Suojeluskuntalaiset eivät varmasti olisi antaneet tarkastaa päämajaansa ilman vastarintaa. Suojeluskunnan vetäytymisestä Klubilta kertoo myös se, että sieltä ei löytynyt ampuma-aseita, joita järjestyskaartilaiset sieltä kaikista eniten etsivät.⁴⁴⁹

Jyväskylän Klubin tarkastamisen jälkeen järjestyskaarti jakautui kahteen eri osastoon. Toinen joukoista jatkoi toimintaansa kaupungissa ja toinen jatkoi matkaa Nisulan kartanoon⁴⁵⁰ maanviljelijä Aatos Schildtin kotiin.⁴⁵¹ Tarkastajien tultua kartanolle talon isäntä kysyi, kenen luvalla ja millä valtuuksilla he tulevat tarkastuksensa suorittamaan ja keitä he olivat. Tarkastajat ilmoittivat tekevänsä tarkastuksen ”vallankumouksen nimissä”, mutta eivät suostuneet kertomaan nimiään.⁴⁵² Talon isäntä ilmoitti vastustavansa talonsa tarkastamista ja oli tapauksesta kiihdyksissä eikä suostunut

⁴⁴⁶ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116.

⁴⁴⁷ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116; Ks. myös 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 171, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; Fredrikson 2000, s. 88.

⁴⁴⁸ Kuusi 1918, s. 46 – 47.

⁴⁴⁹ Fredrikson 2000, s. 89.

⁴⁵⁰ Nisulan kartano sijaitsee Jyväskylässä Kortesuonkatu 52 – 54.

⁴⁵¹ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116; Kuusi 1918, s. 57.

⁴⁵² 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116; Ks. myös Lehtonen 1984, s. 95. Haapakosken kaartilaiset suorittivat kotitarkastuksia. Osa Jyväskylässä tehdyistä tarkastuksista tehtiin varmasti heidän toimestaan, sillä osa Haapakosken kaartilaisista osallistui lakonaikaiseen toimintaan myös kaupungissa ja heitä on varmasti käytetty myös tähän tarkoitukseen.

noudattamaan kaartilaiden antamia käskyjä. Talonväki pidettiin vartioituna yhdessä huoneessa ja talon kaikki paikat tutkittiin. Myös kartanon ulkopuoliset alueet tarkastettiin, mutta etsinnöistä huolimatta kartanosta ei löytynyt aseita.⁴⁵³

Syynä Nisulan kartanon tarkastamiseen oli, että kaupungissa oli liikkunut väite, että Nisulaan oli tuotu paljon aseita. Nisulan kartanon tarkastaminen ei tuottanut järjestyskaartilaisille parempaa tulosta kuin aikaisemmatkaan kohteet. Täältä he löysivät muutaman metsästys- ja pilkka-ammunta-aseen, mutta eivät etsimäänsä suurta asevarastoa. Tarkastuksen lopussa joukon johtaja otti yhteyden Jyväskylässä olevaan järjestyskaartin ylimpään johtoon tiedustellakseen, mitä kartanon isännälle pitäisi tehdä, koska isäntä oli tehnyt kotitarkastuksen alussa vastarintaa. Kaartin johto antoi puhelimesta määräyksen, että isäntää ei tarvitse niskuroimisesta huolimatta vangita ja hänen annettiin jäädä kartanoon. Mittavista kotitarkastuksista huolimatta järjestyskaartilaiset eivät löytäneet muita kuin metsästyskäyttöön tarkoitettuja aseita.⁴⁵⁴ Suurlakon aikana tehdyissä etsinnöissä sotilasaseita ei Jyväskylästä löytynyt.⁴⁵⁵ Tässä mielessä järjestyskaartilaiset eivät päässeet siihen tulokseen, mikä heidän aloittamilleen tarkastuksille annettiin.

Järjestyskaartin partiot tekivät ohikulkeville ihmisille henkilötarkastuksia. Suurin osa tarkastuksista tehtiin marraskuun 19. päivän aikana. Kaartilaiden tarkastukset kohdistuivat lähes jokaisessa tapauksessa henkilöihin, joilla uskottiin olevan yhteyksiä kaupungin suojeluskuntaan tai jotka kuuluivat ylempiin yhteiskuntaryhmiin. Epäillyt pysäytettiin, heidän taskunsa tutkittiin ja löydetyt aseet takavarikoitiin. Sanomalehti Keski-Suomi kertoi asiasta lakon jälkeen seuraavasti: ”*Ja nyt alettiin pidättämää kaduilla liikkuvia rauhallisia kansalaisia, heitä pysäytettiin, tutkittiin taskut ja vietiin itsepuolustukseksi varatut aseet, jos niitä tavattiin.*”⁴⁵⁶ Useita kansalaisia joutui järjestyskaartilaiden pidättäminä putkaan. Lähteistä ei saa selville, millaisilla perusteilla pidätetyt joutuivat putkaan, mutta aikaisemmista tapahtumista puhelinkeskusasemalla voi olettaa, että pidätettyjen hallusta oli tarkastuksien

---

⁴⁵³ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116.

⁴⁵⁴ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116.

⁴⁵⁵ Ks. Ryömä 1980, s. 26. Ryömän mukaan porvaristo oli Suomessa marraskuun lakon aikana huonosti aseistettu, sillä mittavista kotietsinnöistä huolimatta aseita suojeluskuntalaisten hallusta löytyi niukasti. Ryömän tulkinnan mukaan puheet porvarilla olevista suurista asevarastoista olivat lehdistön liikkeelle laittamaan otaksumaa eikä faktoihin perustuvaa tietoa.

⁴⁵⁶ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116.

yhteydessä löytynyt jonkinlaisia aseita. Vankilaan vietiin ainakin kirjasitomonhoitaja Jussi Aarnio, lyseon oppilaat Raivio ja Laitinen, räätälimestari Heinonen, posteljooni Asikainen, insinööri Hj. Smedberg ja parturi H. Ollikainen.⁴⁵⁷

Jyväskylän kadulla henkilötarkastukseen joutui myös Johan Henrik Kurkilahti, joka oli vaimonsa kanssa kävelyllä. Hän kertoi maistraatille antamassaan ilmoituksessa, että noin 50 miestä oli piirittänyt hänet kadulla aseilla uhaten ja suorittaneet hänelle ruumiintarkastuksen mutta vaimo oli jätetty rauhaan.⁴⁵⁸ Kurkilahti halusi tuoda asian maistraatin tietoon sen vuoksi, että maistraatti alkaisi asianmukaisesti toimenpiteisiin tapahtuneen vuoksi. Jyväskylässä henkilötarkastukset olivat kaikesta huolimatta luonteeltaan melko rauhallisia. Niissä ei lähteiden perusteella tehty tarkastettaville ruumiillista väkivaltaa, vaikka lakon jälkeisessä tilanteessa tarkastukset porvarillisella puolella leimattiin törkeiksi väkivallan töiksi. Toimenpiteet olivat luonteeltaan sellaisia, että niillä haluttiin varmistua siitä, että porvarien ja suojeluskuntien aseet pysyisivät piilossa eikä niitä alettaisi käyttää työväestöä vastaan.

Työväen järjestyskaarti suoritti Jyväskylässä henkilötarkastuksia ja kotietsintöjä, se oli toimissaan kuitenkin melko maltillinen, jos sitä verrataan pääkaupungin ja muiden suurempien kaupunkien toimintaan. Paavolainen toteaa tutkimuksessaan, että Jyväskylässä lakon aikana tehdyt vangitsemiset eivät olleet puolueen antamien toimintaohjeiden ylittämistä.⁴⁵⁹ Paavolaisen tulkinta on oikea, sillä Jyväskylän järjestyskaarti toimi myös viimeisinä lakkopäivinä puolueen ja Ammattijärjestöltä saamiensa valtuuksien rajoissa. Jos Jyväskylän tapahtumia verrataan muualla Suomessa esim. Helsingissä ja eteläisessä Suomessa lakkoaikana sattuneisiin murhiin ja väkivaltaisuuksiin, työväestö toimi Jyväskylässä tilanteeseen ja olosuhteisiin nähden rauhallisesti, mutta kuitenkin näyttäen sen, kenelle valta suurlakon aikana kaupungissa kuului. Kaartilaiset eivät tehneet murhia, jotka eivät olleet sosiaalidemokraattisen puolueen hyväksymiä.⁴⁶⁰ Jyväskylän kaartilaiset noudattivat tunnollisesti paikallisen

---

⁴⁵⁷ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116, Kuusi 1918, s. 57. Kuusi mainitsee, että parturi Ollikainen pidätettiin, sillä hän piti liikettään auki määräyksistä huolimatta; Ks. Suojeluskunnan miehistöluettelo a27:7, K-Sm. Pidätetyistä lyseon oppilaat Laitinen ja Raivio, J. Aarnio, Heinonen ja Smedberg olivat liittyneet Jyväskylän suojeluskuntaan ennen suurlakon alkamista.

⁴⁵⁸ 19.11.1917, ilmoitus maistraatin pöytäkirjaan: 169, Jyväskylän maistraatin kokouksen pöytäkirja, Cb: 36, JyMa; 24.11.1917, Keski-Suomi, no. 118.

⁴⁵⁹ Paavolainen 1966, s. 64 – 65.

⁴⁶⁰ Paavolainen 1966, s. 64 – 77. Pääosa murhista ja väkivallanteoista sattuivat Helsingissä ja sen lähiseuduilla ja lakkoviikkona surmattiin yhteensä 19 henkeä. Huomattavaa, että Tampere,

kaartin johdon ohjeita. Jyväskylässä kaartilaisille oli annettu määräys, että aseita ei saa käyttää, ellei aseellista taistelua suojeluskuntien puolelta aloiteta.⁴⁶¹ Tätä annettua määräystä Jyväskylän järjestyskaartilaiset tiukasti noudattivat eivätkä ylittäneet omatoimisesti johdoltaan saamia valtuuksia.

Suurlakon aikana Työväen Vallankumouksellisen Keskuskomitean piirissä käytiin sisäistä taistelua vallankumoukseen ryhtymisestä. Marraskuun 18. päivänä kamppailu maltillisen ja jyrkän siiven kanssa päättyi maltillisten niukkaan voittoon ja samalla päätettiin suurlakon lopettamisesta Suomessa.⁴⁶² Jyväskylässä tieto lakon loppumisesta saatiin vasta päivää myöhemmin kuin muualla maassa, sillä suojeluskunta oli katkonut sähkölennättimen ja puhelimen johdot ja se esti tiedon saamisen muualta Suomesta. Sorretun Voiman lisälehti kertoi 19. päivän illalla vallankumouskeskusneuvoston enemmistön tulleen sille kannalle, että suurlakko maassa lopetetaan. Porvariston kerrottiin alistuneen työväestön asettamiin tärkeimpiin ehtoihin, ja taistelua oli nyt jatkettava eduskunnassa mutta myös sen ulkopuolella. Kaarteja kehoitettiin vapauttamaan kaikki vangitut, mutta samalla vaaditaan jättämään rauhaan järjestyskaarteissa ym. toimineet työläiset.⁴⁶³ Marraskuun 19. päivänä Jyväskylän vallankumousneuvosto toimi Helsingistä saamiensa ohjeiden mukaan ja lopetti suurlakon Jyväskylässä. Samalla vapautettiin vankilassa vielä vankeina olleet Martti Pihkala ja kaupungin poliisit. Suurlakko kaupungissa oli loppunut.⁴⁶⁴ Suurlakon aikana puhelinkeskusasmaa hallinneet järjestyskaartilaiset jättivät aseman lopullisesti marraskuun 20. päivän aamuna ja samalla sen hallinta siirtyi takaisin telefoonyhdistyksen haltuun.⁴⁶⁵

---

⁴⁶¹ useimmat Hämeen, Keski-Suomen ja Savon seudut säästyivät väkivaltaisuuksilta. 28.11.1917, Sorretun Voima, no. 134; Ks. 23.11.1917, Sorretun Voima, no. 132. Lehti kertoi uutisessa, että vielä suurlakkoviikon sunnuntaina kaartilaisien pakotettiin jättämään aseet pois lähtiessään kaupungille ja niiden kanto ehdottomasti kiellettiin.

⁴⁶² Paavola 1966, s.62.

⁴⁶³ 19.11.1917, Sorretun Voima, lisälehti.

⁴⁶⁴ Kuusi 1918, s. 57 – 58.

⁴⁶⁵ 20.11.1917, Keski-Suomi, no. 116.

5.6 Lakot marraskuun suurlakon jälkeen

Marraskuun suurlakon jälkeen lakkorintamalla oli Jyväskylässä hiljaista. Muutamia pienempiä erimielisyyksiä työntekijöiden ja työnantajien välillä oli, mutta ne aiheutuivat monesti työläisten osallistumisesta suurlakkoon, jota työnantaja ei hyväksynyt. Ensimmäinen lakosta varoittava uutinen oli vasta tammikuussa vuonna 1918. Kirjatyöntekijäin liiton kesällä 1917 allekirjoittama työsopimus sanottiin irti helmikuun ensimmäisestä päivästä lukien. Graafiselle työnantajaliitolle oli jätetty vaatimus, joka nostaisi kirjaltajien palkkoja 250 % ja kirjansitojien palkkoja 300 % peruspalkasta. Pitämässään kokouksessa Jyväskylän kirjatyöntekijät olivat ehdotettujen korotusten kannalla, sillä elinkustannukset olivat nousseet rajusti ja ehdotetut korotukset ovat kohtuullisia. Jyväskylän kirjaltajat lupasivat osallistua työtaisteluun, jos työnantajat eivät neuvotteluilla suostu esitettyjä palkankorotusvaatimuksia maksamaan.⁴⁶⁶

Haapakoskella Jyväskylän maalaiskunnassa SOK:n tehtaan työläiset vaativat itselleen tammikuussa vuonna 1918 parempaa palkkaa. Heidän vaatimuksensa oli, että työnantaja korottaa palkan aikaisemmasta 1 – 1,50 markasta kahteen markkaan, sillä palkat olivat elinkustannuksiin verrattuna jääneet liian alhaisiksi.⁴⁶⁷ Keskisuomalainen uutisoi asian huomattavasti radikaalimmin. Se kirjoitti: *”Haapakosken Punakaarti elossa! ’Avustaa’ S.O.K:n työläisiä, uhkaa isännistöä piirityksellä, uudella vallankumouksella ja tehtaiden valtaamisella.*”⁴⁶⁸ Lehti lisäksi kertoi, että työläisten mukana oli ollut kolme punakaartilaisista, jotka olivat käyttäytyneet röyhkeästi ja vaatineet asiasta välitöntä päätöstä. Tehtaan johto ei voinut päättää korotuksista itsenäisesti, vaan pyysi Helsingissä olevalta SOK:n johdolta asiasta lausuntoa. Tehtaan johto sai Helsingistä kieltävän vastauksen ja työläisille ilmoitettiin, että jos palkka ei kelpaa, he saavat etsiä uuden työpaikan.⁴⁶⁹ Haapakoskella tilanne kärjistyi entisestään, sillä tammikuun 19. ja 20. päivänä yli 100 työntekijälle maksettiin lopputili ja sadalle muullekin aiottiin tehdä samalla tavalla. Erotetut olivat etupäässä työväen järjestöihin

---

⁴⁶⁶ 14.1.1917, Sorretun Voima, no. 6.

⁴⁶⁷ 15.1.1918, Keskisuomalainen, no. 11; 16.1.1917, Sorretun Voima, no. 7.

⁴⁶⁸ 15.1.1918, Keskisuomalainen, no 11; Vrt.16.1.1917, Sorretun Voima, no. 7. Sorretun Voima kertoi ainoastaan, että työläisten lähetystö oli käynyt vaatimassa palkankorotusta, mutta se ei puhunut mitään mukana olleista punakaartilaisista, mistä Keskisuomalainen vastaavasti uutisoi.

⁴⁶⁹ 15.1.1918, Keskisuomalainen, no 11; Vrt. 16.1.1917, Sorretun Voima, no. 7. Sorretun Voima kertoi, että tehtaan johto oli vastannut työläisille, että niille joille palkka ei kelpaa, saavat etsiä uuden työpaikan. Tästä Keskisuomalainen ei vastaavasti puhu mitään, mutta kertoo punakaartilaisien vaatineen elintarvelautakunnan erään jäsenen erottamista ja uhaten tehdä sen vaikka aseita käyttämällä. Lehtien kirjoittelusta oli selvästi nähtävissä yhteiskuntaryhmien tulehtuneet välit.

kuuluneita työläisiä, ja näin työläisten rintama haluttiin hajottaa kovilla otteilla.⁴⁷⁰ Lehtien kirjoittelun perusteella ei saa tarkkaa kuvaa siitä, paljonko työläisiä lopulta erotettiin, mutta todellinen luku oli 50 ehkä jopa 100.

Tehtaan johdon toimien vuoksi tehtaan muut työläiset ryhtyivät lakkoon. Työläisten kokouksessa oli esillä vahvasti myös toinen kanta: he eivät kannattaneet lakkoon ryhtymistä, mutta äänestyksessä heidän kantansa hävisi.⁴⁷¹ Työläiset ryhtyivät lakkoon 22. päivänä tammikuuta, vaikka liittotoimikunta ei lupaa lakon aloittamiseksi antanut.⁴⁷² Vielä ennen sodan syttymistä Haapakosken lakkoon liittyivät tehtailla olevat metallimiehet.⁴⁷³ Haapakoskella alkanut työselkkaus oli viimeinen, joka puhkesi Jyväskylän välittömässä läheisyydessä ennen sodan syttymistä. Lakkoon otti osaa yhteensä noin 400 työntekijää.

Suurlakon jälkeisessä tilanteessa lakkoja ja työselkkauksia oli vähän. Työväestö oli kesän ja syksyn aikana saanut parannuksia työoloihinsa. Suurlakon jälkeisenä aikana työväestöllä oli mielenkiinnon kohteina muut asiat kuin lakkoilu. Tärkeimpänä niistä oli jokapäiväisen leivän ja ruuan saaminen, sillä elintarviketilanne huononi maassa jatkuvasti. Jyväskylän läheisyydessä olevan SOK:n Haapakosken tehtaiden lakko oli samanlainen kuin kaikki aikaisemmatkin lakot Jyväskylässä ja sen maalaiskunnassa. Mielenkiintoisin piirre tässä oli se, että sanomalehtien kirjoittelu itse palkoista oli samanlaista, mutta molempien uutisista jätettiin jotain oleellisia asioita pois. Myös se oli asiassa merkittävää, että työläiset eivät hyväksyneet punakaartin puuttumista asioihin, vaan asiat haluttiin hoitaa työväen normaaleja taistelukeinoja käyttämällä. Punakaartilta ei tähän asiaan haluttu apua.

---

⁴⁷⁰ 21.1.1917, Sorretun Voima, no. 9; Vrt. 23.1.1918, Keskisuomalainen, no. 18. Keskisuomalaisen kommentoi Sorretun Voiman kirjoittelua ja kiistää noin 200 työläistä olisi erotettu koston palkkausvaatimuksesta. Keskisuomalainen uutisoi, että noin 50 työläistä oli erotettu, mutta asiasta päätös oli tehty jo ennen joulua.

⁴⁷¹ 23.1.1917, Sorretun Voima, no. 10; vrt. 23.1.1918, Keskisuomalainen, no. 18. Keskisuomalaisen uutisessa tuotiin lisäksi esille, että Haapakosken tehtaiden työväki oli paheksunut Haapakosken punakaartin esiintymisestä ja työntekijät halusivat rauhallisien ja siveellisten keinoin ajaa palkankorotusvaatimuksia.

⁴⁷² 23.1.1918, Keskisuomalainen, no. 18; 23.1.1917, Sorretun Voima, no. 10.

⁴⁷³ 25.1.1917, Sorretun Voima, no. 11.

5.7 Joukkokokoukset Jyväskylässä vuonna 1917

5.7.1 Kevään joukkokokoukset ja mielenosoitukset

Ensimmäisen mielenosoituskulkueen Jyväskylässä järjestivät paikalla olevat venäläiset sotilaat. Maaliskuun 19. päivänä venäläiset sotilaat marssivat rauhallisessa kulkueessa kaupungilla ja siihen liittyi myös joitakin kaupunkilaisia. Kulkue päätyi lopulta työväentalolle, jossa sitä oli vastaan ottamassa suuri joukko työläisiä. Täällä käsiteltiin viime päivien tapahtumia ja juhlittiin uuden aikakauden alkua Venäjällä ja Suomessa.⁴⁷⁴ Vapausmanifesti saapui Jyväskylään maaliskuun 21. päivänä ja sen johdosta koulut, liikkeet ja työpaikat suljettiin. Jyväskylän torille alkoi kerääntyä ihmisiä kaikista yhteiskuntaryhmistä. Manifestin saapumispäivänä hevostorilta lähti suuri, kaikista yhteiskuntaryhmistä ja venäläisistä sotilaista muodostunut kulkue kauppatorille, jossa kansanjoukot ottivat sen vastaan raikuvien huudoin.⁴⁷⁵ Kauppatorilla pidettiin puheita sekä venäjäksi että suomeksi, ja juhlatunnelma manifestin vastaanottokokouksessa oli ylimmillään.

Huhtikuun 11. päivän Sorretun Voimassa oli ilmoitus, että kaikkien Jyväskylän työläisten olisi mietittävä, annetaanko kaupunginvaltuuston edelleen toimia porvarijohtoisena vai aletaanko asiaan vaatia lähiaikoina muutoksia.⁴⁷⁶ Tässä asiassa työväestö seurasi maan yleistä kehitystä, sillä monilla paikkakunnilla työväestön ensimmäisiä vaatimuksia oli valtuustojen paikkaluvun muuttaminen työväestölle suotuisampaan suuntaan. Jyväskylässä uusista kunnallislajeista keskusteltiin toukokuun lopulla. Työväestön kokouksen päätöksenä oli, että eduskunnan ja hallituksen pitäisi vahvistaa tekeillä olevat uudet kunnallisasetukset sosiaalidemokraattisen puolueen puolueohjelmassa asetettujen perusteiden mukaan ja porvaripuolueet eivät saisi käyttää takaportteja jarruttaakseen uudistusten läpiviemistä.⁴⁷⁷ Jyväskylässä vaatimuksia ei alettu ajaa joukkovoiman avulla, vaan asioita päätettiin hoitaa parlamentaarista tietä. Kokouksen selvänä viestinä oli, että asiat hoidetaan laillisella tavalla.

---

⁴⁷⁴ 20.3.1917, Keski-Suomi, no. 32; 21.3.1917, Sorretun Voima, no. 34; Fredrikson 2000, s. 86.

⁴⁷⁵ 22.3.1917, Keski-Suomi, no. 33; 23.3.1917, Sorretun Voima, no. 35; Fredrikson 2000, s. 86; Ks. kuva 3 ja 4.

⁴⁷⁶ 11.4.1917, Sorretun Voima, no. 40 A.

⁴⁷⁷ 30.5.1917, Sorretun Voima, no 59 A.

Huhtikuun loppupuolella Jyväskylässä pidettiin mielenosoitus kahdeksan tunnin työpäivästä. Mielenosoituksessa työläiset vaativat kahdeksan tunnin työpäivän toteuttamista kaikissa töissä ja kaikilla aloilla.⁴⁷⁸ Mielenosoituksella haluttiin vauhdittaa vaatimusta lyhyemmästä työpäivästä, sillä kysymys oli huhtikuussa työväestön kaikkein tärkein vaatimus. Huhtikuun 29. päivänä Jyväskylä työväenyhdistyksen talolla oli järjestäytyneen työväen joukkokokous. Siellä käsiteltiin kaupungin elintarvekysymyksen järjestämistä. Kokouksessa valittiin viisimiehinen toimikunta valvomaan elintarviketilannetta kaupungissa. Sen lisäksi kokouksessa käsiteltiin kahden poliisin erottamiskysymystä, sillä he eivät nauttineet työväestön luottamusta. Molempien poliisien antamat selitykset luettiin ja asiassa päätettiin jäädä odottavalle kannalle sekä katsoa heidän toimiaan ja tarpeen tullen ryhtyä lisätoimenpiteisiin.⁴⁷⁹ Työväestö ei väkisin vaatinut poliisien erottamista, sillä käyttämässani lähteissä ei ole viitteitä siitä, että poliisien erottamisiin olisi kaupungissa ryhdytty.

Kuva 3. Maaliskuun manifesti saapuu Jyväskylään 21. päivänä maaliskuuta 1917. (Keski-Suomen museon kuva-arkisto)

⁴⁷⁸ 23.4.1917, Sorretun Voima, no. 46; Fredrikson 2000, s. 87.

⁴⁷⁹ 30.4.1917, Sorretun Voima, no 49

Kuva 4. Jyväskylän nuorisoseura juhlii maaliskuun manifestia. (Keski-Suomen museon kuva-arkisto)

Kevään yksi suurimmista joukkokokouksista kaupungissa oli vapun vietto. Työväen joukot kerääntyivät vappuaamuna koulutorille, jossa he kokoontuivat omien lippujensa alle. Sorretun Voima uutisoi: *”Klo 11 aikaan kokoontuivat joukot lippujensa alle Koulutorille, josta mielenosoituskulueena torvisoittokunta, sotilaat ja lapset etupäässä mentiin suoraan juhlapaikalle Lounaispuistoon. Kulkueessa oli yli 3.000 henkeä, lapsia oli 436.”*⁴⁸⁰ Vapun juhlintaan Lounaispuistossa osallistui noin 5500 – 6000 ihmistä. Juhlapuhujana oli Kaarle Nordlund ja juhlassa lausuttiin tervehdys venäläisille sotilaille.⁴⁸¹ Vapun ”mielenosoituskulue” ei varsinaisesti ollut mikään mielenosoituskulue, vaan se oli lähinnä työväestön juhlakulue, eikä sillä ollut poliittista merkitystä.

---

⁴⁸⁰ 4.5.1917, Sorretun Voima, no. 50.

⁴⁸¹ 4.5.1917, Sorretun Voima, no. 50.

5.7.2 Mielenosoitukset ja joukkokokoukset kesällä ja syksyllä

Heinäkuussa Jyväskylä työläiset seurasivat uudistuslakien etenemistä eduskunnassa. Samaan aikaan kun eduskunta käsitteli kahdeksan tunnin työaikalakia ja kunnallisasetuksia, kokoontui kaupungin työväentalolle toistatuhatta henkeä mielenosoituskokoukseen. Työväentalolta lähdettiin torvien soidessa marssimaan Lounaispuistoon, jossa päätettiin että kunnallis- ja kahdeksan tunnin työaikalait ovat ehdottomasti nykyisen eduskunnan istuntokaudella hyväksyttävä.⁴⁸² Tästä aiheesta Jyväskylän työläiset olivat jo aikaisemmin keväällä antaneet vastaavan päätöksen. Uudistuslakien hyväksyminen oli Jyväskylän työläisille tärkeä asia, ja se piti saada kesän aikana lopulliseen päätökseen. Kyseisellä päätöksellä haluttiin antaa tuki työläisten yleiselle vaatimukselle.

Työläisillä oli kesällä satunnaisesti yhteisiä joukkokokouksia. Pitopaikkana oli yleensä Lounaispuisto. Elokuun 12. päivänä Lounaispuistossa pidettiin sosiaalidemokraattisen piirin valistusjuhla. Juhlaväki marssi perinteisesti Koulutorilta torvisoittokuntien johdolla Väinön- ja Kauppakatua pitkin juhlapaikalle Lounaispuistoon. Juhlakulkueessa osanottajia oli yli kaksituhatta henkeä ja heitä oli saapunut myös Jyväskylän lähiympäristöstä. Ihmisiä oli liikkeellä runsaasti, sillä juhlapuhujana oli senaattori Tokoi, joka käsitteli puheessaan nykyistä valtiollista tilannetta sekä vaikeaa elintarviketilannetta.⁴⁸³

Sanomalehti Keski-Suomessa oli marraskuun suurlakon jälkeen mielenkiintoinen ilmoitus mielenosoituksesta. Ilmoituksessa sanottiin: *”Ehdottaisin, että ne kansalaiset, jotka eivät kannata puolue 'suurlakkoja' eikä niiden surullisia seurauksia ja viimeaikaisia tuomittavia tekoja, vaan harrastavat rauhallista elämää maassa ja tunnustavat jokapäiväisen työn elämisen ehdoksi, panisivat toimeen rauhallisen mielenosoituksen marssimalla hiljaa lähipäivinä sillä kadulla (kauppak.), jossa meidän kansalaisoikeuksiamme hiljattain useammin ja syvästi loukattiin ja jonka häväistyksen uhriksi joutui moni sosialistikin.”*⁴⁸⁴ Kyseinen ilmoitus ei saanut vastakaikua ihmisissä, sillä käyttämässäni lähteissä ei mainita kyseisestä ”rauhan” mielenosoituksesta mitään. Kaupungissa oli rauhaa ja laillista kehitystä kannattavia kansalaisia, mutta suurlakon

⁴⁸² 16.7.1917, Sorretun Voima, no 78.

⁴⁸³ 13.8.1917, Sorretun Voima, no. 90.

⁴⁸⁴ 24.11.1917, Keski-Suomi, no. 118.

jälkeisessä tilanteessa ilmoitus ei saanut kannatusta. Toisaalta on syytä miettiä ilmoituksen vilpittömyyttä, koska sillä ei saatu työläis- ja porvariryhmiin vetoavaa kiinnostusta aikaiseksi. Enemmän sen sävynä oli protestoida järjestyskaartien Jyväskylässä tekemiä henkilö- ja kotitarkastuksia vastaan, vaikka asiaa ei ilmoituksessa suoraan sanota.

Tiennäyttäjänä radikaalimmalle toiminnalle oli Tampere, jossa työläiset ja porvarillinen kaupunginvaltuusto ajautuivat riitaan miliisikysymyksessä. Asian kärjistyessä työväki vaati huhtikuun alussa enemmistöä kaupunginvaltuustoon. Kiista saatiin ratkeamaan, kun senaattorit Tokoi, Holsti sekä läänin kuvernööri suostuttelivat valtuuston hyväksymään työväen esittämät vaatimukset.⁴⁸⁵ Osa Helsingin työväestöstä toimi sosiaalidemokraattiselle puolueelle vieraalla tavalla. Helsingissä, Turussa ja Raumalla kaupungin valtuustot joutuivat piiritystilaan, sillä työläiset vaativat parannuksia tuntipalkkoihinsa, ja työväelle epämieluisien henkilöiden erottamista viroistaan.⁴⁸⁶ Kyseistä toimintatapaa työväenjoukot käyttivät kevään, kesän, syksyn ja talven aikana monissa kaupungeissa ajaessaan itselleen parempia etuja. Turussa työväen miliisien lakon aikana elokuussa 1917 työväen joukkojen toiminta sai anarkistisen sävyn, sillä aseistautuneet rosvojoukot ryöstivät liikkeitä ja hajottivat paikkoja.⁴⁸⁷

Jyväskylän sanomalehdet uutisoivat piirityksistä, väkivaltaisista mellakoista, ryöstöistä ym., mutta Jyväskylän työläiset eivät ryhtyneet ajamaan etujaan väkivaltaisoin keinoin. Jyväskylässä olleet joukkokokoukset, mielenosoituskulkueet ja porvarien ja työläisten eroavat näkökannat eivät johtaneet väkivaltaisiin yhteenottoihin eri yhteiskuntaryhmien välillä missään vaiheessa maaliskuun 1917 ja tammikuun 1918

---

⁴⁸⁵ Piilonen 1982, s. 48 – 49; Ks. myös 6.10.1917, Keski-Suomi, no. 99. Lokakuussa piiritetyiksi joutuivat Tampereen rahatoimikamarin jäsenet. Rahatoimikamarilta kaupungin ulkotyöläiset vaativat 50 % palkankorotusta. Rahatoimikamarin aikomus siirtää asian käsittely erityisen komitean huoleksi ei kelvannut työläisille. Sen seurauksena Rahatoimikamarin jäsenet piiritettiin kokoushuoneistoon.

⁴⁸⁶ 20.8.1917, Sorretun Voima, no. 93; Tanner 1957, s. 46; Hyvönen 1963, s. 231 – 232.; Salkola & Piilonen 1989, s. 35. Raumalla toukokuun 7. päivänä 1917 työväenjärjestöt julistivat yleislakon, sillä kaupunginvaltuusto ei suostunut luovuttamaan puolia valtuustopaikoista työväestölle. Lakko halvautti kaupungin tuotannon ja liikenteen kokonaan. 15 päivää kestänyt lakko päättyi, kun valtuusto lupasi työläisille puolet valtuustopaikoista. Turussa vaadittiin 25 edustajapaikkaa työväestölle.

⁴⁸⁷ 19.12.1917, Sorretun Voima, no. 143; Ks. myös 14.8.1917, Keski-Suomi, no.76. Helsingissä miliisit olivat lakossa heinäkuussa ja siellä tapahtui samanlaisia tekoja kuin Turussa joulukuussa. Varkauksia, ryöstöjä, pahoinpitelyitä ym. Suurien kaupunkien tapahtumat pitkin vuotta 1917 olivat toistensa kaltaisia.

välisenä aikana, jos marraskuun suurlakkoaikaa ei lasketa mukaan. Erimielisyyksiä tuottaneissa asioissa osapuolet neuvottelivat keskenään ja pyrkivät aikaansaamaan molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun. Jyväskylän työväestö ei ottanut oppia ja esimerkkiä muualla maassa tapahtuneista omavaltaisista tapauksista, vaan se pysyi päättäväisesti koko tutkimusajan sosiaalidemokraattisen puolueen maltillisemman linjan kannalla.

6 Elintarviketilanne Jyväskylässä

6.1 Maailmansota heikentää elintarviketilannetta

Maailmansota heikensi elintarviketilannetta Jyväskylässä jo ensimmäisenä sotavuonna. Kovan ruisleivän hinta oli kaupungissa noussut vuoteen 1915 mennessä 170 % maailmansodan alusta, ja Jyväskylässä pyydetävät hinnat olivat vuoden 1916 lopulla korkeammat kuin Suomessa keskimäärin.⁴⁸⁸ Elintarviketilanne huononi talvella 1915 niin paljon, ettei sokeria ei voinut Jyväskylästä ostaa ollenkaan ja kauppiaiden jauhovarastot hupenivat loppuun.⁴⁸⁹ Maaliskuussa 1915 työväentalolla pidetyssä kuluttajien kokouksessa kaupunginvaltuustolta pyydettiin varoja syömäviljan ostoon ja erityisen toimikunnan asettamista valvomaan elintarpeiden myyntiä.⁴⁹⁰ Sen seurauksena kaupunginvaltuusto asetti keväällä 1915 ensimmäisen elintarvelautakunnan⁴⁹¹ hankkimaan viljaa kaupunkiin, mutta sen toiminta lakkautettiin vuoden 1915 syksyllä, sillä nyt jauhoja sai jälleen ostaa kaupoista.⁴⁹²

Elintarvikkeiden tuontivaikeudet Suomeen olivat alkaneet syksyllä 1916 ja kasvoivat vuoden 1917 aikana. Suomen senaatti ja kunnat olivat ryhtyneet toimiin pulan

---

⁴⁸⁸ Rantatupa 1979, s. 32; Tommila 1972, s. 408 – 409.

⁴⁸⁹ Tapiola 1968, s. 166; Tommila 1972, s. 410; Rantatupa 1980, s. 74. Suomi oli täysin tuontisokerin varassa ja lokakuussa 1916 oli sokeri siirrettävä Suomessa kokonaan kortille.

⁴⁹⁰ Tapiola 1968, s. 166.

⁴⁹¹ Kaupunginvaltuusto perusti ensimmäisen nelimiehisen elintarvelautakunnan ja siihen työväestö sai nimetä yhden edustajan.

⁴⁹² Tapiola, 1968, s. 166; Tommila 1972, s. 110.

torjumiseksi, mutta niiden toimet eivät estäneet elintarvikepulan syvenemistä.⁴⁹³ Suomen kunnat ja kaupungit eivät voineet merkittäväällä tavalla nopeuttaa tai parantaa elintarvikkeiden tuontia, sillä Suomen elintarvikehuolto oli pitkälti Venäjän tuonin varassa. Venäjän rautatiet olivat menneet ensimmäisen maailmansodan takia sekasortoiseen tilaan ja erityisesti kuljetuskapasiteetti oli laskenut tuhoutuneiden rautatievaunujen takia.⁴⁹⁴ Elintarvikepula ei syntynyt vallankumouksen seurauksena mutta elintarvikekysymyksestä oli maailmansodan jatkuessa tullut yhä enemmän sisäpoliittinen kysymys, jonka seurauksena luokkavastakohtat olivat alkaneet kärjistyään.⁴⁹⁵ Syntyi poliittista räjähdysvoimaa, kun elintarpeiden hinnat maailmansodan ja tuontivaikkeuksien seurauksena alkoivat nousta vuoden 1917 aikana nopeasti.⁴⁹⁶ Lisäksi maataloustyöväen lakot keväällä ja kesällä katkeroittivat molempien ryhmien mielialoja ja se synnytti samalla ensimmäiset järjestyskunnat maanviljelijöiden yrittäessä turvata työrauhan pelloilla.⁴⁹⁷ Tilanne heikkeni nopeasti vuoden 1917 alkupuolella ja syveni vuoden 1917 lopulla monilla paikkakunnilla jatkuvaksi elintarvepulaksi.⁴⁹⁸ Jyväskylässä tilanne kehittyi vuoden 1917 aikana maan yleistä kehitystä myötäillen, eikä tilanne Jyväskylässä ollut sen parempi kuin muualla maassa.

Syksyllä 1916 elintarviketilanteen huonontuessa Vaasan läänin kuvernööri tiedusteli senaatin elintarvevaliokunnan kehotuksesta Jyväskylän maistraatilta, miten paljon elintarvikkeita kaupungissa tarvittaisiin ja minkälainen toimielin elintarvikkeita kaupungissa jakaisi. Sen seurauksena kaupunginvaltuusto perusti uudestaan 29. päivänä syyskuuta vuonna 1916 viisihenkisen elintarvikelautakunnan huolehtimaan elintarpeiden hankkimisesta kaupunkiin, ja siihen valittiin kaksi työväestön edustajaa.⁴⁹⁹ Kaupunkiin valittu elintarvikelautakunta asetti useat tuotteet säännöstelyn alaisiksi syksyllä 1916, ja säännöstelykaupan johdossa toimi kaupungin

---

⁴⁹³ Rantatupa 1979, s. 63; Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 72.

⁴⁹⁴ Rantatupa 1979, s. 17; Rantatupa 1980, s. 73; Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 77; Tanner 1957, s. 59.

⁴⁹⁵ Haapala 1995, s. 203.

⁴⁹⁶ Rasila 1976, s. 55, 81. Rasilan tutkimuksessa kerrotaan, että voimakilohinta Helsingissä oli vuonna 1914 ollut 3,18 markkaa ja toukokuussa 1917 5,29 markkaa, mutta elokuussa 1917 hinta oli 8,46 markkaa; Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 72; Haapala 1995, s. 203; Polvinen 1980, s. 33; Selén 2001, s. 15; Tikka 2006, s. 44.

⁴⁹⁷ Selén 2001, s. 15.

⁴⁹⁸ Rantatupa 1979, s. 17; Alapuro 1994, s. 161; Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 72.

⁴⁹⁹ Tapiola 1968, s. 166 – 167; Tommila 1972, s. 410. Syyskuussa valittuun elintarvikelautakuntaan valittiin työväestön edustajina Kaarlo Nordlund ja Oskari Tuomi.

elintarvikelaetakunta.⁵⁰⁰

Vuoden 1917 puolelle tultaessa elintarviketilanne ei ollut parantunut Jyväskylässä. Sanomalehti Keski-Suomi uutisoi helmikuussa useassa numerossa, että lihasta ja viljasta on puutetta koko maassa. Lehdessä kerrottiin: ”*Kuntainvälinen elintarvoneuvottelukokous lausuu: Suoranaisen nälänhädän torjumiseksi on ehdottoman välttämätöntä, että viljantuonti keisarikunnassa mahdollisimman pian saadaan entiseen vauhtiinsa*” ja lisäksi: ”*viljasadon ja tuonnin summa ei ole alkaneena kulutusvuonna vielä läheskään saavuttanut normaalitarvetta vastaavaa määrää.*”⁵⁰¹ Keski-Suomi yritti kirjoittelullaan herättää kaupunkilaisia siihen, että leipäviljaa pitäisi käyttää säästeliäästi, ja jokaisen kuluttajan olisi tähän asiaan herättävä.⁵⁰² Vaikka monissa paikoissa maata oli keväällä 1917 puutetta viljasta, sitä ei Jyväskylässä ainakaan Keski-Suomen uutisen mukaan ollut. Maaliskuun alussa lehti kirjoitti, että kaupungin viljavarat eivät ole suuret mutta helmikuun aikana varastot eivät ole vähentyneet, vaan rukiit ja ruisjauhot ovat päinvastoin hieman lisääntyneet.⁵⁰³ Kaupunginvaltuusto oli tiedustellut Suomen keskuskomitealta lisäviljan saamisesta kaupunkiin. Valtuusto sai vastauksen, että Jyväskylään oli joulu-helmikuulla saapunut niin runsaasti elintarpeita, että saatavat viljavarat lähetetään vieläkin pahemmassa pulassa oleville alueille.⁵⁰⁴

Alkukevästä 1917 kaupungissa ei ollut sanomalehden kirjoittelun mukaan nälänhätää. Kaikesta huolimatta tilanne Suomessa oli huono, sillä viljan ja muiden elintarvikkeiden tuonti Venäjältä ei parantunut vuoden 1917 alkupuoliskolla. Suomen viranomaiset olivat huolissaan elintarvikkeiden tuonnin rajusta vähenemisestä Venäjältä, mutta ne olivat neuvottomia vakavan tilanteen edessä. Heti maaliskuun vallankumouksen jälkeen Suomen senaatti teki vt. kenraalikuvernöörille esityksen, että Venäjän uusi hallitus ryhtyisi kiireellisiin toimenpiteisiin elintarpeiden tuonnin lisäämiseksi Suomeen.⁵⁰⁵ Maaliskuun vallankumouksen puhjettua tilanne oli elintarpeiden osalta hankala myös Jyväskylässä saadusta viljasta huolimatta. Osa kaupungin elintarpeista

---

⁵⁰⁰ Tommila 1972, s. 410; Rantatupa 1979, s. 54 – 55.

⁵⁰¹ 17.2.1917, Keski-Suomi, no. 19.

⁵⁰² 20.2.1917, Keski-Suomi, no. 20.

⁵⁰³ 6.3.1917, Keski-Suomi, no. 26.

⁵⁰⁴ 22.3.1917, Keski-Suomi, no. 33. Jyväskylään oli joulu -tammikuussa saapunut 66 000 kiloa ruisjauhoja ja 164 000 kiloa ruista.

⁵⁰⁵ 23.3.1917, Sorretun Voima, no. 35.

jaettiin korttijärjestelmällä, ja tällä yritettiin turvata elintarpeiden saanti. Sanomalehti Keski-Suomi huomautti jyväsyläläisille kuluttajille huhtikuun lopussa toistamiseen viljan loppuvan kesäkuussa kokonaan, jos kulutusta ja rajoittamatonta haaskausta ei saada pienemmäksi.⁵⁰⁶

Suomi oli jäänyt maailmansodan seurauksena tuontiviljassa Venäjän varaan, sillä tuonti Saksasta katkesi kokonaan.⁵⁰⁷ Koko sodan ajan Venäjältä oli saatu viljaa, eikä siinä aikaisemmin ollut suuria ongelmia. Edullisen tuontiviljan ansiosta Suomen viljaomavaraisuus oli laskenut maailmansodan aikana noin 40 prosenttiin kulutuksesta.⁵⁰⁸ Ennen syksyä 1917 suomalaiset eivät epäilleet Venäjän kykyä toimittaa ruokaa Suomeen.⁵⁰⁹ Suomalaiset eivät tajunneet sitä tosiasiaa, että Venäjällä oli sisäpoliittisesti todella sekavaa. Venäjän hallitus oli luvannut toimittaa viljaa, mutta keväällä 1917 alkoi varmistua, että Suomen oli tultava toimeen omillaan, sillä luvattua määräästä Suomeen pystyttiin toimittamaan vain noin 10 %. Senaatin yritykset saada viljaa Yhdysvalloista jäivät vain yrityksiä, sillä Yhdysvallat alkoi osallistua yhä enemmän sotaan ja luvattuja lähetyksiä lykättiin jatkuvasti erilaisiin syihin vedoten.⁵¹⁰

6.2 Elintarvikepolitiikan hoito Jyväskylässä

6.2.1 Valtuusto myöntää määrärahoja elintarvikkeiden ostoon

Vaasan läänin kuvernööri tiedusteli helmikuun alussa vuonna 1917, voitaisiinko kaupungin maita järjestää kaupunkilaisten viljeltäviksi seuraavan kasvukauden ajaksi.⁵¹¹ Kaupungin rahatoimikamari selvitti valtuustolle, että kaupungin kaikki vapaat viljelysmaat oli vuokrattu vähävaraisille kaupunkilaisille viljelyskäyttöön eikä uusia maita ollut nykyisin saatavilla.⁵¹² Kaupungin maat oli jo aikaisemmin jaettu vähävaraisten kaupunkilaisten viljeltäviksi, sillä elintarvikepula oli koetellut kaupunkia

---

⁵⁰⁶ 26.4.1917, Keski-Suomi, no. 46.

⁵⁰⁷ Rasila 1976, s. 55; Tanner 1957, s. 59.

⁵⁰⁸ Suomen työväenliikkeen historia 1976, s. 77.

⁵⁰⁹ Haapala 1995, s. 204.

⁵¹⁰ Rantatupa 1979, s. 71; Tanner 1957, s. 63.

⁵¹¹ 14.2.1917, §:n 10 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵¹² 20.2.1917, §:n 82 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

aikaisemmin. Kaupunginvaltuusto yritti helpottaa kaupungin elintarviketilannetta antamalla elintarvikelautakunnalle 50000 markan viljan ostovaltuudet Venäjältä, mutta senaatin elintarvikevaliokunta ei myöntänyt ostolupaa.⁵¹³ Vaikka viljan ostolupaa ei myönnetty, antoi kaupunginvaltuusto viljan ostoa varten 200000 markan suuruisen lainan, josta 35000 markkaa käytettäisiin syömäviljan ostamiseksi.⁵¹⁴ Kaupunginvaltuusto ei toimillaan pystynyt paljoakaan vaikuttamaan elintarvikkeiden saamiseen kaupunkiin. Se kuitenkin myönsi varoja siihen, että tarvittaessa viljaa ym. elintarvikkeita voitaisiin ostaa. Ostopaikkoja oli kuitenkin vähän, sillä edellisen vuoden varastot oli Suomesta kulutettu melkein loppuun ja viimeisiä varastoja ei haluttu myydä.

Elintarvikepula koetteli Jyväskylää 1917 alkuvuoden. Kaupunginvaltuuston keväällä myöntämän lainan lisäksi oli ryhdyttävä myös muihin toimenpiteisiin. Elintarvikelautakunta oli valtuustolle lähettämässään kirjeessä ilmoittanut elintarvikkeiden tuonnin lisäämiseen olevan vain vähän toivoa, ja nälänhädän uhka kaupungissa olisi sen takia tulevana talvena suuri. Elintarvikelautakunta pyysi valtuuston päätöstä perunan viljelemisen aloittamiseksi kaikilla kaupungin liikamailla, sillä tällä toimenpiteellä viljan puutetta voitaisiin korvata tulevana talvena.⁵¹⁵ Toukokuussa pitämässään kokouksessa valtuusto päätti rahatoimikamarin ja elintarvikelautakunnan suositusten mukaan antaa tiettyjä kaupungin alueita perunanviljelykseen. Viljelypaikoiksi päätettiin ottaa kaupungin puisto-, katu- ja nurmialueet sekä kaikki perunan viljelykseen soveltuvat ylimääräiset maa-alueet.⁵¹⁶ Valtuusto velvoitti elintarvikelautakunnan hankkimaan perunanviljelykseen sopivat siemenet, mutta asian muut järjestelyt jätettiin rahatoimikamarin huoleksi.⁵¹⁷ Rahatoimikamari antoi vastuun perunoiden istutuksen kaupungin rakennuskonttorille ja puutarhurille sekä päätti antaa 100 – 200 neliömetrin maa-alueita yksityisien viljeltäväksi ilman vuokraa.⁵¹⁸ Syksyllä sadon myymisestä kuluttajille vastaisi

---

⁵¹³ 14.2.1917, §:n 13 liitteet A ja B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 22.

⁵¹⁴ 29.3.1917, § 101, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵¹⁵ 9.5.1917, §:n 143 liite B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵¹⁶ 3.5.1917, § 201, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA; 5.5.1917, Keski-Suomi, no. 50; 9.5.1917, §:n 143 liitteet A ja B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca:37, JKA.

⁵¹⁷ 5.5.1917, Keski-Suomi, no. 50 9.5.1917, §:n 143 liitteet A ja B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca:37, JKA.

⁵¹⁸ 22.5.1917, §:n 238 liite, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA; 24.5.1917, Keski-Suomi, no. 57. Rahatoimikamari ilmoitti sanomalehdessä toukokuun lopussa

kaupungin elintarvikelautakunta.⁵¹⁹

Kesän kuluessa elintarviketilanne paheni Jyväskylässä entisestään, sillä kesän uusi sato ei ollut vielä valmistunut eikä tuonti Venäjältä ja muualta Euroopasta toiminut. Suomen hallitus oli ryhtynyt toimiin viljankulutuksen supistamiseksi, mutta ilman ulkoapäin tulevaa apua sen tekemät toimet eivät riittäisi uuteen satoon saakka, koska jaettavia elintarvikevarastoja ei maassa ollut riittävästi.⁵²⁰ Useista lupauksista huolimatta Venäjältä tuli vain pieni määrä luvatuista elintarpeista ja sen vaikutukset heijastuivat koko maahan.⁵²¹ Maidon puute ja sen hinnan nousu oli toinen keskeinen puheenaihe Suomessa kesällä 1917. Maitotuotteiden hinnan nousemisesta tulleiden kustannuksien takia senaatti päätti myöntää avustusta valtion varoista, mikäli kunnat suostuvat omasta puolestaan myöntämään tukea vähävaraisille kuluttajille.⁵²² Asia vähävaraisten auttamisesta maidon, voin ja juuston hankkimisessa otettiin esille valtuuston kokouksessa. Kaupunginvaltuusto päätti syyskuun 26. päivän kokouksessa avustaa vähävaraisia maitotuotteiden hankinnassa senaatin ohjeiden mukaisesti, mutta ehdoksi asetettiin, että kaupungin köyhäinhoitohallitus puoltaisi tällaisen avustuksen myöntämistä.⁵²³ Maidon ym. elintarvikkeiden hankkiminen oli työläiskuluttajille kallista, sillä elintarvikkeiden hinnat nousivat syksyllä kesän huonon sadon seurauksena nopeammin kuin palkat. Tämä lisäsi entisestään eri sosiaalisten ryhmien välistä kuilua ja katkeruus ylempiä luokkia vastaan kasvoi nälän kasvaessa.

Jyväskylän kaupunginvaltuusto puuttui kaupungin vaikeaan elintarviketilanteeseen myös muilla toimilla. Kaupungin elintarvikelautakunnalta ja maistraatilta olivat saapuneet kirjeet, jotka koskivat 400000 kilon vehnäjuhomäärän tilaamista Amerikasta. Kaupunginvaltuustolta pyydettiin kirjallista suostumusta viljaerän lopullista tilaamista varten helsinkiläiseltä välittäjältä Kontro&Kuosmaselta.⁵²⁴

---

jakavansa maata perunan viljelemistä varten kaupungin asukkaille.

⁵¹⁹ 3.5.1917, § 201, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA; 5.5.1917, Keski-Suomi, no. 50.

⁵²⁰ 19.6.1917, Keski-Suomi, no. 67.

⁵²¹ Ks. 5.7.1917, Keski-Suomi, no. 73. Uutisessa kerrotaan viljantuonin olevan laimealta Venäjältä. Luvattujen 60 vaunun sijasta saapuu päivittäin vain 2 – 3 vaunua. Tämä heikensi elintarviketilannetta Suomessa jatkuvasti.

⁵²² 29.8.1917, Sorretun Voima, no. 97.

⁵²³ 26.9.1917, § 265, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca:37, JKA; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 22 – 23. Avustusta päätettiin maksaa yksi marka voikilolta, 75 penniä juustokilolta ja sekä 10 penniä maitolitralla.

⁵²⁴ 26.9.1917, §:n 250 liitteet A ja B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca:37, JKA. Kaupunginvaltuuston päätöstä tarvittiin, sillä välittäjä Kontro & Kuosmanen piti

Kaupunginvaltuusto suostui puoltamaan viljaerän tilaamisesta kaupunkiin, sillä sen avulla selvittäisiin tulevan talven yli.⁵²⁵ Tämän lisäksi elintarvikelautakunta pyysi valtuustolta lihan, voin, juuston ja marjojen hankkimiseksi 1000000 markan määrärahan.⁵²⁶ Valtuusto oli elintarvikkeiden ostoon myötämielinen ja myönsi pyydettyt varat elintarpeiden hankkimiseksi tulevaa talvea varten.⁵²⁷ Määrärahaa lisättiin vielä lokakuun 26. päivän kokouksessa 400000 markkaan asti.⁵²⁸

6.2.2 Elintarvikelautakunta Jyväskylässä keväällä 1917

Maaliskuun puolivälissä puhjennut vallankumous laittoi työläisväestöä vaatimaan tarkastuksia myös elintarvikelautakunnan kokoonpanoon. Vuoden 1916 syksyllä perustettu lautakunta oli viisijäseninen ja sen viidestä jäsenestä kaksi oli työväen valitsemia ja kolme muuta olivat kaupunginvaltuuston valitsemia edustajia. Vallankumouksen alkuhuyan mentyä ohi työväestö vaati itselleen enemmän päätösvaltaa elintarvikelautakunnan toiminnassa. Huhtikuun toisena päivänä vuonna 1917 pidettiin Jyväskylän sosiaalidemokraattisen kunnallistoimikunnan toimesta työväestön kokous, jossa ehdotettiin elintarvikelautakunnan kokoonpanon muuttamisesta viidestä seitsemään jäseneseen. Ehdotukseen kuului, että lautakuntaan valittaisiin neljä työväen varsinaista ja kaksi varajäsentä ja loput kolme edustajaa varajäsenineen tulisivat kaupunginvaltuuston valitsemista porvarillisista jäsenistä.⁵²⁹ Kaupunginvaltuusto otti asian käsiteltäväksi huhtikuun 23. päivänä. Elintarvelautakunnan paikkaluvun saamista työläisvoittoiseksi perusteltiin sillä, että nykyisestä elintarvepulasta työläiskuluttajat kärsivät eniten ja he tietävät tarkemmin, miten työläisten tarpeet tulevat parhaiten huomioiduksi.⁵³⁰

---

välttämättömänä valtuuston vahvistusta tilaussopimukseen.

⁵²⁵ 26.9.1917, § 265, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca:37, JKA.

⁵²⁶ 26.9.1917, §:n 266 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca:37, JKA.

⁵²⁷ 26.9.1917, § 266, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca:37, JKA.

⁵²⁸ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 22.

⁵²⁹ 23.4.1917, §:n 108 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 25.4.1917, Sorretun Voima, no. 47; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 71; Ks. Alapuro 1994, s. 161. Vallankumouksen alkamisen jälkeen, ehdotti työväki Huittisissa, että elintarvikelautakuntaan lisättäisiin lisää työväen edustajia. Ehtoon suostuttiin ja puolet paikoista oli työväen hallinnassa. Kehitys oli molemmilla paikkakunnilla samankaltaista.

⁵³⁰ 23.4.1917, §:n 108 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 71.

Huhtikuun 23. päivän kokouksessa kaupunginvaltuusto ei vielä tehnyt asiasta ratkaisua, vaan halusi kuulla kaupungin elintarvikelautakunnan lausunnon asiasta. Kaupungin elintarvikelautakunta antoi vastauksensa huhtikuun 24. päivänä, ja sen lausunto puolsi jäsenluvun lisäämistä aiemmin ehdotetulla tavalla.⁵³¹ Kaupunginvaltuusto suostui huhtikuun 25. päivänä kahden lisäjäsenen valitsemiseen elintarvelautakuntaan, mutta sosiaalidemokraattisen kunnallistoimikunnan tehtäväksi annettiin vain yhden paikan täyttäminen ja kaupungin naisjärjestöjen yhteinen komitea saisi toisen paikan.⁵³² Valtuuston päätös ei ollut yksimielinen, sillä kahdeksan jäsentä äänesti työläisten tekemän ehdotuksen puolesta, mutta 11 valtuuston jäsentä oli muutetun ehdotuksen kannalla. Se tuli äänestyksen jälkeen virallisesti hyväksytyksi. Samalla määrättiin, että uusittu elintarvikelautakunta aloittaa työnsä toukokuun ensimmäisenä päivänä.⁵³³

Työläiset eivät heti reagoineet valtuuston tekemään päätökseen, mutta epäilivät elintarvikelautakunnan toimineen elintarvikekysymyksessä epäselvyyksiä epäselvyyksiä kaupungin kuluttajia kohtaan. Toiminnassa oli esiintynyt myös epäselvyyksiä. Tästä seurasi, että työläiset päättivät epäkohdan parantamiseksi ja lautakunnan työn valvomiseksi asettaa viisihenkisen toimikunnan.⁵³⁴ Kaupungin työläiset eivät luottaneet porvarien johtaman elintarvikelautakunnan toimintaan. Huhtikuun lopussa valtuuston tekemä päätös sai vihaisen vastaanoton työläisten keskuudessa, sillä valtuutetut eivät suostuneet ehdotukseen, jossa elintarvikelautakunnan jäsenenemmistö olisi ollut työläisillä. Sanomalehti Sorretun Voima uutisoi asiasta seuraavasi: *”Elintarvikekysymys kärjistyy Jyväskylässä. Valtuusto hylännyt työväestön vaatimuksen elintarvelautakunnan jäsenenemmistön varaamisesta työväen luottamushenkilöille. Lautakunnan työläisjäsenet jättäneet paikkansa.”*⁵³⁵ Lehti kritisoi kaupunginvaltuuston tekemää päätöstä ja piti sen toimintaa elintarvikekysymyksessä harvainvaltaiselle hallitukselle ominaisena välinpitämättömyytenä ja kylmäkiskoisuutena. Tämä oli ilmennyt jo vuonna 1916, sillä valtuusto ei ollut ryhtynyt toimenpiteisiin elintarvikevarastojen keräämiseen, jolla puutetta olisi nykyisessä tilanteessa pystytty estämään.⁵³⁶

---

⁵³¹ 25.4.1917, §:n 122 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵³² 25.4.1917, § 122, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 25.4.1917, Sorretun Voima, no. 47; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 71 – 72.

⁵³³ 25.4.1917, §:n 122 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵³⁴ 30.4.1917, Sorretun Voima, no. 49.

⁵³⁵ 7.5.1917, Sorretun Voima, no. 51.

⁵³⁶ 7.5.1917, Sorretun Voima, no. 51.

Valtuuston päätöstä työväestö ei toukokuun neljäntenä päivänä pitämässään kokouksessa hyväksynyt, ja se päätti uusia valtuustolle aikaisemmin tekemänsä vaatimuksen. Ilmoituksessa kerrottiin, että työväestö ei tule ottamaan vastaan sille tarjottua yhtä lisäpaikkaa. Lisäksi lautakunnan kokoonpanon enemmistö on muutettava työväestön luottamusta vastaavaksi, sillä pahenevan elintarvikepulan aikana on välttämätöntä, että elintarvikelautakunnan työhön voivat kaupungin työläisväestöön kuuluvat kansankerrokset luottaa.⁵³⁷ Tämän lisäksi työväestön valitsevat edustajat aikoivat jättää paikkansa lautakunnassa, kunnes valtuusto on muuttanut päätöksen ehdotetulle kannalle.⁵³⁸

Lautakunnan työläisjäsenet Kaarle Nordlund ja Paul Videmark lähettivät kaupunginvaltuustolle erohakemuksen. Eron syiksi he mainitsivat elintarvikelautakunnan nykyisen kokoonpanon olevan sellainen, että se ei nauti työväestön täyttä luottamusta ja he eivät sen takia voi ottaa osaa sen toimintaan ja aikovat jättää paikkansa toukokuun kuudentena päivänä.⁵³⁹ Kaupunginvaltuusto sai myös lisää pohdittavaa, sillä työväen edustajien pyytäessä eroa, aikoivat sen porvarilliset jäsenet myös jättää paikkansa.⁵⁴⁰ Kaupunginvaltuustolle toukokuun viidentenä päivänä lähettämässään kirjeessä he perustelivat eroaan sillä, että lautakunnan toimintaa on mahdotonta jatkaa näissä oloissa ilman työväestön edustajia. Porvarilliset edustajat aikoivat jättää paikkansa vasta valtuuston valittua heidän tilalleen uudet edustajat.⁵⁴¹

Työläisväestön toimenpiteet eivät asiassa jääneet tähän. Vauhdittaakseen vaatimuksia työläiskomitea järjesti mielenosoituksen kaupunginvaltuuston kokouksen aikana. Toukokuun yhdeksäntenä päivänä kaupungin työväentalolla oli työläisten kokous, jossa Oskari Suutala selosti väkijoukolle vallitsevaa tilannetta. Samalla valittiin viisimiehinen lähetystö viemään työväestön vaatimukset kokoustaansä pitävälle valtuustolle.⁵⁴² Työväentalolta lähdettiin mielenosoituskulkueena kaupungintalolle.

---

⁵³⁷ 9.5.1917, §:n 141 liite C, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵³⁸ 7.5.1917, Sorretun Voima, no. 51.

⁵³⁹ 9.5.1917, §:n 141 liite A, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵⁴⁰ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 72.

⁵⁴¹ 9.5.1917, §:n 141 liite B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵⁴² 11.5.1917, Sorretun Voima, no. 53. Kokous valitsi lähetystöön Oskari Suutalan, Huugo Kotirannan, Hj. Björkvistin, Kustaa Jokisen ja Job. Piiloson.

Mielenosoitukseen oli kokoontunut noin 3000 ihmistä, jotka vaativat elintarvikelautakunnan uudelleenjärjestelyä.⁵⁴³ Työväen edustajat menivät valtuuston kokoukseen ja pyysivät, että heidän asiansa käsiteltäisiin ensimmäisenä, mihin valtuusto suostui.⁵⁴⁴ Valmisteleva valiokunta ilmoitti työläisten edustajille, ettei heidän esittämänsä perustelut työläisten enemmistöstä Jyväskylässä pidä paikkaansa.⁵⁴⁵ Keskustelun aikana valmisteleva valiokunta kuitenkin päätti ”pakotettuna” hyväksyä työläisten vaatimukset elintarvelautakunnan kokoonpanon muuttamisesta työläisenemmistöiseksi.⁵⁴⁶

Valmisteleva valiokunta ei halunnut, että työväestö suhtautuisi epäluuloisesti elintarvikelautakunnan toimintaan ja mahdollisesti tekisi koko lautakunnan työn mahdottomaksi ja samalla vaikeuttaisi tärkeintä kunnallista työtä silloisena vaikeana aikana.⁵⁴⁷ Valiokunta oli valmis puoltamaan tehtyä ehdotusta. Valtuusto hyväksyi valmistelevan valiokunnan kannan ja päätti muuttaa huhtikuun 25. päivänä tekemänsä päätöksen elintarvikelautakunnan kokoonpanosta työläisten ehdotuksen mukaiseksi.⁵⁴⁸ Työläisten ehdotuksen mukaan lautakunnan paikkaluku nostettiin seitsemään, joista neljä varsinaista paikkaa annetaan työläisedustajille ja kolme kaupunginvaltuuston täytettäväksi.

Valtuuston tekemän päätöksen jälkeen sen puheenjohtaja ilmoitti tyytymättömyytensä työläisten menettelytapaan asian hoidossa. Lähetystön edustajille valtuuston puheenjohtaja paheksui tapaa, jolla työväestön edustajat tulivat asiansa esittämään. Valtuutettujen mielestä se oli outoa kunnallisessa päätöksenteossa, vaikka he eivät sitä laittomana pitäneetkään. Puheenjohtaja muistutti työläisiä, että työväestön on käsitettävä elintarveasioiden tärkeys ja hän kertoi luottavansa uudelleen järjestetyn elintarvikelautakunnan toimivan niin, ettei elintarvikkeiden puute pääse uhkaamaan Jyväskylää. Työläisedustajille valtuuston puheenjohtaja lisäksi mainitsi, että valtuusto

---

⁵⁴³ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 72; 10.5.1917, Keski-Suomi, no. 52; 11.5.1917, Sorretun Voima, no. 53.

⁵⁴⁴ 9.5.1917, § 141, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁵⁴⁵ 10.5.1917, Keski-Suomi, no. 52; 11.5.1917, Sorretun Voima, no. 53. Keski-Suomen mukaan työväestön näkemys työläisten enemmistöstä ei pidä paikkansa, sillä ei kaikkia alle 24-vuotiaita voida automaattisesti pitää sosialisteina.

⁵⁴⁶ 11.5.1917, Sorretun Voima, no. 53.

⁵⁴⁷ 10.5.1917, Keski-Suomi, no. 52.

⁵⁴⁸ 9.5.1917, §:n 141 liite D, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s. 72; 10.5.1917, Keski-Suomi, no. 52; 11.5.1917, Sorretun Voima, no. 53; Lehto 1923, s. 86.

olisi tehnyt kaikkensa asian parantamiseksi ilman työväen esiintymistäkin.⁵⁴⁹

Työväen edustajat poistuivat kaupunginvaltuuston kokouksesta kertomaan neuvottelujen tuloksesta. Työväestön joukkomielenosoitus oli jatkunut kaupungintalon ulkopuolella koko neuvottelun ajan. Lähetystö kertoi valtuuston tekemästä päätöksestä paikalla olevalle väkijoukolle. Mielenosoittajat saivat kuulla Huugo Kotirannalta, että työläisten vaatimukseen oli suostuttu. Kotirannan antaman ilmoituksen jälkeen väkijoukosta kuului yleisesti ”hyvä on”, mutta sanomalehti Keski-Suomi kertoi, että väkijoukosta huudettiin myös ”*alas valtuusto*”, ”*valtuusto on uudelleen järjestettävä*” sekä ”*mikseivät tulleet tänne ilmoittamaan*”.⁵⁵⁰ Näihin huutoihin vastattiin työväestön johdon puolelta, että kaupunginvaltuustolta oli saatu se, mitä oli tultu hakemaan. Samalla väkijoukkoa kehoitettiin rauhallisesti hajaantumaan ja poistumaan paikalta.⁵⁵¹

Elintarvikelautakunnan jäsenluvusta huhtikuun lopussa kärjistynyt kiista oli vakavin yhteentörmäys työläisväestön ja kaupungin porvarijohtoisen valtuuston välillä. Ilmassa oli havaittavissa selkeää ilmapiirin kiristymistä elintarvikekysymyksen kohdalla. Työväestö ei luottanut porvarijohtoisen elintarvikelautakunnan hankkivan elintarvikkeita tasapuoliseksi kaikille kaupunkilaisille, sillä elintarviketilanne huononi Jyväskylässä koko kevään. Sosiaalidemokraattisen kunnallistoimikunnan yleisen kokouksen jälkeen työläiskuluttajat halusivat lautakunnan enemmistön omiin käsiinsä. Elintarvikkeiden saannin kannalta varmasti oli yhdentekevää, kummalla osapuolella lautakunnan enemmistö oli hallussaan, sillä Venäjältä Suomeen suuntautuvat kuljetukset eivät toteutuneet siinä laajuudessa kuin aikaisemmin. Porvari- ja työläisedustajat tekivät varmasti parhaansa, että elintarvikkeita paikkakunnalle saatiin hankittua kevään ja alkukesän aikana.

---

⁵⁴⁹ 9.5.1917, §:n 141 liite D, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 10.5.1917, Keski-Suomi, no. 52..

⁵⁵⁰ 10.5.1917, Keski-Suomi, no. 52; Vrt. 11.5.1917, Sorretun Voima, no. 53. Sorretun Voima kertoi, että päätöksen tultua julki väkijoukko hajaantui rauhallisesti, vain muutama huudahti mielipiteensä asiasta. Se ei kertonut sitä, mitä väkijoukosta huudettiin.

⁵⁵¹ 10.5.1917, Keski-Suomi, no. 52; 11.5.1917, Sorretun Voima, no. 53; Ks. Thompson 1996, s. 70 – 72. Thompson tuo esille, että väkijoukon kansanomainen piirre on kyky äkkiä ryhtyä suoraan toimintaan. Tutkimuksessa myös todetaan, että väkijoukko oli kovin usein kurinalainen, sillä oli selkeät päämäärät, se osasi neuvotella viranomaisten kanssa ja ennen kaikkea se sovelsi nopeasti voimansa. Jyväskylässä kaupungintalon edustalle kokoontuneella väkijoukolla oli myös vastaavia piirteitä mitä Thompson tuo tutkimuksessa esille.

Kiistassa oli aineksia isomman konfliktin syttymiseen. Kunnallistalon edustalle kokoontuneet noin 3000 työläistä olivat koko ajan rauhallisia, mutta kaikesta huolimatta he olivat painavana painostusvoimana vaikuttamassa valtuuston tekemään päätökseen. Tämä oli ensimmäinen ja samalla viimeinen kerta, kun joukkovoimaa käytettiin kaupunginvaltuuston painostamiseen. Valtuusto halusi myönteisellä päätöksellä estää yhteentörmäyksen syntymisen osapuolien välille. Tämä toimintatapa oli tyypillinen myös muissa valtuuston tekemissä päätöksissä. Valtuustolla oli kuitenkin tiedossa se, että heidän kielteinen päätöksensä saattaisi johtaa valtuuston piirittämiseen ja samanlaiseen toimintaan kuin muualla Suomessa oli kevään aikana tapahtunut.⁵⁵² Sanomalehden uutisten mukaan väkijoukossa oli myös radikaalimpaa ainesta, joten valtuuston kielteinen päätös olisi saattanut antaa jyrkemmälle suunnalle lisää kannattajia, eikä väkijoukko välttämättä olisi ollut työväenjohtajien hallittavissa.

6.2.3 Elintarvikelautakunta työläisenemmistöisenä

Toukokuun yhdeksäntenä päivänä Jyväskylän elintarvikelautakunta oli uudelleenjärjestetty, mutta sen toiminta ei helpottunut työläisedustajien otettua lautakunnan enemmistön itselleen. Eduskunnan istunnossa senaattori Tanner ilmoitti 20. päivänä huhtikuuta, että 1.5.1916 – 1.5.1917 välisenä aikana Venäjältä suunniteltiin tuotavan 53 miljoonaa puutaa⁵⁵³ elintarvikkeita, mutta Suomeen oli tuotu vain 29 miljoonaa puutaa viljaa. Suomeen oli jäänyt tulematta noin 45 % odotetusta määrästä. Senaattori Tanner kertoi, että pääosa viljasta oli tullut viime kesänä ja alkusyksystä, 5200 vaunulastin asemasta oli marras – maaliskuun aikana tullut vain 463 vaunulastia.⁵⁵⁴ Keväällä ja alkukesästä 1917 Suomessa kärsittiin vakavasta viljapulasta ja siihen eivät yhden kaupungin elintarvikelautakunnan jäsenet pystyneet paljon vaikuttamaan. Lisäksi uusi kasvukausi oli vasta alussa ja edellisenä kesänä saadut

---

⁵⁵² Ks. Hyvönen 1963, s. 231 – 232; Hyvönen 1977, s. 37. Raumalla työläiset vaativat toukokuun viidentenä päivänä puolet valtuustopaikoista itselleen. Kaupunginvaltuusto ilmoitti periaatteessa hyväksyvänsä työläisten vaatimuksen, mutta halusivat ratkaista asian vasta uusien kunnallislakien tultua voimaan. Valtuusto ei myös hyväksynyt sitä, että sitä asiassa painostettiin. Työväestö aloitti kaupungissa 15 päivää kestävä lakon.

⁵⁵³ Puuta on venäläinen mittayksikkö ja sitä käytetään lähinnä viljan mittaamiseen. Yksi puuta on suuruudeltaan 16,38 kg.

⁵⁵⁴ 24.4.1917, Keski-Suomi, no. 45

varastot oli monissa paikoissa kulutettu lähes kokonaan.

Tilannetta heikensi entisestään se, että maataloustyöntekijät lakkoilivat keväällä ja kesällä eri puolilla maata.⁵⁵⁵ Sen seurauksena aiottuja viljan kylvöjä ei täydessä laajuudessaan pystytty suorittamaan.⁵⁵⁶ Lisäksi maanviljelijät eivät halunneet myydä vähäiä varastojaan määrättyillä rajahinnoilla, sillä monet olivat vihaisia maatyöväestölle heidän lakkoiluistaan, ja em. syyt pahensivat ongelmaa entisestään. Keski-Suomi kärsi todellisesta puutteesta, koska täällä ei ollut omia varastoja ja taka-alueena se jäi jakelussa toissijaiseksi alueeksi.⁵⁵⁷ Uusitun työläisenemmistöisen elintarvikelautakunnan työskentelylähtökohdat eivät olleet toukokuun puolivälissä kovin hyvät, vaikka sillä olisi ollut kuinka halua parantaa kaupungin ja sen vähävaraisten asukkaiden asemaa.

Uusittu elintarvikelautakunta aloitti työnsä tarmokkaasti. Ensimmäisenä toimenä se otti käyttöön viljan ja leivän jakelussa korttijärjestelmän, joka astui voimaan toukokuun 14. päivästä alkaen. Samalla se uhkasi takavarikoida liikkeenharjoittajien, leipurien ja ruokalanomistajien varastot, jos ne eivät noudata elintarvikelautakunnan asettamia määräyksiä.⁵⁵⁸ Korttijärjestelmän käyttöönotto koski kaikkia Jyväskylässä asuvia kuluttajia. Toimenpiteellä haluttiin taata kaikille kaupunkilaisille samansuuruinen määrä viljaa tai vaihtoehtoisesti jauhoja käyttöön. Viljatuotteiden säännöstely ei kesän aikana loppunut, vaan leipä ja viljat pysyivät korttijärjestelmän alaisuudessa. Säännöstelystä huolimatta Jyväskylän tilanne oli parempi kuin monilla paikkakunnilla Suomessa. Jyväskylä kuului Vaasan läänissä niiden 16 kunnan joukkoon, jotka tulivat läänin elintarvikekomitean tekemien laskelmien mukaan omillaan toimeen ainakin toistaiseksi.⁵⁵⁹

Heinäkuussa viljapulan lisäksi kaupunkilaisia alkoi haitata myös maitopula. Työläiskuluttajien kokouksessa tuotiin esille, että maidolle asetettuja rajahintoja oli

---

⁵⁵⁵ Rantatupa 1980, s. 79, Maatalouslakot keskittyivät ajallisesti touko- ja heinäkuuhun, jolloin oli kylvö- ja korjuuaika; Manninen 1998, s. 17. Rauhattomien olojen seurauksena viljelijät alkoivat perustaa järjestysjoukkoja maatyöväen taholta tulevaa uhkaa vastaan.

⁵⁵⁶ Haapala 1995, s. 222.

⁵⁵⁷ Haapala 1995, s. 214.

⁵⁵⁸ 12.5.1918, Keski-Suomi, no. 53. Lehdessä kerrottiin, että leipää tai jauhoja annetaan korkeintaan viikon annos. Pehmeää leipää sai 2 kiloa tai kovaa leipää 1, 25 kiloa tai 1,5 kiloa jauhoja viikkoa kohti.

⁵⁵⁹ 11.9.1917, Keski-Suomi, no. 88.

ylitetty ja maanviljelijät ovat jakaneet maitoa tietylle kuluttajaryhmälle, kun samaan aikaan suuri osa kuluttajista jäi ilman. Työläiskuluttajat vaativat elintarvikelautakunnan sosialistisia jäseniä valvomaan kaupungin maidonjakelua tarkemmin niin, että se oli jaettava tasaisemmin kaikkien kuluttajien kesken. Mikäli elintarvikelautakunta ei saa maitokysymystä järjestettyä kuntoon, on kutsuttava koolle kuluttajien yhteinen kokous ratkaisemaan asia.⁵⁶⁰

Maidosta tuli heinäkuun aikana Jyväskylässä suurin pula. Sorretun Voima kertoi heinäkuun lopussa, että maitopula oli Jyväskylässä kärjistynyt lisää. Monien lähiseutujen talollisten kerrottiin lopettaneet maidon tuonnin tai ainakin vähentäneet sen tuontia merkittävästi. Samaan aikaan talolliset myivät maitoa suoraan tiloiltaan ja säästyvät näin kuljetuskustannuksilta. Lisäksi kuumat ja sateettomat ilmat olivat vaikuttaneet siihen, että lehmät eivät lypsäneet niin paljon kuin aikaisemmin. Lehti vaatii, että elintarvikelautakunnan oli laitettava maito syksyyn mennessä kortille, jotta sitä saataisiin jaettua tasaisesti kaupungin asukkaille. Vaikean tilanteen johdosta elintarvikelautakunta käsitteli asiaa heinäkuun 23. päivän kokouksessa ja perusti erityisen maitojaoston, jonka tehtävänä oli kiertää maaseudulla ja hankkia sieltä maitoa kaupunkiin.⁵⁶¹ Elintarviketilanne ei Jyväskylässä loppukesästä parantunut. Senaatti kirjoitti lähettämässään kirjeessä Suomen Ammattijärjestölle, että vallinneet olosuhteet ovat saaneet elintarvetilanteemme siihen asemaan, että nälänhätä uhkaa maamme tulevana talvena eikä Venäjältä ole odotettavissa mittavia vilja-apuja lupauksista huolimatta. Lisäksi Yhdysvalloista tilatut viljat eivät saaneet Englannin hallitukselta kauttakululupaa eikä Venäjän väliaikainen hallitus ollut ryhtynyt Englannin suhteen tarpeellisiin painostustoimiin.⁵⁶² Nämä eivät olleet kuluttajien kannalta miellyttäviä uutisia, sillä tilanne ei näyttänyt aikaisemmasta parantuneen.

Jyväskylän elintarvikelautakunnan työ oli vaikeata koko maata piinaavan elintarvikepulan takia. Jyväskyläläinen kansanedustaja Onni Tuomi mainitsi päiväkirjassaan, että täällä vallitsee huutava elintarvikepula, maito maksaa 60 penniä litralta, mutta sillä hinnalla sitä ei saa.⁵⁶³ Maitopula oli paha, sillä Jyväskylässä

---

⁵⁶⁰ 13.7.1917, Sorretun Voima, no. 77.

⁵⁶¹ 25.7.1917, Sorretun Voima, no. 82.

⁵⁶² 9.8.1917, Keski-Suomi, no. 74.

⁵⁶³ 3.8.1917, Onni Tuomi: päiväkirja 1916 – 1917, kotelo 1, JyMa.

toimivat kahviot eivät tarjonneet kahvia, sillä kaupungissa ei ollut siihen kermaa.⁵⁶⁴ Sanomalehti Keski-Suomi kirjoitti elokuun 14. päivänä voim loppuneen kaupungista, eikä valtiolla ollut sitä lähettää eivätkä maanviljelijät myy sitä rajahinnoilla. Kaupungista olivat voim lisäksi loppuneet myös juusto, liha ja ruisjauhot, mutta vehnäjauhoja oli kaupoista vielä saatavana.⁵⁶⁵ Heikon elintarviketilanteen seurauksena Jyväskylässä työläiskuluttajat pitivät kokouksen 17. päivänä elokuuta ja keskustelivat elintarvikeasioista.⁵⁶⁶ Vaikeasta elintarviketilanteesta huolimatta kunnallisjärjestöä ei ollut kutsuttu kokoon moneen kuukauteen, ja elintarvikeasiat olivat elintarvikelautakunnan entisen jäsenen Onni Tuomen mukaan rempallaan.⁵⁶⁷ Elintarvikelautakunta toimi vaikeassa tilanteessa, sillä työläiskuluttajat näkivät eniten nälkää ja puutetta, sillä heidän palkoillaan ei mustasta pörssistä elintarvikkeita pystynyt ostamaan. Elintarvikkeiden puute tuntui kaikista eniten työläisten ruokapöydässä, mutta kokonaisuudessa tilanne oli hankala kaikille yhteiskuntaryhmille.

Työläiskuluttajien kokouksen alustajana toiminut Onni Tuomi kertoi elintarvikekurjuuden syyksi suurvaltojen imperialistisen politiikan, jonka seurauksena elintarvikepula on pahentunut ja aiheuttanut suoranaista hädän Suomessa. Tämän lisäksi tilannetta pahensivat elintarvikkeiden keinottelijat, jotka harjoittivat salakauppaa ja samalla heikensivät elintarvikkeiden tasapuolista jakoa ja saivat elintarvikepulan entisestään pahenemaan. Salakaupalla rikkaille myytiin tuotteita yli rajahintojen, mikä aiheutti nälänhätää työläiskuluttajien keskuudessa, sillä viranomaiset eivät puutuneet voimakkaasti ongelmien poistamiseen. Työläiskuluttajien kokouksessa todettiin, että rajahintoja rikottiin myös Jyväskylässä eivätkä viranomaiset saa rikkajia edesvastuuseen teoistaan. Arvostelun kohteena oli Jyväskylän elintarvikelautakunnan toiminta ja sen sosiaalidemokraattiset jäsenet, sillä he eivät olleet jakaneet jauhoja kaupunkilaisille tasapuolisesti. Eräät kokoukseen osallistujat vaativat lautakunnan työläisjäsenten eroa, mutta tehtyä ehdotusta ei hyväksytty.⁵⁶⁸

---

⁵⁶⁴ 4.8.1917, Onni Tuomi: päiväkirja 1916 – 1917, kotelo 1, JyMa.

⁵⁶⁵ 14.8.1917, Keski-Suomi, no. 76.

⁵⁶⁶ 15.8.1917, Sorretun Voima, no. 91.

⁵⁶⁷ 8.8.1917, Onni Tuomi: päiväkirja 1916 – 1917, kotelo 1, JyMa.

⁵⁶⁸ 20.8.1917, Sorretun Voima, no. 93; 17.8.1917, Onni Tuomi: päiväkirja 1916 – 1917, kotelo 1, JyMa. Päiväkirjassaan Onni Tuomi mainitsi, että erityisen tyytymättömiä oltiin Huugo Kotirannan toimintaan.

Kokouksessa lausuttiin lopuksi ponsilausuma. Siinä vaadittiin maailmansodan lopettamista, kaikkien tärkeiden ravintoaineiden takavarikoimista valtiolle ja niiden tasapuolista jakamista kuluttajien kesken. Kaikkien varastot oli mitattava, elintarvikkeiden rehottava salakauppa oli saatava loppumaan viranomaisten tiukemmilla toimilla sekä lainrikkoojia rangaistava elintarvikelain mukaisesti.⁵⁶⁹ Työläiskuluttajien kokouksessa tuli esille, että rajahintojen rikkojia ja muita elintarvikelainrikkoojien ei saada edesvastuuseen teoistaan. Työläisten väite piti paikkansa, sillä Jyväskylän raastuvanoikeuden tuomiokirjan mukaan koko vuoden 1917 aikana vain neljä tapausta oli edennyt oikeuteen asti.⁵⁷⁰ Tämä ei anna oikeaa kuvaa rajahintojen ylittämistä, sillä lehdissä oli mainintoja useammasta tapauksesta, jossa rajahintoja oli rikottu. Kaikki teot eivät tulleet viranomaisten tietoon ja poliisien pienen määrän takia heidän resurssinsa eivät riittäneet elintarvikekeinottelijoiden kiinniottamiseen ja saamiseen edesvastuuseen.

Heinäkuussa työläiskuluttajat olivat vaatineet elintarvikelautakunnalta maidon asettamista kortille. Elintarvikelautakunta yritti hankkia maitoa kaupunkiin, mutta huonon tarjonnan vuoksi lautakunta päätti laittaa maidon jakelun kortille syyskuusta alkaen. Maidon jakelussa lautakunta painotti, että ensisijaisesti maitoa jaettaisiin lapsille ja sairaille.⁵⁷¹ Tilanne ei ollut lapsiperheiden kannalta hyvä, sillä yhdeksän henkiselle perheelle oli saatavana vain yksi litra maitoa päivässä.⁵⁷² Välillä elintarvikelautakunnalla oli myös iloista ilmoitettavaa. Sorretun Voima kertoi elokuun 20. päivänä, että voita ja juustoa saapuisi Jyväskylään lähipäivinä.⁵⁷³ Tämä oli positiivinen uutinen, sillä voin ja juuston saaminen oli harvinaista ja sitä kuluttajat odottivat innolla. Elokuussa työläiskuluttajien kokouksia pidettiin useita. Elokuun 23. päivänä oli työväen kokous Jyväskylän maalaiskunnan⁵⁷⁴ työväen talolla,⁵⁷⁵ ja seuraavana päivänä vastaava kokous pidettiin kaupungin työväentalolla. Niissä käsiteltiin kaupungin elintarvikekysymystä.⁵⁷⁶ Merkillepantavaa Jyväskylän

---

⁵⁶⁹ 20.8.1917, Sorretun Voima, no. 93.

⁵⁷⁰ Jyväskylän raastuvanoikeuden tuomiokirja v. 1917, I, Cc: 106. JyMa; 29.8.1917, Sorretun Voima, no. 97. Lehti kertoi, että 27. päivänä elokuuta rajarinnan ylittämistä tuomittiin raastuvanoikeudessa sakkoja.

⁵⁷¹ 21.8.1917, Keski-Suomi, no. 79.

⁵⁷² 18.8.1917, Onni Tuomi: päiväkirja 1916 – 1917, kotelo 1, JyMa.

⁵⁷³ 20.8.1917, Sorretun Voima, no. 93.

⁵⁷⁴ Jyväskylän maalaiskunnasta käytettiin vuonna 1917 nimitystä Jyväskylän pitäjä. Tutkimuksessa käytän Jyväskylän pitäjistä nimitystä Jyväskylän maalaiskunta.

⁵⁷⁵ 20.8.1917, Sorretun Voima, no. 93.

⁵⁷⁶ 22.8.1917, Sorretun Voima, no. 94. Kaupungin työläisten kokoukseen sai osallistua vain työväen

maalaiskunnan kokoukselle olivat ehdotukset anarkistisien toimenpiteiden sekä maidon pakko-ottojen aloittamisista, mutta niihin ei kuitenkaan paikkakunnalla ryhdytty.⁵⁷⁷ Työväestön johtajien maltillisuus ja elintarvikelautakunnan sosialistinen enemmistö hillitsivät jyrkimpien mielipiteiden voitolle pääsyä Jyväskylän työväenjoukkojen keskuudessa.

Elintarvikelautakunta joutui työssään kohtaamaan monenlaisia haastavia tehtäviä. Sille oli ilmoitettu leipäkorttien annosten loppumisesta, ja kuluttajat halusivat uusia kortteja. Elintarvikelautakunnan oli jyrkästi kiellettävä lisäannosten antaminen, ja kuluttajia kehoitettiin tulemaan toimeen omillaan ja heidän oli keksittävä keinot leipänsä hankkimiseksi syyskuun 15. päivään saakka.⁵⁷⁸ Elintarvikelautakunnan oli oltava tiukkana, vaikka ihmisten jättäminen ilman leipää oli kova päätös. Linjasta lipsuminen olisi saanut koko leivän- ja jauhojen jakelun sekasortoiseen tilaan. Elokuun 24. päivänä pidetyssä kaupungin työläiskuluttajien kokouksessa elintarvikelautakunnan työläisedustajat pyysivät eroa lautakunnan jäsenyydestä, mutta kokous ei antanut heille siihen lupaa. Kokouksessa ehdotettiin kaupungin elintarvikepolitiikan hoidon jättämistä kokonaan porvarillisten jäsenten huoleksi. Ehdotus ei saanut täydellistä kannatusta ja elintarvikelautakunnan työläisjäsenet jäivät toistaiseksi hoitamaan toimiaan lautakunnassa. Samalla kuitenkin päätettiin seuraavaa: jos elintarvikepolitiikan suunta ei pian muutu elintarvikelain mukaiseksi, niin lautakunnan työläisedustajat saavat erota lautakunnan jäsenyydestä ja jättää sen hoito porvarien huoleksi.⁵⁷⁹

Elokuun lopussa elintarviketilanne oli huono myös Jyväskylän maalaiskunnassa. Tästä aiheutui lisääntyviä ongelmia kaupungin elintarvikkeiden jakelulle, sillä lähiseutujen asukkaat tekivät Jyväskylään leivänhakumatkoja.⁵⁸⁰ Siitä seurasi, että leipää ei silloin riittänyt kaupungin omille asukkaille riittävästi jaettavaksi. Kaupungin elintarvikelautakunta ei voinut olla jakamatta leipää, sillä voimassa olevilla korteilla leipää piti myydä myös lähiseutujen asukkaille. Keski-Suomi kehotti Jyväskylän

---

⁵⁷⁷ järjestöihin kuuluvat, sillä kokoukseen tulijoita kehoitettiin ottamaan jäsenkirja mukaan. 23.8.1917, Onni Tuomi: päiväkirja 1916 – 1917, kotelo 1, JyMa. Päiväkirjassaan kansanedustaja Tuomi mainitsee, että sai alustajana rauhoitella kokousta, että anarkistisiin toimenpiteisiin ei ryhdyttäisi. Sanomalehti Sorretun Voima ei 24.8.1917 lehdessään mainitse mitään, että anarkistisia mielipiteitä kokouksessa oli esitetty.

⁵⁷⁸ 22.8.1917, Sorretun Voima, no. 94.

⁵⁷⁹ 29.8.1917, Sorretun Voima, no. 97.

⁵⁸⁰ 30.8.1917, Keski-Suomi, no. 83.

maalaiskunnan elintarvikelautakuntaa hankkimaan kuntansa asukkaille leipää, sillä kaupungissa oli omia leivän jonottajia aivan tarpeeksi.⁵⁸¹ Syyskuun alussa elintarvikelautakunta teki ratkaisun, että leipää jaettaisiin ulkopaikkakuntalaisille vain heidän kaupungissa oleskelunsa ajaksi, mutta ei kotiin viemiseksi.⁵⁸² Tällä toimenpiteellä lautakunta halusi turvata kaupunkilaisten leivänsaannin.

Syyskuun alussa kaupungin elintarvikelautakunnan laittoi maidonjakelun kortille. Elintarvikelautakunta kertoi jakavansa maidon ensisijaisesti lapsiperheille, sairaille ja vanhuksille, ja heiltä ylijäävät maidot jaetaan muiden kuluttajien kesken.⁵⁸³ Työläiskuluttajien vaatimus maidon kortille laittamisesta toteutui. He olivat aikaisemmin vaatineet maidon säännöstelyä, mutta loppukesästä tähän vaatimukseen ei vielä ollut suostuttu. Maidon kortille asettamisesta seurasi, että maitoerän saapuessa kauppojen eteen tuli pitkät jonot, ja jonottajat olivat yleensä työväenluokasta. Muista yhteiskuntaryhmistä olevia kuluttajia näissä jonoissa oli vähän.⁵⁸⁴

6.2.4 Elintarvikelautakunnan porvarijäsenet eroavat

Elintarvikelautakunnan työ vaikeutui entisestään kun syyskuun kymmenentenä päivänä lautakunnan porvari- ja työläisedustajien välille tuli riita suhtautumisesta leipuri Santalan elintarvikekätköihin ja hänen syyttämättä jättämisestä. Riidassa ei päästy yksimielisyyteen ja sen seurauksena elintarvikelautakunnan porvarillinen toimitusjohtaja E. Spets ja porvarilliset edustajat E. Huttunen ja M. Niemeläinen ilmoittivat eroavansa lautakunnasta.⁵⁸⁵ Kokouksen jälkeen porvarilliset jäsenet jättivät virallisen eronpyyntönsä valtuustolle, jonka päätösvallan alaisuudessa lautakunta työskenteli. Tähän päättyi elintarvikelautakunnan neljä kuukautta kestänyt työ sosialistienemmistöisenä. Lautakunta ei tästä eteenpäin työskennellyt entisessä kokoonpanossaan enää missään vaiheessa ennen sodan syttymistä.

---

⁵⁸¹ 30.8.1917, Keski-Suomi, no. 83.

⁵⁸² 6.9.1917, Keski-Suomi, no. 86.

⁵⁸³ 31.8.1917, Sorretun Voima, no. 98; 1.9.1917, Keski-Suomi, no. 84.

⁵⁸⁴ 10.9.1917, Sorretun Voima, no. 102.

⁵⁸⁵ 10.9.1917, Onni Tuomi: päiväkirja 1916 – 1917, kotelo 1, JyMa; 13.9.1917, Keski-Suomi, no. 89; 14.9.1917, Sorretun Voima, no. 104.

Elintarvikelautakunnan työtä oli koko neljän kuukauden ajan haitannut Suomen paheneva elintarvikepula. Elintarvikelautakunta ei pystynyt hankkimaan elintarvikkeita kaupunkilaisten käyttöön kulutusta vastaavaa määrää. Työtä olivat varjostaneet myös muut ongelmat, vaikka niistä eivät paikalliset sanomalehdet ennen porvarillisten jäsenten eroa puhuneetkaan. Porvariedustajien erokirjeestä ongelmista saa kuitenkin tarkemman kuvan, sillä heidän näkemyksensä mukaan lautakunnan työläisenemmistö aiheutti ongelmia lautakunnan työskentelylle. Työläis- ja porvariedustajien käsityksen mukaan lautakunnan tehtävät olivat erilaiset. Porvariedustajat kirjoittavat erokirjeessään kaupungin valtuustolle: ”*Senjälkeen kuin tädäläiseen Elintarvikelautakuntaan tuli enemmistö työväen edustajista, on aniharvaa poikkeusta lukuunottamatta vähemmistö saanut tyytyä vastalauseisiin, sillä sen mielipiteelle ei ole saatu kannatusta niinkuin meidän käsittääksemme kuluttajain etu monesti olisi vaatinut. Lautakunnan päätökset useissa tapauksissa ovat vieneet tuloksiin jotka ei ole olleet omiaan edistämään elintarpeiden saantia, vaan päinvastoin ehkäisseet sitä ja vieneet lautakunnan ja sen virkailijain työn monimutkaisemmaksi, hyödyttämättä ketään.*”⁵⁸⁶ Tämän lisäksi porvariedustajat mainitsivat syyskuun kymmenentenä päivänä olleesta elintarvikelautakunnan kokouksesta ja siellä olleista erimielisyyksistä, joiden seurauksena yhteistyön jatkaminen lautakunnassa oli mahdotonta.⁵⁸⁷

Lautakunnan porvarijäsenten kirjeestä saa kuvan, että heidän tekemiään ehdotuksia ja näkemyksiä ei työläisvoittoisessa lautakunnassa hyväksytty. Kirjeestä on havaittavissa, että lautakunnassa vain porvarilliset jäsenet tekivät ”kuluttajien etuja parantavia toimenpiteitä” ja työläisjäsenet vain pahensivat elintarvikepulaa paikkakunnalla. Erimielisyyden keskeisenä syynä oli, että porvarilliset jäsenet ajoivat enemmän oman ryhmänsä etuja, kun vastaavasti elintarvikelautakunnan työläisedustajat halusivat parantaa työläiskuluttajien etua parhaansa mukaan. Molemmat osapuolet halusivat parantaa ensisijaisesti oman yhteiskuntaryhmänsä etuja ja tässä porvarit olivat vähemmistönsä takia häviöllä. Nämä erimielisyydet olivat kiistan keskeisimpinä syitä. Näiden erimielisyyksien takia elintarvikelautakunnan porvarilliset edustajat päättivät erota, sillä he katsoivat toimimisen työläisvoittoisessa lautakunnassa mahdottomaksi, sillä eivät voineet ajaa oman yhteiskuntaryhmänsä etuja.

---

⁵⁸⁶ 26.9.1917, § 247, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Ks. myös 27.9.1917, Keski-Suomi, no. 95A.

⁵⁸⁷ 26.9.1917, §:n 247 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

Syyskuun kymmenennen päivän jälkeen elintarvikelautakunnan porvarilliset jäsenet eivät osallistuneet lautakunnan työskentelyyn, ja se teki siitä puolitehoisen. Syyskuun puolivälissä sanomalehti Sorretun Voima kertoi kaupungissa viikon kestäneestä viljapulasta, sillä elintarvikelautakunta ei ole jakanut jauhoja kuluttajille jauhojen puuttumisen takia. Sen seurauksena moni työläisperhe oli saanut olla ilman leipää useita päiviä. Jauhopulan lisäksi kaupungissa oli puutetta myös maidosta. Maidon jakelu tapahtui edelleen korteilla ja sitä jaettiin vain puoli litraa lasta kohden, sillä enempää ei ollut. Lehti kertoi lautakunnan tekevän kaikkensa elintarpeiden hankkimiseksi kaupunkiin, mutta sen työtä häiritsi viljan, maidon, ym. elintarvikkeiden puute koko maassa. Viljan puutteesta huolimatta lautakunta oli saanut ostettua vehnää ja ohraa, mutta ruisjauhoista oli pula koko kaupungissa.⁵⁸⁸

Tuontikunnan välityksellä saadun viljan ansiosta viljapula oli kaupungissa syyskuun lopussa saatu toistaiseksi torjuttua. Sorretun Voima uutisoi syyskuun lopussa Jyväskylässä olevasta nälänhädästä ja erityisesti työväestön kärsivän siitä, vaikka elintarvikelautakunta oli vehnää jakanut.⁵⁸⁹ Lehdet olivat uutisoinnissaan samoilla linjoilla, sillä saapuneella viljalla kaupunkilaisten puutetta pystyttiin hetkellisesti parantamaan, mutta itse ongelmaa se ei poistanut. Syyskuun loppuun tultaessa tilanne oli Jyväskylässä vaikea. Lautakunta kielsi kaupungin vaikean elintarviketilanteen takia leivän ja jauhojen myynnin ulkopaikkakuntalaisille ja näiden tuotteiden vienti kaupungista oli kielletty. Lautakunta kuitenkin rauhoitteli kaupunkilaisia sillä, että aikaisemmat käyttämättömät kupongit saisi käyttää heti, kun viljaa kaupunkiin saadaan tarvittava määrä.⁵⁹⁰

Kuntainvälinen elintarvikelautakunta ehdotti senaatille leipäannoksien pienentämistä kaupungeissa ja suurimmissa asutuskeskuksissa. Ehdotuksen mukaan valtion leipäkorttien päiväannokset pienennettäisiin 125 grammaan päivässä, mikä olisi 25 % vähemmän kuin aikaisemmin.⁵⁹¹ Jyväskylän työläiskuluttajat käsittelivät asiaa lokakuun seitsemäntenä päivänä. Antamassaan lausunnossa ne olivat jyrkästi annoksien pienentämistä vastaan, sillä heidän mielestään annokset olivat nykyisin jo

---

⁵⁸⁸ 19.9.1917, Sorretun Voima, no. 106; 25.9.1917, Keski-Suomi, no. 94. Elintarvikelautakunta oli saanut ostettua Tuontikunnan välityksellä 16 000 kiloa vehnää ja 2000 kiloa ohraa.

⁵⁸⁹ 24.9.1917, Sorretun Voima, no. 108. Lehden uutisen mielestä viljaa oli kuitenkin tullut riittämättömästi.

⁵⁹⁰ 26.9.1917, Sorretun Voima, no. 109.

⁵⁹¹ 5.10.1917, Sorretun Voima, no. 113.

liian pienet. Lisäksi kaupungin elintarvikelauslaskunnan pitää järjestää maidon ja lihan jakelu paremmin toimivaksi, sillä ko. elintarvikkeet eivät jakaudu tasaisesti kaikkien kuluttajien kesken.⁵⁹²

Keväällä kaupungin viljelysmaaille oli istutettu perunaa. Syyskuun lopussa kaupungin elintarvikelauslaskunta päätti ostaa perunat kaupungin rahatoimikamarilta lautakunnan käyttöön ja myydä niitä kaupunkilaisille.⁵⁹³ Lokakuun alussa lautakunta kielsi yksityisiä ihmisiä käyttämästä perunaa eläinten ravinnoksi ja samalla kiellettiin perunan kuljetus paikkakunnalta.⁵⁹⁴ Se asetti erilaisia määräyksiä mm. karjanomistajille, että heidän pitää ilmoittaa maidon tuonnista yksityisasiakkaille ja että lokakuun 11. päivään mennessä tuonti oli kokonaan lopetettava. Lautakunta halusi neuvotella karjanomistajien kanssa kaiken maidon ostamisesta lautakunnan käyttöön. Toimenpiteellä se halusi helpottaa kaupungissa olevaa maitopulaa ja saada jaettua se tasaisemmin kaikkien kuluttajien kesken.⁵⁹⁵ Tässä toimenpiteessä lautakunta ei kuitenkaan onnistunut, sillä maidontuottajat eivät halunneet myydä maitoa elintarvikelauslaskunnalle voimassa olevilla rajahinnoilla.

6.2.5 Jämsä ja Korpilahti takavarikoivat Jyväskylään ostetut viljat – työläisjäsenet eroavat elintarvikelauslaskunnasta

Jyväskylän elintarvikelauslaskunnan työt vaikeutuivat lokakuun puolivälissä entisestään. Lautakunta oli ostanut Jämsästä ja Korpilahdelta viljaa, mutta kuntien elintarvikelauslaskunnat eivät antaneet viljalle kuljetuslupaa, vaan takavarikoivat ne itselleen.⁵⁹⁶ Paikalliset sanomalehdet Keski-Suomi ja Sorretun Voima olivat kirjoittelussaan huolestuneita Jämsän ja Korpilahden elintarvikelauslaskuntien toimenpiteistä. Keski-Suomi kirjoitti: *”Kaupunkimme elintarvikelauslaskunnan toimitusjohtaja on meille ilmoittanut, että viljankuljetus kaupunkiimme ympäristökunnista on kohdannut suorastaan voittamattomia vaikeuksia, niin että*

---

⁵⁹² 8.10.1917, Sorretun Voima, no. 114.

⁵⁹³ 27.9.1917, Keski-Suomi, no. 95A; 28.9.1917, Sorretun Voima, no. 110 A.

⁵⁹⁴ 5.10.1917, Sorretun Voima, no. 113.

⁵⁹⁵ 9.10.1917, Keski-Suomi, no. 100.

⁵⁹⁶ 12.10.1917, Sorretun Voima, no. 116; 13.10.1917, Keski-Suomi, no. 102. Jämsästä oli ostettu noin 20 000 kiloa ja Korpilahdelta noin 18 000 kiloa viljaa, jotka takavarikoitiin.

kaupunkiamme uhkaa vakava leipäpula” sekä jatkaa: *”Sen johdosta, että eilen laskettiin täällä kauppaan viimeiset elintarvikelausakunnan hallussa olleet jauhot ja leipäpula siis ensi viikolla on uhkaamassa.”*⁵⁹⁷ Sorretun Voima jatkoi Keski-Suomen linjoilla: *”Elintarvikelausakunnan antaman tiedon mukaan riittävät kaupungin viljavarat ensi viikon puoliväliin. Kiireellisiä toimenpiteitä vaaditaan uhkaavan tuhon estämiseksi.”*⁵⁹⁸ Elintarvikelausakunnan puheenjohtaja Kaarlo Salovaara yritti neuvottelemalla ja eri hallintoviranomaisten määräyksillä saada takavarikoidut viljat kaupungin elintarvikelausakunnan käyttöön. Senaatista ja maaherran virastosta ilmoitettiin niiden olevan voimattomia kyseisen kiistan ratkaisemiseksi.⁵⁹⁹ Hyvistä yrityksistä huolimatta viljat jäivät toistaiseksi takavarikkoon.

Sanomalehti Keski-Suomi kritisoi lokakuun puolivälissä Jyväskylän elintarvikelausakunnan toimintaa. Se kuitenkin myönsi, että maan yleinen tilanne haittasi elintarpeiden saantia, mutta keskeisimpänä syynä se piti työläisedustajien hallitseman lausakunnan kykenemättömyyttä työhönsä. Kun ympäristökunnat olivat estäneet viljan kuljettamisen, lausakunnan jäsenet eivät olleet hankkineet käsiinsä muita kotimaisia viljanlähteitä, joita olisi pohjanmaalla ollut saartavilla, jos sinne joku olisi lähetetty viljaa ostamaan.⁶⁰⁰

Kiista elintarvikelausakunnasta oli lokakuun puolivälissä kesken, sillä syyskuun lopulla sen porvarijäsenet olivat jättäneet paikkansa. Jyväskylän kaupunginvaltuusto otti lokakuun 16. päivänä jatkokäsiteltäväksi elintarvikelausakunnan porvarijäsenten eronpyynnöt. Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaan valtuusto muutti elintarvikelausakunnan paikkajaon uudelleen porvarienemmistöiseksi. Uudessa lausakunnassa porvareille annettiin kuusi edustajapaikkaa ja työväestö saisi asettaa neljä edustajaa. Valtuudet päätivät, että uusi elintarvikelausakunta aloittaa työnsä välittömästi ja uusi kokoonpano oli voimassa lokakuun 17. päivästä alkaen.⁶⁰¹ Keski-Suomi antoi kaupunginvaltuustolle kiitokset siitä, että se oli järjestänyt lausakunnan kokoonpanon uudelleen ja samalla porvarienemmistöinen lausakunta yrittäisi korjata ne

---

⁵⁹⁷ 13.10.1917, Keski-Suomi, no. 102.

⁵⁹⁸ 12.10.1917, Sorretun Voima, no. 116.

⁵⁹⁹ 13.10.1917, Keski-Suomi, no. 102.

⁶⁰⁰ 18.10.1917, Keski-Suomi, no. 104.

⁶⁰¹ 16.10.1917, § 270, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917, s.72 – 73; JKA; 17.10.1917, Sorretun Voima, no. 118; 18.10.1917, Keski-Suomi, no. 104.

virheet, joita sosialistien isännöimä lautakunta oli saanut aikaan.⁶⁰²

Sorretun Voimassa kaupunginvaltuuston toimiin otettiin huomattavasti jyrkempi kanta. Lehden mukaan valtuuston tekemä päätös oli voimassa olevan elintarvikelain vastainen ja lautakunnan porvarijäsenet keksivät tekosyyn, jonka nojalla erosivat johtajineen ja samalla raivasivat tietä lautakunnan uudelleenjärjestämiseksi. Syytökset sosialistien kykenemättömyydestä, kuluttajien etujen vastustamisesta ja liikemiestaitojen puuttumisesta olivat vain tekosyy sosialistiedustajia vastaan. Elintarvikelautakunnan työläisjäsenet olivat hoitaneet lehden mukaan tehtäviään niin hyvin kuin se nykyisissä oloissa oli mahdollista ja se oli saanut porvarit asiasta vihaisiksi.⁶⁰³

Porvarienemmistöisen elintarvikelautakunnan työ ei ollut yhtään helpompaa kuin sen edeltäjilläkään. Yleisestä pulasta huolimatta lautakunta kertoi saaneensa Tuontikunnalta lupauksen 8000 kilon ruisjauho- ja 10 000 kilon vehnä jauhoerän saamisesta kaupunkiin. Tuontikunnan kanssa neuvoteltu sopimus viljan saamisesta kaupunkiin oli lautakunnan sosialististen jäsenten viimeinen työtehtävä. Tämän lisäksi he saivat senaatin lähettämään sähkeen Hämeenlinnan kuvernöörille, jossa velvoitettiin nostamaan syyte Jämsän ja Korpilahden elintarvikelautakuntia vastaan niiden takavarikoitua Jyväskylään ostetut viljat.⁶⁰⁴ Porvarijohtoinen lautakunta ilmoitti nostavansa maidon nykyistä hintaa 15 penniä litralta, sillä nykyinen hinta ei vastaa maidon hankinnasta aiheutuneita kuluja.⁶⁰⁵ Tästä maidon hinnan nostamisesta sanomalehti Sorretun Voima kritisoi porvarienemmistöistä lautakuntaa, sillä sen mukaan 90 penniä litralta on liian korkea hinta, koska maidon rajahinta on 58 – 60 penniä litralta.⁶⁰⁶ Lokakuun lopussa Tuontikunnan kanssa neuvotellut viljat eivät olleet saapuneet Jyväskylään ja viljasta oli kova puute kaupungissa.⁶⁰⁷

Työväen sanomalehdellä Sorretun Voimalla oli hyvä tilaisuus arvostella lautakunnan toimintaa, sillä työväestö oli päättänyt kutsua omat edustajansa kaupungin elintarvikelautakunnasta lokakuun 18. päivänä pidetyn kokouksen jälkeen, sillä lautakunnan enemmistö oli annettu uudestaan porvareille. Työväestö jätti lautakunnan

---

⁶⁰² 18.10.1917, Keski-Suomi, no. 104.

⁶⁰³ 19.10.1917, Sorretun Voima, no. 119.

⁶⁰⁴ 22.10.1917, Sorretun Voima, no. 120; 23.10.1917, Keski-Suomi, no. 106.

⁶⁰⁵ 23.10.1917, Keski-Suomi, no. 106.

⁶⁰⁶ 29.10.1917, Sorretun Voima, no. 123.

⁶⁰⁷ 31.10.1917, Sorretun Voima, no. 124.

työt porvarien haltuun, mutta samalla se päätti joukkotoiminnan avulla seurata elintarvikelautakunnan työtä ja arvostella sitä julkisuudessa, jos siihen ilmenee tarvetta.⁶⁰⁸ Kaupunginvaltuuston kokoukselle työläisedustajat jättivät virallisen ero- ja syytekirjeen lokakuun 26. päivänä.⁶⁰⁹ Aiemmin tekemänsä päätöksen perusteella työläisjäsenet eivät katsoneet voivansa ottaa osaa lautakunnan työhön.

Jyväskylän valtuusto käsitteli työväestön eroamista elintarvikelautakunnasta marraskuun alussa. Työväen puolelta esitettyjen syytösten johdosta valtuusto pyysi lautakunnan porvarillisilta jäseniltä sekä puheenjohtajalta selvitystä tapahtumien kulusta.⁶¹⁰ Muihin toimenpiteisiin kaupunginvaltuusto ei ryhtynyt, vaan asian käsittely oli kokouksen osalta loppunut. Kaupungin valtuusto käsitteli työläisjäsenien eroamista elintarvikelautakunnasta seuraavan kerran joulukuun viidentenä päivänä. Lautakunnan porvarijäseniltä saadun selvityksen mukaan valtuusmiehet eivät katsoneet työläisjäsenien lähettämän syytekirjelmän aiheuttavan enempiä toimenpiteitä ja lisätoimenpiteisiin ei valtuuston puolelta katsottu olevan tarvetta ryhtyä.⁶¹¹

Työläisedustajien erottua elintarvikelautakunnasta sen toiminta jatkui porvariedustajien johdolla. Marraskuun alkuun mennessä kaupungin elintarvikelautakunta ei ollut saanut luvattuja vilja-annoksia. Samalla se kuitenkin ilmoitti, että Jämsän elintarvikelautakunta oli luvannut luovuttaa takavarikoimansa viljat, mutta ne eivät olleet kaupunkiin vielä saapuneet. Lisäksi kerrottiin lihan ja juuston jakelun aloittamisesta.⁶¹² Marraskuun kolmantena päivänä viljanpuute helpotti Jyväskylässä hetkeksi, sillä viljalastissa ollut juna saapui asemalle.⁶¹³ Tätä viljaa oli odotettu, sillä saapunut toimitus oli myöhässä ja kaupunkilaiset olivat kärsineet viljapulasta useita päiviä.

Jyväskylässä oli kevästä syksyyn paha elintarvikepula, mutta kertaakaan työväestö ei ryhtynyt mellakoimaan tai omavaltaisesti takavarikoimaan elintarvikkeita, mitä

---

⁶⁰⁸ 19.10.1917, Sorretun Voima, no. 119.

⁶⁰⁹ 29.10.1917, Sorretun Voima, no. 123; 8.11.1917, §:n 308 liite A, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁶¹⁰ 8.11.1917, § 308, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁶¹¹ 5.12.1917, § 353, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁶¹² 1.11.1917, Keski-Suomi, no. 110. Elintarvikelautakunta ilmoitti, että juustoa jaetaan 100 grammaa asukasta kohden viikossa ja hevosen lihaa myydään toistaiseksi raatihuoneen edessä.

⁶¹³ 2.11.1917, Sorretun Voima, no. 125; 3.11.1917, Keski-Suomi, no. 111. Sorretun Voima kertoi lukijoilleen, että kolmasosa viljasta jaetaan kaurana ja loput ruisjauhoina.

muualla maassa tapahtui.⁶¹⁴ Paavolainen mainitsee tutkimuksessaan, ettei voimellakoissa esim. Turussa pyritty henkilökohtaiseen anastamiseen, vaan pikemminkin ne kuvastivat puhkeamassa olevaa vallankumouksellisuutta ja turvautumista joukkovoiman käyttöön.⁶¹⁵ Jyväskylässä joukkovoiman käyttö elintarvikkeiden pakko-ottamisessa ei kuulunut työväenjoukkojen toimintatapaan, vaan täällä oltiin elintarvikeasioissa passiivisia ja joukot pysyivät rauhallisina marraskuun suurlakkoon saakka. Senkään aikana elintarvikkeiden pakko-ottoihin ei ryhdytty. Tähän pidättyvyyteen oli syynä se, että paikkakunnalla ei ollut mainittavia elintarvikkeja ja viljavarastoja, joita olisi pystynyt takavarikoimaan. Kaikki viljat ja muut elintarvikkeet menivät heti kaupunkiin saavuttuaan elintarvikelautakunnan toimesta jakoon. Kaupungissa elettiin lähes kaikkien elintarvikkeiden osalta jatkuvasti ns. kädestä suuhun. Elintarvikelautakunnasta käyty kiista ei saanut työväestöä lähtemään puolustamaan menettämiään etuja. Lautakunnan paikkajalon muuttaminen porvarivoittoiseksi ei provosoinut tilannetta yhteenottoon tai edes mielenosoituksiin valtuuston tekemää päätöstä vastaan. Tässäkin vastakkainasettelussa työväestö johtajineen pysyi passiivisena ja yhteiskuntarauha kaupungissa säilyi. Sanomalehti Sorretun Voima ei kirjoituksissaan puuttunut asiaan marraskuun alun jälkeen, ja lautakunnan paikkajako ja valtuuston toimet jäivät kirjoittelussa muiden asioiden varjoon.

6.3 Elintarviketilanne marraskuun suurlakon jälkeen heikkenee

Marraskuun suurlakon jälkeen kirjoittelu elintarvikeasioista kaupungin porvarillisessa sanomalehdessä Keski-Suomessa loppui pitkäksi ajaksi. Lehden tärkeimpinä uutisina olivat suurlakon aikaiset tapahtumat kaupungissa. Sanomalehti Sorretun Voima kirjoitti heti suurlakon jälkeen takavarikoidusta lihasta. Mäki-Matissa oli elintarvikelautakunnan toimesta suurlakkoviikon aikana takavarikoitu toistasataa kiloa lihaa, ja samalla lehti ilmoitti elintarvikkeiden kätäjän asettamisesta syytteesen lain

---

⁶¹⁴ Salkola 1985, s. 263; Rantatupa 1979, s. 88 – 89. Ensimmäiset elintarvikelevottomuudet alkoivat elokuussa Turussa ja Helsingissä. Lahdessa kansalaiskokouksen kokoonkutsujaksi ilmoitettiin yksinkertaisesti vain NÄLKÄ.

⁶¹⁵ Paavolainen 1966, s. 46.

rikkomisesta.⁶¹⁶ Sorretun Voiman kirjoittelu elintarvikkeiden saannista kaupunkiin suurlakon jälkeen väheni merkittävästi. Kirjoittelun pääpaino oli suurlakon aikaisten tapahtumien puolustelemista porvarien tekemiä syytöksiä vastaan, eikä kaupungin vaikea elintarviketilanne saanut lehdessä palstatilaa. Elintarvikelautakunta seurasi tilannetta tarkasti ja kokouksessaan se kehotti lautakunnan toimitusjohtajaa ryhtymään pikaisiin toimiin viljan hankkimiseksi kaupunkiin.⁶¹⁷ Lisäksi päätettiin myydä syksyllä ostetut ja jo hieman pilaantuneet silakat kuluttajille yhden markan kilohinnalla.⁶¹⁸

Elintarvikelautakunta jakoi elintarpeita, joita sillä oli varastossa. Marraskuun 26. päivän kokouksessa se päätti myydä hallussaan olleet seitsemän säkkiä ruisjauhoja, kahdeksan säkkiä ohrajauhoja ja lisäksi lautakunnan hallussa olevat perunat. Kaupungin väkilukuun suhteutettuna varastossa ei ollut riittävästi jauhoja. Sen vuoksi elintarvikelautakunta päätti ryhtyä tarkemmin selvittämään syksyllä kerättyjen jäkälien lisäämisestä jauhoihin.⁶¹⁹ Kaikki mahdolliset elintarpeet jaettiin kuluttajille ja samalla mietittiin uusia toimenpiteitä, joilla voitaisiin helpottaa kuluttajien kärsimä elintarvikepulaa. Sanomalehti Keski-Suomi kertoi elintarvikelautakunnan suunnitelmista lisätä jäkälää jauhoihin. Samalla se opasti ihmisiä, miten jäkälästä saadaan ihmisravinnoksi kelpaavaa leipää. Lehden toimitus oli myös kokeillut erilaisia jäkälä – jauho-sekoituksia ja piti parhaana sekoitusta, jossa oli kaksi kolmasosaa islanninjäkälää ja kolmasosa ohraa. Tämä oli tummaa, mutta kuitenkin syötäväksi kelpaavaa. Poronjäkälästä tehty jauhoseos oli lehden mukaan vastaavasti pahanmakuista.⁶²⁰

Elintarviketilanne oli joulukuussa heikko. Jyväskylän porvarillinen sanomalehti Keski-Suomi keskittyi uutisoinnissaan käsittelemään koko maan huonoa elintarviketilannetta, eikä paikallinen elintarviketilanne ollut sen keskeisenä mielenkiinnon kohteena. Lehdessä kerrottiin senaatin elintarvikeosaston jäsenen pyytäneen Yhdysvaltoja aloittamaan viljantoimitukset Suomeen, sillä Venäjän epävakaa tilanteen takia viljatoimitukset ovat sieltä loppuneet lähes kokonaan. Samalla kerrottiin Suomen työväen levottomuuden lisääntyvän jatkuvan elintarvikepulan seurauksena ja

---

⁶¹⁶ 21.11.1917, Sorretun Voima, no. 131.

⁶¹⁷ 19.11.1917, § 5, Jyväskylän elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja, C: 1, JKA.

⁶¹⁸ 19.11.1917, § 14, Jyväskylän elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja, C: 1, JKA.

⁶¹⁹ 26.11.1917, § 8, Jyväskylän elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja, C: 1, JKA. Perunoiden kilohinnaksi määrättiin 75 penniä kilolta ja yhdelle ostajalle annettaisiin enintään 50 kiloa.

⁶²⁰ 1.12.1917, Keski-Suomi, no. 121.

pahentuessaan uhkaavan Suomen yhteiskuntarauhaa.⁶²¹ Sen takia olisi välttämätöntä saada viljatoimitukset Yhdysvalloista pikaisesti alkamaan. Yhdysvaltojen lisäksi suomalaiset vetosivat Skandinavian maihin, että sieltä saataisiin elintarvikkeita nälästä kärsiville suomalaisille.⁶²²

Keski-Suomen kiinnostus elintarvikeasioissa käsitteli koko maan asioita, mutta Sorretun Voima oli kiinnostunut myös paikallisista elintarvikeasioista. Sorretun Voima kertoi kaupungin elintarvikelautakunnan toimineen heikosti ja välinpitämättömästi viljan saamiseksi kaupunkiin, sillä monet perheet olivat saaneet olla viikkokausia ilman leipää ja muutaman viljasäkin tuleminen ainoastaan kiihotti nälkää. Elintarvikelautakuntaa arvosteltiin myös siitä, että se aikoi sekoittaa jauhoihin jäkälää, sillä uusimmat tutkimukset kertoivat jäkälän ravintoarvojen olevan huonoja eikä niitä takia saisi sekoittaa keskenään.⁶²³ Lehti oli jäkäläkysymyksessä jyrkästi sen käyttämistä vastaan. Porvariston toimia lehdessä kritisoitiin ankarasti, mutta kirjoittelun sävy ei ollut vallankumouksellinen. Sorretun Voima ei kehottanut heikosta elintarviketilanteesta huolimatta työläiskuluttajia ryhtymään jyrkkiin vastatoimiin porvarijohtoista elintarvikelautakuntaa vastaan, vaikka muualla maassa näin tapahtui.

Joulukuun lopussa elintarviketilanne oli kaupungissa huonontunut entisestään. Sorretun Voima kertoi jauhojen ja lihan loppuneen kaupungista kokonaan. Viljan tilanne oli kriittisin, sillä Jyväskylään saapuneet pienet jauhoerät jaettiin nopeasti loppuun, ja monet kuluttajat joutuivat lähtemään jakelupaikoilta tyhjin käsin. Lehti epäili, oliko porvarillinen elintarvikelautakunta tehnyt kaikkensa elintarvikkeiden hankkimiseksi kaupunkiin. Lautakunnan toimintaa oli kuitenkin vaikea arvostella, sillä kaikista sen toimista ei ollut tietoja, koska lautakunnassa ei ole yhtään työväestöön kuuluvaa jäsentä. Sorretun Voima arvosteli lautakunnan päätöstä asettaa lihakauppa takaisin yksityisten kauppiaiden hallintaan, sillä se ei taannut lihan tasapuolista jakoa ja teki työläiskuluttajat kaupungin lihakaupassa toisarvoisiksi. Joulukuun lopussa Sorretun Voima hyökkäsi elintarvikelautakunnan jäsenten kimppuun. Lehti epäili Lohikoskella tapahtuneen viljakeinottelua lautakunnan jäsenen avustuksella ja vaati lautakuntaa

---

⁶²¹ 8.12.1917, Keski-Suomi, no. 124.

⁶²² 11.12.1917, Keski-Suomi, no. 125.

⁶²³ 19.12.1917, Sorretun Voima, no. 143; Lehti syytti valtuustoa myös siitä, että se ei ollut varannut riittävästi määrärahoja elintarvikkeiden ostamista varten.

selvittämään tapahtumien kulun.⁶²⁴ Työväestö seurasi tarkasti elintarvikelautakunnan toimia ja lautakunnan jäsenten eivät voineet harjoittaa omavaltaista elintarvikepolitiikkaa.

Tammikuun kolmantena päivänä vuonna 1918 järjestäytyneiden työläisten kokouksessa vaadittiin porvarillisen elintarvikelautakunnan eroa siksi, että se ei ollut ”tehnyt mitään” viljan ym. elintarvikkeiden hankkimiseksi kaupunkiin ja kaikki viljantoimitukset olivat olleet Tuontikunnalta saatujen lähetysten varassa. Kaupungissa jaetut elintarvikkeet oli hankittu sosialistien ollessa lautakunnassa enemmistönä eikä tässäkään suhteessa ollut ryhdytty tarmokkaisiin toimiin. Lisäksi lautakuntaa syytettiin siitä, että se ei ollut takavarikoinut yksityisiltä keinottelijoilta elintarpeita ja jakanut niitä sen jälkeen tasaisesti kaikkien kaupunkilaisten kesken. Työväestö syytti elintarvikelautakuntaa myös rajahintojen ylittämisestä ja elintarvikelain rikkomisesta. Näiden syiden takia porvarillisen lautakunnan olisi heti erottava.⁶²⁵

Raskaista syytöksistä huolimatta kaupungin porvarillinen elintarvikelautakunta jatkoi toimintaansa eikä eronnut. Sanomalehti Keskisuomalainen ei uutisessaan puolustellut eikä kritisoinut elintarvikelautakunnan toimintaa, vaan kertoi työläiskuluttajien kokouksen päätöksistä lukijoilleen. Lehden suunta muuttui nopeasti. Seuraavan viikon lehdessä se puolusti kaupungin elintarvikelautakunnan toimia voimakkaasti ja kovan arvostelun kohteeksi joutuivat sosialistienemmistöisen lautakunnan toimet edelliseltä syksyltä, sillä silloin se ei ollut tehnyt tarpeeksi hyvää työtä elintarvikevarastojen hankkimiseksi. Keskisuomalainen oli tarkastanut lautakunnan toimet ja havainnut nykyisen lautakunnan tehneen kaikkensa elintarvikkeiden saamiseksi kaupunkiin.⁶²⁶ Yhtenä syynä kaupungin elintarvikepulaan oli rautateiden huono kuljetuskyky, sillä tarvittavaa viljamäärää ei sitä kautta pystytty riittävän nopeasti toimittamaan Jyväskylään.⁶²⁷ Elintarvikelautakunta oli hankkinut Riihimäeltä 8000 kilon ja SOK:lta 150 000 kilon viljaerän, joka kuitenkin odotti kuljetuksien alkamista lastauspaikoilla.

---

⁶²⁴ 28.12.1917, Sorretun Voima, no. 145 A.

⁶²⁵ 4.1.1918, Sorretun Voima, no. 2; 5.1.1918, Keskisuomalainen, no. 3.

⁶²⁶ 10.1.1918, Keskisuomalainen, no. 7.

⁶²⁷ 4.1.1918, Sorretun Voima, no. 2; 10.1.1918, Keskisuomalainen, no. 7. Molemmat lehdet kertoivat, että Elintarvikelautakunnan hankkima vilja seiso Viipurin lastauspaikassa joulukuun 8. päivästä tammikuun 4. päivään, eikä sitä pystytty Jyväskylään kuljettamaan. Sorretun Voima lisäksi uutisoi, että viljavaunu olisi vuodenvaihteessa ollut Riihimäellä, mutta vielä se ei kuitenkaan ollut tänne saapunut. Keskisuomalainen ilmestyi tammikuun 10. päivänä, mutta sen uutisen mukaan vilja ei ollut vielä saapunut kaupunkiin.

Keskisuomalainen torjui jyrkästi Sorretun Voimassa ja työläiskuluttajien kokouksessa esitetyt väitteet siitä, että kaupungin elintarvikelautakunta ei olisi tehnyt mitään helpottaakseen kaupunkia vaivaavaa elintarvikepulaa. Keskisuomalainen halusi osoittaa lukijoilleen, että muut syyt kuin elintarvikelautakunnan toimetttömyys olivat syynä siihen, että viljaa ei kuluttajille saapunut riittävästi.

Tammikuun kuluessa paikallisten sanomalehtien sivuilla käytiin kovasanaista kirjoittelua elintarvikelautakunnan tekemistä toimista. Molemmat osapuolet pitivät omia tekoja oikeina ja toisen tekemiä tekoja epäonnistuneina tai väärinä. Tammikuun puolivälissä Sorretun Voima kirjoitti kaupungin elintarvikelautakunnan myymälän jakaneen erälle kaupungin porvareille parhaita vehnä jauhoja 30 – 40 kilon erissä. Tätä asiaa tiedusteltaessa elintarvikelautakunnan johto oli selittänyt, että se oli ollut lääkärin määräys ja sen perusteella vehnä jauhot oli jaettu. Lehden mukaan se oli käsittämätön ja epäoikeudenmukainen teko kaupungin asukkaita kohtaan ja siihen eivät lääkärin määräykset olleet pätevänä syynä.⁶²⁸ Sorretun Voiman kirjoittelu herroille jaetuista jauhoista sai seuraavassa numerossa jatkoa. Haapakosken lakkautetun sotilassairaalan lääkäri Jalanderin kerrottiin antaneen vehnä jauhot kaupungin elintarvikelautakunnalle, joka vaihtoi ne eräiden perheiden kanssa ohra- ja ruisjauhoihin. Lehti syytti lautakunnan jakaneen koko vehnä jauho varaston salaa kaupungin yläluokalle eikä yksikään työläisperhe päässyt näistä jauhoista osallisiksi. Samaan aikaan lautakunta oli työläiskuluttajille jakanut pilaantunutta ohra jauhoa. Viljanjakelu oli muutenkin palvellut omistavan luokan tarpeita ja ohittanut työläisluokan tarpeet.⁶²⁹

Elintarvikelautakunnan kokouksessa käsiteltiin Sorretun Voimassa ollutta uutista jauhojen antamisesta sotilassairaalaan kaupungin elintarvikelautakunnalle. Kokouksessa päätettiin selvittää asia Keskisuomalaisessa ja asiasta ei enää Sorretun Voiman kanssa väiteltäisi.⁶³⁰ Keskisuomalaisessa puolustettiin elintarvikelautakunnan toimintaa ja lehdessä kerrottiin, että jauhoja oli vain vaihdettu eräiden omavaraistalouksien kanssa samaan määrään jauhoja. Jauhojen vaihtamista lautakunta ei pitänyt rikollisena eikä sopimattomana toimintana, koska se perustui tohtori Jalanderin ja elintarvikelautakunnan välille tehtyyn sopimukseen. Lisäksi Keskisuomalainen kirjoitti, että ilman vaihtokauppaa koko viljaerää ei

⁶²⁸ 14.1.1918, Sorretun Voima, no. 6.

⁶²⁹ 16.1.1918, Sorretun Voima, no. 7.

⁶³⁰ 15.1.1917, § 4, Jyväskylän elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja, C: 1, JKA.

kaupunkilaiskuluttajille olisi edes saatu ja annettu kritiikki oli täysin aiheetonta.⁶³¹

Sorretun Voima ei kirjoittelussa jättänyt porvareita rauhaan, vaan vastasi heti seuraavassa lehdessä otsikolla: ”*Jyväskylän kaupungin Elintarvikelautakunta selittelee tekosiaan.*”⁶³² Lisäksi kirjoitettiin: ”*Tosiasiaksi jää lautakunnan omien selittelyjen perusteella, että elintarvelautakunta keinotteli Haapakoskelta hyviä vehnä jauhoja jakaen ne puolueellisesti kaupungin herraskaisille. Elintarvelautakunta ei pystykään hankkimaan kaupungin asukkaille jauhoja oikealla tavalla ja pysyäkseen edes herraskaisten suosiossa hankki se heille vehnä jauhoja, jotka muuten olisivat joutuneet Haapakosken nälkäisille työläisille.*”⁶³³ Sanomalehti Keskisuomalainen ei enää vastannut Sorretun Voiman kirjoitteluun. Samalla kirjoittelu asiasta loppui, eikä asiaan palattu lehtien sivuilla enää tammikuun lopun aikana. Tammikuun lopussa lautakunta päätti käyttää hallussaan olleet perunavarastot leivän valmistukseen, sillä viljatilanne ei ollut merkittävästi parantunut.⁶³⁴ Tämä toimenpide jäi lautakunnan viimeiseksi työksi ennen sodan syttymistä.

Sorretun Voiman kirjoittelu hyökkäsi voimakkaasti kaupungin elintarvikelautakunnan toimia vastaan. Se ei hyväksynyt lautakunnan toimia viljanjakelussa, vaikka ilman tehtyä sopimusta sotilassairaalan viljat olisivat jääneet Haapakoskelle. Lehden mielestä viljat olisi mieluummin saaneet jäädä Haapakosken kuluttajille kuin että ne vaihdettiin toisiin jauhoihin kaupungissa. Se vaati tammikuussa 1918 elintarvikelautakunnan erottamista.⁶³⁵ Sorretun Voiman kirjoittelussa näkyy yhteiskuntaryhmien kireät välit. Toisen osapuolen tekemisiä arvosteltiin heti, kun siihen oli vähänkin mahdollisuutta. Kaupungin elintarvikelautakunnan toiminnan arvostelussa on kaksi puolta. Lautakunta teki kaikkensa saadakseen elintarpeita kaupunkilaisille: sen takia se suostui tekemään sopimuksen, että ohra- ja ruisjauhoja sai vaihtaa vehnä jauhoihin. Tässä oli kuitenkin asian kiistakohta. Työläiskuluttajilla ei ollut viljavarastoja, eivätkä he voineet vaihtokauppoja tehdä. Tämä asia herätti tyytymättömyyttä työläiskuluttajien keskuudessa, sillä vain muutamille porvariperheille annettiin yksinoikeus vaihtokauppaan. Kirjoittelu vehnä jauhojen vaihtamisesta ja elintarvikelautakunnan toiminnasta päättyi tammikuun loppupuolelle tultaessa. Kirjoittelun pääpaino

---

⁶³¹ 17.1.1917, Keskisuomalainen, no. 13.

⁶³² 18.1.1918, Sorretun Voima, no. 8.

⁶³³ 18.1.1918, Sorretun Voima, no. 8.

⁶³⁴ 28.1.1917, § 1, Jyväskylän elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja, C: 1, JKA.

⁶³⁵ 4.1.1918, Sorretun Voima, no. 2.

paikkakunnan molemmissa lehdissä muuttui tammikuun lopussa käsittelemään maan yleistä poliittista tilannetta, joten paikalliset uutiset eivät saaneet paljoakaan palstatilaa.

Suurlakon jälkeen elintarviketilanne ei Jyväskylässä merkittävästi muuttunut. Koko suurlakon jälkeisen ajan kaupungissa oli elintarvikepula ja kaikki keskeisimmät elintarvikkeet olivat säännösteltyjä. Jakelusta riippuvaisille työläiskuluttajille tilanne oli vaikeampi, sillä heillä ei ollut varoja turvautua mustan pörssin kauppaan samalla tavalla kuin porvarillisella puolella. Tästä huolimatta elintarviketilanne oli huono kaupungin kaikissa yhteiskuntaryhmissä. Elintarvikelautakunta jakoi saamiaan tavaroita kaupunkilaisille, mutta sen toiminta joutui huonommassa asemassa olevien työläisten kovan arvostelun kohteeksi. Lautakunnan arvostelu ei kaikissa tapauksissa ollut aiheellista, sillä kuljetusvaikeuksille, koko Suomea vaivanneelle viljavarastojen puutteelle sekä viljavarojen takavarikoimiselle toiselle paikkakunnille Jyväskylän lautakunta ei voinut mitään.

Lautakunnan arvosteluun oli joskus myös aihetta, sillä elintarvikkeiden jakelu ei ollut aina yhdenmukaista ja tasapuolista. Tehdessään vaihtokaupat sotilassairaalan viljavarjoista lautakunta ei ottanut huomioon, että työläisperheillä ei ollut mahdollisuutta vaihtaa itselleen parempia jauhoja. Tämän lisäksi lautakunta jakoi samaan aikaan pilaantuneita jauhoja työläiskuluttajille, mikä aiheutti tyytymättömyyttä ja kiukkua työläiskuluttajissa. Kokonaisuutena Jyväskylän elintarvikelautakunta onnistui tehtävässään, sillä se sai hankittua elintarvikkeita aina sen määrän, että kuluttajat pysyivät rauhallisina, eivätkä ryhtyneet ruokamellakoihin ja laittomiin elintarviketakavarikoihin. Viljan, maidon tai jonkun muun elintarvikkeen puuttuminen saatiin korvattua jollakin toisella tuotteella, kunnes puuttuva tuote saatiin uudelleen jaettavaksi kuluttajille. Täydelliseen puutteeseen ei kaupungissa missään vaiheessa jouduttu. Jyväskylän työväestö noudatti lakeja ja määräyksiä, sillä omavaltaisiin toimiin kaupunginvaltuustoa ja elintarvelautakuntaa vastaan ei ryhdytty koko tutkittavalla ajalla.

6.4 Työläisnaiset aktiivisina – koulukeittiöiden toimintaa laajennetaan ja kansankeittiö perustetaan

Heikon elintarviketilanteen takia Jyväskylän työläisnaisosasto oli huolissaan kansakoululaisten ruokahuollosta. Naisosasto ehdotti kesäkuun 28. päivän kokouksen jälkeen Jyväskylän piirin työläisnaisjärjestölle, että naiset rupeaisivat ajamaan tarmokkaasti kouluruokalakysymyksen parantamista kaikissa kansakouluissa. Tehdyn ehdotuksen mukaan olisi tarpeellista, että kouluruokala saataisiin toimimaan kaikissa kansakouluissa ja oppilaat saisivat yhden lämpimän aterian päivässä varallisuudesta riippumatta, sillä monien oppilaiden vanhemmilla ei ole mahdollisuutta tarjota lapsilleen lämmintä ruokaa.⁶³⁶ Jyväskylän työläisnaisten tekemä ehdotus ei jäänyt pelkäksi ehdotelmaksi. Asiaan palattiin työläisnaisten yleisessä kokouksessa elokuun 14. päivänä. Kokouksen päätöksenä kouluruokalakysymystä päätettiin laajentaa koskemaan yleistä kunnallista ruokalaa, joka toimisi kouluruokaloiden yhteydessä. Asian eteenpäinviemiseksi työläisnaiset kääntyivät kaupunginvaltuuston ja senaatin elintarvikekomitean puoleen.⁶³⁷

Jyväskylän työläisnaiset lähettivät kaupunginvaltuustolle ehdotuksen kunnallisen koulu- ja kansanruokalan perustamisesta kaupunkiin. Kaupunginvaltuusto käsitteli asiaa syyskuun lopussa, sillä ensiksi asia meni valmistelevan valiokunnan pohdittavaksi. Lähettämässään kirjelmässä työläisnaiset perustelivat ruokalan perustamista valtuustolle sillä, että tulossa oli kylmä talvi ja ruokatavaroiden niukkuus koskettaa suurinta osaa kaupungin väestöstä. Lisäksi elintarpeita omistava väestö myy tuotteita rajahintoja ylittävälle keinottelijoille ja kiertää lakeja toimissaan. Keinottelijat taas myyvät elintarpeet varakkaimmille ostajille sekä kansanruokaloille, jotka edelleen myyvät annoksia työläiskuluttajille korkeammilla hinnoilla. Nykyiset ruokatilat sijaitsevat myös likaisissa huoneistoissa, jotka eivät ole ruokapaikoiksi kelpaavia. Kunnallisen ruokalan tarkoituksena oli valmistaa ruokaa kaupungin asukkaille myytäväksi sekä kotiin vietäväksi. Ruokalasta ruoka myytäisiin asiakkaille mahdollisimman edulliseen omakustannehintaan. Työläisnaiset toivoivat, että ruokala saataisiin toimimaan mahdollisesti jo syyskuun lopussa.⁶³⁸ Valtuusto ei syyskuun

⁶³⁶ 2.7.1917, Sorretun Voima, no. 72; Kokko 1998, s. 201.

⁶³⁷ 15.8.1917, Sorretun Voima, no. 91; 16.8.1917, Keski-Suomi, no.73; Kokko 1998, s. 201.

⁶³⁸ 26.9.1917, §:n 253 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Kokko 1998, s. 202; Ks. myös 31.8.1917, Sorretun Voima, no. 98. Lehdessä sanotaan, että siisteys

kokouksessa asiaa vielä ratkaissut, vaan päätettiin pyytää elintarvikelautakunnalta lausuntoa siitä, onko ruokalan perustaminen mahdollista ja ottaisiko lautakunta tällaisen keittiön perustamisen ja ylläpidon vastuulle.⁶³⁹

Valtuusto oli saanut kirjelmän myös sosiaalidemokraattiselta kunnallisjärjestöltä, joka sisälsi vastaavan ehdotuksen kouluruokalan perustamista. Jyväskylän kaupunginvaltuusto käsitteli asiaa syyskuun 26. päivänä pitämässään kokouksessa. Sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö perusteli pyyntöä lisäksi sillä, että tähän saakka kouluruokalaa oli ylläpidetty yksityisillä lahjoituksilla ja lämmin ruoka pystyttiin tarjoamaan noin 60 oppilaalle. Suurin osa kansa- ja harjoituskoulujen noin 800 oppilaasta oli jäänyt ilman lämmintä ateriaa.⁶⁴⁰ Kouluruokalojen perustamista mahdollisimman monelle paikkakunnalle oli suositellut myös Senaatin kotitaloustoimikunnan kokoon kutsuma kokous. Tähän tarkoitukseen eduskunta oli luvannut antaa 500 000 markan suuruisen määrärahan valtion varoja. Kouluruokalan perustamisesta valtuutetut eivät syyskuussa tehneet lopullista ratkaisua, sillä se halusi selvittää opettajiston ja elintarvikelautakunnan suhtautumisen asiaan. Valtuusto pyysi lausuntoja elintarvikelautakunnalta sekä kansakoulun- ja seminaarin harjoituskoulujen opettajilta siitä, missä määrin olisi syytä ryhtyä laajentamaan kaupungissa nykyisin toimivaa kouluruokalaa ja olisiko ruokalan perustaminen nykyoloissa mahdollista.⁶⁴¹

Kaupunginvaltuusto otti lokakuun 26. päivänä uudelleen käsiteltäväksi kysymykset yleisen koulu- ja kunnallisen ruokalan perustamisesta. Antamassaan selvityksessä koulujen opettajat eivät nähneet mahdollisena laajentaa kouluruokailun koskemaan 800 oppilasta, mutta kannattivat ja pitivät jopa välttämättömänä, että kouluruokailu laajennettaisiin käsittämään kaupungin vähävaraisimpien vanhempien lapset, sillä ilman ravintoa olevat lapset eivät jaksaa suoriutua kunnolla koulutehtävistä. Opettajien antaman lausunnon mukaan nykyisissä oloissa noin 200 oppilaalle olisi mahdollisuus tarjota yksi ilmainen ateria, mikäli elintarvikelautakunta hankkii siihen tarvittavat elintarvikkeet.⁶⁴² Elintarvikelautakunta puolsi lausunnossaan kouluruokailun

---

on Jyväskylässä toimivissa työläisten kansankeittiöissä kelvoton. Ruokat eivät huolehdi siivouksesta, sillä lattiat ovat likaisia ja roskaisia. Lisäksi kunnallisen keittiön perustamisella voitaisiin säästää elintarpeita, kun ruuan valmistus tapahtuisi suuressa määrässä ja yhdessä paikassa; Kokko 1998, s. 201 – 202.

⁶³⁹ 26.9.1917, § 253, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁶⁴⁰ 26.9.1917, §:n 254 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁶⁴¹ 26.9.1917, §:n 254 liite, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁶⁴² 26.10.1917, §:n 295 liite A, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

laajentamista köyhien kaupunkilaisten lapsille. Lautakunta ilmoitti, että varastossa oli lihaa, perunoita ja kaalia ja että kouluruokailu pystytään järjestämään 200 koululaiselle.⁶⁴³

Kaupunginvaltuusto päätti, että kaupungin ylläpitämä kouluruokala tarjoaa päivässä ilmaisen aterian 200 köyhimmälle oppilaalle.⁶⁴⁴ Lisäksi päätettiin, mikäli elintarvikkeiden ja ruuan riittävyyden puolesta on mahdollista, myydään ateria varakkaammille lapsille kohtuullista korvausta vastaan.⁶⁴⁵ Kaupunginvaltuusto teki kouluruokalakysymyksessä ratkaisevan päätöksen ja kouluruokailun avulla köyhien työläisperheiden lapset saivat yhden aterian päivässä. Yleisestä kunnallisesta ruokalasta ei lokakuun kokouksessa tehty ratkaisua. Valtuusto halusi naisjärjestöjen yhteisvaliokunnan, työläisjärjestön ja rahatoimikamarin neuvottelevan yhdessä kunnallisen ruokalan perustamisesta ja tekemään ruokalasta ja sen toiminnasta perusteellinen ehdotus valtuustolle, joka asian ehdotuksen jälkeen lopullisesti päättäisi.⁶⁴⁶

Jyväskylän työläisnaisosaston johtokunta päätti 29. lokakuuta 1917 kokoon kutsua naisten yleisen kokouksen, jossa käsiteltäisiin kunnallisen ruokalan perustamista kaupunkiin valtuustolle esitetyn pyynnön perusteella.⁶⁴⁷ Naisten yleisessä kokouksessa Aino Takala piti alustuksen kunnallisesta ruokalasta. Alustusta seuranneessa keskustelussa porvari- ja työläisnaisten näkökannat erosivat toisistaan, mutta ruokalan perustamista molempien ryhmien jäsenet kuitenkin kannattivat.⁶⁴⁸ Naisten yleisen kokouksen päätöksenä lausuttiin seuraavat asiat: ”1) *Kunnalliskeittiö on saatava aivan heti toimimaan.* 2) *Että keittiössä valmistettavasta ruuasta kaupungin asukkailta peritään ainoastaan se maksu, mikä raaka-aineiden ja valmistuskustannuksiin menee. Vähävaraisille annetaan ruoka-annokset alennuskupongeja käyttämällä.* 3) *Kaupungin valtuusto eli heidän määräämänsä, ottakoon henkilön keittiötä järjestämään, sekä*

⁶⁴³ 26.10.1917, §:n 295 liite B, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁶⁴⁴ 26.10.1917, § 295, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Keski-Suomi, no. 108; 29.10.1917, Sorretun Voima, no. 123; Ks. myös 1.11.1917, §:n 436 liite, Jyväskylän rahatoimikamarin pöytäkirja, Ca: 16, JKA; Peltonen 1989, s. 131.

⁶⁴⁵ 26.10.1917, § 295, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; 27.10.1917, Keski-Suomi, no. 108; 29.10.1917, Sorretun Voima, no. 123.

⁶⁴⁶ 26.10.1917, § 295, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA; Keski-Suomi, no. 108; 29.10.1917, Sorretun Voima, no. 123; 1.11.1917, §:n 438 liite, Jyväskylän rahatoimikamarin pöytäkirja, Ca: 16, JKA; Kokko 1998, s. 202.

⁶⁴⁷ 29.10.1917, § 1, Jyväskylän työläisnaisosaston kokouksen pöytäkirjat, kotelo 2. JyMa. (Jyväskylän sosiaalidemokraattinen naisyhdistys ry.)

⁶⁴⁸ 5.11.1917, § 1, Jyväskylän työläisnaisosaston kokouksen pöytäkirjat, kotelo 2. JyMa.

muuten huolehtimaan että jakelu sopivalla tavalla tulee järjestetyksi, joko nykyään kaupungin vuokraamista maitomyymälöistä määrä-aikoina tai muista sopivista paikoista. 4) Kokous pitää suotavana, että ainakin yksi yleinen ruuantarjoilupaiikka järjestettäisiin työssäkäyviä y.m. kodittomia henkilöitä varten. 5) Tarkan kontrollin aikaansaamiseksi ruuan kunnollisuudesta ja tarjoilusta ehdottaa kokous valittavaksi erikoisen toimikunnan, joka oleellisena jaostona kuuluu elintarvikelautakuntaan.”⁶⁴⁹

Rahatoimikamari käsitteli kuudentena päivänä marraskuuta kaupunginvaltuustolta tullutta pyyntöä neuvotella naisten edustajien kanssa kunnallista keittiökysymystä. Kokouksessa asiasta keskusteltiin ja rahatoimikamarin edustajat näkivät tarpeellisena ruokalan perustamisen. Sen seurauksena valittiin erityinen valiokunta tekemään asiasta seikkaperäinen ehdotus valtuustolle.⁶⁵⁰ Rahatoimikamarin, naisjärjestöjen yhteisvaliokunnan- ja työläisnaisjärjestön edustajat neuvottelivat marraskuun 29. päivänä ruokalan perustamisesta. Neuvottelun tuloksena päätettiin kaupunginvaltuustolle ehdottaa, että kunnallinen ruokala perustetaan, jossa valmistetaan ruokaa kaikille kaupungissa asuville henkilöille huolimatta siitä, ovatko he kaupungin kirjoissa vai eivät ja ruokaa myydään valmistuskulut kattavalla hinnalla. Keittiössä valmistettua ruokaa olisi mahdollista nauttia jakelupaikoilla, mutta sitä olisi mahdollista viedä myös kotiin. Kaupunginvaltuustolle päätettiin lisäksi ehdottaa, että ruokalan toimintaan myönnettäisiin 20000 markkaa käyttövaroja, elintarvikelautakunta hankkisi tarvittavat elintarvikkeet ja kaupunki kustantaisi huoneiston vuokran ja ruokalan kalustamisen.⁶⁵¹

Jyväskylän kaupunginvaltuusto otti rahatoimikamarin ja naisjärjestöjen yhteisvaliokunnan tekemän ehdotuksen käsittelyyn joulukuun viidentenä päivänä. Valtuuston tekemä päätös noudatteli pääpiirteissään heille tehtyä ehdotusta. Sen mukaan kaupunkiin perustettiin kaikkia kaupunkilaisia ja koululaisia varten kunnallinen keittiö, jossa ruokaa oli mahdollista nauttia tai viedä sitä kotiin nautittavaksi kahdesti päivässä.⁶⁵² Lisäksi päätettiin, että siitä ei peritä suurempaa

---

⁶⁴⁹ 8.11.1917, Keski-Suomi, no. 113.

⁶⁵⁰ 6.11.1917, §:n 445 liite, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA; 8.11.1917, Keski-Suomi, no. 113. Keski-Suomen mukaan toimikuntaan valittiin kauppias Oksala, rva Timgren ja rva Aino Takala. Takala oli työväen edustajana toimikunnassa; Ks. myös Kokko 1998, s. 202.

⁶⁵¹ 29.11.1917, § 473, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16 JKA; 30.11.1917, Sorretun Voima, no. 135.

⁶⁵² 5.12.1917, § 337, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16 JKA; Kokko 1998, s.

maksua kuin sen valmistukseen ja raaka-aineisiin kuluisi. Valtuusto nimitti viisihenkisen toimikunnan perustamaan ja vastaamaan ruokalan toiminnasta. Siihen valittiin kokoonkutsujaksi rva Anna Kauranen ja varalle neiti Elli Liipola, ja neljän muun jäsenen valinta päätettiin jättää yhtyneiden naisjärjestön sekä Jyväskylän työläisnaisjärjestöjen tehtäväksi. Käyttövaroja myönnettiin 20000 markkaa ja rahat oli nostettavissa rahatoimikonttorista ruokalan tarpeiden mukaan.⁶⁵³ Jyväskylän kaupunginvaltuusto tuki kunnallisen ruokalan perustamista. Valtuusto muutti päätöksessään tehtyä ehdotusta siltä osin, että kunnallisesta ruokalasta annettaisiin ruokaa vain kaupungin asukkaille eikä kaikille täällä oleville henkilöille. Tällä toiminnalla valtuusto helpotti kaupungin vähävaraisten ja etenkin työläisperheiden ruuan saantia vaikean elintarviketilanteen aikana, mutta jätti kaupungissa tilapäisesti oleskelevat henkilöt ilman kunnallisen keittiön tarjoamaa apua. Kaupunginvaltuuston päätös oli merkittävä, sillä sen avulla hädänalaisessa asemassa oleville köyhille kaupunkilaisille tarjoutui mahdollisuus kahteen lämpimään ateriaan päivässä.

Paikallisissa sanomalehdissä kaupunginvaltuuston päätös otettiin tyynesti vastaan. Sorretun Voima ja Keski-Suomi kertoivat, että kyseinen ruokala oli kaupunkiin perustettu ja sieltä ruokaa saisi kahdesti päivässä. Molemmissa lehdissä kerrottiin, että valtuusto oli muuttanut rahatoimikamarin ehdotusta ainoastaan sillä erotuksella, että ruokaa jaettaisiin ainoastaan Jyväskylän kaupunkilaisille ja koululaisille.⁶⁵⁴ Vaikka valtuuston päätös oli merkittävä kaupungin työläisväestölle, ei tehty muutos ollut työläisjärjestöjen mieleen. Joulukuun 10. päivänä ilmestyneessä Sorretun Voimassa hyökättiin valtuuston tekemää päätöstä vastaan siltä osin, että se oli jättänyt muualta kaupunkiin tulleet työläiset ilman kunnallista ruokaetua. Lehden mielestä valtuuston tekemä päätös osoitti jälleen, ettei se halua noudattaa elintarvikelakia ja senaatin antamaa määräystä elintarpeiden tasapuolisesta jakamisesta kaikkien kansalaisten kesken. Vaikka lehden kirjoitus tehtyä päätöstä osittain vastusti, se sai myös kiitosta, sillä sen mukaan valtuuston tekemä päätös kunnallisen ruokalan perustamisesta etsii vertaistaan, mutta tehtyä muutosta ei kuitenkaan voi sivuuttaa ilman siihen puuttumista.⁶⁵⁵

202.

⁶⁵³ 5.12.1917, § 337, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16 JKA; 6.12.1917, Keski-Suomi, no. 123; 7.12.1917, Sorretun Voima, no. 138; 10.12.1917, § 503, Jyväskylän rahatoimikamarin kokouksen pöytäkirja, Ca: 16, JKA.

⁶⁵⁴ 6.12.1917, Keski-Suomi, no. 123; 7.12.1917, Sorretun Voima, no. 138.

⁶⁵⁵ 10.12.1917, Sorretun Voima, no. 139.

Työläisnaiset lähettivät valtuustolle kirjeen 11. päivänä joulukuuta, jossa paheksuivat tehtyä päätöstä jättää kaupungissa olevat passityöläiset pois kunnallisen ruokalan piiristä. Samalla he ilmoittivat, etteivät ota osaa valtuuston päätöksen soveltamiseen, ennen kuin valtuusto muuttaa päätöksensä koskemaan myös kaupungissa olevia passityöläisiä.⁶⁵⁶ Valtuusto ei kuitenkaan puuttunut tältä osin tekemäänsä päätökseen, vaan sen joulukuun viidentenä päivänä tekemä päätös jäi voimaan. Huolimatta työläisnaisien jäämisestä pois kunnallisen keittiön järjestelyistä, saatiin se toimimaan. Keittiö aloitti toimintansa tammikuun kahdeksantena päivänä ja siellä jaettiin ruokaa kaupunkilaisille kello 11 – 13 välisenä aikana.⁶⁵⁷ Joulukuun alussa tekemäänsä päätöstä kaupunginvaltuusto muutti vielä niin, että ruokaa sai vain yhden aterian päivässä,⁶⁵⁸ mutta se ei aiheuttanut Sorretun Voimassa lisää vastalauseita valtuuston toimintaan. Antamastaan kritiikistä huolimatta, työläisväestö ja sen äänenkannattaja Sorretun Voima olivat suhteellisen tyytyväisiä valtuuston tekemään päätökseen. Lehdessä ainoastaan yhdesti kritisoiin tehtyä päätöstä ja esitetystä kritiikistä huolimatta valtuuston päätöstä arvostettiin, vaikka se ei täydellisesti työläisväestöä miellyttänytkään. Jyväskylän valtuuston päätös takasi yhtenä tekijänä yhteiskuntarauhan säilymisen kaupungissa vaikean elintarviketilanteen ja yhteiskunnallisesti tulenarkana aikana. Päätös noudatti samaa linjaa, kuin kaupungissa oli läpi vallankumousvuoden aikana noudatettu. Työväenjoukot haluttiin pitää tyytyväisinä tekemällä heille myönteisiä päätöksiä kaupunginvaltuuston puolelta.

---

⁶⁵⁶ 28.12.1917, § 388, Kaupungin kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA.

⁶⁵⁷ 7.1.1918, Sorretun Voima, no. 3; 8.1.1918, Keskisuomalainen, no. 5.

⁶⁵⁸ 28.12.1917, § 393, Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokouksen pöytäkirja, Ca: 37, JKA. Naisjärjestöjen edustajat pyysivät valtuustoa luopumaan kahden lämpimän aterian tarjoamisesta ja muuttamaan se yhdeksi, sillä nykyisen kahdeksan tunnin työpäivän takia ruuan valmistaminen kahdesti päivässä tulisi vaikeaksi.

Päätäntö

Olen tutkinut työväen toimintaa Jyväskylässä Venäjän tsaarin kukistumisesta vuoden 1918 tammikuussa alkaneen sisällissodan syttymiseen. Keskeisimpänä tutkimuskohteena on ollut työläisväestön toiminta ja sen suhtautuminen ja suhde kaupungin keskeisiin hallintoviranomaisiin, työnantajiin sekä maan yleiseen kehitykseen. Toiselta puolen olen käsitellyt sitä, miten kaupungin valtuusto, maistraatti, työnantajat, poliisi ym. suhtautuivat vastaavasti työläisväestöön. Jyväskylästä ei vastaavaa tutkimusta ole tehty, joten olen liikkunut koko tutkimukseni ajan melko tutkimattoman aiheen parissa. Tämä on tehnyt tutkittavasta aiheesta mielenkiintoisen mutta haastavan. Ainoastaan muutamat yleisemmällä tasolla liikkuneet tutkimukset ovat sivuuttaneet tutkimaani aihetta, mutta minkäänlaista kokonaisvaltaisempaa tutkimusta aiheesta ei ole Jyväskylän osalta tehty. Huomioitavaa kuitenkin on, että vuoden 1917 tapahtumia on tutkittu paljon ja monesta erilaisesta näkökulmasta. Tutkimuksessani olen kuitenkin pyrkinyt saamaan selville objektiivisen näkemyksen Jyväskylässä tapahtuneesta kehityksestä. Tätä Jyväskylän kehitystä olen käynyt läpi laajan lähdemateriaalin avulla. Lähteitä vertailemalla olen pyrkinyt huomioimaan sen, että väärää tietoa ei tutkimukseeni tulisi ja esittämäni tiedot olisivat objektiivisia totuuksia. On otettava huomioon kuitenkin se seikka, että kaikissa tapauksissa vertailua ei ole pystynyt tekemään lähteiden puuttumisen tai niiden yksipuolisuuden takia. Tutkimukseni lopputulokseen tai esitettyihin tutkimustuloksiin tällä seikalla ei kuitenkaan ole ollut ratkaisevaa merkitystä.

Tutkimus on osa laajempaa tapahtumien sarjaa, mitä Suomessa ja Venäjällä vuosien 1917 – 1918 aikana tapahtui. Jyväskylän kehityksestä on kuitenkin huomattava, että monissa asioissa se ei seurannut valtakunnallista kehitystä, vaan täällä toimittiin ja asioista päätettiin omalla tavalla. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että joissakin tilanteissa mallia ja toimintatapaa haettiin maan yleisestä kehityksestä. Toimintatavoista keskeisimpiä olivat neuvottelut keskeisimpien ryhmien edustajien välillä. Niissä pyrittiin pääsemään sellaiseen lopputulokseen, jonka molempien ryhmien edustajat pystyivät hyväksymään. Jyväskylässä yhteiskuntaryhmien maltillisuus oli yllättävää ja tutkimusta tehdessä tuli jopa ajatelleeksi, onko kaikki keskeiset lähteet käyty läpi, josta voisi löytää merkkejä tai viitteitä radikaalimmasta toiminnasta. Näihin en kuitenkaan tutkimukseni laajasta arkistolähteiden läpikäymisestä huolimatta törmännyt. En

kuitenkaan maltillisuudella väitä sitä, ettei Jyväskylässä olisi tapahtunut ryhmien yhteentörmäyksiä ja ettei täällä olisi ollut radikaalisen ja jopa vallankumouksellisen linjan kannattajia. Näitä ryhmiä tai ainakin jyrkemman linjan kannattajia kaupungissa oli, mutta merkillepantavaa on, että ne eivät saaneet riittävästi kannatusta päästäkseen voitolle paikallisessa työväenliikkeessä. Mielenkiintoinen seikka on myös se, että vanhat järjestömiehet ja parlamentaarisen linjan kannattajat saivat pitää paikkansa myös työväenliikkeen radikalisoituessa syksyllä 1917. Jyväskylässä radikalisoituminen ei ollut niin voimakasta kuin monissa muissa vastaavankokoisissa kaupungeissa Suomessa.

Vuoden 1917 – 1918 tapahtumat aloittivat uuden jakson Suomen historiassa. Tapahtumien kehityskulku ei ollut koko maassa samansuuntainen, vaan paikkakuntaakohtaisesti saattoi olla huomattavia eroja työväestön ja valtaa pitävien porvarien kesken. Tutkimuksessani olen käynyt läpi yhden suomalaisen paikkakunnan kehityskulkua ja pyrkinyt löytämään syitä siihen, mitä Jyväskylässä tapahtui vallankumousvuonna ennen sodan alkamista ja mikä teki Jyväskylästä poikkeuksellisen paikkakunnan, jossa väkivalta ei kuulunut työväenliikkeen eikä vastaavasti myöskään kaupunkia hallitsevien porvarien toimintatapaan. Jyväskylä oli monessa suhteessa poikkeuksellinen paikkakunta, sillä vallankumousvuoden aikana paikallinen työväestö noudatti sosiaalidemokraattiselta puolueelta saamiaan ohjeita tarkasti. Se ei missään vaiheessa ryhtynyt omavaltaisuuksiin, vaan pyrki erimielisyyttä aiheuttavissa kiistoissa neuvottelemalla valtaa pitävien porvarien kanssa pääsemään sellaiseen lopputulokseen, joka voitaisiin hyväksyä sitä kannattaneissa työväenjoukoissa. Aina neuvottelutulokset eivät olleet työväestölle parhaita mahdollisia, mutta omavaltaisiin ja muualla maassa väkivaltaisuuksiin johtaneisiin painostustoimiin ei ryhdytty.

Jyväskylässä työväen järjestäytyminen lähti nopeasti liikkeelle, sillä välittömästi vallankumous- ja tsarin kukistumisuutisen tultua julkisuuteen, kaupunkiin perustettiin 10- henkinen työläiskomitea johtamaan vallankumouksenaikaista toimintaa kaupungissa. Tällä nopealla reagoinnilla haluttiin estää tilanteen ajautumasta työväestölle epäedulliseen suuntaan. Sen keskeisenä tehtävänä oli myös johtaa toimintaa kaupungissa, jos toimiin olisi työväestön taholta ryhdyttävä. Nopean reagoinnin avulla haluttiin pitää omat joukot rauhallisina, ettei tilanne karkaisi työväen johdon käsistä. Huomioitavana asiana työläiskomitean valitsemisessa oli se, että

työväestön yleisessä kokouksessa siihen valittiin keskeisimmät ja työväestön keskuudessa laajaa kannatusta nauttineita edustajia. Useimmat heistä toimivat paikallisen työväenjärjestön johtavilla paikoilla, ja Kaarle Männyllä sekä Onni Tuomella oli kokemusta myös kansanedustajana toimimisesta. Jyväskylässä valitut työväestön edustajat eivät olleet järjestön uusia kasvoja, vaan kokeneita järjestöaktiiveja, joilla oli kokemusta ja tietoa työväenliikkeen toimintatavoista. Näkemykseni mukaan tällä asialla oli keskeinen merkitys siihen, miksi työväestö pysyi vuosien 1917 – 1918 vaikeissa tilanteissa rauhallisena, vaikka osa komitean jäsenistä oli vuosina 1905 – 1906 toiminut punaisessa kaartissa. Tällä seikalla ei kuitenkaan ollut Jyväskylässä radikalisoivaa vaikutusta, ja myös entiset kaartilaiset olivat vuosien kuluessa omaksuneet parlamentaarisen tavan työskennellä. Voidaan jopa väittää, että työläiskomiteaan valitut henkilöt osasivat johtaa työväenjoukkoja sellaisella tavalla, että radikaalimpaa toimintaa kannattaneet ainekset eivät päässeet voitolle Jyväskylän työväenliikkeessä. Pitkän järjestökokemuksen omaavat johtajat olivat kasvaneet parlamentaarisen toiminnan kannattajiksi ja pitivät asioiden hoitamista sitä tietä tärkeämpänä ja parempana kuin turvautumalla omavaltaisiin ja laittomiin toimiin.

Jyväskylän työväenliikkeellä olisi ollut myös mahdollisuus käyttää radikaalimpaa toimintatapaa, sillä heti vallankumouksen alkuvaiheessa kaupunkiin perustettiin työväen järjestysmiehistä koostuva, sotilaallisesti organisoitunut joukko. Kyseistä ryhmää olisi melko helposti pystytty käyttämään kaupungissa porvareiden painostamisen ydinjoukkona. Tämä ydinjoukko olisi helposti voinut aloittaa painostustoimet, joilla valtuuston ja kaupungissa olevien tehtaiden omistajat olisi saatu noudattamaan työväestön tekemiä päätöksiä. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan järjestysmiehistö keskittyi lähinnä pitämään järjestystä työväestön omissa tilaisuuksissa. Joitakin kertoja järjestysmiehet osallistuivat elintarvikkeiden takavarikoimiseen, mutta silloinkin ainoastaan kaupungin poliisien apuvoimana.

Jyväskylässä työläiset ryhtyivät muun maan työläisten ohella vaatimaan itselleen kahdeksan tunnin päivittäistä työaika ja parempia palkkoja, mutta merkittävintä Jyväskyläläisten työläisten vaatimuksissa ja mielenosoituksissa oli se, että ne pysyivät rauhallisina eivätkä radikalisoituneet laittomiksi yhteenotoiksi työnantajan ja työläisten välille missään vaiheessa. Työläiset saivat kaikissa tapauksissa vaatimuksensa kahdeksan tunnin työpäivästä helposti läpi, sillä työnantajat eivät lähteneet tätä

vaatimusta vastustamaan. Työläisten vaatimuksia paremmasta palkasta työnantajat eivät kuitenkaan hyväksyneet yhtä helposti. Monilla työpaikoilla työntekijät joutuivat lakkoilemaan eripituisia aikoja, ennen kun heidän vaatimuksiinsa suostuttiin. Yleisesti ottaen tähänkin vaatimukseen suostuttiin Jyväskylässä melko helposti. Vain kahdessa tapauksessa lakot venyivät pitkiksi. Fredriksonin lakkitehtaan- ja kirjaltajien lakot olivat poikkeuksellisia tapauksia kaupungissa. Tässä oli kyseessä kuitenkin kaksi erityyppistä lakkoa. Fredriksonin lakossa yksi työnantaja ei halunnut maksaa parempia palkkoja työntekijöilleen, ja sen seurauksena lakko kesti useita kuukausia. Kirjaltajien lakossa oli kyse valtakunnallisesta lakosta. Kirjaltajien vaatimuksiin eivät suostuneet Jyväskylässä porvarilliset työnantajat, mutta vastaavasti työväestön kirjapainon osuuskunta tähän vaatimukseen suostui. Näistä ja muista kaupungissa olleista lakoista yhteenvetona voi todeta, että vallankumouksellisesta tilanteesta huolimatta jyrkkiin painostustoimiin työnantajia vastaan ei ryhdytty. Tätä voi varmasti selittää sillä, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta työnantajat Jyväskylässä olivat suostuvaisia hyväksymään esitetyt vaatimukset, eikä työväenjoukkojen enemmistö ruvennut vaatimaan joukkovoimaa käyttämällä lakkitehtaan työntekijöille ja kirjaltajille parempia palkkoja. Lakoissa pysyttiin rauhallisina eikä omavaltaisuuksiin ryhdytty.

Radikaalisuutta ei lisännyt myöskään se, että kaupungissa oli venäläisiä sotilaita. Venäläisten sotilaiden merkitys kaupungin tapahtumiin on lähes marginaalinen ja ne eivät vaikuttaneet kaupungissa tapahtumiin vallankumousvuonna. Monilla muilla paikkakunnilla venäläisten sotilaiden merkitys tapahtumien kulkuun ja radikaaliin toimintaan oli keskeinen, sillä kumoukselliset sotilaat ottivat osaa työväenryhmien rinnalla porvarillisten kaupungin- ja kunnanvaltuustojen piirittämisiin sekä erilaisiin ryöstöihin ja väkivallantekoihin. Venäläisten sotilaiden passiivisuuden syitä Jyväskylässä voi vain arvailla. Keskeisenä syynä tähän voidaan kuitenkin nähdä se, että työväenliikkeen johto ei Jyväskylässä kannattanut radikaaleja toimintatapoja, eikä apua sotilailta lähdetty pyytämään. Toisena seikkana passiivisuuteen voidaan pitää sitä, että venäläisten sotilaiden määrä kaupungissa oli pieni, sillä täällä oleskeli ainoastaan noin 50 sotilasta. Venäläisten sotilaiden rooli oli selvästi näkyvissä ainoastaan vallankumouksen alkuvaiheessa, jolloin he ottivat osaa juhlakulkueisiin, mutta sen jälkeisessä kehityksessä heidän näkyvyytensä ja toimintansa oli vähäistä. Ainoastaan yhdessä tapauksessa sotilaiden väkivaltaisesta käytöksestä on tietoa. Kyseinen yhteenotto tapahtui työväen iltamien aikana, jota juopuneet sotilaat tulivat häiritsemään

ja sitä seuranneissa tapahtumissa yksi kaupungin poliisi haavoittui. Tämä tapaus oli kaupungissa ainutlaatuinen eikä sillä ollut merkitystä yleiseen kehityskulkuun kaupungissa. Voidaan kuitenkin väittää, että sotilaiden aiheuttamasta häiriöstä johtuen työväenjoukot eristäytyivät entisestään venäläisistä sotilaista, eikä heidän kanssaan haluttu tehdä yhteistyötä.

Syksyllä 1917 mielipiteet alkoivat jyrkentyä myös Jyväskylässä. Työväen sanomalehti Sorretun Voima oli vallankumousvuoden kevään ja kesän ollut kirjoittelussaan melko maltillinen, vaikka se välillä otti jyrkästi kantaa maassa tapahtuneisiin asioihin. Syksyllä kirjoituksien sävy kuitenkin muuttui jyrkemäksi ja porvariin tekemisiä ja tekemättä jättämisistä arvosteltiin voimakkaasti. Tässä lehti ei kuitenkaan kulkenut omaa linjaansa, vaan kirjoittelun taustalla on nähtävissä maan työväenlehdistön entistä radikaalisemmaksi käyvä kirjoittelun sävy. Sorretun Voiman kirjoittelu seurasi vain yleistä kehitystä. Ilmeisesti lehden sävy oli kirjoituksissa kuitenkin maltillista, sillä lehden yksi toimittaja erotettiin liian maltillisen kirjoittelun takia. Tästä voi päätellä, että Sorretun Voiman kirjoittelu ei kriittisistä kommenteista huolimatta ollut laajempaan kontekstiin sidottuna kovin radikaalia. Sen kirjoituksissa työläisväestöä ei yllytetty ryhtymään laittomiin toimenpiteisiin, vaan kirjoituksissa jopa kehoitetaan pysymään rauhallisena ja olemaan uskomatta perättömiin juoruihin. Ainoastaan lehden kirjoittelu ja työväenliikkeen johdon viralliset ilmoitukset olisivat asioita, joihin työväestön olisi syytä uskoa. Tutkimukseni mukaan lehden kirjoittelu oli syksyä ja talvea kohti tultaessa radikalisoitunut, mutta se ei kuitenkaan muuttunut missään vaiheessa vallankumoukselliseksi kirjoitteluksi.

Jyväskylässä kaupunginvaltuusto ja työläiskomitea olivat keskeisissä rooleissa vallankumousvuonna. Työläiskomitea johti toimintaa työväenjoukkojen puolelta kun vastaavasti kaupunginvaltuusto käytti monessa asiassa ylintä päätösvaltaa kaupungissa. Kaupunginvaltuusto teki lopulliset kaupunkilaisia koskevat päätökset mm. elintarvikeasioissa, järjestyksenpidossa, kaupungin töissä olevien työläisten työsuhteista, palkoista ym. Elintarvikelautakunta, maistraatti, rahatoimikamari ym. toimijat olivat monesti neuvottelevana osapuolena työväen edustajien kanssa, mutta lopullinen päätösvalta oli kuitenkin valtuustolla. Jyväskylän kaupunginvaltuuston toiminta oli monessa mielessä sovitteluvaa, ja se halusi säilyttää hyvät välit työväen edustajien kanssa. Valtuusto suhtautui jo maaliskuun 20. päivän kokouksessa

työläiskomitean lähettämään kirjeseen positiivisesti. Se antoi komitealle sen pyytämän raha-avustuksen ja suhtautui myötämielisesti komitean tarjoamaan apuun kaupungin järjestyksenpidossa. Tästä alkoi valtuuston ja työläiskomitean yhteistyö, joka kesti marraskuun alkupuolelle saakka.

Jyväskylän vallankumousneuvoston ja kaupunginvaltuuston suhde läpi vallankumousvuoden oli mielenkiintoinen. Tutkimukseni aikana tuli useammassa kohdassa esille, että kaupunginvaltuusto ja sen alaisuudessa toimivat viranomaiset sekä Jyväskylän työläiskomitea halusivat neuvottelemalla saada aikaan molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun. Ensimmäisen kerran se tapahtui kun työläiskomitea esitti valtuustolle oman edustajansa ottamista mukaan kaupungin poliisilaitokseen. Jyväskylän maistraatin ja työläiskomitean edustajat pääsivät sopimukseen siitä, että työväestöön kuuluva Kustaa Jokinen työskentelisi kaupungin poliisissa ja puuttuisi havaitsemiinsa järjestyshäiriöihin kaupungilla. Tämä yhteistyö toimi keväällä ja kesällä mallikkaasti, eikä työtaisteluiden ja heikon elintarviketilanteen vallitessa työväestön puolelta ryhdytty laittomiin toimiin. Yhtenä syynä voin pitää sitä, että Jokinen toimi poliisilaitoksessa ja hillitsi tilanteen kärjistymistä kaupungissa pelkästään sillä, että oli työväestön edustajana poliisilaitoksessa. Tämä seikka yksistään riitti poistamaan epäluuloja poliisilaitoksen ja porvarien toimintaa kohtaan kaupungissa. Samaan asiayhteyteen voidaan liittää myös valtuuston ja työläiskomitean hyvä yhteistyö. Työväestön johtajilla ei toimivan yhteistyön takia ollut tarvetta ryhtyä valtuustoa vastaan painostustoimiin, sillä monista asioista pystyttiin neuvottelemalla saamaan aikaan ratkaisu. Voin pro gradu-tutkimukseni ja esille tulleiden tapausten perusteella sanoa, että toimivan yhteistyön ansiosta yhteiskuntarauha kaupungissa kesti marraskuun suurlakon alkamiseen saakka.

Tästä hyvinä esimerkkinä voidaan pitää työläiskomitean keväällä 1917 tekemää vaatimusta Jyväskylän poliisien erottamisesta viroistaan ja virkapuvun riisumisesta. Ilmiö oli samankaltainen kuin muualla maassa tapahtui. Tämä vaatimus ei kuitenkaan johtanut toimenpiteisiin, ja poliisit saivat pitää Jyväskylässä virkansa, vaikka monella muulla paikkakunnalla Suomessa poliisit vaihdettiin työläisistä koostuneeseen miliisiin. Työläiskomitean vaatimusta ei ryhdytty ajamaan eteenpäin ja sen seurauksena lailliset olot kaupungissa jatkuivat. Tästä vaatimuksesta seurasi, että työläiskomitea valitsi kokouksessaan 19. päivänä huhtikuuta oman edustajansa kaupungin poliisilaitokseen.

Maistraatin ja työläiskomitean neuvottelut johtivat siihen, että kaupunginvaltuusto valitsi Kustaa Jokisen huhtikuun 25. päivänä työväestön edustajaksi kaupungin poliisilaitokseen kolmen kuukauden määräajaksi. Tässä virassa Jokinen toimi työväestön edustajana marraskuun alkuun saakka. Työläiskomitea ja maistraatti olivat pitkin syksyä neuvotelleet Jokisen asemasta ja töistä poliisilaitoksessa, mutta syntyneiden erimielisyyksien ja molempien osapuolien jyrkentyneiden kantojen takia yhteisymmärrystä ei enää saatu aikaiseksi. Umpikujaan ajautuneista neuvotteluista huolimatta, yhteys maistraatin ja työläiskomitean välillä säilytettiin ja neuvottelutulosta yritettiin saada aikaiseksi marraskuun alkuun saakka, mutta siinä ei kuitenkaan onnistuttu. Työläiskomitea teki asiasta oman ratkaisunsa marraskuun alussa. Se pyysi edustajansa kaupungin poliisilaitoksesta kokonaan pois, eikä se enää luvannut huolehtia järjestyksenpidosta kaupungissa.

Eduskunnan hajottamisen ja uusien eduskuntavaalien jälkeen tilanne maassa huononi eri yhteiskuntaryhmien kesken merkittävästi. Tämän kehityksen tuloksia oli havaittavissa myös Jyväskylässä. Läpi kevään ja kesän vallinnut ”hyvä henki” alkoi saada Jyväskylässä radikalisoituvia sävyjä. Molempien ryhmien toimintaan oli tullut piirteitä, joita aikaisemmin ei ollut näkynyt. Käydyissä neuvotteluissa kumpikaan osapuoli ei halunnut antaa periksi ja yhteentörmäyksiä ryhmien välille tuli useita. Jyväskylän kaupunginvaltuuston syyskuussa tekemä päätös muuttaa työläiskomitean edustajan toimenkuva poliisilaitoksessa sai työläiskomitean vastustamaan tehtyä päätöstä. Tämä ei kuitenkaan ollut ainut erimielisyys. Kaupunginvaltuusto meni lokakuussa muuttamaan elintarvikelautakunnan kokoonpanon porvarienemmistöiseksi, ja tätä asiaa työväestön edustajat eivät voineet hyväksyä. Neuvotteluista huolimatta päädyttiin siihen lopputulokseen, että marraskuun alussa lautakunnan työläisjäsenet jättivät eronpyyntönsä valtuustolle eivätkä osallistuneet koko lautakunnan työskentelyyn. Näiden kahden päätöksen taustalla on nähtävissä kaupunginvaltuuston jyrkentyneet suhtautuminen työväestön vaatimuksiin. Tekemäni päätelmän mukaan valtuusto halusi tietoisesti Jyväskylän työväenliikkeen johdolle näyttää, kenelle päätäntävalta kaupungissa kuuluu. Tähän jyrkentyneeseen suhtautumistapaan syytä voi hakea yleisen mielipideilmaston jyrkennyksestä, mitä tapahtui kaikkialla Suomessa. Jyväskylä ei ollut tässä mikään erikoistapaus.

Marraskuun alkupuolella työläiskomitean muuttaminen vallankumoukselliseksi keskusneuvostoksi ei kuitenkaan merkinnyt työväestön merkittävää radikalisoitumista Jyväskylässä. Paikallinen työväenliikkeen johto toimi Helsingistä saamien ohjeiden mukaisesti. Viisi työläiskomiteassa toiminutta jäsentä valittiin uuteen vallankumousneuvostoon ja vielä sen johtaville paikoille. Huomattava on kuitenkin se, että työläiskomiteaan kuuluneita O. Tuomea, O. Suutalaa ja Kaarle Mäntyä ei uudessa Jyväskylän vallankumousneuvostossa ollut, sillä heidät oli valittu lokakuun vaaleissa eduskuntaa. Vallankumousneuvosto pysyi suurlakon aikana tilanteeseen nähden maltillisena. Se olisi lakon aikana monessa tapauksessa voinut puuttua kaupungin tapahtumiin huomattavasti jyrkemmillä ja kovemmilla otteilla, mutta sitä se ei tehnyt. Vasta lakon viimeisinä päivinä se toimi radikaalimmin, mutta siinäkin selitystä on haettava porvarillisen osapuolen aloittamasta toiminnasta, kun kaupungin poliisit yrittivät vapauttaa puhelinkeskusasmaa. Ilman tätä välikohtausta tilanne olisi kaupungissa pysynyt rauhallisena lakon loppumiseen saakka, sillä maakunnasta tulleet kaartilaiset oli jo lähetetty kaupungista pois.

Marraskuun suurlakon aikana valta kaupungissa siirtyi työväenjoukkojen hallintaan. Tarkasteltaessa asiaa laajemmassa kontekstissa huomataan, että kehitys seuraili muun maan esimerkkiä, eikä siinä ole nähtävissä minkäänlaista dramaattista kehitystä. Se ei poikennut muun Suomen tilanteesta. Työväen järjestyskaartit sulki liikkeitä, työt tehtaissa loppuivat, kouluja suljettiin, porvarillisiin yhteiskuntaryhmiin kuuluneille henkilöille tehtiin koti- ja henkilötarkastuksia, poliisilaitos otettiin osittain järjestyskaartin haltuun ja Jyväskylän vallankumousneuvosto johti toimintaa työväenjoukkojen osalta kaupungissa. Tässä mielessä tilanne ei Jyväskylässä ollut poikkeuksellinen. Mutta jos tilannetta tarkastelee tarkemmin, on havaittavissa, että koko lakkoajan tilanne pysyi työväenliikkeen johdon käsissä eikä tilanne päässyt riistäytymään käsistä, kuten tapahtui monissa muissa paikoissa Suomessa.

Jyväskylässä marraskuun suurlakkoviikon alkupuoli sujui yllättävän rauhallisesti, vaikka joitakin liikkeitä jouduttiin sulkemaan, sillä vallankumousneuvoston antamia ohjeita ei ollut noudatettu. Kaupungin poliisilaitoksen miehittämisessä tapahtui mielestäni suurlakkoviikolle poikkeuksellinen tapaus. Vallan siirtyessä työväestölle poliisilaitoksen poliisit saivat kuitenkin jäädä paikoilleen eikä heitä poistettu poliisilaitoksesta. Vallankumousneuvosto noudatti tässä varsin sovinnollista ja jopa

varsin outoa toimintatapaa, sillä se antoi poliisien jäädä paikoilleen. Asiasta voidaan vetää se johtopäätös, että porvareita ei haluttu provosoida ja yhteenottoa haluttiin välttää viimeiseen asti. Järjestyskaartilla olisi ollut käytettävissä myös järeämpiä otteita, mutta niitä ei syystä tai toisesta haluttu käyttää. Kaupungin poliisit olisi voitu kärkeä poistumaan poliisilaitoksesta jo heti lakon alussa. Yhtenä syynä maltillisuuteen voidaan pitää sitä, että poliisilaitoksessa oli ollut työväen edustaja marraskuun alkuun saakka ja yhteistyö maistraatin, poliisilaitoksen ja työläiskomitean kanssa oli toiminut hyvin, eikä tähän haluttu suurlakkotilanteessa tehdä räikeää muutosta, vaikka varsinainen edustaja poliisilaitoksesta oli ennen lakkoa kutsuttu pois. Lakkoviikon alku sujui yleisesti ottaen rauhallisesti, vaikka muutamia lieviä yhteenottoja kouluilla ja liikkeiden harjoittajien kanssa tapahtuikin.

Ainoastaan suurlakkoviikon loppu oli kaupungissa räjähdysherkkää aikaa. Poliisien mennessä vapauttamaan puhelinkeskusasmaa maistraatin käskystä aseellisen yhteenoton mahdollisuus kasvoi äärimmilleen. Puhelinkeskusasmaan tapahtumien seurauksena tilanne kaupungissa jännittyi ja suojeluskunnan puuttuminen asiaan olisi muuttanut tilanteen veriseksi yhteenotoksi kaupungissa. Se kuinka lähelle tätä tilannetta ajauduttiin, on epäselvä. Käyttämieni lähteiden mukaan yhteenotto oli lähellä, mutta sitä ei kuitenkaan tapahtunut, koska hajaantumiskäsky suojeluskunnalle ehdittiin antaa ennen toiminnan aloittamista. Puhelinkeskusasmaan tapahtumien seurauksena vallankumousneuvosto joutui koventamaan otteita kaupungissa. Se pidätti ja kuulusteli poliiseita ja tapahtumiin keskeisesti osallistuneita henkilöitä. Samalla aloitettiin myös koti- ja epäilyttävien henkilöiden tarkastukset sekä aseilla varustetut partiot tulivat pitämään järjestystä kaupungissa. Tätä ennen järjestyskaartit olivat esiintyneet kaupungissa ilman aseita. Tästä päätellen vallankumousneuvoston oli kaupungin porvareille ilmaistava, kenelle valta suurlakon aikana kaupungissa kuului.

Jyrkemmästä toiminnasta voidaan tehdä johtopäätös, että vallankumousneuvosto oli pakotettu jyrkentämään toimintaansa kaupungissa. Sen piti pitää omat joukkonsa aisoissa, ja ainoa mahdollisuus oli aktivoitua toimimaan radikaalisemmin. Järjestyskaarteille annettiin lupa ottaa aseet esille, mutta niiden käyttämiseen ei lupaa annettu. Järjestyskaartit olivat kaupungissa koko ajan vallankumousneuvoston ja kaartin johdon hallinnassa, eikä omavaltaisuuksiin ryhdytty. Tehdyillä koti- ja henkilötarkastuksilla oli Jyväskylän vallankumousneuvoston lupa, eikä se ylittänyt

Helsingistä saamiaan toimintaohjeita. Jyväskylän vallankumousneuvostoa voidaan pitää kaikesta huolimatta melko maltillisena ja annettuja ohjeita tarkasti noudattavana toimijana. Voidaan myös sanoa, että ilman puhelinkeskusaseman tapahtumia olisi lakkoviikko Jyväskylässä sujunut ilman merkittäviä yhteenottoja. Vallankumousneuvosto ei olisi käsenyt aseellisia partioita kaupungille ja teetättänyt kaartilaisilla ihmisten koti- ja henkilötarkastuksia, sillä tilanne kaupungissa oli ollut yleisesti ottaen rauhallinen, muutamista yhteenotoista huolimatta. Perusteluina voidaan lisäksi pitää sitä, että loppuviikosta Haapakosken ja muualta ympäristöstä tulleet kaartilaiset oli lähetetty pois, sillä tilanne kaupungissa oli ollut rauhallinen ja lisävoimalle ei nähty tarvetta. Yhteenotto kuitenkin laittoi alulle erilaisen kehityskulun kaupungissa, mikä ei kuitenkaan johtanut vakaviin seuraamuksiin.

Marraskuun suurlakon loppumisesta sodan syttymiseen olevaa ajanjaksoa on myös syytä tarkastella lisää. Suurlakon aikana ja sen loppumisen jälkeen työväenliike oli voimissaan. Lakon loputtua Jyväskylän vallankumousneuvosto ilmoitti valtuustolle ja maistraatille, että poliisilaitosta ei saa palauttaa entiseen tilaansa. Tämän vaatimuksen johdosta maistraatti ja työväestön edustajat neuvottelivat poliisilaitoksen uudelleenjärjestämisestä, mutta mihinkään konkreettisiin toimiin se ei kuitenkaan johtanut. Seurauksena oli ainoastaan se, että maistraatti ja valtuusto eivät hyväksyneet vallankumousneuvostoa neuvottelukumppaniksi eikä asiasta päästy ennen sodan syttymistä neuvottelutulokseen, joten poliisilaitos sai jäädä entiseen tilaansa. Johtopäätöksenä voi todeta, että vallankumousneuvosto ei ryhtynyt ajamaan tässäkään asiassa vaatimuksiaan väkisin läpi, vaan se tyytyi kärsimäänsä tappioon poliisilaitosta koskevassa kiistassa.

Huomionarvoinen seikka suurlakon jälkeen oli, että järjestyskaartit aktivoituivat huomattavasti suurlakkoa edeltäneestä tilasta. Jyväskylän järjestyskaartilla oli harjoituksia viikoittain ja niistä ilmoitettiin julkisesti lehdissä. Ennen suurlakkoa tilanne oli ollut se, että järjestysmiehistö oli harjoitellut satunnaisesti, eikä toiminta ollut aktiivista. Suurlakon jälkeen tilanne oli muuttunut selkeästi aktiivisempaan suuntaan. Vastaavanlaista kehitystä tapahtui myös muualla Suomessa, eikä se ollut siksi poikkeuksellista. Poikkeuksellisen tilanteesta tekee se, että muualla maassa järjestys- ja punakaartit olivat aktiivisesti vaikuttamassa politiikkaan, mutta Jyväskylässä järjestyskaarti ei puuttunut toimintaan missään muodossa. Se ei osallistunut

poliisilaitoksesta syntyneen kiistan ratkaisemiseen eikä muutenkaan ottanut osaa valtuuston tai muiden ryhmien painostamiseen. Huomionarvoista tässä on se, että Jyväskylän maalaiskunnan Haapakoskella punakaarti otti tammikuussa osaa painostustoimiin, kun SOK:n ja sen työntekijöiden välillä oli kiistaa palkoista. Tämä menettelytapa ei kuitenkaan kuulunut kaupungin järjestyskaartin toimintatapoihin. Se ei ottanut koko vallankumousvuonna osaa minkäänlaisiin painostustoimiin ja noudatti Jyväskylän ja sosiaalidemokraattisen puolueen antamia toimintaohjeita tunnollisesti. Jyväskylän työväenliike ja erityisesti sen johto oli maltillista, sillä kaarti ja työväestö olisivat käskyn saatuaan varmasti olleet valmiita radikaaleihin ja jyrkempiin toimintatapoihin, jos sellaisiin toimenpiteisiin valtuudet olisi työväenliikkeen johdolta annettu.

Jyväskylän työväenliikettä ja sen kehitystä koko vallankumousvuoden ajalta voidaan luonnehtia maltilliseksi. Tekemässäni tutkimuksessa olen yrittänyt löytää radikaalisuutta työläiskomitean suhteesta valtuustoon, maistraattiin ja poliisilaitokseen. Vastaavalla tavalla olen tutkinut radikaalisuutta lakkoliikkeissä, mielenosoituskulkuissa, joukkokokouksissa, elintarviketilanteesta ja elintarvikelautakunnan toimista. Tässä kaikessa silmiinpistävänä ja laajempaan, koko maata käsittävään kontekstiin sidottuna on se, että työväestö oli Jyväskylässä maltillista eikä se ryhtynyt ylittämään saamiaan valtuuksia. En tällä tarkoita sitä, etteivätkö suurlakon aikaiset tapahtumat olleet laittomia ja tuomittavia Suomen lain kannalta. Lakon aikana työväen järjestys- ja punakaartit ottivat laittomasti järjestysvallan hallintaansa Jyväskylässä ja muualla Suomessa. Tässä asiassa ei poikettu yleisestä kehityksestä, enkä pidä sitä sen vuoksi minään erityisenä poikkeuksena, vaikka kaartin päällikkö Salovaara ilmoitti, että kaupungissa vallitsee sota- ja piiritystilä eivätkä perustuslait ole enää voimassa.⁶⁵⁹ Tämän lausunnon pohjalta voi sanoa, että Suomen lait eivät olleet voimassa eikä henkilö- ja kotitarkastukselle kaartilla ollut lain antamaa oikeutta. Tältä kannalta katsottuna toiminta oli radikaalia ja jopa vallankumouksellista, mutta vastaavasti puolueelta annettuja toimintaohjeita ei ylitetty. Johtopäätökseni ja tutkimustuloksieni mukaan työväestö oli Jyväskylässä maltillista suurlakkoviikkoa lukuun ottamatta. Se on ainoa ajanjakso Jyväskylän kehityksessä, jolloin maan lakeja ei noudatettu. Nähdäkseni em. ajanjaksosta huolimatta työväestö ja sen johto olivat Jyväskylässä maltillisen linjan kannattajia.

---

⁶⁵⁹ 19.11.1917, Maistraatin pöytäkirja, ilmoitukset 169, JyMa.

Perustelen tekemääni johtopäätöstä myös sillä, että suurlakon loputtua tilanne palasi Jyväskylässä ennalleen. Suurlakon loputtua poliisiasema palautettiin entiseen tilaansa, vaikka työväenliikkeen johto vaatikin sen muuttamista kaupunginvaltuustolta. Tässäkään asiassa ei ruvettu minkäänlaisiin painostustoimiin ja kaarti pysyi passiivisena sivustakatsojana, vaikka harjoituksia se piti lakon jälkeisessä tilanteessa useammin. Kaartin aktivoitumisesta ei kuitenkaan voi tehdä sitä johtopäätöstä, että työväestö olisi yleisellä tasolla radikalisoitunut tai edes selvästi aktivoitunut. Jyväskylän kaarti pysyi pois politiikan teosta sodan syttymiseen saakka. Johtopäätöksenä voin väittää, että työväenjoukkojen keskuudessa lakon jälkeinen aika ei aloittanut poikkeavaa kehitystä Jyväskylässä. Se ei käyttämieni lähteiden valossa radikalisoitunut merkittävästi, vaan toimintamuodot ja aktiivisuus pysyivät samansuuntaisina kuin ne olivat olleet ennen lakkoa.

Tutkimukseni käsittelee pääpiirteissään Jyväskylä tapahtumia maaliskuusta 1917 – tammikuuhun 1918. Tekemäni pro gradu -tutkimus ei kuitenkaan anna selityksiä sille, miten porvarillinen osapuoli Jyväskylässä reagoi kiristyvään poliittiseen ilmapiiriin. Suojeluskuntien perustamisen, toiminnan ja sitä seuranneen vaiheen olen jättänyt kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. Tämän asian tutkiminen saattaisi avata uutta näkökulmaa myös sille, miksi erityisesti järjestyskaarti ja yleisesti koko työväestö pysyi passiivisena toimijana syksyllä 1917 ja tammikuussa 1918. Tämä herättää kysymyksen: oliko suojeluskunnan perustamisella ja toiminnalla merkitystä työväestön passiivisuuteen?

Työväestön sekä porvariston ja maanviljelijöiden suhdetta voisi laajentaa myös koskemaan Jyväskylää laajemman alueen. Laajentamalla tutkimuksen koskemaan Jyväskylän lähialueet aina Etelä- Pohjanmaalle asti voisi Jyväskylän ja koko Keski-Suomen kehityksen nähdä uudessa valossa. Koko keskistä Suomea tutkimalla olisi mahdollista selvittää, millaisia alueellisia eroja Jyväskylän ympäristössä oli. Vaikeutena tässä kuitenkin on se, että tutkimuksen rajaaminen olisi melko haastavaa, sillä nykyisin tunnettu käsite Keski-Suomi tai entinen Keski-Suomen lääni eivät 1917 – 1918 olleet käytössä olleita aluejakoja. Pelkästään tutkimalla silloisen Vaasan läänin itäistä vaalipiiriä ei tutkimus olisi riittävän kattava, sillä monia Jyväskylä lähimpiä naapurikuntia jäisi silloin tarkastelusta pois. Ainoana toimivana vaihtoehtona olisi

tutkia Jyväskylän ja sen ympärillä tietyn säteen sisällä olevien kuntien kehitystä. Tällä tarkastelulla olisi mahdollista saada terävämpi kuva koko alueen kehityksestä.

Lähteet

Arkistolähteet

Jyväskylän kaupungin arkisto (JKA)

Jyväskylän elintarvikelautakunnan pöytäkirjat 19.11.1917 – 28.1.1918

Jyväskylän rahatoimikamarin pöytäkirjat 1917

Jyväskylän kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1917

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMa)

Faneritehtaan ammattiosaston no. 59

Pöytäkirjat 1917

Jyväskylän maistraatin ja raastuvanoikeuden arkisto

Maistraatin pöytäkirjat 1917

Jyväskylän raastuvanoikeuden tuomiokirja 1917

Jyväskylän raastuvanoikeuden tuomiokirja 1917

Jyväskylän seminaarinarkisto

Opettajainkokousten pöytäkirjat 1917

Jyväskylän sosiaalidemokraattisen naisyhdistys ry:n arkisto

Pöytäkirjat 1917

Jyväskylän työväenyhdistys ry:n arkisto

Jyväskylän punakaartin pöytäkirja 1905

Jyväskylän työväenyhdistyksen johtokunnan pöytäkirjat

Jyväskylän työväenyhdistyksen kokousten pöytäkirjat

Jyväskylän työväenyhdistyksen säännöt

Onni Tuomen arkisto

Sota-arkisto (SA)

Jyväskylän suojeluskuntapiirin esikunta

Jyväskylän suojeluskuntapiirin vakoiluosasto

Vapaussodan ajan asiakirjoja

Vapaussodan historian komitean arkisto

Nimismiesten kertomukset

Kansallisarkisto (KA)

Vapaus sodan arkisto

Paikallisten suojeluskuntien asiakirjoja

Keski-Suomen museon arkisto (K – SM)

Jyväskylän kaupungin suojeluskunnan arkisto

Jyväskylän sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön pöytäkirjat

Jyväskylän suojeluskunnan miehistöluettelo

Sosiaalidemokraattisen piiritoimikunnan pöytäkirjat

Kuulusteltujen valmiit raportit

Keski-Suomen museon kuva-arkisto

Sanomalehdet

Keskisuomalainen 3.1.1918 – 31.1.1918

Keski-Suomi 15.3.1917 – 31.12.1917

Sorretun Voima 16.3.1917 – 31.1.1918

Painetut lähteet

Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1917. Jyväskylä 1920.

Valtiopäivät 1917: Valtiopäivät 1917, Pöytäkirjat II, Helsinki 1918: Suomen senaatin kirjapaino.

Toiset Valtiopäivät 1917: Toiset valtiopäivät 1917, Pöytäkirjat I. Helsinki 1918: Valtioneuvoston kirjapaino.

Kirjallisuus

Aatteet ja aseet 1967: Aatteet ja aseet. Toimittaneet: Hako Matti, Huhtanen Heimo ja Nieminen Matti. Helsinki: Tammi.

Ahvenainen 1987: Ahvenainen, Jorma, Sata vuotta lakkeja Jyväskylästä, Fredrikson 1887 – 1987. Jyväskylä: Gummerus.

- Alapuro 1994:** Alapuro, Risto, Suomen synty paikallisina ilmiöinä 1890 – 1933. 3. painos. Helsinki: Tammi.
- Andersson 1983:** Andersson, Päivi, Pihlajaveden työväentalojen merkitys maaseutuväestön kontakti- ja vuorovaikutustilanteissa vuoteen 1969 asti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskenttä Offset.
- Ehrnrooth 1992:** Ehrnrooth, Jari, Sanan vallassa, vahan voimalla, Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905 – 1914. Jyväskylä: Gummerus.
- Fredrikson 2000:** Fredrikson, Erkki, Herrojen klubi, Jyväskylän klubin historia 1900-luvulla. Jyväskylä: Gummerus.
- Fredrikson 2002:** Fredrikson, Erkki, Lyseotalon vuosisata, Jyväskylän Lyseon päärakennuksen ja opinkäynnin vaiheita 1900-luvulla. Jyväskylä: Gummerus.
- Haapala 1989:** Haapala, Pentti, Sosiaalishistoria, Johdatus tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Haapala 1995:** Haapala, Pentti, Kun yhteiskunta hajosi, Suomi vuonna 1914 – 1920. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Halila 1963:** Halila, Aimo, Jyväskylän seminaarin historia. Porvoo: WSOY.
- Heikkinen 1993:** Heikkinen, Antero, Ihminen historian rakenteissa, Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hentilä 2006:** Hentilä, Seppo, Suomen poliittinen historia 1809 – 2006. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOY
- Hersalo 1955:** Hersalo, N., V., Suojeluskuntain historia I, Puolustustahtoinen kansa. Lahti: Lahden kirjapaino- ja sanomalehti – osakeyhtiö.
- Hietaniemi 1992:** Hietaniemi, Tuija, Lain vartiossa, Poliisi Suomen politiikassa 1917 – 1948. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Holodkovski 1978:** Holodkovski, Viktor, Suomen työväen vallankumous vuonna 1918. Suomentanut Kyhälä-Juntunen Kerttu. Moskova: Kustannusliike edistys.
- Hyvönen 1963:** Hyvönen, Antti, Suomen vanhan työväenpuolueen historia. 2. painos. Kuopio: Kustannusosakeyhtiö Savon Sanan kirjapaino.

- Hyvönen 1977:** Hyvönen, Antti, Suurten tapahtumien vuodet 1917 – 1918. 2. painos. Pori: Satakunnan Yhteisvoima Oy.
- Ikonen 1991:** Ikonen, Kimmo, J.K. Paasikiven poliittinen toiminta Suomen itsenäistymisen murrosvaiheessa. Jyväskylä: Gummerus.
- Jussila 2006:** Jussila, Osmo, Suomen poliittinen historia 1809 – 2006. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOY
- Jussila 2003:** Jussila, Petri, Suomalaisen Suomen pääkaupunki. Toimittanut Hämäläinen Johanna, Valtonen Heli. Jyväskylä: Minerva.
- Kaila 1922:** Kaila, E., E., Suomen vapaussota II, Sodan puhkeaminen ja rintamanmuodostuminen. Toimittaneet Donner Kai, Nurmio Heikki ja Svedlin Th. Jyväskylä: Gummerus.
- Kaila 1930:** Kaila, E. E., Suomen vapaussota I, Valmistelut ja esihistoria. Toimittaneet Donner kai, Nurmio Heikki ja Svedlin Th. Jyväskylä: Gummerus.
- Karemaa 1988:** Karemaa, Outi, Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä, Venäläisviha Suomessa 1917 – 1923. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Ketola 1989:** Ketola, Eino, Lenin ja Suomi, osa II. Toimituskunta: Puheenjohtaja Jaakko Numminen,...[et al.]. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Klemetilä 1989:** Klemetilä, Aimo, Lenin ja Suomi, osa II. Toimituskunta: Puheenjohtaja Jaakko Numminen,...[et al.]. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Klinge 1972:** Klinge, Matti, Vihan veljistä valtiososialismiin, Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920 – luvuilta. Porvoo: WSOY.
- Kokko 1998:** Kokko, Marja, Sisaret, toverit, Naisten järjestäytyminen, ryhmätietoisuus ja kansalaistuminen Jyväskylässä 1800-luvun lopulta 1930-luvulle. Lievestuore: ER-Paino Ky.
- Kujala 1989:** Kujala, Antti, Vallankumous ja kansallinen itsemääräämisoikeus, Venäjän sosialistiset puolueet ja suomalainen radikalismi vuosisadan alussa. Jyväskylä: Gummerus.
- Kuusi 1918:** Kuusi, Sakari, Keskisuomalaiset sotapolulla. Toimittanut Kuusi Sakari. Jyväskylä: Gummerus.

- Laakso 2006:** Laakso, Mikko, Sosialismiin! Sosialidemokraattiset nuoret 1906 – 2006. Jyväskylä: Gummerus
- Laitinen 1988:** Laitinen, Erkki, Keski-Suomen historia 2. Toimittanut Jokipii Mauno. Jyväskylä: Gummerus.
- Lappalainen 1977:** Lappalainen, Jussi, T., Itsenäisen Suomen synty. 3. korjattu painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Lappalainen 1981:** Lappalainen, Jussi, T., Punakaartin sota 1. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Lehén 1978:** Lehén, Tuure, Punaisten ja valkoisten sota. 2. painos. Helsinki: Kansankulttuuri Oy.
- Lehto 1923:** Lehto, Toivo, Jyväskylän työväenyhdistys 35-vuotias. Jyväskylä: Keski-Suomen työväen kirjapaino.
- Lehtonen 1984:** Lehtonen, Olli, Salvesenin sahatyöväestä koivistolaisiin, Vaajakosken työväenyhdistys 1904 – 1984. Keuruu: Painotyö Keurusprint Oy.
- Lehtonen 1985:** Lehtonen, Olli, Aatetta ja arkielämää, Työväenliike Jyväskylän maalaiskunnassa. Toimittanut Joskitt Lea. Jyväskylä: Gummerus.
- Luhtakanta 1938:** Luhtakanta, Arvid, Suomen punakaarti. Kulju: E., A., Täckman.
- Luntinen 1992:** Luntinen, Pertti, Itsenäistymisen vuodet 1917 – 1920, 1. Irti Venäjästä. 2. painos. Toimittanut Manninen Ohto. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Manninen 1975:** Manninen, Ohto, Valkoisen Suomen muotoutuminen. Historiallinen arkisto 67. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.
- Manninen 1982:** Manninen, Turo, Vapaustaistelu, Kansalaissota ja Kapina, Taistelun luonne valkoisten sotapropagandassa vuonna 1918. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Manninen 1992:** Manninen Turo, Itsenäistymisen vuodet 1917 – 1920, 1. Irti Venäjästä. 2. painos. Toimittanut Ohto Manninen. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Manninen 1998:** Manninen, Turo, Raja railona, Näkökulmia suojeluskuntiin. Toimittanut Alapuro Risto. Porvoo: WSOY.

- Mikkola 1958:** Mikkola, K. J., Jyväskylän lyseo ja Keski-Suomi isänmaan vapaustaistelussa. Jyväskylän lyseon satavuotishistoria 1858 – 1958 ja juhlaulkaisu. Toimittaneet: Päiviö Oksala,...[et al.]. Jyväskylä: Oy Sisä-Suomen kirjapaino.
- Mönkkönen 1988:** Mönkkönen, Mauri, Keski-Suomen historia 2. Toimittanut Jokipii Mauno. Jyväskylä: Gummerus.
- Numminen 1982:** Numminen, Marita, Jyväskylän suojeluskuntapiiri vuosina 1918 – 1939. Suomen historian pro gradu- tutkielma Jyväskylän yliopistossa vuonna 1982.
- Numminen 1986:** Numminen, Marita, Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918 – 1944. Toimittaneet: Jari Rantanen & Jussi Kylmälä. Saarijärvi: Saarijärven Offset Ky.
- Norrmén 1930:** Norrmén, P., H., Suomen vapaussota I, Valmistelut ja esihistoria. Toimittaneet Donner Kai, Nurmio Heikki ja Svedlin Th. Jyväskylä: Gummerus, 1930.
- Oittinen 1938:** Oittinen, R. H. Jyväskylän työväenyhdistys 50-vuotias, Toimittanut Oittinen H., J. Jyväskylä: Osuuskunta Työn Voiman Kirjapaino.
- Paasivirta 1947:** Paasivirta, Juhani, Suomen itsenäisyyskysymys 1917, I, Maaliskuun vallankumouksesta valtalakiin. Porvoo: WSOY.
- Paasivirta 1949:** Paasivirta, Juhani, Suomen poliittisen työväenliikkeen kehitys. Porvoo: WSOY.
- Paavolainen 1966:** Paavolainen, Jaakko, Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa 1918, I, Punainen Terrori. Helsinki: Tammi.
- Paavolainen 1967:** Paavolainen, Jaakko, Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa 1918, II, Valkoinen terrori. Helsinki: Tammi.
- Peltonen 1989:** Peltonen, Martti, Jyväskylän kansakoulun historia. Jyväskylä: Gummerus.
- Pihkala 1918:** Pihkala, Martti, Minkälainen Suomi meidän on luotava. Jyväskylä: Gummerus.
- Piilonen 1982:** Piilonen, Juhani, Vallankumous kunnallishallinnossa. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Piilonen 1989:** Piilonen, Juhani, Yhden kortin varassa, Suomalainen

- vallankumous 1918. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Polvinen 1967:** Polvinen, Tuomo, Venäjän vallankumous ja Suomi 1917 – 1920. Porvoo: WSOY.
- Polvinen 1980:** Polvinen, Tuomo, Näkökulmia Suomen itsenäisyyteen 1917 – 1977. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston offset-paino.
- Puttonen 1958:** Puttonen, Vilho, Jyväskylän lyseo 1908 – 1958. Jyväskylän lyseon satavuotishistoria 1858 – 1958 ja juhlaulkaisu. Toimittaneet: Päiviö Oksala,...[et al.]. Jyväskylä: Oy Sisä-Suomen kirjapaino.
- Päärnilä 1982:** Päärnilä, Ossi, Työn, tasa-arvon ja rauhan puolesta, Suolahden työväenyhdistys 1905 – 1980. Jyväskylä: Gummerus.
- Raitio 1976:** Raitio, Tuure, Keski-Suomen lehdistö 1918 – 1944, 3. Jyväskylä: Keskisuomalainen Oy.
- Rantatupa 1979:** Rantatupa, Heikki, Elintarvikehuolto ja säännöstely Suomessa vuosina 1914 – 1921. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rantatupa 1980:** Rantatupa, Heikki, Näkökulmia Suomen itsenäisyyteen 1917 – 1977, Esitelmiä ja artikkeleita. Kirj.: Hovi Kalervo,...[et al.] Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston offset-paino.
- Rasila 1976:** Rasila, Viljo, Suomen poliittinen historia 1905 – 1975. 2. painos. Toimittaneet: Päiviö Tommila, Eino Jutikkala ja Jaakko Suolahti. Juva: WSOY.
- Rinta-Tassi 1989:** Rinta-Tassi, Osmo, Lenin ja Suomi, osa II. Toimituskunta: Puheenjohtaja Jaakko Numminen,...[et al.]. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Ryömä 1980:** Ryömä, Hannes, Vallankumousvuoden tapahtumista 1918. 2. painos. Metamer Oy.
- Saarikoski 1997:** Saarikoski, Vesa, Keskustajääkäri Aarne Sihvo. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Salkola 1985a:** Salkola, Marja-Leena, Työväenkaartien synty ja kehittyminen punakaarteiksi 1. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Salkola 1985b:** Salkola, Marja-Leena, Työväenkaartien Synty ja kehittyminen punakaarteiksi 2. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Salkola 1987:** Salkola, Marja-Leena, Kansa liikkeessä. Toimittaneet: Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius.

- Vaasa: Kirjayhtymä Oy.
- Salkola 1989:** Salkola, Marja-Leena, Yhden kortin varassa, Suomalainen vallankumous 1918. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Salomaa 1965:** Salomaa, Erkki, Viaporin kapina. Pori: satakunnan Yhteisvoima Oy.
- Selén 2001:** Selén, Kari, Sarkatakkien maa, Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918 – 1944. Juva: WSOY.
- Siironen 2003:** Siironen, Miika, Suomalaisen Suomen pääkaupunki. Toimittanut Hämäläinen Johanna, Valtonen Heli. Jyväskylä: Minerva.
- Skippari 2002:** Skippari, Mika, Sähkö kaikkien palvelijaksi, Jyväskylän kaupungin sähkölaitos – Jyväskylän Energia Oy 1902–2002. Jyväskylä: Gummerus.
- Soikkanen 1961:** Soikkanen, Hannu, Sosialismin tulo Suomeen, Ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti. Porvoo: WSOY.
- Soikkanen 1967:** Soikkanen, Hannu, Kansalaissota dokumentteina 1, Helsinki: Tammi.
- Soikkanen 1975:** Soikkanen, Hannu, Kohti kansanvaltaa 1, 1899 – 1937, Suomen Sosiaalidemokraattinen puolue 75 vuotta. Vaasa: Oy Kirjapaino Ab.
- Spolander 1968:** Spolander, Helmer, Nuorukaisen sotamuistoja. Lyseosta ja lyseolaisista, Jyväskylän lyseo 110-vuotias. Jyväskylä: Gummerus.
- Suomen työväenliikkeen historia:** Toimittaneet: Haataja Lauri, Hentilä Seppo, Kalela Jorma ja Turtola Jussi. Joensuu: Kansan Voima Oy, 1976.
- Suomen Vapausota vuonna 1918, II:** Kansan nousu ja sen johto. Toim. Ignatius Hannes, Theslöf Gösta, Palmén E., G., Grotenfelt Kustavi, Nordenstreng Sigurd ja Soikkeli Kaarle. Helsinki: Otava, 1920.
- Svetshnikov 1925:** Svetshnikov, M., S., Vallankumous ja Kansalaissota Suomessa 1917 – 1918. Suomentanut Kostiainen O. Helsinki: Otava.
- Tanner 1957:** Tanner, Väinö, Kuinka se oikein tapahtui, Vuosi 1918 esivaiheeseen ja jälkiselvittelyineen. 3. painos. Helsinki: Tammi.
- Tapiola 1968:** Tapiola, Hannu, Jyväskylän työväenyhdistys 80 vuotta. Tampere: Tampereen keskuspaino.

- Teräväinen 1977:** Teräväinen, Sirpa, Jyväskylän maalaiskunnan kirja. Toimittanut: Jussi T. Lappalainen. Jyväskylä: Gummerus.
- Thompson 1996:** Thompson, E. P. Herrojen valta ja rahvaan kulttuuri, Valta, kulttuuri ja perinnäistavat 1700- ja 1800-lukujen Englannissa. Suomentanut Lehtonen M. S. Tampere: Gaudeamus.
- Tikka 2006:** Tikka, Marko, Terrorin aika, Suomen levottomat vuodet 1917 – 1921. Jyväskylä: Gummerus.
- Tommila 1970:** Tommila, Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965, II. Jyväskylä: Gummerus.
- Tommila 1972:** Tommila, Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965, I. Jyväskylä: Gummerus.
- Tommila 1973:** Tommila, Päiviö, Keski-Suomen lehdistö 1886 – 1917, 2. Jyväskylä: Keskisuomalainen Oy.
- Tommila 1976:** Tommila, Päiviö, Keski-Suomen lehdistö 1918 – 1944, 3. Jyväskylä: Keskisuomalainen Oy.
- Upton 1980:** Vallankumous Suomessa 1917 – 1918, osa 1. Suomentanut: Antero Manninen. Jyväskylä: Gummerus.
- Vares 2006:** Kansanvalta koetuksella, Suomen eduskunta 100 vuotta 3. Toimittaneet: Juhani Mylly,...[et al.]. Helsinki: Edita Prima Oy.

Liitteet

Liite 1

Työväenliikkeen keskeisimmät vaikuttajat Jyväskylässä 1917 – 1918

Jokinen Kustaa

Koski Hilma

Kotiranta Huugo

Lehto Toivo

Leppänen Urho

Mänty Kaarle

Nordlund Kaarlo

Salovaara Kaarlo

Suutala Oskari

Takala Aino

Tuomi Onni

Virtamo Viki

Liite 2

Väestöä eri ammattiryhmissä 1910 – 1930⁶⁶⁰

Vuosi	1910	1920	1930
Maatalous	33	35	155
Teollisuus / käsityö	1177	2450	2166
Liikenne	517	601	921
Kauppa	500	702	1129
Julkinen toiminta ja vapaat ammatit	482	408	760
Muut	501	3	337
Palveluksessa olevat	385	928	510
Ilman ammattia	24	460	687
Yhteensä	3619	5587	6665

⁶⁶⁰ Tommila 1970, s. 256.